

Міністерство освіти і науки України
Чернігівський національний технологічний університет

НАУКОВИЙ ВІСНИК ПОЛІССЯ

Науковий економічний журнал

№ 3(19)

ЧЕРНІГІВ

2019

Державна реєстраційна служба України
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія KB № 21188-10988ПР від 03.02.2015 р.

Науковий журнал «Науковий вісник Полісся» включено до Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з ЕКОНОМІКИ (Наказ Міністерства освіти і науки України № 747 від 13.07.2015 р.)

Журнал зареєстровано, реферується та індексується у наступних міжнародних наукометричних базах даних, репозитаріях та пошукових системах: Міжнародний центр періодичних видань (ISSN International Centre, м. Париж), Ulrichsweb™ Global Serials Directory, Crossref (DOI: 10.25140/2410-9576), Google Scholar, PИHЦ, Index Copernicus, Українська науково-освітня мережа УРАН, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, реферативна база даних «Україніка наукова».

Випуск рекомендовано до друку рішенням Вченої ради ЧНТУ
Від 02.10.2019 р., Протокол № 8

Редакційна колегія:

Шкарлет С. М.	доктор економічних наук, професор (головний редактор);
Коваленко Л. О.	кандидат економічних наук, професор (відповідальний редактор);
Гонта О. І.	доктор економічних наук, професор;
Білгілі Ф.	доктор економічних наук, професор (Кайсері, Туреччина);
Брітченко І. Г.	доктор економічних наук, професор (Тарнобжег, Польща);
Гарафонова О. І.	доктор економічних наук, професор;
Грішнова О. А.	доктор економічних наук, професор;
Дьякон Р.	доктор економічних наук, професор (Рига, Латвія);
Живитере М.	доктор економічних наук, професор (Рига, Латвія);
Живко З. Б.	доктор економічних наук, професор;
Ільчук В. П.	доктор економічних наук, професор;
Маргасова В. Г.	доктор економічних наук, професор;
Савченко В. Ф.	доктор економічних наук, професор;
Сорвиров Б. І.	доктор економічних наук, професор (Гомель, Білорусь);
Тропіна В. Б.	доктор економічних наук, професор;
Білан Ю. В.	доктор економічних наук, доцент (Щецин, Польща);
Дерій Ж. В.	доктор економічних наук, доцент;
Стрілковскі В.	доктор економічних наук (Прага, Чехія);
Вдовенко С. М.	доктор наук з державного управління, доцент;
Мельник А. І.	доктор філософських наук, професор;
Мороз Н. В.	відповідальний секретар.

Н 34 Науковий вісник Полісся. – Чернівці : ЧНТУ, 2019. – № 3 (19). – 118, [2] с.
DOI: 10.25140/2410-9576-2019-3(19)

Висвітлюються актуальні проблеми розвитку сучасної економіки, функціонування та розвитку підприємств різних форм власності, інвестиційно-інноваційної діяльності, підвищення конкурентоспроможності національної економіки, регіонального розвитку.

Для наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів, практиків.

Ліцензія Creative Commons «Attribution-NonCommercial»
(«Із зазначенням авторства – Некомерційна») 4.0 Всесвітня

ISSN 2410-9576 (Print)
ISSN 2412-2394 (Online)

Ministry of Education and Science of Ukraine
Chernihiv National University of Technology

SCIENTIFIC BULLETIN OF POLISSIA

Scientific journal on Economics

№ 3(19)

CHERNIHIV
2019

The *Scientific Bulletin of Polissia* has been included in the list of scientific professional publications of Ukraine, where the results of dissertations for the degree of Doctor and Candidate of Economics can be published (established by the decree of Ministry of Education and Science of Ukraine from July 13, 2015, № 747)

The journal is registered, being reviewed and indexed in the following international scientometric databases, repositories and search engines: international Centre for periodicals (ISSN international Centre, Paris), Ulrichsweb TM, Global Serials Directory, Crossref (DOI: 10.25140/2410-9576), Google Scholar, RISC, Index Copernicus, Ukrainian Research and Academic Network URAN, Vernadsky National Library of Ukraine, abstract database "Ukrainika naukova".

The issue is recommended to be sent to the press by
Chernihiv National University of Technology Academic Senate decision
From 02.10.2019, Proceeding № 8

Editorial Board:

Shkarlet S. M.	Doctor of Economics, Professor (<i>chief editor</i>);
Kovalenko L. O.	Candidate of Economic Sciences, Professor (<i>managing editor</i>);
Gonta O. I.	Doctor of Economics, Professor;
Bilgili F.	Doctor of Economics, Professor (Kayseri, Turkey);
Britchenko I. G.	Doctor of Economics, Professor (Tarnobrzeg, Poland);
Garafonova O. I.	Doctor of Economics, Professor
Hrishnova O. A.	Doctor of Economics, Professor;
Djakons R.	Doctor of Economics, Professor (Riga, Latvia);
Živitere M.	Doctor of Economics, Professor (Riga, Latvia);
Zhyvko Z. B.	Doctor of Economics, Professor;
Ilchuk V. P.	Doctor of Economics, Professor;
Marhasova V. H.	Doctor of Economics, Professor;
Savchenko V. Ph.	Doctor of Economics, Professor;
Sorvyrov B. I.	Doctor of Economics, Professor (Hornel, Belarus);
Tropina V. B.	Doctor of Economics, Professor;
Bilan Yu. V.	Doctor of Economics, Associate Professor (Szczecin, Poland);
Derii Zh. V.	Doctor of Economics, Associate Professor;
Strielkowski W.	Doctor of Economics (Prague, Czech Republic);
Vdovenko S. M.	Doctor of Public Administration, Associate Professor;
Melnyk A. I.	Doctor of Philosophy, Professor;
Moroz N. V.	managing secretary.

Scientific Bulletin of Polissia. – Chernihiv : ChNUT, 2019. - № 3 (19). – 118, [2] p.
DOI: 10.25140/2410-9576-2019-3(19)

Urgent problems of present-day economics' development, different ownership enterprises operation and development, investment and innovative activity, increasing national economy's competitiveness, regional development are reported.

It is intended for scientists, lecturers, postgraduate students, students and practitioners.

Creative Commons License "Attribution-NonCommercial"
4.0 International (CCBY-NC 4.0).

ISSN 2410-9576 (Print)
ISSN 2412-2394 (Online)

**ЗМІСТ
TABLE OF CONTENTS**

**ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ
NATIONAL ECONOMY MANAGEMENT AND ECONOMICS**

<i>Затонацька Т. Г., Возненко А. А.</i> Стратегічні вектори державної структурної політики України в умовах глобальної конкуренції.....	6-16
<i>Маргасова В. Г., Коваленко Д. П.</i> Проблемні питання функціонування страхового ринку України та особливостей його пруденційного регулювання.....	17-21
<i>Oliychenko I. M., Ditkovska M. Y.</i> Electronic procurement system as a tool for improving the enterprise's activity.....	22-30
<i>Федоренко А. Є.</i> Проблеми та перспективи нормативно-правового забезпечення розвитку інформаційної сфери в Україні.....	31-38
<i>Зябіна Є. А., Люльов О. В., Пімоненко Т. В.</i> Розвиток зеленої енергетики як шлях до енергетичної незалежності національної економіки: досвід країн ЄС.....	39-48

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА / REGIONAL ECONOMICS

<i>Ельнікова Ю. В.</i> Стратегії відповідального інвестування: регіонально-видовий розріз.....	49-55
--	-------

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА / FINANCE. BANKING

<i>Єгоричева С. Б., Вовченко О. С.</i> Трансформація системи управління ризиками банків як передумова забезпечення їх фінансової стабільності.....	56-63
<i>Неклюдова Т. М., Казарян О. Г.</i> Аналіз стану функціонування банківської системи України.....	64-69
<i>Вядрова Н. Г.</i> Сучасні підходи до оцінювання рівня конкуренції на банківському ринку.....	70-76
<i>Луцкевич О. В.</i> Параметризація механізму управління фінансовими ризиками обігу цифрових цінних паперів.....	77-83
<i>Агафошина М. П.</i> Європейський досвід упорядкування міжбюджетних відносин та можливості його імплементації в Україні.....	84-90

ІННОВАЦІЇ / INNOVATIONS

<i>Ланьо О. О.</i> Державно-приватне партнерство як інноваційна форма розвитку будівельної сфери.....	91-97
<i>Мищенко О. Л.</i> Система управління інноваційно-інвестиційним розвитком харчової промисловості.....	98-103
<i>Топазли Р. А.</i> Концептуалізація інноваційної стратегії розвитку будівельної галузі.....	104-110
<i>Реферати / Abstracts</i>	111-114
<i>Правила оформлення та подання рукопису до журналу / The rules of formatting and publishing the article in the journal</i>	115-118

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 330.341.4

UDC 330.341.4

Т. Г. Затонацька, д. е. н.,
професор,
А. А. Возненко, к. е. н

T. H. Zatonatska, Doctor of Economics,
Professor,
A. A. Voznenko, Candidate of Economic
Sciences

**СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ ДЕРЖАВНОЇ
СТРУКТУРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ**

**STRATEGIC VECTORS OF THE PUBLIC
STRUCTURAL POLICY UNDER THE GLOBAL
COMPETITION**

Актуальність теми дослідження. Державне регулювання економіки має важливе значення для сталого розвитку національного господарства, зумовлює важливість розроблення стратегії структурної політики.

Постановка проблеми. Основними цілями структурної політики є швидкий перехід від кризового стану економіки до економічного зростання й підвищення конкурентоспроможності держави на світовому рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями структурної політики та стратегії економічного розвитку займалися такі науковці як Вдовенко Н. М., Наконечна К. В., Геєць В. М., Шинкарук Л. В., Артёмова Т. І., Лебедєва О. А., Попадинець Н. М., Штефан С. І., Тобен К., Візнер С., Вуест Т., Ліао Й., Дезчампс Ф., Лурес Е., Рамос Л., Хігінботам Б., Барбарє П., Сассен С., Линбергер Р., Кроуфорд І.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Проведений аналіз наукових підходів до структурної політики держави зумовлює необхідність дослідження застосування цих теорій до вироблення ефективних заходів політики у стратегічних галузях національної економіки.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування шляхів забезпечення якісних змін у механізмі державного регулювання розвитку стратегічних галузей національної економіки.

Виклад основного матеріалу. У статті розглянуто основні напрями структурної політики. Визначено основні механізми активної та пасивної структурної політики. Встановлено основні засади формування стратегії промислового розвитку та структурних зрушень стратегічних галузей економіки. Окреслено основний механізм реалізації структурної політики в космічній галузі.

Висновки. Встановлено, що багато країн світу розробили та розпочали імплементацію нових стратегій промислового розвитку. Визначено, що цілями нового напрямку державного регулювання стратегічних галузей є не лише прискорення та сприяння економічному розвитку цих галузей, але й створення нових робочих місць, боротьба з бідністю, участь у технологічній революції та глобальних ланцюгах створення вартості.

Ключові слова: структурна політика; структурні зрушення; стратегічні галузі національної економіки; космічна програма; стратегія промислового розвитку.

Urgency of the research. Government regulation of the economy is essential for sustainable development of the national economy as it's the cause of developing a structural policy strategy.

Target setting. The main goals of government structural policy are the rapid transition from the crisis to economic growth and increasing global competitiveness.

Actual scientific researches and issues analysis. Structural and economic development issues have been addressed in their research by such scholars as Vdovenko N., Nakonechna K., Heiets V., Shynkaruk L., Artomova T., Lebedieva O., Popadynets N., Shtefan S., Thoben K., Wiesner S., Wuest T., Liao Y., Deschamps F., Loures E., Ramos L., Higginbotham B., Barbaroux P., Sassen S., Lineberger R., Crawford I.

Uninvestigated parts of general matters defining. The theories of structural policy necessitate their study to develop effective policy measures in strategic sectors of the national economy.

The research objective. The purpose of the article is to substantiate ways of ensuring qualitative changes in the mechanism of government regulation of the development of strategic branches of the national economy.

The statement of basic materials. The main directions of the structural policy are considered in the article. The main models of active and passive structural policy are identified. The basic principles of formation of industrial development strategy and structural changes of strategic branches of economy are established. The basic framework of the implementation of the structural policy in space industry is outlined.

Conclusions. It has been found that many countries of the world created new industrial development strategies. It is determined that the goals of the new direction of government regulation of strategic industries are not only to accelerate and promote the economic development of these industries, but also to create jobs, fight poverty, participate in the technological revolution and global value chains.

Keywords: structural policy; structural shifts; strategic sectors of the national economy; space program; industrial development strategy.

DOI: 10.25140/2410-9576-2019-3(19)-6-16

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Актуальність теми дослідження. Державне регулювання економіки має важливе значення для ефективного та сталого розвитку національного господарства. Крім того, у національному господарстві кожної країни існують стратегічні галузі, що є визначальними для забезпечення її соціально-економічного розвитку, конкурентоспроможності на світових ринках, національної безпеки. Розвиток цих галузей дає змогу державі підтримувати високі темпи економічного зростання, ефективну інфраструктуру та сприяти науково-технічному прогресу в усіх сферах національної економіки. Особливості впливу процесів глобалізації на національну економічну систему України та посилення розвитку її інтеграційних векторів, зумовлюють важливість розроблення стратегії структурної політики з превалюванням в ній типів експортоорієнтованої моделі розвитку чи моделі імпортозаміщення. Ці моделі передбачають обрання пріоритетів торгової орієнтації країни, яка зосереджується на зовнішньому чи внутрішньому ринку відповідно. Значення структурних реформ для модернізації української економіки полягає в тому, що вони покликані забезпечити конкурентоспроможність українських компаній, особливо у сфері обробної промисловості та інновацій, а також розвиток фінансових й інформаційних послуг, тобто формування «нової економіки». Важливо, виходячи з нинішніх умов макроекономічної динаміки, рухатися у напрямі поліпшення базових структурних параметрів, поєднання для цього загальноекономічних, інституційних, управлінських методів впливу на окремі сектори і види економічної діяльності [1].

Постановка проблеми. Основними цілями державної структурної політики є швидкий перехід від кризового стану економіки до економічного зростання й підвищення конкурентоспроможності держави на світовому рівні. На практиці існує два типи державної структурної політики: активна та пасивна, головною відмінністю яких є ступінь втручання держави у структурні зрушення. Пасивна структурна політика (ліберальна позиція) означає, що держава не втручається в інвестиційні процеси в окремих галузях економіки, але при цьому створює дієздатну правову базу, яка сприяє перетоку капіталу з одних галузей в інші [2].

Механізм реалізації пасивної структурної політики полягає у тому, що на основі закону ринкової економіки попиту та пропозиції у разі перевищення попитом пропозиції зростає норма прибутку галузі, і капітал переходить з галузей з низькою нормою прибутку в галузі з підвищеною нормою прибутку, що своєю чергою забезпечує зниження норми прибутку в цій галузі до зазначеного рівня, коли капітал знову переходить до галузі з вищою нормою прибутку [3]. Тому позитивними результатами пасивної структурної політики є створення конкурентного середовища та підвищення суспільного виробництва, а негативні сторони полягають у тому, що ліберальна позиція держави занадто тривала за часом і потребує значних соціальних витрат.

Активна структурна політика передбачає широке використання державних важелів для прискорення прогресивних структурних зрушень [4]: зростання виробництва в галузях, що забезпечують значну частку експорту країни; зростання виробництва в галузях, спроможних замінити імпорту продукцію; розвиток галузей, що виробляють конкурентоспроможні на світовому ринку товари та послуги; підтримку виробництв, які впроваджують ресурсозберігаючі технології з метою скорочення попиту на дефіцитні для країни ресурси; зростання виробництва в галузях, спроможних підвищити науково-технічний рівень і якість продукції, особливо це стосується галузей з високотехнічною та наукоємною продукцією, що забезпечують підвищення ефективності інших галузей національної економіки; розвиток конкуренції шляхом реструктуризації та диверсифікації виробництва; розвиток виробництва сировини, напівфабрикатів і комплектуючих для заміни імпортованих з метою збільшення товарності кінцевої продукції; скорочення виробництва в депресивних галузях, де знижується ефективність ресурсів чи зменшується попит на продукцію. Реалізація активної структурної політики має супроводжуватися здійсненням таких кроків: держава розробляє та реалізує комплекс заходів, що включає стимулювання перетікання капіталу з менш пріоритетних галузей у більш пріоритетні; розвиток галузей, які прискорюють упровадження досягнень НТП; захист і надання фінансової допомоги галузям, що потребують реструктуризації; ліквідація частини виробництв у депресивних галузях; вирішення проблем, пов'язаних із концентрацією капіталу в капіталомістких напрямках структурної перебудови [3].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основним напрямом структурної політики держави є підвищення конкурентних переваг економіки країни через досягнення чотирьох взаємопов'язаних цілей: сприяння підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних виробників товарів і послуг на внутрішньому і світовому ринках та забезпечення структурного маневру в бік підвищення частки галузей, що виробляють продукцію з високим ступенем переробки, і галузей сфери послуг, виправлення накопичених структурних деформацій – реструктуризація збиткового сектору економіки, вирішення проблем монопрофільних міст. Економічні реформи впроваджуються через державне регулювання національної економіки. Держава змінює зовнішнє економічне середовище, в якому діють суб'єкти економічної діяльності, і пристосовуючись до таких змін, аграрні підприємства трансформують свою економічну поведінку та своє очікування майбутнього [5].

Значення структурних реформ для модернізації української економіки полягає в тому, що вони покликані забезпечити конкурентоспроможність українських компаній, особливо у сфері обробної промисловості та інновацій, а також розвиток фінансових й інформаційних послуг, тобто формування «нової економіки». Важливо, виходячи з нинішніх умов макроекономічної динаміки, рухатися у напрямі поліпшення базових структурних параметрів, поєднання для цього загальноекономічних, інституційних, управлінських методів впливу на окремі сектори і види економічної діяльності [1].

Під час формування структурної політики важливе значення має вибір пріоритетних напрямів розвитку окремих видів виробництва, галузей, регіонів. При цьому враховують такі критерії пріоритетності: 1) наукомісткість і високотехнологічність виробництва, тобто коли галузь функціонує на використанні новітніх технологій, які відповідають світовим зразкам, а вироблена продукція задовольняє вимоги споживачів і є конкурентоспроможною; 2) експортний потенціал галузі (продукція підприємств такої галузі демонструє можливості швидкого нарощування експорту, склалися сприятливі умови та перспективи посилення конкурентоспроможності на зовнішніх ринках, є стійкі конкурентні переваги галузі); 3) перспективи попиту на продукцію галузі на внутрішньому ринку; 4) досягнення вищої індустріальної стадії розвитку; 5) мінімізація залежності від імпорту сировини, енергії та зниження ресурсомісткості виробництва до оптимального рівня; 6) позитивний побічний ефект (якщо прискорений розвиток цієї галузі сприяє підвищенню ефективності в інших секторах економіки, зумовлює мультиплікативний ефект в економіці, вона є пріоритетною); 7) можливість вирішення соціальних та екологічних проблем, гарантування безпеки країни, забезпечення зростання наукового та інтелектуального потенціалу країни [6].

Таким чином, забезпечити стаке збалансоване економічне зростання країни, ефективну структурну регіональну політику здатна грошово-кредитна політика, пріоритетом якої є стабілізація темпів інфляції на основі створення умов для нарощування пропозиції товарів і послуг через розвиток конкуренції, вдосконалення ринкової інфраструктури, розвиток механізмів національного розміщення та ефективного використання фінансових ресурсів шляхом комплексного застосування заходів грошово-кредитної, податкової, конкурентної, структурної політики, шляхом створення гнучкої та ефективної інституційної системи мобілізації і розміщення позичкових капіталів, розвитку механізмів довгострокового кредитування, заохочення сполучення капіталів комерційних банків і промислових підприємств, що дозволяють спрямувати грошові ресурси у модернізацію виробництва [4].

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Проведений аналіз наукових підходів до структурної політики держави дозволив зробити висновок про необхідність дослідження застосування вищезгаданих теорій до вироблення ефективних заходів політики у стратегічних галузях національної економіки.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування шляхів забезпечення якісних змін у механізмі державного регулювання розвитку стратегічних галузей національної економіки та розроблення практичних рекомендацій щодо впровадження методичних підходів під час ухвалення управлінських рішень у сфері державного регулювання стратегічних галузей для забезпечення сталого розвитку.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Викладення основного матеріалу. Інноваційна модель є однією з найефективніших стратегій реалізації структурної політики. Сутністю парадигми інноваційного розвитку є досягнення економічного розвитку шляхом широкомасштабного введення у господарський обіг продуктів інтелектуальної праці як знань, технологій, науково-технічних розробок тощо для їх комерціалізації та досягнення соціально-економічного ефекту. Вона полягає у стимулюванні державою впровадження інноваційних технологій на вітчизняних підприємствах. Прикладом реалізації такої моделі є політика ЄС у сфері промисловості. В її рамках, у 2005 році ЄС почав імплементацію Лісабонської стратегії, в якій було визначено стратегічні галузі та основні напрями державної підтримки та регулювання цих галузей. Зокрема, реалізація стратегії передбачала наступні заходи:

1. Розроблено нову концепцію промислової політики, яка передбачала інтегрований підхід до конкурентоспроможності, тобто державна підтримка повинна надаватися на підставі детального аналізу перешкод для конкурентоспроможності галузі.

2. Орієнтація економічної політики на досягнення макро- та мікроекономічних пріоритетів та розвитку ринку праці в рамках національних програм реформ та національних стратегій стійкого розвитку.

3. Розробка ефективної політики регіонального розвитку.

4. Запроваджено нову промислову політику, спрямовану на розвиток галузей обробної промисловості [7].

В рамках цієї стратегії було визначено дві ініціативи – горизонтальна та галузева. Горизонтальна ініціатива стосувалася підтримки фармацевтичної галузі, оцінки реалізації стратегії розвитку біотехнологій, створення робочої групи для хімічної та оборонної промисловості, імплементації Європейської космічної програми, сприяння машинобудівній галузі та проведення низки досліджень конкурентоспроможності у низці галузей. Галузеві ініціативи стосувалися таких секторів економіки як харчова промисловість, машинобудування, космічна галузь, оборонна промисловість, безпека, медична галузь, металургійна галузь та лісництво [8].

Після реалізації Лісабонської стратегії, у 2010 році ЄС прийняла нову стратегію зростання «Європа 2020», яка передбачає досягнення розумного, стійкого та інклюзивного зростання, та включає сім основних ініціатив, що в комплексі повинні дати максимальний кумулятивний ефект. Що стосується галузевих ініціатив, то їх основним завданням є сприяння модернізації та підвищення конкурентоспроможності галузей. Основна зміна стратегії полягає в тому, що при визначенні ключових, або стратегічних, галузей враховуватись буде не лише фактор вразливості, але й потенціал до розвитку та створення додаткових робочих місць. Це означає, що стратегічними будуть лише ті галузі, які мають внутрішній потенціал. Серед таких галузей ЄС визначив аерокосмічну, автомобільну, біотехнологічну, медичну промисловість, видобуток корисних копалин окрім енергоносіїв, чорну металургію, фармацевтику, суднобудування, залізничне сполучення, освоєння космосу, текстильну, легку та деревообробну промисловість. Слід зазначити, що сільське господарство є окремою стратегічною галуззю, яка підтримується за єдиними правилами на рівні усього ЄС [9].

Таким чином, ми можемо побачити, що Європейський Союз стабільно підтримував, захищав та стимулював окремі сфери економіки, причому на кожному історичному етапі розвитку використовувалися свої інструменти та змінювався перелік галузей, що підпадали під активне регулювання. З іншого боку, ми можемо побачити, що деякі галузі стабільно залишалися у числі стратегічних, а їх перелік скоріше доповнювався під дією таких факторів як еволюція світової економіки, виклики глобалізації, швидке зростання країн, що розвиваються, а також економічних криз.

Однією з галузей економіки, що зазнає швидких структурних змін, є «космічна економіка». Важливою ця галузь є і для України. Велику роль при цьому відіграє вибір ефективної стратегії реалізації структурної політики.

Національна космічна політика показує наміри країни у цій сфері, що особливо актуально для залучення довгострокових приватних інвестицій. Завершена політика включає принципи космічної програми, її цілі та інструменти, необхідні для їх досягнення (Рис. 1.) [10].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

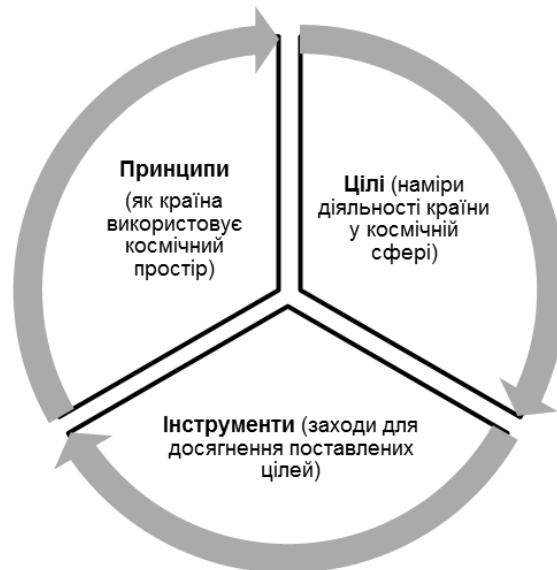

Рис. 1. Основні складові національної космічної програми

Джерело: побудовано авторами

Принципи програми визначають основні економічні та соціальні цілі країни у цій сфері. Завдяки розвинутому космічному сектору можна підвищити рівень життя населення, створити додаткові робочі місця, а використання супутникових технологій допомагає забезпечувати національну безпеку, сприяє захисту довкілля. Цілі визначають основні напрями діяльності галузі, оскільки вони виокремлюють інструменти, які мають найбільший потенційний економічний, соціальний вплив на національну безпеку. В свою чергу, інструменти – це ті знання, навички та ресурси, що необхідні для досягнення поставлених у програмі цілей. Зокрема, сюди можна віднести розвиток людського капіталу, отримання місця на орбіті та радіочастот, розробка гнучкого механізму регулювання.

Дуже важливим для успішного розвитку космічної галузі як стратегічної є розробка ефективної стратегії її розвитку, що буде підґрунтям для впровадження механізму її регулювання. Розвинуті країни, що мають більше фінансових ресурсів, можуть собі дозволити розвивати усі напрями цієї галузі, однак, країни, що розвиваються, які мають обмежений бюджет, повинні визначити, які саме сектори цієї галузі будуть отримувати активну підтримку. Дослідження показали, що країни, які зосереджуються на декількох основних ринкових сегментах, досягають більш ефективного перерозподілу ресурсів, тому галузь розвивається швидше. Для того, щоб визначити, які сегменти космічної галузі є найбільш перспективними для країни, ми рекомендуємо використовувати триетапний підхід для оцінки (Рис. 2) [11].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

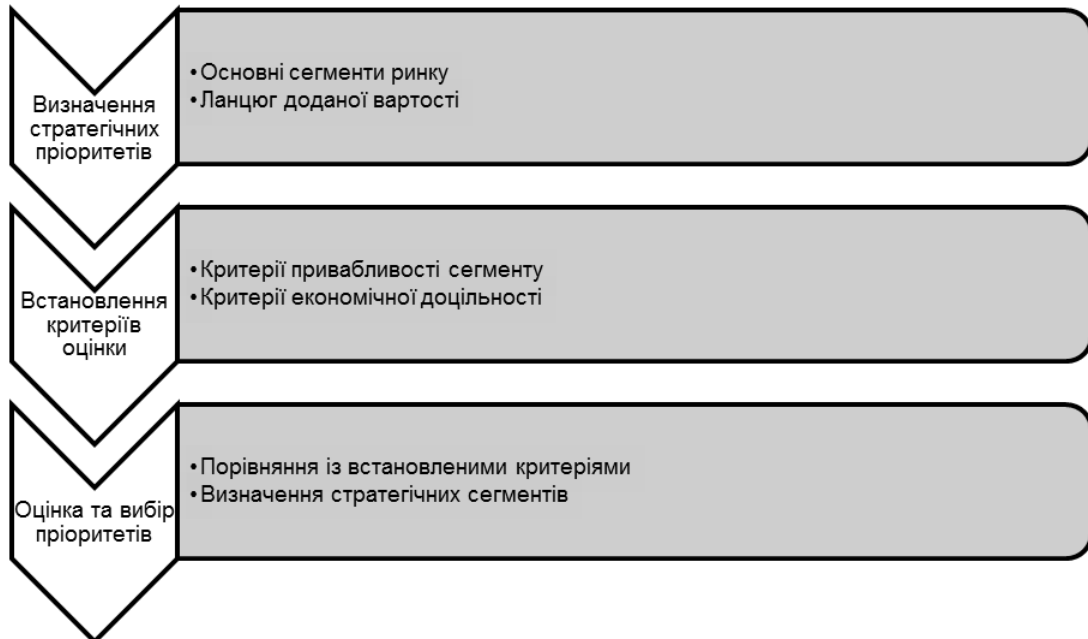

Рис. 2. Триетапний підхід для визначення стратегічних сегментів космічної галузі
Джерело: побудовано авторами

Розглянемо ці етапи докладніше.

Етап 1. На першому етапі визначаються усі сегменти космічної галузі, а потім на їх основі будується ланцюг доданої вартості галузі (Рис. 3.). Після цього проводиться подальше сегментування ланцюгу доданої вартості на підсектори, а потім визначаються найбільш перспективні з них. В цілому ланцюг доданої вартості космічної галузі можна поділити на дві основні ланки: виробнича ланка (наукові дослідження та розробки; виробництво та випробування) та споживча ланка (наземні операції, супутні послуги). Кожна з цих ланок має декілька підсектори, кожен з яких може стати пріоритетним стратегічним напрямом розвитку галузі [12].

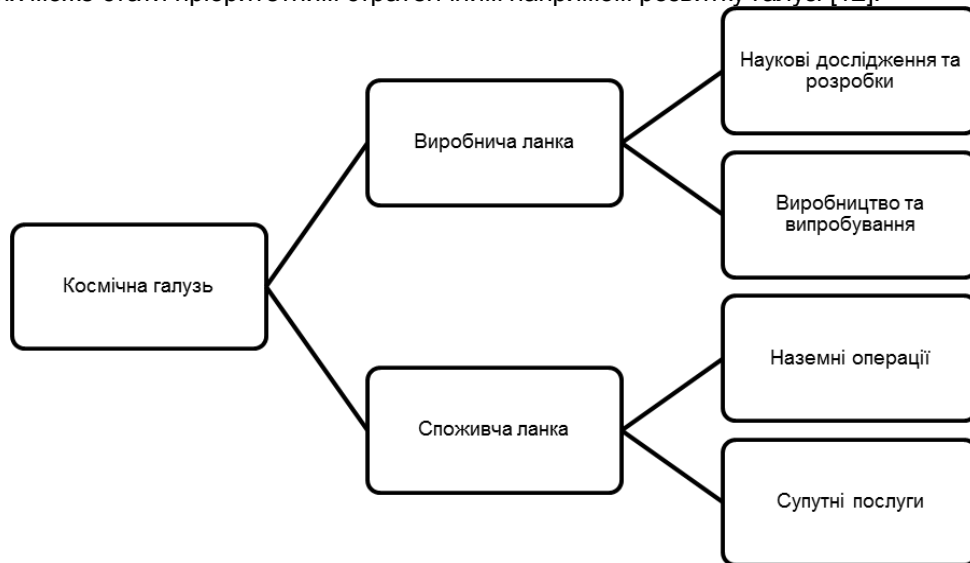

Рис. 3. Ланцюг доданої вартості космічної галузі
Джерело: побудовано авторами

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Етап 2. На цьому етапі встановлюються основні критерії для оцінки ринкових можливостей. Найбільш ефективно використовувати два набори критеріїв: критерії привабливості сегменту та критерії економічної доцільності сегменту. До критеріїв привабливості можна віднести можливість створювати додану вартість, потенційну кількість додаткових робочих місць тощо. Критерії економічної доцільності дозволяють оцінити, наскільки існуючі ресурси є достатніми для розвитку кожного сегменту. Кожна країна повинна розробляти свій набір критеріїв, виходячи з визначеної національної космічної політики. Зокрема, при визначенні критеріїв привабливості слід спиратися на принципи та цілі, а при встановленні критеріїв економічної доцільності слід враховувати доступні інструменти та ресурси космічної політики.

Іншими словами, критерії привабливості слід оцінювати з позиції міжнародних можливостей, а критерії економічної доцільності – з позиції внутрішніх можливостей та ресурсів (Рис. 4).

Слід зауважити, що наведений перелік критеріїв не є вичерпним, він може змінюватися в залежності від загальних пріоритетів держави [13].

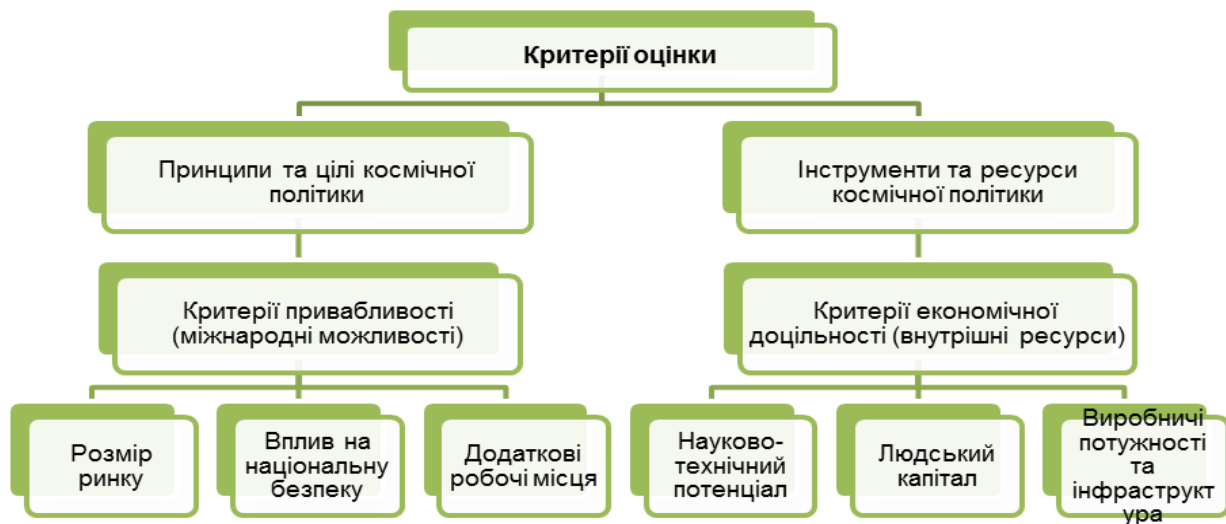

Рис. 4. Критерії оцінки стратегічних сегментів космічної галузі

Джерело: побудовано авторами

Етап 3. На цьому етапі проводиться оцінка виділених сегментів за встановленими критеріями привабливості та доцільності. В даному випадку необхідно визначити сегменти, що мають найкраще поєднання привабливості та доцільності, тобто деякі сегменти можуть бути дуже привабливими, однак, на даному етапі розвитку національного господарства економічна доцільність їх розвитку буде дуже низькою. І навпаки, сегмент може мати високу доцільність, однак його привабливість буде незначною (Рис. 5).

Для космічної галузі дуже важливим є справедливе державне регулювання, оскільки ризики та втрати у цьому секторі є дуже високими. Тому регулювання у цій галузі повинно не тільки забезпечити мінімізацію ризиків, але й створити сприятливе ділове середовище без надмірної кількості правил. Наприклад, у 2015 році США прийняли закон, згідно якого приватні структури можуть володіти, видобувати та продавати корисні копалини, що походять з астероїдів, тобто створили стимул для приватних інвестицій у космічну галузь [14].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Висока	<p>Дуже доцільні сегменти <i>Характеристика:</i> - Слабкий зв'язок з пріоритетами політики - Вже організоване виробництво або вільний доступ на ринок <i>Пріоритетність:</i> Визначити, куди саме спрямовувати підтримку для максимальної ефективності</p>	<p>Потенційно пріоритетні сегменти <i>Характеристика:</i> - Сильний зв'язок з пріоритетами політики - Вже організоване виробництво або вільний доступ на ринок <i>Пріоритетність:</i> Побудувати стратегічне обґрунтування кожного сегменту і визначити пріоритетність</p>	
	<p>Непріоритетні сегменти <i>Характеристика:</i> - Слабкий зв'язок з пріоритетами політики - Майже немає виробничих потужностей, обмежений доступ на ринок <i>Пріоритетність:</i> Обмежити державну підтримку та спрямовувати ресурси в інші сегменти</p>	<p>Дуже привабливі сегменти <i>Характеристика:</i> - Сильний зв'язок з пріоритетами політики - Майже немає виробничих потужностей, обмежений доступ на ринок <i>Пріоритетність:</i> Визначити необхідний обсяг інвестицій для розвитку або створення сегменту</p>	
Доцільність	Низька	Привабливість	Висока

Рис. 5. Матриця пріоритизації сегментів космічної галузі

Джерело: побудовано авторами

Державне регулювання космічної галузі повинно охоплювати три основні сфери.

1. **Державні дозволи (ліцензування).** Держава може вимагати від учасників ринку отримувати ліцензії на діяльність у космічній галузі, а також проводити моніторинг виконання умов ліцензій. Шляхом встановлення суворих або м'яких умов ліцензування, уряд може регулювати доступ учасників на певний сегмент ринку.

2. **Відповідальність.** Згідно Конвенції про відповідальність у космосі, держава бере на себе міжнародні зобов'язання за шкоду, завдану космічними об'єктами, що були запущені з її території, навіть якщо їх власниками є приватні установи. В свою чергу, держава може наполягати, щоб приватні учасники ринку самостійно несли відповідальність за шкоду, нанесену їх власністю, або страхували її. В залежності від того, наскільки пріоритетним є певний сегмент галузі, держава може пропонувати компенсувати частину збитків за власний рахунок.

3. **Управління даними дистанційного зондування.** Супутники збирають дані, що є необхідними для забезпечення національної безпеки, метеорологічного прогнозування, моніторингу використання землі, управління національними ресурсами тощо. Держава може встановлювати обмеження на приватне використання та поширення даних, отриманих з супутників, якщо вони можуть становити потенційну загрозу для національної безпеки. Також, слід враховувати необхідність захисту інтелектуальної власності, особливо у сфері супутніх послуг [15].

Також, слід пам'ятати, що національне регулювання повинно відповідати міжнародному космічному праву, орієнтуватися на регулювання країн, що вже є визнаними космічними державами, і враховувати інтереси зацікавлених сторін, оскільки це може стати перешкодою на шляху залучення приватних інвестицій.

Таким чином, майже всі держави надають активну підтримку тим галузям, які мають високу глобальну конкурентоспроможність, а також найбільш слабким галузям, щоб досягти збалансованого економічного зростання. При цьому держава може виділяти так звані стратегічні галузі, які в найбільш широкому розумінні є тими галузями економіки, які держава вважає найважливішими для стабільного економічного зростання.

Ми пропонуємо як стратегічну мету механізму державного регулювання космічної діяльності України визначити досягнення сталого економічного розвитку, забезпечення національної безпеки та захист геополітичних інтересів держави шляхом подальшого розвитку людського та

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

інтелектуального капіталу. Таким чином, державне регулювання повинно відповідати цілям сталого розвитку, що забезпечить безперервний процес зростання у майбутньому [16].

Основні принципи, на яких повинен базуватись механізм державного регулювання космічної діяльності в Україні, такі:

– принцип інноватизації економіки, тобто спрямування космічної діяльності на впровадження інновацій в усі сфери господарської діяльності;

– принцип комерційної ефективності, що передбачає розвиток та фінансування лише тих видів діяльності та проектів, що зможуть принести національному господарству економічну вигоду у майбутньому;

– принцип забезпечення національної безпеки, тобто використання космічних технологій для зміцнення обороноздатності країни;

– принцип підтримки конкурентоспроможності галузей, що передбачає запровадження провідних технологій, отриманих в результаті космічної діяльності, в усі галузі національного господарства [17].

Для дотримання зазначених принципів ми рекомендуємо використовувати такі основні методи як комерціалізація, тобто налагодження ефективного процесу виробництва отриманої продукції, та поєднання ринкових і державних механізмів державного регулювання. Втручання держави має відбуватися лише за необхідності, коли ринкові механізми не здатні забезпечити оптимальний результат. Досягнення поставленої мети потребує забезпечення виконання таких завдань механізму державного регулювання космічної діяльності як: створення високоінтегрованих технологічних структур; впровадження інформаційних технологій в систему управління галуззю; розвиток людського та інтелектуального капіталу; набуття Україною членства в ЄКА; створення законодавчих передумов для стимулювання розвитку комерційного космосу [18]. Зокрема, з цією метою у жовтні 2019 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державного регулювання космічної діяльності» № 143-IX [19], що набуває чинності у 2020 році. Метою цього закону є створення умов для розвитку космічної галузі України завдяки підвищенню інвестиційної привабливості галузі, а також створення у ній конкурентного середовища за рахунок участі суб'єктів різних форм власності. Також, закон передбачає підтримку комерціалізації космічної діяльності та залучення додаткових приватних інвестицій у космічну галузь України.

До інструментів державного регулювання космічної діяльності можна віднести: (1) інструменти прямої дії – державне фінансування та ліцензування; (2) інструменти непрямої дії – фіскальну політику, державне кредитування, стандартизацію та ринкове середовище.

За допомогою державного фінансування та стандартизації можна впливати на вибір саме тих проектів, що зможуть бути реалізовані, а через інструменти фіскальної політики забезпечити додаткові стимули для комерційно вигідних проектів та підвищити їх ефективність. Стандартизація та належне ринкове середовище створюють умови, за яких успішні проекти зможуть бути реалізовані швидше, при цьому вони будуть сприятимуть розвитку технологій, людського капіталу, економічному розвитку та структурним зрушенням у національній економіці.

Висновки. Встановлено, що майже всі держави надають активну підтримку тим галузям, які мають високу глобальну конкурентоспроможність, а також найбільш слабким галузям, щоб досягти збалансованого економічного зростання. При цьому держава може виділяти так звані стратегічні галузі, що в найбільш широкому розумінні є тими галузями економіки, які держава вважає найважливішими для стабільного економічного зростання та за допомогою яких можна забезпечити структурні зрушення у національній економіці. Встановлено, що кожна країна будує власну модель державного регулювання стратегічних галузей економіки, оскільки національні програми стратегічного розвитку мають індивідуальний набір цілей, принципів, механізмів, інструментів, які залежать від декількох основних чинників: політичних, економічних, правових, соціальних, конкурентних та ін. Під впливом процесів глобалізації та прискореного науково-технічного прогресу багато країн світу розробили та розпочали імплементацію нових стратегій промислового розвитку, в яких було змінено галузі, які вони розглядають як стратегічні, а також їх державне регулювання. Визначено, що цілями нового напрямку державного регулювання

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

стратегічних галузей є не лише прискорення та сприяння економічному розвитку цих галузей, але й створення нових робочих місць, боротьба з бідністю, участь у технологічній революції та глобальних ланцюгах створення вартості, сприяння запровадженню «зеленої» енергії.

Встановлено, що космічна галузь України потребує структурно-економічних перетворень, причому для виведення галузі з рецесії та стимулювання розвитку інноваційних технологій в Україні необхідно розробити систему стимулів з інструментів державної допомоги. Запропоновано як стратегічну мету механізму державного регулювання космічної діяльності в Україні визначити досягнення сталого економічного розвитку, забезпечення національної безпеки та захист геополітичних інтересів держави шляхом подальшого розвитку людського та інтелектуального капіталу.

Література

1. Вдовенко, Н. М. Особливості структурних змін в економіці України / Н. М. Вдовенко, К. В. Наконечна // Економіка АПК. – 2018. – № 9. – С. 59.
2. Структурні зміни та економічний розвиток України : монограф. / Геєць В. М., Шинкарук Л. В., Артьомова Т. І. [та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук Л. В. Шинкарук ; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2011. – 696 с.
3. Лебедева, О. А. Структурна політика держави: сутність і особливості її реалізації [Електронний ресурс] / О. А. Лебедева. – Режим доступу: <http://www.stationline.org.ua>.
4. Попадинець, Н. М. Стратегічні цілі державної структурної політики України / Н. М. Попадинець // Регіональна економіка. – 2014. – № 1. – С. 177.
5. перехідна економіка : підручник / В. М. Геєць, Є. Г. Панченко, Е. М. Лібанова [та ін.] ; за ред. В. М. Геєця. – Київ : Вид-во "Вища шк.", 2003. – С. 8.
6. Штефан, С. І. Сучасні особливості структурної політики України / С. І. Штефан // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 4. – С. 37.
7. An integrated industrial policy for a globalized era. European Parliament resolution of 9 March 2011 on an Industrial Policy for the Globalized Era. (2010/2095(INI)) // *The EU Official Journal*. – 2012. – 199E 7.7.2012. – P. 131–154. –URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011IP0093&rid=2>.
8. Wiesner S. A., Thoben K., Wiesner S., Wuest T. Industrie 4.0 and Smart Manufacturing – A Review of Research Issues and Application Examples // *International Journal of Automation Technology*. – 2017. – V. 11 (1). – P. 4-16.
9. Liao Y., Deschamps F., Freitas E. D., Loures R. Past, present and future of Industry 4.0 - a systematic literature review and research agenda proposal // *International Journal of Production Research*. – 2017. – V. 55 (12). – P. 3609–3629.
10. Higginbotham B. The Space Economy: An Industry Takes Off [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.uschamber.com/series/above-the-fold/the-space-economy-industry-takes>.
11. Barbaroux P. The metamorphosis of the world space economy: investigating global trends and national differences among major space nations' market structure // *Journal of Innovation Economics Management*. – 2016. – № 2. – P. 9-35.
12. Sassen S. When the State Encounters a New Space Economy: The Case of Information Industries // *American University International Law Review*. – 1995. – V.10, no. 2. – P. 769-789.
13. Satellite Value Chain: The Snapshot: Euroconsult [Електронний ресурс]. – URL: <http://euroconsult-ec.com/research/satellite-value-chain-2018-brochure.pdf>.

References

1. Vdovenko, N. M., Nakonechna, K. V. (2018). Osoblyvosti strukturykh zmin v ekonomitsi Ukrainy [Peculiarities of structural changes in the economy of Ukraine]. *Ekonomika APK – The Economics of the Agriculture*, 9, 59 [in Ukrainian].
2. Heiets, V. M., Shynkaruk, L. V., & Artomova, T. I. (2011). *Strukturni zminy ta ekonomichnyi rozvytok Ukrainy [Structural changes and economic development of Ukraine]*. Kyiv: NAN Ukrainy [in Ukrainian].
3. Lebedieva, O. A. (n.d.). *Strukturna polityka derzhavy: sutnist i osoblyvosti yii realizatsii [Structural policy of the state: concept and features of implementation]*. Retrieved from <http://www.stationline.org.ua> [in Ukrainian].
4. Popadynets, N. M. (2014). Stratehichni tsili derzhavnoi strukturoi polityky Ukrainy [Strategic objectives of the state structural policy of Ukraine]. *Rehionalna ekonomika – Regional Economy*, 1, 175-183 [in Ukrainian].
5. Heiets, V.M. (2003). *Perekhidna ekonomika [Transition economy]*. Kyiv: Vyshcha shk [in Ukrainian].
6. Shtefan, S.I. (2015). Suchasni osoblyvosti strukturoi polityky Ukrainy [Modern features of structural policy in Ukraine]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and national problems of the economy*, 4, 37 [in Ukrainian]
7. An integrated industrial policy for a globalized era. (2012). European Parliament resolution of 9 March 2011 on an Industrial Policy for the Globalized Era. (2010/2095(INI)). *The EU Official Journal*, 199E 7.7.2012, 131–154. Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011IP0093&rid=2> [in English].
8. Thoben, K. D., Wiesner, S., & Wuest, T. (2017). "Industrie 4.0" and smart manufacturing-a review of research issues and application examples. *International journal of automation technology*, 11(1), 4-16 [in English].
9. Liao, Y., Deschamps, F., Loures, E. D. F. R., & Ramos, L. F. P. (2017). Past, present and future of Industry 4.0-a systematic literature review and research agenda proposal. *International journal of production research*, 55(12), 3609-3629 [in English].
10. Higginbotham, B. (2018). The Space Economy: An Industry Takes Off. [www.uschamber.com](https://www.uschamber.com/series/above-the-fold/the-space-economy-industry-takes). Retrieved from <https://www.uschamber.com/series/above-the-fold/the-space-economy-industry-takes> [in English].
11. Barbaroux, P. (2016). The metamorphosis of the world space economy: investigating global trends and national differences among major space nations' market structure. *Journal of Innovation Economics Management*, 2, 9-35 [in English].
12. Sassen, S. (1994). When the State Encounters a New Space Economy: The Case of Information Industries. *Am. UJ Int'l L. & Pol'y*, 10, 769 [in English].
13. Satellite Value Chain: The Snapshot: Euroconsult.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

14. Global aerospace industry: market update. 2018. – URL: https://static1.squarespace.com/static/59cabd3ea803bb54d1fa5edf/t/5b046eb8f950b75de24cb126/1527017151803/AeroMktRprt_v3.pdf.
15. *Space and Innovation*. – OECD Publishing, Paris, 2016. – URL: <https://dx.doi.org/10.1787/9789264264014-en>.
16. Lineberger R. 2019 global aerospace and defense industry outlook. 2018. – URL: <https://www2.deloitte.com/global/en/pages/manufacturing/articles/global-a-and-d-outlook.html>.
17. Crawford I. A. The long-term scientific benefits of a space economy // *Space Policy*. – 2016. V. 37. – P. 58-61.
18. *The Space Economy in Figures: How Space Contributes to the Global Economy*. – OECD Publishing, Paris, 2019. – URL: <https://doi.org/10.1787/c5996201-en>.
- Про внесення змін до деяких законів України щодо державного регулювання космічної діяльності : закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2019. – № 46. – ст.300.
- (2018). *euroconsult-ec.com*. Retrieved from <http://euroconsult-ec.com/research/satellite-value-chain-2018-brochure.pdf> [in English].
14. Global aerospace industry: market update. (2018). *static1.squarespace.com*. Retrieved from https://static1.squarespace.com/static/59cabd3ea803bb54d1fa5edf/t/5b046eb8f950b75de24cb126/1527017151803/AeroMktRprt_v3.pdf [in English].
15. *Space and Innovation*. (2016). Paris: OECD Publishing. Retrieved from <https://dx.doi.org/10.1787/9789264264014-en> [in English].
16. Lineberger, R. (2018). 2019 global aerospace and defense industry outlook. *www2.deloitte.com*. Retrieved from <https://www2.deloitte.com/global/en/pages/manufacturing/articles/global-a-and-d-outlook.html> [in English].
17. Crawford, I. A. (2016). The long-term scientific benefits of a space economy. *Space Policy*, 37, 58-61 [in English].
18. *The Space Economy in Figures: How Space Contributes to the Global Economy*. (2019). Paris: OECD Publishing. Retrieved from <https://doi.org/10.1787/c5996201-en> [in English].
19. Zakon Ukrainy "Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo derzhavnoho rehuliuвання kosmichnoi diialnosti" : vid 2 zhovtnia 2019 roku, № 143-IX [Law of Ukraine "On amendments to some laws of Ukraine on state regulation of space activities" from October 2 2019, № 143-IX]. (2019). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 46. Art. 300 [in Ukrainian].

Надійшла 17.08.2019

Бібліографічний опис для цитування :

Затонацька, Т. Г. Стратегічні вектори державної структурної політики України в умовах глобальної конкуренції / Т. Г. Затонацька, А. А. Возненко // Науковий вісник Полісся. – 2019. - № 3 (19). – С. 6-16.

- Затонацька Тетяна Георгіївна** доктор економічних наук, професор, професор кафедри Економічної кібернетики, Київський національний університет імені Тараса Шевченка; <https://orcid.org/0000-0001-9197-0560>; ResearcherID:I-1647-2018; E-mail:tzatonat@ukr.net;
- Zatonatska Tetiana Heorhiivna** Doctor of Economics, Professor, Professor Department of Economic Cybernetics, Taras Shevchenko National University of Kyiv; <https://orcid.org/0000-0001-9197-0560>; ResearcherID:I-1647-2018; E-mail:tzatonat@ukr.net;
- Возненко Андрій Анатолійович** кандидат економічних наук, Міністерство фінансів України; <https://orcid.org/0000-0002-7179-9441>; E-mail:voznenko@minfin.gov.ua;
- Voznenko Andrii Anatoliiovych** Candidate of Economic Sciences, Ministry of Finance of Ukraine; <https://orcid.org/0000-0002-7179-9441>; E-mail:voznenko@minfin.gov.ua.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 336.76:368(477)

UDC 336.76:368(477)

В. Г. Маргасова, д. е. н.,
професор,
Д. П. Коваленко, здобувач

V. G. Marhasova, Doctor of Economics,
Professor,
D. P. Kovalenko, Degree Seeker

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ
СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ
ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ЙОГО
ПРУДЕНЦІЙНОГО РЕГУЛЮВАННЯ**

**PROBLEM ISSUES OF THE FUNCTIONING
OF THE UKRAINE INSURANCE MARKET
AND FEATURES OF ITS
PRUDENTIAL REGULATION**

Актуальність теми дослідження. Звуження темпів розвитку страхового ринку актуалізують пошук новітніх форм та методів стимулювання ефективності його функціонування, зокрема на основі комплексного аналізу показників діяльності страховиків України.

Постановка проблеми. В останні роки розвиток страхового ринку характеризується тиском низки дестабілізуючих факторів, зокрема: економічна та політична турбулентність, зниження платоспроможного попиту на страхові послуги, низький рівень довіри з боку населення, негативні очікування настання фінансової кризи в країні та світі. Отже, дослідження основних тенденцій розвитку страхового ринку та проблем його пруденційного регулювання має вагоме практичне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти функціонування страхового ринку представлені науковими працями таких відомих учених, як: Л. Алексеєнко, В. Базилевич, К. Базилевич, В. Виговська, К. Воблій, О. Гаманкова, О. Журавка, А. Ермошенко, О. Козьменко, В. С. Осадець, Н. Ткаченко, В. Фурман, В. Шахов, Т. Яворська та інші.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Системного дослідження потребують питання забезпечення ефективного пруденційного регулювання як дієвого механізму впливу на показники діяльності страхових компаній

Постановка завдання. Аналіз стану страхового ринку України дасть змогу виявити основні проблеми, що уповільнюють його розвиток, та окреслити можливі шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. У цій статті проаналізовано стан та тенденції розвитку страхового ринку України. Встановлено, що діяльність страхових компаній країни не відповідає потребам національної економіки.

Висновки. Розроблено пропозиції щодо підвищення ефективності функціонування вітчизняного страхового ринку, зокрема: необхідність модернізації підходів до забезпечення захисту їх клієнтів через створення дієвої системи контролю за дотриманням нормативів платоспроможності страховими компаніями.

Ключові слова: страхування; страховики; страховий ринок; пруденційне регулювання; нагляд; платоспроможність; ризики.

DOI: 10.25140/2410-9576-2019-3(19)-17-21

Urgency of the research. The Ukraine insurance market shows a decrease in the dynamics of development, so the search for the latest forms and methods to stimulate the efficiency of domestic insurance companies is important and timely. A comprehensive analysis of the performance of insurers of Ukraine is necessary to develop proposals to improve the efficiency of the insurance market.

Target setting. In recent years, the development of the national insurance market has been characterized by a number of destabilizing factors: economic and political instability, declining effective demand for insurance services, low public confidence, expectations of a financial crisis in the country and the world. Thus, the study of the main trends in the insurance market and the problems of its prudential regulation is of great practical importance.

Actual scientific researches and issues analysis. Theoretical and applied aspects of the insurance market are represented by scientific works of such famous scientists as L. Alekseenko, V. Bazylevych, K. Bazylevych, V. Vyhovska, K. Vobly, O. Gamankova, O. Zhuravka, A. Yermoshenko, O. Kozmenko, V. S. Osadets, N. Tkachenko, V. Furman, V. Shakhov, T. Yavorska, etc.

Uninvestigated parts of general matters defining. Systematic research is needed to ensure effective prudential regulation as an effective mechanism for influencing the performance of insurance companies.

The research objective. Analysis of the state of the Ukraine insurance market will identify the main problems that slow down its development and outline possible ways to solve them.

The statement of basic materials. This article analyzes the state and trends of the Ukraine insurance market. It is established that the activity of insurance companies of the country does not meet the needs of the national economy.

Conclusions. Proposals to increase the efficiency of the domestic insurance market have been developed, in particular: the need to modernize approaches to ensuring the protection of their customers through the creation of an effective system of control over compliance with solvency standards by insurance companies.

Keywords: insurance; insurers; insurance market; prudential regulation; supervision; solvency; risks.

Актуальність теми дослідження. Страховий ринок формує передумови для захисту майнових та фінансових інтересів суспільства, забезпечення його соціально-економічної стабільності та сприяє сталому розвитку держави. Також, страховий ринок є джерелом

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

поповнення інвестиційних ресурсів для національного господарства та є механізмом зниження фінансового тиску на бюджет держави за рахунок покриття частини втрат внаслідок дії стихійних лих, катастроф, нещасних випадків, а отже є фінансовим буфером для підтримання соціального добробуту громадян.

Постановка проблеми. Страховий ринок України не можна характеризувати як сформований, а умови ведення страхової діяльності не є повноцінними, а отже вимагають суттєвого вдосконалення. Звуження темпів розвитку страхового ринку актуалізують пошук нових форм та методів забезпечення стабільності та ефективності його функціонування, в тому числі у розрізі пруденційного регулювання. Важливість питань забезпечення висхідного розвитку страхового ринку України зумовлює необхідність комплексного дослідження тенденцій його функціонування в сучасних умовах та особливостей пруденційного регулювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження вивченню теоретичних та прикладних засад функціонування страхового ринку присвятили такі вітчизняні учені-економісти: Л. Алексєнко, В. Базилевич, К. Базилевич, В.Виговська, К. Воблій, О. Гаманкова, О. Журавка, А. Єрмошенко, О. Козьменко, В.С. Осадець, Н. Ткаченко, В. Фурман, В. Шахов, Т. Яворська та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Науковий внесок вказаних науковців є фундаментальним в контексті розвитку теорії та практики пруденційного регулювання страхового ринку, проте, слід зазначити, що окремі питання залишаються актуальними і потребують подальшого вивчення.

Мета статті. Метою цієї роботи є комплексне дослідження сучасних трендів розвитку страхового ринку України та висвітлення особливостей вітчизняної практики пруденційного регулювання.

Виклад основного матеріалу. Для обґрунтованого вирішення проблем пруденційного регулювання страхового ринку в частині формування комплексу пропозицій щодо його вдосконалення необхідно ґрунтовно дослідити поточний стан, проблеми, тенденції функціонування страхового ринку.

“Страховий ринок являє собою складну багатофакторну динамічну систему – групу регулярно взаємодіючих і взаємозалежних окремих складових частин, що утворюють єдине ціле. Страховий ринок взаємодіє з навколишнім середовищем за допомогою зовнішніх зв'язків, які характеризують як вплив оточення на систему, так і вплив системи на середовище” [1]. Параметричний аналіз функціонування національного страхового ринку (Табл. 1) дозволив ідентифікувати стійку тенденцію до зростання валових страхових премій, більш ніж у 2,5 рази (за рахунок автостраховування, медичного страхування, страхування життя, страхування медичних витрат тощо), що свідчить про популяризацію окремих видів страхування.

Страхові виплати впродовж періоду дослідження несуттєво змінювалися та демонстрували недостатній рівень (середній рівень валових страхових виплат становить 25%, а рівень чистих страхових виплат – 30%), що є безумовно негативною тенденцією та деструктивно впливає на популярність страхових послуг у порівнянні з економічно розвинутими країнами світу, де рівень таких виплат в середньому становить 70%. Позитивно можна оцінити зростання активів та страхових резервів, які на кінець 2018 року у порівнянні з 2009 роком зросли на 52% та 165% відповідно, що створює сприятливе підґрунтя для стабільного розвитку страхового ринку. На кінець 2019 року в Україні функціонувало 234 страхові компанії, серед яких, послуги страхування життя надавали лише 23 страхові компанії, а 211 здійснювали свою діяльність у сфері ризикового страхування.

За результатами вивчення характеристик світового страхового ринку виокремлено головні тренди його розвитку, зокрема: зростання кількості послуг; підвищення конкуренції; технологічна модернізація; консолідація і географічна експансія; загальне підвищення рівня ризиків; впровадження нових вимог до платоспроможності та надійності страховиків.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Таблиця 1

Показники діяльності страхового ринку України та його динаміка у 2009-2018рр.

Показники	Роки										2018/ 2009%
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Кількість договорів страхування, укладених протягом звітного періоду, тис. одиниць											
Кількість договорів, крім договорів з обов'язкового страхування від нещасних випадків на транспорті, у т. ч.:	22 343,2	26 340,5	30 224,5	35204,8	87328,5	35975,7	109106,8	61 272,8	70 658,2	77 495,0	346,8
- зі страховальниками-фізичними особами	19 187	23 135,8	26 418,7	29782,3	80345,0	32699,4	106321,2	42 534,6	66 915,2	72 460,2	377,7
Кількість договорів з обов'язкового особ-го страхування від нещасних випадків на транспорті	552 629,0	592 771,5	587 768,0	142952,0	97952,0	98737,5	93322,5	118 198,4	114 824,7	123 582,5	22,3
Страхова діяльність, млн. грн.											
Валові страхові премії	20 442,1	23 081,7	22 693,5	21508,2	28661,9	26767,3	29736,0	35 170,3	43 431,8	49 367,5	241,5
Валові страхові виплати	6 737,2	6 104,6	4 864,0	5151,0	4651,8	5065,4	8100,5	8 839,5	10 536,8	12 863,4	190,9
Рівень валових виплат, %	33,0	26,4	21,4	23,9	16,2	18,9	27,2	25,1	24,3	26,1	*
Чисті страхові премії	12 658,0	13 327,7	17 970,0	20277,5	21551,4	18592,8	22354,9	26 463,8	28 494,4	34 424,3	272,0
Чисті страхові виплати	6 056,4	5 885,7	4 699,2	4970,0	4566,6	4893,0	7602,8	8 561,0	10 256,8	12 432,6	205,2
Рівень чистих виплат, %	47,8	44,2	26,2	24,5	21,2	26,3	34,0	32,3	36,3	36,1	*
Перестраховування, млн. грн.											
Сплачено на перестраховування, у т. ч.:	8 888,4	10 745,2	5 906,2	2522,8	8744,8	9704,2	9911,3	12 668,7	18 333,6	17 940,7	218,3
- перестраховикам-резидентам	7 784,1	9 753,9	4 723,5	1230,8	7110,4	8173,7	7381,1	8 706,4	14 937,4	14 943,2	192,0
- перестраховикам-нерезидентам	1 104,3	991,3	1 182,7	1292,0	1634,4	1530,5	2530,2	3 962,3	3 396,2	2 997,5	271,4
Виплати, компенсовані перестраховиками, у т. ч.:	967,9	508,6	731,6	537,8	486,7	640,9	1345,8	1 233,2	1208,2	2 459,0	251,1
- перестраховиками-резидентами	680,8	219,0	164,8	151,1	85,2	172,4	497,7	278,5	280,0	430,8	63,4
- перестраховиками-нерезидентами	287,1	289,6	566,8	356,7	401,5	468,5	848,1	954,7	928,2	2 028,2	706,4
Отримані страхові премії від перестраховальників-нерезидентів	242,1	192,3	429,1	275,4	324,0	12,9	38,1	40,1	46,1	48,4	20,0
Виплати, компенсовані перестраховальникам-нерезидентам	1 050,4	1 837,1	578,0	15,9	27,4	9,9	12,9	14,2	13,78	44,4	4,23
Страхові резерви, млн. грн.											
Обсяг сформованих страхових резервів	10 141,3	11 371,8	11 179,3	12577,6	14435,7	15828,0	18376,3	20 936,7	22 864,4	26 975,6	266,0
- резерви зі страхування життя	1 789,2	2 185,2	2 663,8	3222,6	3845,8	5306,0	6889,3	7828,2	8389,6	9335,1	521,7
- технічні резерви	8 352,1	9 186,6	8 515,5	9355,0	10589,9	10522,0	11487,0	13 108,5	14 474,8	17 640,5	211,2
Активи страховиків та статутний капітал, млн. грн.											
Загальні активи страховиків (згідно з формою 1 (П(С)БО))	41 970,1	45 234,6	48 122,7	56224,7	66387	70261,2	60729,1	56 075,6	57 381,0	63 493,3	151,3
Обсяг сплачених статутних капіталів	14 876,0	14 429,2	14 091,8	14579,0	15232,5	15120,9	14474,8	12 661,6	12 831,3	12 636,6	84,9

Джерело: Офіційний сайт Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України

Кількісні показники функціонування вітчизняного страхового ринку, їх динаміка не відповідають потребам національної економіки та свідчать про відсутність впливу на структуру глобального страхового середовища. Так, частка страхового ринку України у глобальному страховому середовищі у 2018 році становила лише 0,05%, що демонструє його значне відставання від розвинутих країн світу, в тому числі від країн – членів ЄС. Виокремлено сукупність проблем розвитку національного страхового ринку, зокрема: нестабільність

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

економічної та політичної ситуації в державі, зниження платоспроможного попиту на страхові послуги, недостатній рівень довіри громадян до страхування, обмежені можливості мобілізації фінансових ресурсів вітчизняними страховими компаніями, недосконалість нормативно-правової бази страхової діяльності, неефективний контроль платоспроможності страховиків з боку держави, відсутність надійних довгострокових інвестиційних програм, нерозвинутий фондовий ринок, що звужує перспективи використання таких активів для розміщення страхових резервів, асиметрія інформації про стан і майбутні перспективи страхового ринку.

Вивчення закономірностей функціонування страхового ринку України засвідчує, що дестабілізація й невизначеність глобального фінансового середовища та розгортання системних ризиків на національних страхових ринках актуалізує необхідність вдосконалення підходів до забезпечення споживачів страхових послуг за рахунок створення дієвої системи контролю за дотриманням нормативів платоспроможності страховими компаніями, які діють на таких ринках.

В Україні прийняті спрощені підходи з контролю за дотриманням вимог до платоспроможності страхових компаній, які є адаптованою формою європейської системи оцінювання Solvency I. Вітчизняна практика здійснення пруденційного регулювання характеризується наступними недоліками: звужені можливості формування об'єктивного масиву даних для адекватного та швидкого реагування регулятора на неплатоспроможність страховиків; недостатня ефективність механізмів нагляду за виконанням нормативів платоспроможності страховими установами; регулятор не володіє інформацією про терміни майбутніх виплат, що негативно впливає на достовірність оцінювання розривів ліквідності.

Все це спричиняє низький рівень платоспроможності національних страхових компаній, а отже набувають пріоритетності питання розробки заходів щодо підвищення висхідного зростання кількісних та якісних показників функціонування страхового ринку. На (Рис. 1) наведено стратегічні орієнтири вдосконалення пруденційного регулювання страхового ринку.

Рис. 1. Стратегічні домінанти вдосконалення пруденційного регулювання розвитку страхового ринку України

Джерело: розроблено авторкою

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Висновки. За результатами дослідження особливостей функціонування страхового ринку України ідентифіковано тренди, які його характеризують. Обмежений горизонт функціональної визначеності національного страхового простору є головним чинником невідповідності його розвитку потребам національної економіки. Дієвим інструментом попередження ймовірності реалізації системних ризиків у страховій сфері є пруденційне регулювання, що дозволяє захистити інтереси споживачів страхових послуг, підвищити визначеність фінансових результатів страховиків та попередити ймовірність настання банкрутства.

Література

1. Виговська, В. В. Теоретичні аспекти визначення сутності страхового ринку / В. В. Виговська // Науковий вісник Полісся. - 2015. - Вип. 4. - С. 124-131.
2. Закон України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>.
3. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: <http://nfp.gov.ua>.
4. Приказюк, Н. В. Державне регулювання страхового ринку України: тенденції та перспективи розвитку / Н. В. Приказюк // Фінанси України. – 2010. – №7. – С. 101-109.

References

1. Vyhovska, V. V. (2016). *Teoretyko-metodolohichni zasady ta prahmatyka zabezpechennia bezpeky strakhovoho rynku Ukrainy [Theoretical aspects of determining the essence of the insurance market]*. Kyiv: Kondor-Vydavnytstvo. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/nvp_2015_4_21.pdf [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy "Pro finansovi posluhy ta derzhavne rehuliuвання rynkiv finansovykh posluh" : vid 12 lypnia 2001 roku, № 2664-III [Law of Ukraine "On Financial Services and State Regulation of Financial Services Markets" from July 12, 2001, № 2664-III]. [zakon.rada.gov.ua](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text> [in Ukrainian].
3. Ofitsiynyi sait Natsionalnoi komisii, shcho zdiisniuє rehuliuвання u sferi rynkiv finansovykh posluh [Official site of the National Commission for Regulation of Financial Services Markets]. nfp.gov.ua. Retrieved from <http://nfp.gov.ua> [in Ukrainian].
4. Prykaziuk, N.V. (2010). Derzhavne rehuliuвання strakhovoho rynku Ukrainy: tendentsii ta perspektyvy rozvytku [State regulation of the insurance market of Ukraine: trends and prospects for development]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 7, 101-109 [in Ukrainian].

Надійшла 17.08.2019

Бібліографічний опис для цитування :

Маргасова, В. Г. Проблемні питання функціонування ринку України та особливостей його пруденційного регулювання / В. Г. Маргасова, Д. П. Коваленко // Науковий вісник Полісся. – 2019. – № 3 (19). – С. 17-21.

- Маргасова** доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи, кафедра бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту, Чернігівський національний технологічний університет; <https://orcid.org/0000-0001-8582-2158>; ResearcherID:D-3198-2015; E-mail:viktoriya.margasova@gmail.com;
- Вікторія Геннадіївна**
- Marhasova** Doctor of Economics, Professor, Vice-rector for Scientific Work, Department of Accounting, Taxation and Audit, Chernihiv National University of Technology; <https://orcid.org/0000-0001-8582-2158>; ResearcherID:D-3198-2015; E-mail:viktoriya.margasova@gmail.com;
- Viktoriya Gennadiivna**
- Коваленко** здобувач, Оптико-механічний коледж при КНУ ім.Т. Г. Шевченка; <https://orcid.org/0000-0002-9688-9021>; E-mail:Dashkova11@gmail.com;
- Дар'я Павлівна**
- Kovalenko** Degree Seeker, Optical and Mechanical College at Kyiv National Taras Shevchenko University; <https://orcid.org/0000-0002-9688-9021>; E-mail:Dashkova11@gmail.com;
- Дарія Павлівна**

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

UDC 334.75: 658.6

УДК 334.75: 658.6

I. M. Oliychenko, Doctor of Science in Public Administration, Professor,
M. Y. Ditkovska, Candidate of Science in Public Administration, Associate Professor

I. M. Олійченко, д. н. з держ. упр., професор,
М. Ю. Дітковська, к. держ. упр., доцент

**ELECTRONIC PROCUREMENT SYSTEM
 AS A TOOL FOR IMPROVING
 THE ENTERPRISE'S ACTIVITY**

**ЕЛЕКТРОННА СИСТЕМА ЗАКУПІВЕЛЬ
 ЯК ІНСТРУМЕНТ ВДОСКОНАЛЕННЯ
 ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

Urgency of the research. The main task of improving the efficiency of procurement is the introduction and development of an electronic system that can save public funds, reducing corruption, and ensuring openness, accessibility of information.

Target setting. Procurement in modern conditions is carried out using competitive methods of finding suppliers. Competition is the main factor that determines the effectiveness of procurement. E-procurement becomes a tool for regulating supply and demand for enterprise products.

Actual scientific researches and issues analysis. Well-known scientists have made a significant contribution to the theory and methodology of e-procurement development: Altsivanovych O., Afanasiev R., Brovdiy A., Ovrामets Yu., Sevostyanova G., Kvach V., Tymbalenko J., Melnikov O., Smirychnytsky V., Tkachenko N., Umantsiv Y., Shatkovsky O. and others.

Uninvestigated parts of general matters defining. Despite the large number of studies in the field of electronic procurement where the authors paid considerable attention to the problems of transparency and corruption in the public and municipal sectors, the issues of improving the efficiency of electronic procurement in the context of improving the enterprise insufficiently studied.

The research objective. Analysis of the functioning of the electronic procurement system in Ukraine, identification of problems in its functioning, search for ways to improve the information support of the automated system, and adaptation to the needs of modern enterprises.

The statement of basic materials. The article considers the peculiarities of the e-procurement system as a tool to improve the enterprise, explores the basic principles and stages of the procurement process, examines international experience in implementing electronic procurement systems, and analyzes the main problems and abuses in the context of enterprise development.

Conclusions. Given the peculiarities of the functioning of the electronic procurement system, it is necessary to improve the components that are outside the system, such as procurement planning, anti-corruption, avoidance of tender collusion and combating unjustified price increases.

Keywords: public procurement; electronic public procurement system; above-threshold procurement; sub-threshold procurement; tender; open bidding; auction.

DOI: 10.25140/2410-9576-2019-3(19)-22-30

Актуальність теми дослідження. Головним завданням поліпшення ефективності закупівель стає впровадження і розвиток електронної системи, яка здатна економити державні кошти, зменшити корупційну складову, забезпечити відкритість, доступність інформації.

Постановка проблеми. Закупівлі в сучасних умовах здійснюються з використанням конкурентних методів пошуку постачальників. Конкуренція є головним фактором, який визначає ефективність закупівель. Електронні закупівлі становляться інструментом регулювання попиту та пропозиції на продукцію підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у теорію та методологію розвитку електронних закупівель зробили відомі вчені: Альциванович О., Афанасієв Р., Бровдій А., Овrameц Ю., Севостьянова Г., Квач В., Цимбаленко Я., Мельников О., Смирчинський В., Ткаченко Н., Уманців Ю., Шатковський О. та інші.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість досліджень у сфері електронних закупівель, де автори приділяли значну увагу проблемам прозорості та корупції в державному та муніципальному секторах, проблеми підвищення ефективності електронних закупівель у контексті вдосконалення підприємства вивчені недостатньо.

Постановка завдання. Аналіз функціонування електронної системи закупівель в Україні, виявлення проблем в її функціонуванні, пошук шляхів вдосконалення інформаційної підтримки автоматизованої системи та адаптації до потреб сучасних підприємств.

Виклад основного матеріалу. У статті розглянуто особливості застосування системи електронних закупівель як інструменту вдосконалення діяльності підприємства, досліджено основні принципи та стадії процесу закупівель, вивчено міжнародний досвід у впровадженні електронних систем закупівель, проаналізовано основні проблеми та зловживання у контексті розвитку підприємства.

Висновки. З огляду на особливості функціонування електронної системи закупівель, необхідно вдосконалити компоненти, які знаходяться поза системою, такі як: планування закупівельної діяльності, протидія корупції, уникнення тендерних змов та протидія необґрунтованому завищенню цін.

Ключові слова: публічні закупівлі; електронна система публічних закупівель; надпорогові закупівлі; допорогові закупівлі; тендер; відкриті торги; аукціон.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Urgency of the research. Electronic procurement is an important element of managing the national economy and one of the priority areas of its reform, the main task of which is to implement an effective procurement system in accordance with the principles and approaches used by European countries and develop a regulatory framework that should ensure efficiency and transparency of the procurement procedure. The intensification of competition in global and domestic markets has an impact on enterprises that are beginning to focus on changes in the structure of demand, taking into account the environmental factor in their production activities and the development of economically viable innovations. These factors require a rethinking of the conditions of competition, the enterprise's own positioning in the market, and new business models, as tools for strategic company management, make it possible to improve the sales chain of products and become a source of new competitive advantage.

Target setting. Purchases of products in most cases are carried out using competitive methods of determining suppliers. World experience in procurement shows that competition is an effective mechanism for ensuring the economic efficiency of enterprise development, and its level is the main factor determining the efficiency of procurement. Electronic procurement is an important tool for regulating supply and demand for specific products, as it is the purchase of goods, works and services at public expense. In a market economy, the state acts as a participant in market relations along with other actors, and its activities should be aimed at the effective use of budget funds for the implementation of state programs in the implementation of economic policy. The main purpose of public procurement is to create favorable conditions for healthy competition between enterprises and other market participants in the field of production, supply and provision of services. One of the ways to optimize public procurement procedures is the introduction of an electronic system that ensures their transparency, impartiality, efficiency and high efficiency.

Actual scientific researches and issues analysis. Many scientific articles and publications of domestic and foreign scholars who worked on improving the electronic procurement system to ensure transparency of the procurement process, increase business confidence in the state and combat corruption are devoted to the study of electronic procurement. To cover the theoretical aspects of electronic procurement, the research of such Ukrainian theorists as Altsyvanovych O., Afanasiev R., Brovdiy A., Ovrामets Yu., Sevostyanova G., Kvach V., Tsybalyenko J. Research of Melnikov O., Smyrychynsky V., Tkachenko was studied. N., Umantsiv Yu., Shatkovsky O. and others consider the problems of functioning of the electronic procurement system and the possibilities of their improvement.

Uninvestigated parts of general matters defining. Despite the large number of studies in the field of electronic procurement where the authors paid considerable attention to the problems of transparency and corruption in the public and municipal sectors, the issues of improving the efficiency of electronic procurement in the context of improving the enterprise insufficiently studied.

The research objective. The aim of the work is to analyze the electronic procurement system in Ukraine, identify problems in its functioning and find ways to improve the electronic support of the electronic procurement system, ensuring their openness and transparency and their adaptation to the needs of modern enterprises.

The statement of basic materials. E-procurement is a tool that allows influencing the implementation of government functions, is a mechanism for implementing important government projects, and provides an opportunity to improve social and economic processes. This system can provide an impetus for sustainable and dynamic development not only of enterprises and the national economy but also the expansion and strengthening of international economic cooperation [11].

Despite the presence of a relatively large number of studies in the field of public (state) procurement, the doctrine of administrative law of Ukraine still lacks a common understanding of the conceptual concept - "public procurement" [9]. Most scholars who have studied the nature of "public" and "state" procurement practically identify these concepts and conclude that public procurement must be carried out on the principles of publicity.

Prior to the adoption of Law № 922 on December 25, 2015, the concept of "state procurement" was used at the legislative and doctrinal levels, and after its adoption - "public procurement". Paragraph 20

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

of Article 1 of Law № 922 defines public procurement as “purchase by the customer of goods, works and services in the manner prescribed by this Law” [4]. Researchers associate the change in terms with the psychological aspect of public perception: since the purchase of goods, works and services is carried out at the expense of taxpayers, the latter should have the right to freely observe and control this process "publicly". The latter, in turn, is possible provided that the procurement process is translated into electronic form via the Internet.

The Institute of Public Procurement enables the state to provide all necessary social services to the society by involving the private sector. The full performance of its functions by the state and the normal functioning of society is impossible without the presence of public procurement, which is a legal mechanism that allows the state to select businesses that fulfill the state order on the most favorable market conditions. The latter can be achieved only with an unbiased competitive procurement process and the selection of the winning organization. The key features of public procurement are normative regulation, targeted use of funds, competitive nature, and economic feasibility. Public procurement is also an instrument of economic policy [9].

Article 3 of Law № 922 emphasizes the following principles of procurement: competition, economy, openness, non-discrimination, objective evaluation of proposals, and prevention of corruption [4]. Customers provide access to procurement information and cannot impose discriminatory requirements on bidders. Public procurement in different countries is based on three models [8]:

- centralized - creates a centralized purchasing body, determines the range, volume of products and the range of customers for whom products are purchased;
- decentralized - possible distribution centralization within the sectoral department; this model assumes that the procurement is carried out directly by managers of public funds;
- mixed - both centralized and decentralized models are used.

The United States is one of the countries with extensive experience in public procurement, especially in terms of their information support. The legal basis for the US public procurement system is the Federal Procurement Rules and the Defense Procurement Rules (Additional). These two legal documents regulate the entire system of federal procurement and have a very detailed development of principles and procedures. The first law regulating the federal public procurement system was passed in 1792, and all public procurement powers were vested in the Treasury Department, but today the US procurement system is decentralized. The process of monitoring federal procurement is carried out by the Federal Procurement Office, and interdepartmental coordination is carried out by the Federal Procurement Regulatory Council. Under US law, all federal agencies must provide information on purchases worth more than \$ 25,000. to the central information system of federal procurement. This information has been made publicly available over the last five financial years, which contributes to the transparency of the procurement process, simplifies the detection of abuses and provides an opportunity to challenge the results of the tender [7].

The European Union has special legislation on procurement, which is considered a component of e-government. Due to this, European countries have become leaders in the field of public e-procurement. The legal basis for the implementation of electronic procurement processes is a number of European directives, the main of which are 2014/23 / EU, 2014/24 / EU and 2014/55 / EU. [5].

In Europe, two main models of e-procurement are used: centralized and decentralized. An example of a centralized model is Germany, where e-procurement is based on the E-Vergafe platform and is mandatory for federal agencies. The private sector is cared for by the public organization Forum of State Procurement. It analyzes the latest trends in public procurement, which are systematically discussed with the government, which is certainly an indicator of the high level of development of civil society in the country and contributes to the strengthening of the rule of law. Instead, Sweden uses the most decentralized model. It does not have a mandatory national e-procurement platform, but municipalities have their own e-platforms that are used on a voluntary basis. Sweden's e-procurement system is dominated by a large number of private operators, which is a key feature that distinguishes it from centralized models [2].

In EU public procurement markets, there is a tendency to combine demand from customers (joint irregular centralized procurement) to achieve economies of scale. At the same time, centralized

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

procurement needs to be further monitored to prevent excessive concentration of purchasing power to ensure transparency and competition, as well as accessibility for small and medium-sized businesses [10].

The level of development of e-procurement in the EU is determined depending on the automation of the procurement cycle, which includes the following stages [17]:

- The electronic message, which provides an opportunity to read the purchase data;
- Electronic access to documents prescribing the conditions of participation in the tender.
- Electronic submission of proposals is an opportunity to submit electronic applications;
- Electronic evaluation of proposals;
- Electronic order - is the establishment of relations in accordance with the contract;
- Electronic invoicing is the creation, registration, sending and receipt of confirmation of receipt of invoices.

Payment models for e-procurement services in the EU are different. For example, in Portugal and the United Kingdom, bidders pay for the use of the electronic platform, in other EU countries, bidders pay for both registration and bidding. In EU member states, electronic auctions take the form of open bidding, restricted bidding and a negotiated procedure; electronic catalogs; dynamic purchasing. E-auctions in the EU are not a separate method of procurement, not aimed at solving corruption and significantly reducing the purchase price but are a significant factor in transparency, reducing operating costs of customers and suppliers, easier management of the procurement process through automation [3].

Regarding the methods of organizing tenders, EU legislation declares the possibility of using the following mechanisms for organizing procurement for public needs:

1) competitive procurement, which in turn is divided into open, providing for the participation of all interested suppliers and contractors, and closed, when only specially invited suppliers and contractors can participate in the tender (with multi-stage competitive selection procedures are possible);

2) negotiation procedures, which consist of the fact that the state customer provides advice to selected contractors and negotiates possible terms of the contract with one or more contractors [8].

In the EU, customers are given considerable freedom to regulate deadlines conducting tender procedures. In particular, it is the right to reduce them in cases when it is impossible to meet the usual deadlines, given the complexity of the contract and the time required to prepare proposals [6]. Only for the extreme necessity when an unforeseen event occurred, independent of will the customer (natural disaster), which makes it impossible to carry out normal procedures, even with reduced time, the customer has the right to use the negotiation procedure. The EU has introduced a different approach to evaluating participants' proposals. First of all, the most cost-effective offer is determined not only by price but by the best value for money [7]. Among the non-price criteria are cost during the product life cycle, quality, aesthetic and functional characteristics, accessibility for all categories of users, social, environmental and innovative characteristics, qualifications and experience of employees working on the contract, maintenance during operation and technical assistance, terms of delivery [10].

Procurement planning is formed on the basis of development programs. The quality of procurement planning depends on marketing research, the correct choice of the subject of procurement and the timing of procedures and procedures [13]. Procurement is carried out according to the annual plan [4]. The annual plan is considered as a set of indicators for public procurement, which is carried out by a specific customer during the budget year. The plan also identifies certain types of procurement that will be included in the budget allocation in the respective budget periods [19]. The annual procurement plan includes goods and services whose estimated value is equal to or exceeds UAH 200,000, and works - UAH 1.5 million.

Electronic procurement system means an information and telecommunications system that provides for procurement procedures, creation, placement, publication and exchange of information, including a web portal and authorized electronic platforms [1].

According to paragraph 7 of Article 2 of Law № 922, customers have no right to divide the subject of procurement into parts. Organizational arrangements for procurement include the formation of a tender committee. The tender committee consists of at least five people. If the number of officials (employees) in the customer's staff is less than five, the tender committee must include all officials of

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

the customer [19]. The work of the tender committee is controlled by its chairman. If the customer designates an authorized person (persons), the organization of work is carried out by him (them) independently in accordance with the terms of the employment agreement (contract) or regulations [4].

The customer, in accordance with the terms of public procurement, must develop, approve and publish information. The tender is a competitive selection of participants in the manner prescribed by Law № 922 (except for the negotiated procurement procedure). All stakeholders have the right to submit proposals. At least two bids must be submitted for the procurement procedure.

If the cost of purchasing goods and services exceeds 133 thousand euros and works 5150 thousand euros, in terms of national currency at the NBU rate at the beginning of the procurement procedure, the customer must choose the so-called "European" procedure. This procedure involves the publication of tenders in the state and English languages. The "innovative" procedure is used in the current legislation of Ukraine. The European procedure requires pre-qualification and verification of bidders and further evaluation of bids [20].

The announcement of the open bidding procedure is published free of charge through authorized platforms. Law № 922 defines the procedure for publishing procurement information. This procedure provides for the submission of an announcement with documentation 15 days before the opening of the tender if the limit for publication in English is not exceeded. If such an excess occurs, the submission takes place within 30 days. If there are changes to the documentation, they can be submitted within 1 day. Information on the framework agreement is provided within 7 days from the date of its conclusion. Also provided is a protocol, which is drawn up as a result of consideration of proposals, information about the contract and reports.

The customer determines the compliance of bidders with the procurement criteria within 20 days. The customer also compiles a report and publishes it. After that, the e-procurement system automatically sends notifications to all bidders and publishes a list of bidders whose bids are not rejected. The system independently assigns the date and time of the auction. This procedure requires a long time, due to the fact that it is necessary to carry out the procedure of qualification of all potential sellers and their admission to the auction. However, the bidding may be canceled if one bid is submitted. The protocol of consideration of proposals is published on the website [1].

An innovative procedure that does not involve the use of English involves the automatic evaluation of all bidders, starting with the most advantageous bid [20]. Therefore, this procedure takes less time and requires less effort. This procedure involves the confidentiality of data and finding the most effective of all proposals, the consideration of which and their qualification are carried out when the automatic evaluation by the criterion of profitability. If the customer cannot determine, then the Competitive Dialogue can be applied. It also applies if the subject of the procurement is consultations, services, research, experiments or development, research and development, construction work, the definition of which requires negotiation.

The competitive dialogue is conducted in two stages:

1. Pre-qualification is carried out when submitting a proposal 30 days after the announcement. After the elimination of those applications that do not meet the requirements, the second stage begins, but there must be at least three participants.

2. Open bidding, if the customer agrees with each separately. Offers are submitted in 15 days. Then the participants can make changes to the documents, which relate only to the technical characteristics of the subject of procurement and its quality. All bidders who have not been rejected have the right to submit final bids. If the cost of goods does not reach UAH 133,000, then the next stage is carried out according to the innovation procedure, otherwise according to the European procedure. [1].

The negotiated procedure is used in the case of:

1. Purchase of goods that are protected as intellectual property;
2. In the absence of competition, when there are no alternatives in the choice of suppliers;
3. In case of an urgent need for procurement due to special economic or social circumstances, which make it impossible to comply with the terms of the tender;
4. In case of cancellation of customers due to their small number;

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

5. The need to make additional purchases;

6. The need for additional construction work, which became necessary for the project under the set of conditions specified in paragraph 6, paragraph 2 of Art. 35 of Law № 922;

7. When purchasing legal services. [4].

It is possible to distinguish the stages of this procedure, which take place outside the system and directly with the ProZorro system [18]. Decisions on the negotiation procedure remain outside the system. At the same time, documents certifying the intentions of the agreement, contracts, and amendments to the contract, reports are provided. The ProZorro system is used in the final stage. It allows you to publish messages and reporting documents [1].

The use of an agreed procurement procedure is an exception to generally accepted competitive procedures, which is closely monitored by numerous government and public observers and controllers. In this case, the customer must refer to expert, regulatory, technical and other documents confirming the existence of grounds for its application. The system automatically generates a report. When making pre-threshold purchases (i.e. UAH 50,000-60,000 for goods and UAH 1,500,000 for works) without electronic bidding, the customer publishes a report on the concluded contract on this subject of procurement in the ProZorro system. The deadline for publication of this report is 1 calendar day from the date of concluding such an agreement [19].

The peculiarity of the public procurement system is that today the use of the electronic procurement system ProZorro is widespread throughout Ukraine. The system can access open databases in which participants' documents are stored. In addition, procurement results can also be challenged in an electronic system. This opens free access to information for stakeholders and makes it possible to monitor procurement.

An analysis of the problems arising in the field of public procurement, numerous abuses by participants and customers shows that Ukraine needs to find ways to effectively combat these violations and eliminate existing gaps in legislation and shortcomings in the system as soon as possible. It is necessary to ensure the effective functioning of the legal system for prosecuting violations, because despite the reform changes in public procurement legislation, the activity of civil society and the availability of tools to find evidence of inefficient use of budget funds and abuse, still the lion's share violators avoid liability.

The fight against corruption requires control by a number of state institutions, such as the State Special Communications Service, the Security Service of Ukraine, the State Audit Office, the Ministry of Internal Affairs, the Prosecutor's Office, the Antimonopoly Committee, and the Accounting Chamber. In addition, it is impossible to build an effective anti-corruption system without the practice of prosecuting crimes. It is also necessary to eliminate a number of shortcomings of the current procurement legislation and close the problems in the procurement process, to regulate the procedures by additional agreements. According to Part 4 of Article 36 of Law № 922, Clause 2, the advantageous offer may be increased by 10% by an additional agreement. However, it is still possible to sign the agreement several times, which makes it possible to increase the price. It is also necessary to lower the threshold to prevent speculation, when a large number of tenders for goods and services are announced at the level of 198-199 thousand UAH, at a much lower real value, and which are held without open bidding. It will also help to avoid fragmentation of procurement by customers into several separate tenders, which go as sub-threshold procurement and are much less transparent and open than they should be [14].

Taking the experience of legal regulation of EU public procurement, it is advisable to introduce the evaluation of tender proposals after their qualification testing; it is necessary to introduce a tendency to combine customer demand (joint irregular centralized procurement) to achieve economies of scale [10]. Contracting authorities must have considerable freedom to regulate the timing of tender procedures. The most cost-effective offer should be determined based not only on price but also on the best value for money. It is necessary to ensure democratic drafting of technical conditions; identify innovations for the purpose of public procurement; stimulate the introduction of environmental and other standards.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

According to the module of public analytics [16], from 10% to 15% of all announced procurements, depending on the industry, are canceled. To reduce the number of canceled procurements, standard tender norms, requirements, criteria are needed, which will avoid unjustified disqualification of bidders. There is also a problem of technical errors, which can be eliminated by organizing training for customers and employees of institutions, creating procurement programs, studying examples of errors in contracts [15].

An important tool of the ProZorro system is its analytical module, which allows increasing the transparency of procurement. Mechanisms for selecting the best proposals for different procedures should be developed and made freely available. In addition to price, the criteria should include a number of quality factors when choosing the best offer (use the experience of EU countries in approving the list of product categories for which customers have the right or obligation to apply a mixed evaluation system). It is necessary to ease the requirements when choosing the best option for the pre-threshold procurement procedure. There is a need to designate a specially authorized person to organize procurement in a public body by assigning responsibilities to a staff member with an appropriate surcharge or by introducing a separate position in the staff list.

Conclusions. Implementation of e-procurement in the activities of Ukrainian enterprises provides new opportunities for their development. First of all, it concerns the possibilities of expanding the sphere of their interests, conquering new markets, including foreign ones. Given the peculiarities of the functioning of the electronic public procurement system, which focuses on the procurement procedure itself, it is necessary to improve the components that are outside the system. This applies to the planning of procurement activities by the participants in the process and the further fulfillment or non-fulfillment of the terms of the contract by the parties, to counteract corruption, avoid tender collusion and counteract unreasonable overpricing. Translating procurement into electronic format makes it possible to identify negative processes and inform the public.

The introduction of an e-procurement system does not completely rule out the possibility of abuse and violations in public procurement. The experience of e-procurement in Ukraine shows that customers still have the opportunity to restrict suppliers' access to the procurement market, and participants have the opportunity to conspire. Therefore, the prospects for the development of e-procurement directly depend on the ability of the state to reorganize inefficient components of procurement, ensuring the correction of errors in legislation that lead to abuse, from finalizing the rules of procurement.

References

1. Brovdii, A. M. (2018). Orhanizatsiia publichnykh zakupivel [Organization of public procurement]. Kharkiv : KhNUMH im. O. M. Beketova [in Ukrainian].
2. Varenyk, V. M., Yevchyn, L. O. (2016). Osoblyvosti zastosuvannya systemy derzhavnykh zakupivel ProZorro [Peculiarities of application of the ProZorro public procurement system]. *Yevropeiskiy vektor ekonomichnoho rozvytku – European vector of economic development*, 2(21) [in Ukrainian].
3. Dushenka, I.I., Kuznietsova, K.O. (2018). Perspektyvy rynku publichnykh zakupivel Yevropeiskoho Soiuzu u konteksti vykhodu pidpriemstva na novi rynky zbutu [Prospects of the European Union public procurement market in the context of the company's entry into new markets]. *Aktualni problemy ekonomiky i upravlinnia – Actual problems of economy and management*, 12 [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrainy "Pro publichni zakupivli": vid 25.12.2015, № 922-VIII [Law of Ukraine "On Public Procurement" from December 25, 2015, № 922-VIII]. [zakon.rada.gov.ua](http://zakon5.rada.gov.ua). Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/922-19/page> [in Ukrainian].
5. Zbirnyk dyrektyv YeS z pytan derzhavnykh zakupivel [Collection of EU directives on public procurement]. (2015). *Harmonizatsiia systemy derzhavnykh zakupivel v Ukraini zi standartamy YeS – Harmonization of public procurement in*

Література

1. Бровдій, А. М. Організація публічних закупівель / А.М. Бровдій. – Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2018. – 183 с.
2. Вареник, В. М. Особливості застосування системи державних закупівель ProZorro / В. М. Вареник, Л. О. Євчин // Європейський вектор економічного розвитку. – 2016. – № 2 (21).
3. Душенька, І. І. Перспективи ринку публічних закупівель Європейського Союзу у контексті виходу підприємства на нові ринки збуту / І. І. Душенька, К. О. Кузнєцова // Актуальні проблеми економіки і управління – 2018. – № 12.
4. Закон України "Про публічні закупівлі" від 25.12.2015р. № 922-VIII. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/922-19/page>.
5. Збірник директив ЄС з питань державних закупівель [Електронний документ] / Гармонізація системи державних закупівель в Україні зі стандартами ЄС, 2015. – С. 637. – Режим доступу: http://eupublicprocurement.org.ua/wpcontent/uploads/2015/02/EU-PP-Directives Compendium_UKR.pdf.
6. Колосок, С. І. Публічні закупівлі, тендери та система G-cloud: досвід України / С. І. Колосок, О. В. Панченко, А. А. Іорданов // Економіка і суспільство, 2017. – № 3. – С. 202-209.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Ukraine with EU standards. *eupublicprocurement.org.ua*. Retrieved from [http://eupublicprocurement.org.ua/wp-content/uploads/2015/02/EU-PP-Directives Compendium_UKR.pdf](http://eupublicprocurement.org.ua/wp-content/uploads/2015/02/EU-PP-Directives%20Compendium_UKR.pdf) [in Ukrainian].

6. Kolosok, S. I. Panchenko, O. V., Iordanov, A. A. (2017). Publichni zakupivli, tendery ta systema G-cloud: dosvid Ukrainy [Spikelet SI Public procurement, tenders and the G-cloud system: the experience of Ukraine]. *Ekonomika i suspilstvo – Economy and Society*, 3, 202-209 [in Ukrainian].

7. Melnykov, O. S. (2016). Shliakhy protydii koruptsii u sferi derzhavnykh zakupivel [Ways to combat corruption in the field of public procurement]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia – Actual problems of public administration*, 1(49), 44-49 [in Ukrainian].

8. Nahachevskiy, S. V. (2013). Ekonomiko-pravova charakterystyka sfery derzhavnykh zakupivel tovariv, robot i poslug [Economic and legal characteristics of the sphere of state procurement of goods, works and services]. *Naukovyi visnyk LDUVS – Bulletin of Luhansk State University of Internal Affairs*, 1, 386-394 [in Ukrainian].

9. Ovrामets, Yu. O. (n.d.). Poniattia ta sutnist «Publichnykh zakupivel» v administratyvnomu pravi Ukrainy [The concept and essence of "Public procurement" in the administrative law of Ukraine]. *journals.nubip.edu.ua*. Retrieved from <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Pravo/article/download/9261/8389> [in Ukrainian].

10. Olefir, A. O. (2017). Problemy publichnykh zakupivel kriz pryзму yevropeiskoho dosvidu [Problems of public procurement through the prism of European experience]. *Teoriia i praktyka pravoznavstva – Theory and practice of jurisprudence*, 1(11) [in Ukrainian].

11. Parasiy-Verhunencko, I.M. (2017). Analiz publichnykh zakupivel: metodychni ta praktychni aspekty [Analysis of public procurement: methodological and practical aspects]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia», serii «Ekonomika» – Scientific Notes of the National University «Ostroh Academy», series "Economics"*, 7(35), 65-71 [in Ukrainian].

12. Nakaz Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy "Pro zatverdzhennia natsionalnoho klasyfikatora Ukrainy DK 021:2015 ta skasuvannia natsionalnoho klasyfikatora Ukrainy DK 021:2007" : vid 23.12.2015 r. № 1749 [Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine "On approval of the national classifier of Ukraine DK 021:2015 and cancellation of the national classifier of Ukraine DK 021:2007" dated 23.12.2015 № 1749]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/file/text/65/f451914n22.doc> [in Ukrainian].

13. Nakaz Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy "Pro zatverdzhennia Poriadku vyznachennia predmeta zakupivli": vid 17.03.2016 r. №454 [Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine "On approval of the Procedure for determining the subject of procurement" from 17.03.2016 №454]. *zakon.gbb.com.ua*. Retrieved from <http://zakon.gbb.com.ua/regulations/1521/8196/8197/485199/> [in Ukrainian].

14. Nakaz DP «Zovnishtorhvydav Ukrainy» "Pro zatverdzhennia Poriadku zdiisnennia doporohovykh zakupivel" : vid 13.04.2016 r. №35 [Order of the State Enterprise "Foreign Trade Publishing House of Ukraine" "On approval of the Procedure for the implementation of pre-threshold procurement" from 13.04.2016 №35]. *zakon.gbb.com.ua*. Retrieved from <http://zakon.gbb.com.ua/regulations/1521/8196/8197/486906/> [in Ukrainian].

15. Nakaz Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy "Pro zatverdzhennia form dokumentiv u sferi

7. Мельников, О. С. Шляхи протидії корупції у сфері державних закупівель / О. С. Мельников // Актуальні проблеми державного управління. – 2016. – № 1 (49). – С.44-49.

8. Нагачевський, С. В. Економіко-правова характеристика сфери державних закупівель товарів, робіт і послуг / С. В. Нагачевський // Науковий вісник ЛДУВС. – 2013. – № 1. – С. 386-394.

9. Оврамець, Ю. О. Поняття та сутність «Публічних закупівель» в адміністративному праві України [Електронний ресурс] / Ю. О. Оврамець. – Режим доступу: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Pravo/article/download/9261/8389>.

10. Олєфір, А. О. Проблеми публічних закупівель крізь призму європейського досвіду / А. О. Олєфір // Теорія і практика правознавства. – 2017. – Вип. 1 (11).

11. Парасій-Вергуненко, І. М. Аналіз публічних закупівель: методичні та практичні аспекти / І. М. Парасій-Вергуненко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Економіка». – 2017. – № 7 (35). – С. 65-71.

12. Про затвердження національного класифікатора України ДК 021:2015 та скасування національного класифікатора України ДК 021:2007 [Електронний ресурс] : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 23.12.2015 р. № 1749. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/file/text/65/f451914n22.doc>.

13. Про затвердження Порядку визначення предмета закупівлі [Електронний ресурс] : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 17.03.2016 р. №454. – Режим доступу: <http://zakon.gbb.com.ua/regulations/1521/8196/8197/485199/>.

14. Про затвердження Порядку здійснення допорогових закупівель [Електронний ресурс] : наказ ДП «Зовнішторгвидав України» від 13.04.2016 р. №35. – Режим доступу: <http://zakon.gbb.com.ua/regulations/1521/8196/8197/486906/>.

15. Про затвердження форм документів у сфері публічних закупівель [Електронний ресурс] : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 22.03.2016 р. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0449-16>.

16. Публічний модуль аналітики. – Режим доступу: <https://bi.prozorro.org/>.

17. Ткаченко, Н. Б. Електронні публічні закупівлі: досвід країн ЄС та впровадження його в Україні / Н. Б. Ткаченко // Актуальні проблеми економіки. – 2016. – №10 (184). – С. 471-477.

18. Уманців, Ю. М. Еволюція ролі держави в економіці / Ю. М. Уманців, О. І. Міняйло // Економічний вісник університету. – 2016. – № 28/1. – С. 140-148.

19. Шатковський, О. Коментарі до законодавства України про публічні закупівлі / О. Шатковський, С. Яременко // Гармонізація системи державних закупівель в Україні зі стандартами ЄС, 2016. – 131 с. – Режим доступу: http://eupublicprocurement.org.ua/wp-content/uploads/2017/01/PPL-Commentary_2017_UKR.pdf.

20. ProZorro інфобокс: <https://infobox.prozorro.org/>.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

publichnykh zakupivel" : vid 22.03.2016 [Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine "On approval of forms of documents in the field of public procurement" dated 22.03.2016]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0449-16> [in Ukrainian].

16. Publichnyi modul analityky [Public module of analytics]. dozorro.org. Retrieved from <https://dozorro.org/tools/public-bi> [in Ukrainian].

17. Tkachenko, N.B. (2016). Elektronni publichni zakupivli: dosvid krain YeS ta vprovadzhennia yoho v Ukraini [Electronic public procurement: the experience of EU countries and its implementation in Ukraine]. *Aktualni problemy ekonomiky – Actual problems of economy*, 10(184), 471-477 [in Ukrainian].

18. Umantsiv, Yu. M., Miniailo, O. I. (2016). Evoliutsiia roli derzhavy v ekonomitsi [Evolution of the role of the state in the economy]. *Ekonomichniy visnyk universytetu – Economic Bulletin of the University*, 28/1, 140-148 [in Ukrainian].

19. Shatkovskiy, O., Yaremenko, S. (2016). Komentari do zakonodavstva Ukrainy pro publichni zakupivli [Comments on the legislation of Ukraine on public procurement]. *Harmonizatsiia systemy derzhavnykh zakupivel v Ukraini zi standartamy YeS – Harmonization of public procurement in Ukraine with EU standards*. Retrieved from http://eupublicprocurement.org.ua/wp-content/uploads/2017/01/PPL-Commentary_2017_UKR.pdf [in Ukrainian].

20. Sait ProZorro infobox [Site of ProZorro infobox]. *infobox.prozorro.org*. Retrieved from <https://infobox.prozorro.org/> [in Ukrainian].

Received for publication 27.09.2019

Бібліографічний опис для цитування :

Oliychenko, I. M. Electronic procurement system as a tool for improving the enterprise's activity / I. M. Oliychenko, M. Y. Ditkovska // Науковий вісник Полісся. – 2019. - № 3 (19). – С. 22-30.

- Олійченко Ігор Михайлович** доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри менеджменту та державної служби, Чернігівський національний технологічний університет;
<https://orcid.org/0000-0001-8424-5432>;
Researcher ID: I-4025-2016;
E-mail: oimdigor@gmail.com;
- Oliychenko Igor Mykhaylovych** Doctor of Public Administration, Professor, Professor of the Department of Management and Public Service, Chernihiv National University of Technology;
<https://orcid.org/0000-0001-8424-5432>;
Researcher ID: I-4025-2016;
E-mail: oimdigor@gmail.com;
- Дітковська Марина Юрївна** кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри менеджменту та державної служби, Чернігівський національний технологічний університет;
<https://orcid.org/0000-0001-9286-5121>;
Researcher ID: I-4040-2016
E-mail: oimd3@ukr.net;
- Ditkovska Maryna Yuriyivna** Candidate of Science in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management and Public Service, Chernihiv National University of Technology;
<https://orcid.org/0000-0001-9286-5121>;
Researcher ID: I-4040-2016
E-mail: oimd3@ukr.net.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 351:007:65.01(477)

UDC 351:007:65.01(477)

А. Є. Федоренко, к. е. н,
доцент**A. Ye. Fedorenko**, Candidate of Economics
Sciences, Associate Professor**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ
ІНФОРМАЦІЙНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ****PROBLEMS AND PROSPECTS OF
REGULATORY AND LEGAL SUPPORT OF
THE DEVELOPMENT OF THE INFORMATION
SPHERE IN UKRAINE**

Актуальність теми дослідження. В умовах динамічного формування положень інформаційного суспільства та активізації євроінтеграційних процесів в Україні, у контексті діджиталізації національної економіки, значної актуальності мають саме питання результативності механізму нормативно-правового забезпечення розвитку інформаційної сфери.

Постановка проблеми. У даному контексті закономірним є зростання ролі конкретного механізму у своєчасному забезпеченні інформаційної безпеки національної економіки, потреба реалізації законодавчого врегулювання відповідних суспільних відносин, які виникають у сфері даного дослідження, ідентифікація нормативно-правових засад щодо організації і координації дій можливих суб'єктів забезпечення достатнього рівня інформаційної безпеки України, становлення пріоритетних напрямів політики держави щодо розвитку інформаційної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні питання нормативно-правового забезпечення інформаційної сфери розглядають такі вчені, як: З. Бурик, О. Бухатий, К. Валігура, Г. Головченко, О. Куракін, О. Мельников, О. Радченк, О. Стукаленко, О. Твердохліб, О. Яременко та інші.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. У працях зазначених учених практично не знайшли відображення питання розвитку інформаційної сфери в Україні.

Постановка завдання. Стаття покликана структурувати методичні засади до нормативно-правового забезпечення інформаційної сфери в Україні.

Виклад основного матеріалу. В статті обґрунтована доцільність та формалізована змістовність удосконалення нормативно-правового забезпечення інформаційної сфери в Україні. Обґрунтована важливість та необхідність розвитку інформаційної сфери в структурі національної безпеки України. Представлено схематичну інтерпретацію концептуального підходу до функціонування нормативно-правового забезпечення інформаційної сфери в Україні.

Висновки. Сучасний стан нормативно-правового забезпечення інформаційної сфери зумовив необхідність виокремлення законодавчих актів, норм, положень, які регламентують різні аспекти досліджуваної сфери. Визначені пріоритетні напрями державної політики щодо регулювання інформаційної сфери в Україні.

Ключові слова: інформаційна сфера; інформаційна безпека; нормативно-правовий механізм; регулювання; державна політика.

DOI: 10.25140/2410-9576-2019-3(19)-31-38

Urgency of the research. In the context of Ukraine's European integration, taking into account the construction of the information society, the issues of effectiveness of regulatory and legal support of the information sphere in the context of prevention and elimination of various means and methods of threats to man, society and state in the information sphere are becoming increasingly important.

Target setting. In this context, the role of the relevant mechanism in ensuring information security of Ukraine, the need for effective legislative regulation of public relations, defining the legal framework for organizing and coordinating the actions of information security of Ukraine, developing priority areas of public policy.

Actual scientific researches and issues analysis. Theoretical and methodological issues of regulatory and legal support of the information sphere are considered by such scientists as Z. Buryk, O. Bukhaty, K. Valigura, G. Golovchenko, O. Kurakin, O. Melnikov, O. Radchenko, O. Stukalenko, O. Tverdokhlib, O. Yaremenko and others.

Uninvestigated parts of general matters defining. The works of these scientists practically did not reflect the issue of development of the information sphere in Ukraine.

The research objective. The article is designed to structure the methodological framework for regulatory and legal support of the information sphere in Ukraine.

The statement of basic materials. The article substantiates the expediency and formalizes the content of improving the regulatory and legal support of the information sphere in Ukraine. The importance and necessity of information sphere development in the structure of national security of Ukraine are substantiated. A schematic interpretation of the conceptual approach to the functioning of regulatory and legal support of the information sphere in Ukraine is presented.

Conclusions. The current state of regulatory and legal support of the information sphere has necessitated the separation of legislative acts, norms, provisions that regulate various aspects of the research area. The priority directions of the state policy on regulation of the information sphere in Ukraine are defined.

Keywords: information sphere; information security; normative-legal mechanism; regulation; state policy.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Актуальність теми дослідження. В умовах динамічного формування положень інформаційного суспільства та активізації євроінтеграційних процесів в Україні, у контексті діджиталізації національної економіки, значної актуальності мають саме питання результативності механізму нормативно-правового забезпечення розвитку інформаційної сфери для запобігання і усунення диверсифікованими засобами й способами різних загроз людині, загалом суспільству, країні в інформаційному суспільстві. Проте у сучасному мінливому світі проблеми забезпечення системи інформаційної безпеки отримують нове значення, тому вони виходять практично за межі рівня запобігання виникненню соціально-економічних війн та соціальних конфліктів. Враховуючи загалом природний потенціал інформаційної сфери передбачається пошук основоположних цінностей, стратегічних цілей, соціально-економічних інтересів і надбань в інформаційному суспільстві, які слугуватимуть конкретними орієнтирами для європейської перспективи України, довгострокового стратегічного розвитку вітчизняного суспільства, яке засноване на інформаційно-комунікаційних технологіях, сформують фундамент для подальшого розвитку інформаційної сфери в Україні.

Постановка проблеми. У даному контексті закономірним є зростання ролі конкретного механізму у своєчасному забезпеченні інформаційної безпеки національної економіки, потреба реалізації законодавчого врегулювання відповідних суспільних відносин, які виникають у сфері даного дослідження, ідентифікація нормативно-правових засад щодо організації і координації дій можливих суб'єктів забезпечення достатнього рівня інформаційної безпеки України, становлення пріоритетних напрямів політики держави щодо розвитку інформаційної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні питання нормативно-правового забезпечення інформаційної сфери розглядають такі вчені, як: З. Бурик, О. Бухатий, К. Валігура, Г. Головченко, О. Куракін, О. Мельников, О. Радченк], О. Стукаленко, О. Твердохліб, О. Яременко та інші.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Накопичений теоретичний та практичний досвід нормативно-правового забезпечення інформаційної сфери в Україні демонструє значні суперечності у регулюванні відносин, які виникають у національному інформаційному просторі. Тобто, проаналізувавши джерельну базу і осмисливши стан нормативно-правового забезпечення інформаційної сфери в Україні, ідентифіковано комплекс проблем теоретичного і прикладного характеру за відсутності системності та недостатньої ефективності необхідних практик їх врегулювання.

Постановка завдання. Мета статті полягає в обґрунтуванні особливостей нормативно-правового забезпечення інформаційної сфери в Україні, як основи для ідентифікації проблем та перспектив його розвитку.

Виклад основного матеріалу. Інформаційна сфера представляє собою сукупність суспільних відносин, які пов'язані з інформацією і відповідною інформаційною інфраструктурою виступаючи об'єктами інтересів суспільства, держави й кожного індивіда. Інформація є досить специфічним явищем у житті кожної людини та суспільства. Адже саме комунікація є основою виховання, освіти та формування особистості, впливаючи на неї через певні інформаційні канали, що дозволяє людині пізнавати зміст соціально-технічних норм. Таким чином інформація є засобом адаптації людини та суспільства до сформованих умов існування, засобом накопичення знань про навколишній світ, які слугують базисом для обрання лінії поведінки задля задоволення своїх потреб та реалізації інтересів. У свою чергу, інформація є також засобом управління людиною, діяльністю органів державної влади, громадських організацій, функціонуванням різних технічних систем тощо. Стрімкі темпи впровадження засобів інформатизації в людське життя, іманентна глобалізація значно узалежнили суспільство, сфери його життєдіяльності від процесів формування, розповсюдження й використання інформації. Саме тому інформація стала об'єктом різноманітних відносин в сфері регулювання.

Погоджуємось з думкою науковця О. Яременко про те, що сучасна інформаційна сфера має стратегічне значення, активізуючи процеси її державного регулювання. Особлива структура й природа інформаційної сфери, основою якої є інформація, обумовлює досить значний рівень її

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

складності як об'єкта регулювання. Саме тому, одним з ефективних заходів у даному напрямі є вдосконалення нормативно-правового забезпечення інформаційної сфери [1, с. 15].

Цілі державного регулювання зводяться до необхідності створення та забезпечення достатніх умов для успішного функціонування суспільства та її інститутів. Ефективність державного регулювання залежить, насамперед, від відповідності його структури визначеним функціям та способам застосування відповідних методів й інструментів регулювання [2, с. 2].

Базовими принципами державного регулювання інформаційної сфери є: реалізація інтересів та заходів (спроможність сприяти збереженню демократичності, стабільності реалізації суспільних відносин, підтримки національно-культурних пріоритетів, подоланню суспільно-політичних, військових, соціально-економічних криз тощо); орієнтація до реалізації механізмів забезпечення інформаційної безпеки (формуванню передумов для стабільного розвитку, а також спроможність результативно протидіяти різним загрозам для інформаційної безпеки). В результаті стрімкого зростання обсягу і значення інформації в усьому світі виникає необхідність формування механізму протидії інформаційним загрозам, які в сучасних глобалізаційних умовах характеризуються підвищеною небезпечністю. Тому, безпека сучасної держави насамперед залежить від стану її інформаційної сфери. Комплексний характер актуальних інформаційних загроз національній безпеці потребує розробки інноваційних підходів до нормативно-правового забезпечення інформаційної сфери в умовах вільного обігу інформації [3-5].

Поняття нормативно-правового забезпечення пов'язане з інституційним забезпеченням досліджуваної сфери та формами впливу права на суспільні відносини використовуючи систему відповідних інструментів. Науковці наголошують на тому, що право як регулятор є не лише однією з найважливіших проблем теорії права і державного управління, а й розглядається в якості інституційного нормативного формування [3; 5-6]. Механізм нормативно-правового регулювання також є й категорією теорії права, яка відображає момент «руху правової форми», особливості її функціонування та систему юридичних засобів впливу, які й складають відповідний механізм державного регулювання. Отже, сутність та зміст механізму нормативно-правового регулювання пов'язані із поняттям правового та державного регулювання. У зв'язку з цим, К. Валігура вважає, що механізм нормативно-правового регулювання є теоретико-методологічною категорією, яка визначає місце, зв'язки, правові засоби, функції, які використовуються в процесі державного регулювання на різних стадіях, та надає можливість представити у взаємозв'язку всі можливі нормативно-правові засоби, на основі яких й відбувається регулювання [7, с. 21]. У свою чергу, склад та структура механізму нормативно-правового регулювання як складна система, яка складається з принципів, засобів, суб'єктів, інструментів, які забезпечують процес регулювання або управлінську діяльність, є дискусійними. Тобто важливо, щоб даний механізм відповідав на ключові питання, на основі яких реалізуються інструменти, можливі засоби щодо права надавати регулюючу дію на відповідні суспільно-політичні відносини.

Так як, нормативно-правовий механізм регулювання, на думку О. Куракіна, по-перше, функціонує в суспільстві, по-друге, є системою елементів, що вказує на наявність двох рівнів функцій його виконання: екзогенних (визначають загальний зміст регулятивного впливу на все суспільство) та ендогенних (вплив на конкретні суспільні відносини) [8, с. 364]. Процес нормативно-правового забезпечення ґрунтується на правосвідомості суб'єктів механізму, правовій культурі, встановлених та закріплених принципах, які становлять комплекс заходів (напрями нормативно-правового впливу), який досить часто називають основним засобом науково обґрунтованого і соціального управління.

Процес управління суспільними відносинами, які виникають в інформаційній сфері, є досить складним, у контексті визначення специфіки правового впливу на відповідні відносини. Адже з однієї сторони, воно чітко забезпечується державою (Конституцією України), а з іншої – жорсткі приписи можуть знехтувати ініціативу суб'єктів, а тому й стримувати процес розвитку суспільства. Тому, під нормативно-правовим механізмом регулювання розуміють систему правових засобів, які використовуються для управління певними суспільними відносинами [8].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Досить спірним є склад елементів нормативно-правового забезпечення, адже різні дослідники пропонують різні його елементи. Саме невизначеність складу такого механізму повинна бути усунена, адже набір правових засобів, які використовуються, методи й інструменти нормативно-правового регулювання визначають базис механізму. Деякі науковці відносять до складу основних елементів механізму нормативно-правового регулювання такі: правовідносини; норми права; акти реалізації; акти застосування права [3; 6]. На противагу такому підходу, О. Стукаленко пропонує інституційний підхід, який визначає такі основні ланки в механізмі нормативно-правового регулювання: правові відносини, юридичні норми, акти реалізації прав та обов'язків; індивідуальні приписи і акти застосування права [9].

Тобто засоби й інструменти, які використовуються для регулювання відносин в інформаційній сфері є досить різноманітними і включають не тільки звичні для всього загалу нормативно-правові, і технологічні, інформаційні, соціально-економічні, техніко-технологічні засоби, які в процесі використання норм права набувають відповідної нормативно-правової форми та стають певним чином взаємопов'язаними з головними елементами такого механізму, орієнтованого на сприяння стимулювання, щодо стримування або ж нейтралізації конкретних суспільних відносин. Набір засобів нормативно-правового регулювання інформаційної сфери не може бути довільним, адже він зумовлений потребами щодо розвитку громадянського й інформаційного суспільства.

Отже, враховуючи динамічний розвиток національної інформаційної сфери його нормативно-правове регулювання повинно складатися з таких двох рівнів: 1) комплексної нормативно-правової регламентації процесів регулювання інформаційної сфери, закріпленої в законодавчих актах, підготовлених на основі наукових розвідок та обґрунтування етапів, методології і системи відносин, які складаються в процесі регулювання діяльності суб'єктів у досліджуваній сфері; 2) нормативно-правової регламентації діяльності державних та громадських інститутів за відповідними напрямками забезпечення інформаційної безпеки, яка складається з галузевих нормативно-правових актів органів влади, що забезпечують реалізацію державних функцій у інформаційній сфері.

У цьому контексті доцільним є визначення таких груп інтересів: інтереси, які пов'язані із забезпеченням життєдіяльності кожної людини (первинні); інтереси, які є потребою у забезпеченні необхідного рівня використання інформаційно-комунікаційних систем та орієнтовані на реалізацію різних перспектив фізичної й юридичної особи в інформаційній сфері (вторинні).

Отже, під нормативно-правовим механізмом регулювання інформаційної сфери запропоновано розглядати систему нормативно-правових актів, які регламентують стійке функціонування вітчизняної інформаційно-комунікаційної інфраструктури, інформаційного простору, інформаційних ресурсів, реалізацію інформаційних прав та свобод кожної людини, соціально-економічні законні інтереси держави, представлених міжнародних зобов'язань України в досліджуваній інформаційній сфері, нейтралізації внутрішніх й зовнішніх загроз інтересам визначених у законодавстві України. З урахуванням представленого аналізу наукової літератури з теорії державного управління та права вважимо за необхідне визначити елементи механізму нормативно-правового регулювання та його концептуальну структуру (Рис. 1).

Інструментами сучасного нормативно-правового забезпечення інформаційної сфери є положення Конституції, Кримінального та Цивільного кодексів України, Законів, Концепцій, Державних програм та інше. Однак, в Україні й до сьогодні не прийнятий єдиний закон, який би врегулював ключові напрями державної політики в інформаційній сфері. Тому не сформована чітка позиція (стратегія) розвитку інформаційної сфери України та її безпеки. Розроблено і прийнято сукупність законодавчих актів у сфері протидії інформаційній агресії іноземних держав та протидії негативному із їх сторони інформаційному впливу. Хоча цей закон й набрав чинності, повноцінна його реалізація унеможливорюється недостатністю технічних можливостей України.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

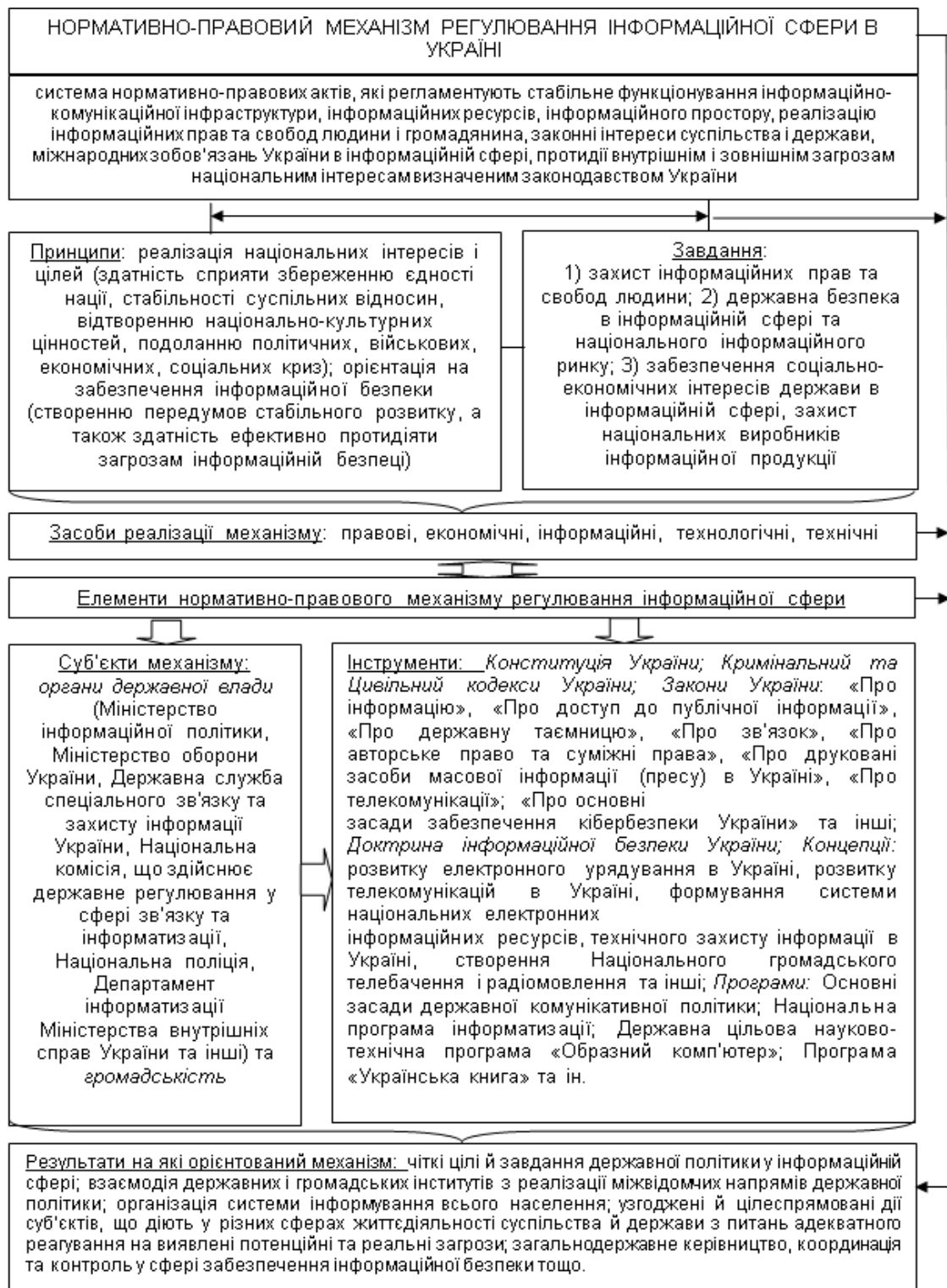

Рис. 1. Схематична інтерпретація концептуального підходу до функціонування нормативно-правового забезпечення інформаційної сфери в Україні*

*Джерело: побудовано автором

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

У контексті необхідності вдосконалення нормативно-правового забезпечення інформаційної сфери та попередження і нейтралізації загроз інформаційній безпеці з початком гібридної війни проти України з'явилась потреба у кардинальних змінах системи забезпечення інформаційної безпеки України. Основний план сукупності дій представлено у рішенні Ради національної безпеки і оборони від 28 квітня 2014 року «Про заходи щодо вдосконалення формування і реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України» [10]. Даним рішенням на Кабінет Міністрів України покладено завдання розробки й внесення на розгляд Верховної Ради України законопроектів про зміни в існуючому законодавстві, які мають відношення до протидії інформаційній агресії. Насамперед, варто було визначитися з механізмом протидії негативного інформаційно-психологічного впливу (шляхом заборони ретрансляції телевізійних каналів, удосконаленням системи інформування і захисту журналістів). Також потребувало належної розробки стратегія розвитку інформаційного простору України, комплексні заходи організаційно-інформаційного та роз'яснювального характеру у напрямку всебічного представлення заходів з реалізації державної інформаційної політики, а також значно посилити контроль за дотриманням діючого законодавства з питань інформаційно-психологічної й кібернетичної безпеки. У відповідності до представленого плану заходів розроблено Стратегію кібербезпеки України, яка представляє положення щодо розвитку й безпеки кіберпростору, гарантування безпеки та стійкого функціонування електронних комунікацій, запровадження електронного урядування і державних електронних інформаційних ресурсів повинні бути складовими державної інформаційної політики та становлення інформаційного суспільства [11], та Доктрину інформаційної безпеки України [12].

Аналіз представленого нормативно-правового забезпечення інформаційної сфери дає підстави зробити такі висновки: відсутність у вітчизняному нормативно-правовому механізмі регулювання інформаційної сфери Стратегії розвитку інформаційної сфери; до сьогодні не ухваленими залишаються концептуальні документи з гуманітарних питань, які повинні входити до складу досліджуваного механізму; інструменти державного регулювання інформаційної сфери повинні орієнтуватись на довгострокову перспективу; загалом масив діючих керівних інструментів нормативно-правового забезпечення інформаційної сфери не має загальної логіки формування, а до ідентичних за видом нормативно-правових актів застосовано відмінні підходи, тобто відсутня взаємна підпорядкованість різних нормативних документів.

Враховуючи сучасний стан функціонування нормативно-правового забезпечення інформаційної безпеки в Україні й можливих загроз інформаційній безпеці, варто, на нашу думку, орієнтуватись на такі пріоритетні напрями державної політики у інформаційній сфері: 1. Захист життєво важливих інтересів суспільства, держави та кожного індивіда від екзогенних та ендогенних загроз. Враховуючи сучасні загрози національній безпеці України, такий напрям повинен концентруватись насамперед на протидію загрозам, які пов'язані із стрімким впровадженням інформаційних технологій (насамперед у військово-політичних цілях), дія яких орієнтована на підрив суверенітету, можливе порушення територіальної цілісності України. 2. Захист суверенітету, сприяння підтримці політико-соціальної стабільності та територіальної цілісності. 3. Захист вітчизняної інформаційної інфраструктури. 4. Всебічне сприяння розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в суспільстві. 5. Участь України в міжнародному інформаційному просторі.

Висновки. Отже, нормативно-правове забезпечення розвитку інформаційної сфери повинно втілюватись в нормах законодавства і програмних документах стратегічного планування. Сучасний стан нормативно-правового забезпечення інформаційної сфери зумовлює необхідність виокремлення законодавчих актів, норм, положень, які регламентують різні аспекти досліджуваної сфери, їхнього аналізу щодо наявності системних вад і консолідації на даній основі загальних нормативно-правових норм у єдиний комплексний базовий документ, який повинен бути позбавлений існуючих на сьогодні суперечностей і прогалин. До основних завдань нормативно-правового забезпечення розвитку інформаційної сфери належать: захист інформаційного суверенітету держави (насамперед національного інформаційного простору з відповідним інформаційним ресурсом та системи формування суспільної свідомості) в умовах

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

глобалізації інформаційних процесів; забезпечення достатнього рівня інформаційної достатності для своєчасного й ефективного прийняття рішень органами державної влади, суб'єктами господарювання та громадянами; реалізація гарантованих Конституцією України інформаційних прав та свобод громадян, всього суспільства і держави.

Література

1. Яременко, О. Державне управління інформаційною сферою в Україні: структурно-функціональний аспект / О. Яременко // *Правова інформатика*. - 2008. - № 2. - С. 15-23.
2. Бурик З. Система методів державного регулювання сталого розвитку в Україні / З. М. Бурик // *Актуальні проблеми державного управління*. - 2016. - № 1. - С. 37-44.
3. Бухатий О. Є. Україна медійна: на порозі інформаційної революції : монографія / Олександр Бухатий, Олександр Радченко, Гліб Головченко ; [за наук. ред. Радченка О. В.]. - Київ : Панасенко [вид.], 2015. - 207 с.
4. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України» від 25.02.2017 № 47/2017: URL: www.president.gov.ua/documents/472017-21374.
5. Твердохліб, О. Організаційні та правові аспекти формування сучасної інформаційної інфраструктури в Україні / О. С. Твердохліб // *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Державне управління*. - 2018. - Т. 29(68), № 3. - С. 11-16. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sntvupa_2018_29_3_5.
6. Мельников, О. Сутність та завдання державного регулювання розвитком інформаційної сфери України / О. В. Мельников // *Формування ринкових відносин в Україні*. - 2017. - № 5. - С. 87-93. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2017_5_15.
7. Валігура, К. Механізм правового регулювання: методологічний аспект / К. Валігура // *Visegrad journal on human rights*. - 2016. - № 2/1. - С. 17-22.
8. Куракін, О. Механізм правового регулювання: теоретико-правова модель : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / О. Куракін. - Харків, 2016. 40 с.
9. Стукаленко, О. Нотатки до розуміння категорії «механізм правового регулювання» / О. В. Стукаленко // *Правова держава*. - 2017. - № 26. - С. 20-25.
10. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2014 року «Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України» від 01.05.2014 № 449/2014: URL: www.president.gov.ua/documents/4492014-17157.
11. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України» від 15 березня 2016 року № 96/2016: URL: www.president.gov.ua/documents/962016-19836.
12. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України» від 25.02.2017 № 47/2017: URL: www.president.gov.ua/documents/472017-21374.

References

1. Yaremenko, O. (2008). Derzhavne upravlinnia informatsiinoiu sferoiu v Ukraini: strukturno-funktsionalnyi aspekt [Public administration of the information sphere in Ukraine: structural and functional aspect]. *Pravova informatyka – Legal informatics*, 2(18), 9-17 [in Ukrainian].
2. Buryk, Z. (2016). Systema metodiv derzhavnoho rehuliuвання staloho rozvytku v Ukraini. Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia [System of methods of state regulation of sustainable development in Ukraine]. *Aktualni problemy derzhavnogo upravlinnya – Actual problems of public administration*, 1(49), 1-8 [in Ukrainian].
3. Bukhaty, O., Radchenko, O., Golovchenko, G. (2015). *Ukrayina mediyana: na porozii informatsiynoyi revolyutsiyi [Media Ukraine: on the threshold of the information revolution]*. Kyiv: Publisher SVS Panasenko [in Ukrainian].
4. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 29 hrudnia 2016 roku «Pro Doktrynu informatsiinoi bezpeky Ukrainy» : vid 25.02.2017 № 47/2017 [Decree of the President of Ukraine "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine from December 29, 2016" On the Doctrine of Information Security of Ukraine" from 25.02.2017 № 47/2017]. www.president.gov.ua/documents/472017-21374 [in Ukrainian].
5. Tverdokhlib, O. (2018). Orhanizatsiini ta pravovi aspekty formuvannia suchasnoi informatsiinoi infrastruktury v Ukraini [Organizational and legal aspects of the formation of modern information infrastructure in Ukraine]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnogo universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Serii : Derzhavne upravlinnia – Scientific notes of Tavriya National University named after V. I. Vernadsky. Series: Public Administration*, 29(68)(3), 11-16. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/sntvupa_2018_29_3_5 [in Ukrainian].
6. Melnikov, O. (2017). Sutnist ta zavdannia derzhavnoho rehuliuвання rozvytkom informatsiinoi sfery Ukrainy [The essence and objectives of state regulation of the development of the information sphere of Ukraine]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini – Formation of market relations in Ukraine*, 5, 87–93. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2017_5_15 [in Ukrainian].
7. Valigura, K. (2016). Mekhanizm pravovoho rehuliuвання: metodolohichnyi aspekt [The mechanism of legal regulation: methodological aspect]. *Visegrad journal on human rights*, 2/1, 17-22 [in Ukrainian].
8. Kurakin, O. (2016). Mekhanizm pravovoho rehuliuвання: teoretyko-pravova model [Mechanism of legal regulation: theoretical and legal model]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
9. Stukalenko, O. (2017). Notatky do rozuminnia katehori «mekhanizm pravovoho rehuliuвання» [Notes to the understanding of the category "mechanism of legal regulation"]. *Pravova derzhava – Constitutional state*, 26, 20–25 [in Ukrainian].
10. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 28 kvitnia 2014 roku «Pro zakhody shchodo vdoskonalennia formuvannia ta realizatsii derzhavnoi polityky u sferi informatsiinoi bezpeky

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Ukrainy» vid 01.05.2014 № 449/2014 [Decree of the President of Ukraine "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of April 28, 2014 "On measures to improve the formation and implementation of state policy in the field of information security of Ukraine" from 01.05.2014 № 449/2014]. www.president.gov.ua. Retrieved from www.president.gov.ua/documents/4492014-17157 [in Ukrainian].

11. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 27 sichnia 2016 roku «Pro Stratehiiu kiberbezpeky Ukrainy» vid 15 bereznia 2016 roku № 96/2016 [Decree of the President of Ukraine "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of January 27, 2016" On the Cyber Security Strategy of Ukraine" from March 15, 2016 №96/2016]. www.president.gov.ua. Retrieved from www.president.gov.ua/documents/962016-19836 [in Ukrainian].

12. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 29 hrudnia 2016 roku «Pro Doktrynu informatsiinoi bezpeky Ukrainy» vid 25.02.2017 № 47/2017 [Decree of the President of Ukraine "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of December 29, 2016" On the Doctrine of Information Security of Ukraine "of 25.02.2017 № 47/2017]. www.president.gov.ua. Retrieved from www.president.gov.ua/documents/472017-21374 [in Ukrainian].

Надійшла 15.08.2019

Бібліографічний опис для цитування :

Федоренко, А. Є. Проблеми та перспективи нормативно-правового забезпечення розвитку інформаційної сфери в Україні / А. Є. Федоренко // Науковий вісник Полісся. – 2019. - № 3 (19). – С. 31-38.

**Федоренко
Андрій Євгенійович**

кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри Теоретичної та прикладної економіки, Чернігівський національний технологічний університет;
<https://orcid.org/0000-0002-3754-6790>;
E-mail:andrey.fedorenko@gmail.com;

**Fedorenko
Andrii Yevheniiovich**

Candidate of Economics Sciences, Associate Professor, Doctoral Candidate at the Department of Theoretical and Applied Economics, Chernihiv National University of Technology;
<https://orcid.org/0000-0002-3754-6790>;
E-mail:andrey.fedorenko@gmail.com.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 620.35 (477)

UDC 620.35 (477)

Є. А. Зябіна, аспірант,
О. В. Люльов, д. е. н.,
доцент,
Т. В. Пімоненко, к. е. н.,
доцент

Y. A. Ziabina, Postgraduate Student,
O. V. Lyulyov, Doctor of Economics,
Associate Professor,
T. V. Pimonenko, Candidate of Economic
Sciences, Associate Professor

**РОЗВИТОК ЗЕЛЕНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ
ЯК ШЛЯХ ДО ЕНЕРГЕТИЧНОЇ
НЕЗАЛЕЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ЕКОНОМІКИ: ДОСВІД КРАЇН ЄС**

**DEVELOPMENT OF GREEN ENERGY
AS A WAY TO ENERGY INDEPENDENCE
OF THE NATIONAL ECONOMY:
EXPERIENCE OF EU COUNTRIES**

Актуальність теми дослідження. При постійному збільшенні цін на тарифи та обсягів споживання енергоресурсів актуальним є аналіз ефективності використання ресурсів та розвитку зеленої енергетики та зміни структури енергетичного балансу країни.

Постановка проблеми. Прийнятий Україною Європейський вектор розвитку обумовлює синхронізацію енергетичної політики. Тому країні необхідно вирішити проблеми викликані недосконалістю нормативно-правового забезпечення та відсутністю дієвих механізмів стимулювання зеленої енергетики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Авторами проведено аналіз наукових праць вчених, які вивчають статистичну значущість між розвитком альтернативних джерел енергії та конкурентоздатністю національної економіки.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Виявлені недоліки в нормативно-правовому забезпеченні регулювання розвитку альтернативних джерел енергії.

Постановка завдання. Метою статті є систематизація переваг, бар'єрів та перспектив розвитку зеленої енергетики в Україні, а також визначення механізмів поширення альтернативних джерел енергії враховуючі досвід країн ЄС у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. У статті систематизовано перспективи та бар'єри поширення альтернативних джерел енергії в Україні та країнах ЄС. Авторами проаналізовано прогнозні результати Національного плану дій з відновлювальної енергетики до 2020 року та Енергетичної стратегії України на період до 2035 року. Систематизовано науковий доробок у сфері зеленої енергетики та енергетичної безпеки країни.

Висновки. Аналіз досвіду розвитку зеленої енергетики країнами ЄС дає можливість сформулювати основні напрямки забезпечення енергетичної незалежності України за рахунок розвитку альтернативних джерел енергії. Обґрунтовано доцільність адаптації вітчизняних стандартів енергозбереження до міжнародних вимог.

Ключові слова: відновлювальні джерела енергії; зелена енергетика; енергозбереження; енергоефективність; енергетична безпека; кліматична флуктуація.

DOI: 10.25140/2410-9576-2019-3(19)-39-48

Urgency of the research. With a constant increase in prices and tariffs of energy resources consumption raises the urgent issue of spreading renewable energy and changes in the of the energy balance structure.

Target setting. Adopted by the European vector of Ukraine determines synchronization energy policy. Therefore, the country needs to solve the problems caused by the imperfection of legal framework and the lack of effective mechanisms to encourage green energy.

Actual scientific researches and issues analysis. The authors analyzed the scientific works of scientists who study the statistical significance between the development of alternative energy and the competitiveness of the national economy.

Uninvestigated parts of general matters defining. Identified deficiencies in providing the legal regulation of renewable energy in the energy complex.

The research objective. The article aims to systematize the benefits, barriers and prospects of development of green energy in Ukraine, and to identify effective mechanisms for dissemination of alternative energy given the experience of the EU.

The statement of basic materials. The article systematizes the prospects and barriers to the spread of renewable energy in Ukraine. The authors analyze the forecast results of the National Action Plan for Renewable Energy until 2020 and the Energy Strategy of Ukraine for the period up to 2035. The paper systematizes the scientific achievements in the field of green energy and energy security.

Conclusions. The analysis of the experience of green energy development by the EU countries provides an opportunity to form the main directions of ensuring Ukraine's energy independence through renewable energy sources. Considering the forecasted indicators of development of the carbon-neutral economy, the problem of adaptation of Ukrainian energy saving standards to EU requirements is relevant.

Keywords: renewable energy sources; green energy; energy saving, energy efficiency; energy security; climate fluctuation.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Актуальність теми дослідження. Наявність негативних наслідків кліматичних флуктуацій, енергетична залежність національної економіки від інших держав обумовлюють необхідність перебудови структури енергетичного балансу країни. При цьому перспективним є переорієнтація та розвиток зеленої енергетики, що сформує передумови до мінімізації екодеструктивного впливу на навколишнє природне середовище та при прийнятних темпах розвитку національної економіки. Слід відмітити, що країни-світові лідери активно розвивають зелену енергетику формуючи відповідні стимулюючі механізми та інструменти. Так, наприклад, Китай є лідером в обсягах державного зеленого інвестування у розвиток альтернативних джерел енергії та «чистих» енергетично-ефективних технологій. Слід відмітити, що у Китаї зосереджено 60% виробництва сонячних батарей. В ЄС Швеція займає перше місце в виробництві відновлювальної енергетики (55% енергії виробляється альтернативними джерелами енергії). Причиною цього стали дві події в країні: перша – нафтова криза 1973 року, після чого Стокгольм почав розбудовувати атомну енергетику в країні та друга подія – аварія американської АЕС Три-Майл-Айленд 28.03.1979 року, що призупинило будівництво АЕС в Швеції та послугувало активному переходу до зеленої енергетики. У свою чергу Данія – лідер розвитку вітрової електроенергії, країна встановила за мету до 2030 року вивести виробництво енергії за допомогою вітрової енергетики на 50% від загального обсягу енергоспоживання. Ісландія – країна, яка на кінець 2018 року забезпечила потреби громадян в електроенергії на 100% за рахунок альтернативних джерел енергії.

Постановка проблеми. Прийнятий Україною Європейський вектор розвитку обумовлює синхронізацію енергетичної політики. При цьому ЄС фокусує розвиток економіки, у тому числі енергосектору, на поширенні альтернативних джерел енергії та переходу до вуглецево-нейтральної економіки. Таким чином в Україні ускладнення процесу синхронізації обумовлено недосконалістю нормативно-правового забезпечення та відсутністю дієвих механізмів стимулювання та поширення зеленої енергетики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання розвитку альтернативних джерел енергії як в Україні так і в країнах ЄС досліджуються низкою науковців, а саме: Л. Г. Мельником [3], О. С. Полянським [4], О. В. Дьяконовим [4], О. В. Кубатком [3], А. В. Скрипником [5], О. Ю. Чигрин [8] та інші.

У працях учених [7; 9] доведено статистичну значущість між розвитком альтернативних джерел енергії та конкурентноздатністю національної економіки. При цьому у роботах [8; 10] виокремлено низку бар'єрів, що стримують залучення зелених інвестицій на розвиток альтернативних джерел енергії. Вчені Мельника Л. Г. та Кубатко О. В. у роботі [3] визначили роль відновлювальних джерел енергії у досягненні цілей сталого розвитку. Полянський О. С. та Дьяконов О. В. у своїй роботі [4] акцентували увагу на використанні біопалива, як одного із складових напрямів розвитку вуглецево-нейтральної економіки.

Постановка завдання. Виходячи з вищенаведеного актуальним є систематизація переваг, бар'єрів та перспектив розвитку зеленої енергетики в Україні, а також визначити дієві механізми поширення альтернативних джерел енергії враховуючі досвід країн ЄС у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Європейської стратегії тривалої, конкурентоспроможної та безпечної енергетики (Зелена Книга Комісії Європейських Співтовариств) [12] країни ЄС повинні до 2020 рік досягти рівня 20% альтернативних джерел у виробництві електроенергії. При цьому індикативне значення для вітчизняної економіки на 2020 р. становить 7% (Табл. 1).

Згідно даним (Табл. 1), лідером у впровадженні відновлювальних джерел енергії країн ЄС – є Данія та Німеччина. Так, у 2018 році питома вага відновлювальних джерел енергії у загальному енергоспоживанні відповідно становить 40,59% та 17,87%. При цьому суттєве зростання альтернативних джерел енергії у проаналізованих країнах відбулось у період з 2019 до 2015 рр., що пояснюється активними діями урядами цих країн щодо стимулювання розвитку альтернативних джерел енергії.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Таблиця 1

Індикативні цілі розвитку зеленої енергетики в країнах ЄС та Україні

Країна	Питома вага відновлювальних джерел енергії у загальному енергоспоживанні, %					
	2005	2010	2015	2018	Ціль	
					2020	2035
Німеччина	6,76	10,29	14,21	17,87	21,6	25,32
Франція	8,6	11,85	13,5	16,22	18,67	21,12
Данія	16,13	21,35	33,17	40,59	49,11	57,63
Польща	7,22	9,49	11,91	14,23	16,58	18,92
Україна	1,25	2,88	4,14	5,65	7,1	8,54

Джерело: сформовано автором на основі [13;14]

Відповідно до офіційного звіту Державної служби статистики України станом на 2010 рік у структурі енергетичного балансу суттєвих змін не відбувалося – найбільше енергії здобували за рахунок використання вугілля та торфу в об'ємі 33716 тис. т. н. е., відновлювальні джерела енергії (енергія сонця, води, вітру, біомаса) становили – 2593 тис. т. н. е. [14]. У 2015 році структура енергобалансу країни змінилась. Так, атомна енергія стала основним джерелом (22985 тис. т. н. е.), використання вугілля та нафти зменшилось на 51% в порівнянні з 2010 роком. При цьому у 2015 р. питома вага відновлювальних джерел зростала майже на 24% та становило – 3204 тис. т. н. е. На кінець 2018 року, згідно даних Державної служби статистики України [14], структура енергетичного балансу майже не змінилась: атомна енергія – 22145 тис. т. н. е., природний газ – 16487 тис. т. н. е., вугілля та торф – 14087 тис. т. н. е. та відновлювальні джерела енергії – 4819 тис. т. н. е.

Слід відмітити, що зниження енергозалежності національної економіки та підвищення її енергоефективності можливе за рахунок зміни структури енергобалансу та розвитку альтернативних джерел енергії. Результати дослідження свідчать, що Україна станом на 2017 рік за рівнем енергоефективності посідає 73 місце в світі (Табл. 2). При цьому перше місце в світі займає Швейцарія, з третього по сьоме місце за рівнем енергоефективності знаходяться країни ЄС (Швеція, Данія, Франція, Австрія, Іспанія).

Таблиця 2

Компаративний аналіз рівня енергоефективності економік країн ЄС та України

Місце в світі	Країна	Індекс енергоефективності	Індекс економічного розвитку	Індекс екологічної стійкості	Індекс енергетичної безпеки
3	Швеція	0,78	0,63	0,80	0,90
4	Данія	0,77	0,69	0,71	0,91
5	Франція	0,77	0,62	0,81	0,88
6	Австрія	0,76	0,67	0,74	0,88
7	Іспанія	0,75	0,65	0,73	0,87
11	Португалія	0,74	0,63	0,73	0,85
12	Фінляндія	0,73	0,55	0,79	0,87
13	Словенія	0,73	0,58	0,73	0,88
15	Англія	0,72	0,62	0,66	0,89
16	Ірландія	0,72	0,69	0,65	0,81
19	Германія	0,71	0,62	0,64	0,88
20	Словаччина	0,71	0,56	0,74	0,84
71	Мальта	0,58	0,60	0,54	0,61
73	Україна	0,58	0,30	0,65	0,79

Джерело: сформовано автором на основі [16]

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Відповідно до оцінок експертів Україна має сприятливі умови для розвитку зеленої енергетики. Так, наприклад, потенційно ефективними регіонами для розвитку сонячної енергетики є Херсонський, Миколаївський, Одеський, Запорізький, Дніпровський, Кропивницький, Вінницький, Черкаський, Полтавський та Харківський.

Ефективне експлуатування фотоелектричного обладнання на півночі України триває п'ять місяців (травень-вересень) та має відповідно нижчі теоретичні можливості роботи ніж на півдні країни. Прогнозований приріст потужностей сонячної енергетики згідно Національного плану дій з відновлювальної енергетики до 2020 року (НПД) [1] відповідає наступним даним: за 2017 рік приріст потужностей становив 200 МВт/рік, в 2018 році збільшився до 250 МВт/рік. При цьому прогнозована потужність фотоелектричного обладнання становить по 300 МВт/рік на 2019 та 2020 рр.

Введення прогнозованих потужностей на 2019-2020 рр. дасть змогу виробити електроенергії близько 4520 ГВт. год., в нафтовому еквіваленті це майже 400 тис. т н.е., заощадити умовного палива (в Україні реальні витрати умовного палива на виробництво електроенергії ТЕС прийнято на рівні $1\text{кВт.г} = 0,36\text{ кг у.п.}$) на 1627 тис.т у.п. та скоротити споживання природного газу приблизно на 1403 млн. м³. Вище названі показники суттєво вплинуть на розвиток національної економіки та забезпечить енергонезалежність країни.

Вітровий потенціал – другий за потужністю ресурс альтернативної енергії в Україні – 16-24 ГВт (згідно даних Міжнародного агентства з відновлювальної енергетики (IRENA) [2]. Такий потенціал можливостей вітрової енергетики забезпечує скорочення обсягів використання природного газу в 13 млрд. м³ за рік. За висновками закордонних та вітчизняних експертів оптимальним для України є використання вітряних електростанцій загальною потужністю 16 ГВт.

Для встановлення та ефективного функціонування наземних вітрових електростанцій підходять такі регіони України (Рис. 1) – Херсонський, Запорізький, Івано-Франківський, Одеський, Дніпропетровський, Чернівецький, Закарпатський та Львівський. Основною умовою для ефективної роботи вітроелектростанції є середня річна швидкість вітру на висоті 80 метрів повинна бути 7,5 м/сек. і більше. При чому вітроустановка номінальною потужністю 3 МВт займає земельної ділянки близько 0,2-0,3 га.

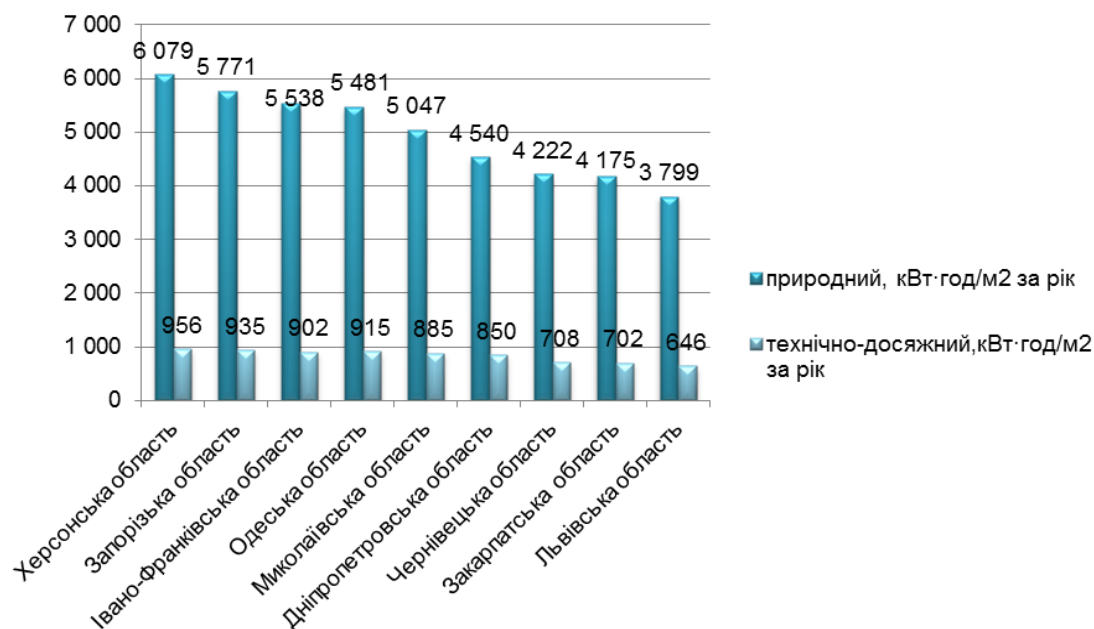

Рис. 1 Узагальнений потенціал енергії вітру по регіонах (на висоті 100 м).

*Джерело: розроблено автором на основі [1]

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Слід відмітити, що наявні розриви між природним потенціалом та технічними можливостями пояснюються обмеженістю зелених інвестицій у розвиток вітрової енергетики. У середньому вартість вітроелектростанції становить понад 200 млрд. гривень. Відповідно до Національного плану дій з відновлювальної енергетики на період до 2020 року прогнозований приріст введення вітроенергетики у 2020 повинен становити 130,5 МВт/рік (Табл. 3).

Відповідно до розрахунків (Табл. 3) Національного плану дій з відновлюваної енергетики акцент на впровадження вітроенергетики менший від сонячної енергетики – це зумовлено декількома причинами: обов'язкове дотримання кліматичних умов (середня річна швидкість вітру на висоті 80 метрів повинна бути 7,5 м/сек. і більше) при виборі місця для встановлення вітрових станцій, інакше не буде досягнута заявлена ефективність; складність в становленні; спеціальне обслуговування.

Таблиця 3

Приріст введеної потужності об'єктів вітроенергетики в регіонах згідно НПД (МВт)

№	Область	Встановлена потужність, МВт/рік					
		Всього	2016	2017	2018	2019 (прогноз)	2020 (прогноз)
1	Дніпропетровська	105,1	28,6	24,6	20,5	16,5	14,8
2	Закарпатська	86,8	23,8	20,4	17	13,5	12,2
3	Запорізька	115,6	31,6	27,3	22,6	18	16,3
4	Івано-Франківська	111,5	30,6	26,1	21,7	17,5	15,6
5	Львівська	79,9	21,9	18,7	15,6	12,6	11,2
6	Миколаївська	109,5	29,9	25,6	21,4	17,1	15,4
7	Одеська	113	30,9	26,5	22,1	17,7	16
8	Херсонська	118,1	32,3	27,7	23,1	18,5	16,6
9	Чернівецька	87,6	23,9	20,5	17,1	13,7	12,4
	Всього	927,1	253,5	217,4	181,1	145,1	130,5

*Джерело: [1]

Враховуючи прогнозовані показники Національного плану дій на 2019-2020 рр. виробництво вітрової електроенергії збільшиться на 11360 ГВт.год., що в свою чергу призведе до заощадження умовного палива на 4085 тис. т. у. п. Таким чином при вказаному прогнозованому виробництві вітрової електроенергії зменшиться споживання природного газу на 3530 млн. м³ та послугує зниженням викидів в атмосферу CO₂ в обсязі 7360 тис.т. Окрім економічного та екологічного ефекту необхідно також відзначити соціальний ефект від впровадження вітроенергетики – формування нових робочих місць в середньому до 3 тис. осіб.

Також для України можна виділити ще один перспективний напрямок розвитку вуглецево-нейтральної економіки – біоенергетика. На сьогоднішній день певні регіони потерпають від проблем з полігонами для сміттєзвалищ. Вирішення цих проблем можливе за рахунок перетворення таких об'єктів на сучасні біогазові станції, що генерують енергію з переробки та утилізації відходів. Згідно проекту «Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність»» [23] Україна повинна у 2020 році досягти значення 4 млн т. н. е виробництва енергії з біопалива (Табл. 4).

Біоенергетика може стати ефективним еквівалентом паливно-енергетичним ресурсом, особливо для фермерських та сільськогосподарських господарств, які за рахунок своїх супутніх відходів зможуть стати енергонезалежними. Проблема впровадження таких технологій має інвестиційний характер, тому державі необхідно стимулювати вітчизняних виробників для розроблення та виготовлення біотехнологій для подальшого їх залучення на вітчизняному ринку.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Таблиця 4

**Прогноз структура загального первинного постачання енергії біопалива в Україні
2010-2035 рр.**

	Цілі				
	2015	2020	2025	2030	2035
Біомаса, біопаливо та відходи, млн т н.е. у тому числі:	2,1	4	6	8	11
у відсотках	2,3	4,9	6,9	8,8	11,5

*Джерело: [23]

Відповідно до результатів аналізу сонячна енергетика займає перше місце по впровадженню вітчизняними домогосподарствами. Даний факт, у першу чергу, обумовлений наявністю державної підтримки та фінансовій доступності сонячної енергетики у порівнянні з вітровою та біогазовою. При цьому вітроенергетика розвивається не так швидко, як сонячна – це пов'язано з меншим рівнем її капіталоемності.

Слід відмітити, що результати систематизації досвіду країн ЄС свідчать, що найбільш ефективними інструментом стимулювання поширення альтернативних джерел енергій у господарську діяльність є зелений тариф, пільгове кредитування та зелені інвестиції. Так, наприклад на кінець 2017 року ставка зеленого тарифу коливалася від 0,098 євро за кВт·год до 0,305 євро за кВт·год [24] при середній кредитній ставці 1,75-2% (в Україні – 17%). Традиційно зелений тариф визначають як економічний механізм, що створений для заохочення виробництва енергії використовуючи відновлювальні джерела (енергія сонця, вітру, води та переробка біомаси).

Саме встановлення в 2015 році одного з самих високих в світі зеленого тарифу можна вважати відправною точкою в бумі розвитку зеленої енергетики в Україні.

Встановлено, що ефективних напрямом залучення фінансових ресурсів в розвиток відновлювальних джерел енергії – зелені інвестиції. На першому місці за обсягом залучення зелених інвестицій та виробленням енергії стали сонячні електростанції. Починаючи з 2015 р. на інсталювання сонячних електростанцій було інвестовано приблизно 300 млн. євро [1].

Систематизація результатів аналізу досвіду країн ЄС щодо розвитку зеленої енергетики та умов функціонування національної економіки дали підстави узагальнити основні бар'єри поширення альтернативних джерел енергії та шляхи їх вирішення.

На (Рис. 2) відображені актуальні проблеми розвитку зеленої енергетики в Україні та основні шляхи їх розв'язання. Встановлено каузальний характер бар'єрів розвитку альтернативних джерел енергії. У зв'язку з цим уряду України необхідно застосувати комплексний підхід для поширення альтернативних джерел енергії з метою забезпечення енергетичної незалежності національної економіки.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

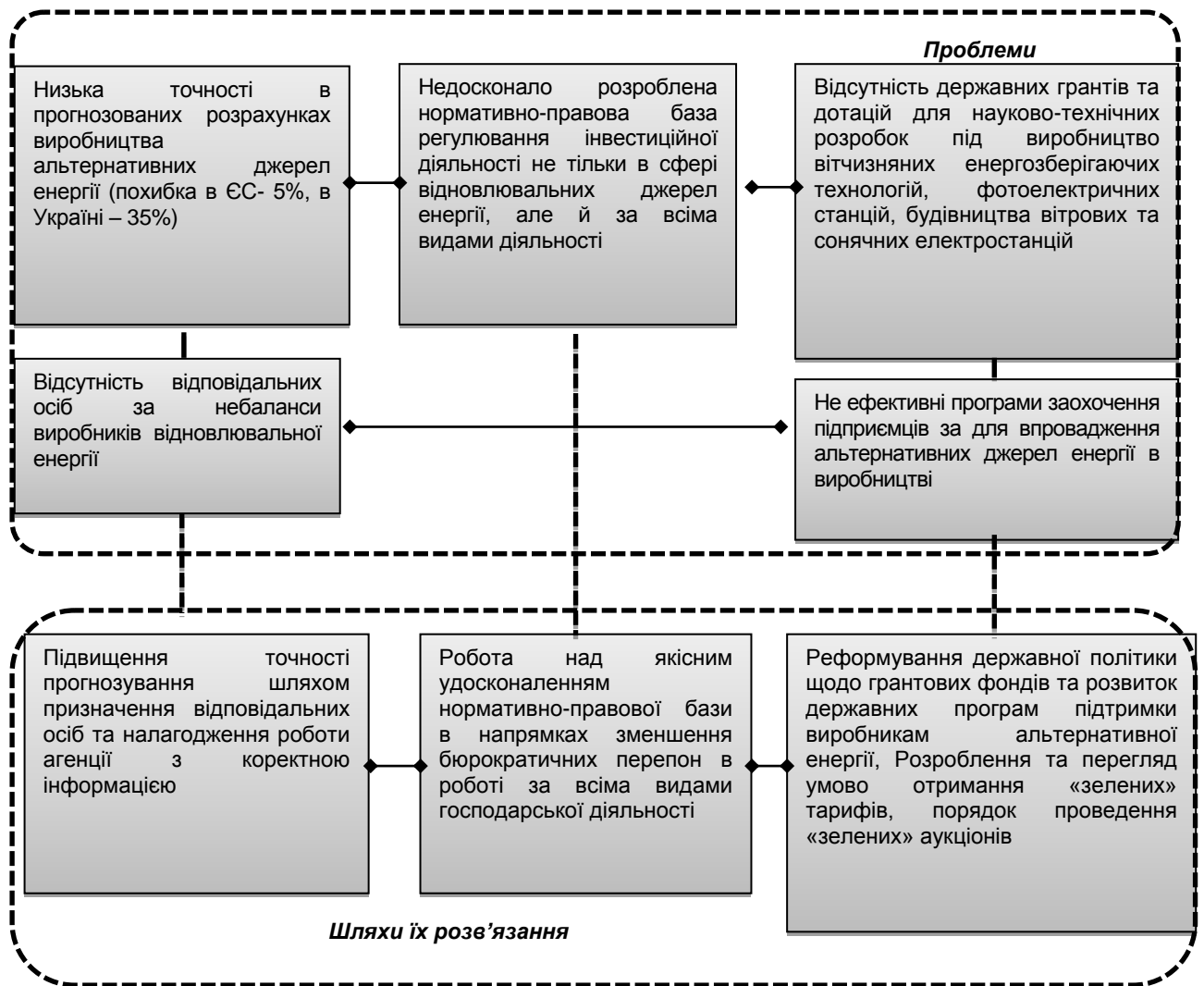

Рис. 2 Проблеми розвитку зеленої енергетики у вітчизняній практиці та шляхи їх вирішення
Джерело: систематизовано автором

Висновок. Аналіз досвіду розвитку зеленої енергетики країнами ЄС дає можливість сформулювати основні напрямки забезпечення енергетичної незалежності України за рахунок відновлювальних джерел енергії. Результати аналізу прогнозованих показників згідно Національного плану дій з відновлювальної енергетики до 2020 року та проекту «Енергетичної стратегії України на період до 2035 року» можна зробити висновок, що для досягнення визначених таргетів необхідним є впровадження активних дій уряду щодо формування позитивного інвестиційного клімату для зелених інвесторів, збереження зеленого тарифу до 2030 р., оновити державні програми пільгового кредитування проектів з розвитку альтернативних джерел енергії. Крім цього необхідним є удосконаленням нормативно-правового забезпечення, що регулює інвестиційну та інноваційну діяльність у розвитку енергоефективних та зелених технологій.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ**Література**

1. Проект Дорожньої карти розвитку сонячної енергетики в Україні на період до 2020 року для обговорення: Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України: Електронний ресурс – [Режим доступу] – <http://saee.gov.ua/uk/ae/sunenergy>.
2. Міжнародного агентства з відновлюваної енергетики (IRENA): Електронний ресурс – [Режим доступу] – <http://saee.gov.ua/uk/ae/https://www.irena.org/>.
3. Мельник, Л. Г. Ефективність використання природно-ресурсного потенціалу України та передумови формування "зеленої" економіки / Л. Г. Мельник, О. В. Кубатко // Вісник соціально-економічних досліджень: збірник наукових праць. - 2013. - Ч. 2. - №3 (50) - С. 169-174.
4. Полянський, О. С. Напрями розвитку альтернативних джерел енергії: акцент на твердому біопаливі та гнучких технологіях його виготовлення: монографія / О. С. Полянський, О. В. Дьяконов, О. С. Скрипник [та ін.]; за заг. ред. В. І. Д'яконова; Харків: нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 136 с.
5. Скрипник, А. В. Вітроенергетичні установки як альтернатива енергозощаджуючих технологій та енергозабезпечення [Електронний ресурс] / А. В. Скрипник, О. В. Сабіщенко, С. Л. Корецький // Енергетика і автоматика. - 2014. - № 3. - С. 134-140. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eia_2014_3_24.
6. Пимоненко, Т. В. Зелене інвестування: досвід ЄС для України / Т. В. Пимоненко, К. В. Лушук // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. - 2017. - № 4. - С. 121-127.
7. Chygryn, O., Pimonenko, T., Lulyov, O., & Goncharova, A. (2018). Green Bonds like the Incentive Instrument for Cleaner Production at the Government and Corporate Levels Experience from EU to Ukraine. *Journal of Advanced Research in Management*, 9(7), 1443-1456.
8. Чигрин, О. Ю. Аналіз проблеми впровадження екологічно чистого виробництва в Україні / О.Ю. Чигрин, А.С. Щербак // Механізм регулювання економіки. — 2011. — № 1. — С.235-241.
9. Yevdokimov, Y., Chygryn, O., Pimonenko, T., & Lyulyov, O. (2018). Biogas as an alternative energy resource for Ukrainian companies: EU experience. *Innov. Mark*, 14, 7-15.
10. Prokopenko, O., Chayen, S., Cebula, J., & Pimonenko, T. (2017). Wind energy in Israel, Poland and Ukraine: Features and opportunities. *International Journal of Ecology and Development*, 32(1), 98-107.
11. Волошин, О. Л. Розвиток альтернативної енергетики в Україні: сучасний стан та результативність механізмів державного регулювання / О. Л. Волошин // Актуальні проблеми державного управління. - 2015. - № 1. - С. 176-181. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2015_1_25.
12. Зелена Книга Комісії Європейських Співтовариств: Європейська стратегія тривалої, конкурентоспроможної та безпечної енергетики, від 08.03.2006. – Електронний ресурс – [Режим доступу] – https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_713#Text.
13. World Bank Group [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://data.worldbank.org/country>
14. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

References

1. Proekt Dorozhnoi karty rozvytku soniachnoi enerhetyky v Ukraini na period do 2020 roku dlia obhovorennia: Derzhavne ahentstvo z enerhoefektyvnosti ta enerhozberezhennia Ukrainy [Draft Road Map of Solar Energy Development in Ukraine for the period up to 2020 for discussion: State Agency for Energy Efficiency and Energy Conservation of Ukraine]. (n.d.). [saee.gov.ua](http://saee.gov.ua/uk/ae/sunenergy). Retrieved from <http://saee.gov.ua/uk/ae/sunenergy> [in Ukrainian].
2. Sait Mizhnarodnoho ahentstva z vidnovliuvanoi enerhetyky (IRENA) [Site of International Renewable Energy Agency (IRENA)]. www.irena.org. Retrieved from <https://www.irena.org/> [in Ukrainian].
3. Melnik, L. G. (2013). Efektyvnist vykorystannia pryrodno-resursnoho potentsialu Ukrainy ta peredumovy formuvannia "zelenoi" ekonomiky [The efficiency of using the natural resource potential of Ukraine and the prerequisites for the formation of a "green" economy]. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen – Bulletin of socio-economic research*, 3(50), 2, 169-174 [in Ukrainian].
4. Polyansky, O. S. (2017). *Napriamy rozvytku alternatyvnykh dzherel enerhii: aktsent na tverdomu biopalyvi ta hnuchkykh tekhnolohiiakh yoho vyhotovlennia [Directions of development of alternative energy sources: emphasis on solid biofuel and flexible technologies of its production]*. Kharkiv: KhNUMG them. O. M. Beketova [in Ukrainian].
5. Skrypnyk, A. V. (2014). Vitroenerhetychni ustanovky yak alternatyva enerhozaoshchadzhuiuchykh tekhnolohii ta enerhozabezpechennia [Wind power plants as an alternative to energy-saving technologies and energy supply]. *Enerhetyka i avtomatyka – Energy and Automation*, 3, 134-140. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/eia_2014_3_24 [in Ukrainian].
6. Pimonenko, T. V. (2017). Zelene investuvannia: dosvid YeS dlia Ukrainy [Green investment: EU experience for Ukraine]. *Visnyk Sumskoho derzhavnoho universytetu. Seriya Ekonomika – Bulletin of Sumy State University. Economics series*, 4, 121-127 [in Ukrainian].
7. Chygryn, O., Pimonenko, T., Lulyov, O., & Goncharova, A. (2018). Green Bonds like the Incentive Instrument for Cleaner Production at the Government and Corporate Levels Experience from EU to Ukraine. *Journal of Advanced Research in Management*, 9(7), 1443-1456 [in English].
8. Chygryn, O. A. (2011). Analiz problemy vprovadzhennia ekolohichno chystoho vyrobnytstva v Ukraini [Analysis of the problem of implementing environmentally friendly production in Ukraine]. *Mekhanizm rehuliuivannia ekonomiky – Mechanism of economic regulation*, 1, 235-241 [in Ukrainian].
9. Yevdokimov, Y., Chygryn, O., Pimonenko, T., & Lyulyov, O. (2018). Biogas as an alternative energy resource for Ukrainian companies: EU experience. *Innov. Mark*, 14, 7-15 [in English].
10. Prokopenko, O., Chayen, S., Cebula, J., & Pimonenko, T. (2017). Wind energy in Israel, Poland and Ukraine: Features and opportunities. *International Journal of Ecology and Development*, 32(1), 98-107 [in English].
11. Voloshin, O.L. (2015). Rozvytok alternatyvnoi enerhetyky v Ukraini: suchasnyi stan ta rezultatyvnist mekhanizmv derzhavnoho rehuliuivannia [Development of alternative energy in Ukraine: current status and effectiveness of mechanisms of state regulation]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia – Actual problems of public administration*, 1, 176-181. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2015_1_25 [in Ukrainian].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

15. Національний інститут стратегічних досліджень – Електронний ресурс – [Режим доступу] – <https://niss.gov.ua/>
16. Global Energy Architecture Performance Index Report 2017: World Economic Forum [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Energy_Architecture_Performance_Index_2017.pdf.
17. Тимофєєва, К. О. Перспективи розвитку ринку альтернативної енергетики в Україні / К. О. Тимофєєва // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут". Економічні науки. – 2018. – № 19 (1295). – С. 80-83.
18. Платформа рішень для менеджерів природоохоронної діяльності [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Режим доступу: <https://ecolog-ua.com/>.
19. Чичина, О. А. Стан та перспективи розвитку паливно-енергетичного комплексу України в умовах глобалізації / О. А. Чичина // Молодий вчений. - 2015. - № 2(3). - С. 130-133.
20. Пудичева, Г. О. Стан української енергетики в контексті розвитку світової енергетики / Г. О. Пудичева, П. П. Несененко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2018. - Вип. 22(3). - С. 42-46.
21. Циганок, К. О. Альтернативні джерела енергії як засіб ресурсоефективності / К. О. Циганок, А. В. Череп // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2018. – Вип. 22, №18. – С. 688-691.
22. Кудря, С. О. Нетрадиційні та відновлювані джерела енергії: підручник / С.О. Кудря. – К. : НТУУ «КПІ», 2012. – 492 с.
23. Енергетична стратегія України на період до 2035 року: безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність, 25.09.2017. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/doccatalog/list?currDir=50358>.
24. European Statistical Office [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Electricity_price_statistics.
12. Zelena Kryha Komisii Yevropeiskykh Spivtovarystv: Yevropeiska stratehiia tryvaloi, konkurentospromozhnoi ta bezpechnoi enerhetyky, vid 08.03.2006 [Green Paper of the Commission of the European Communities: European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy, dated 08.03.2006]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_713#Text [in Ukrainian].
13. Countries and Economies. data.worldbank.org. Retrieved from <https://data.worldbank.org/country> [in English].
14. Sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Site of State Statistics Service of Ukraine]. www.ukrstat.gov.ua. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
15. Sait Natsionalnoho instytutu stratehichnykh doslidzhen [Site of National Institute for Strategic Studies]. niss.gov.ua. Retrieved from <https://niss.gov.ua/> [in Ukrainian].
16. Global Energy Architecture Performance Index Report 2017: World Economic Forum. (2017). [www3.weforum.org](http://www3.weforum.org/docs/WEF_Energy_Architecture_Performance_Index_2017.pdf). Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/WEF_Energy_Architecture_Performance_Index_2017.pdf [in Ukrainian].
17. Tymofeeva, K. O. (2018). Perspektivy rozvytku rynku alternatyvnoi enerhetyky v Ukraini [Prospects for the development of the alternative energy market in Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu "Kharkivskiy politekhnichnyi instytut" (ekonomichni nauky) – Bulletin of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (economic sciences)*, 19(1295), 80-83 [in Ukrainian].
18. Platforma rishen dia menedzheriv pryrodookhoronnoi diialnosti [Platform of decisions for managers of nature protection activity]. ecolog-ua.com. Retrieved from <https://ecolog-ua.com/> [in Ukrainian].
19. Chychyna, O. A. (2015). Stan ta perspektyvy rozvytku palyvno-enerhetychnoho kompleksu Ukrainy v umovakh hlobalizatsii [State and prospects of development of the fuel and energy complex of Ukraine in the conditions of globalization]. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, 2(17), 130-133 [in Ukrainian].
20. Pudycheva, H. O., Nesenenko, P. P. (2018). Stan ukrainskoi enerhetyky v konteksti rozvytku svitovoi enerhetyky [The state of Ukrainian energy in the context of the development of world energy]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu : seriia: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo – Scientific Bulletin of Uzhgorod National University: series: International economic relations and world economy*, 22(3), 42-46 [in Ukrainian].
21. Tsyhanok, K. O., Cherep, A. V. (2018). Alternatyvni dzherela enerhii yak zasib resursoefektyvnosti [Alternative energy sources as a means of resource efficiency]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and national problems of the economy*, 22(18), 688-691 [in Ukrainian].
22. Kudrya, S. O. (2012). *Netradytsiini ta vidnovliuvani dzherela enerhii [Unconventional and renewable energy sources]*. Kyiv: NTUU "KPI" [in Ukrainian].
23. Enerhetychna stratehiia Ukrainy na period do 2035 roku: bezpeka, enerhoefektyvnist, konkurentospromozhnist, 25.09.2017 [Energy strategy of Ukraine for the period up to 2035: security, energy efficiency, competitiveness, 25.09.2017]. mpe.kmu.gov.ua. Retrieved from <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/doccatalog/list?currDir=50358> [in Ukrainian].
24. Site of European Statistical Office. [ec.europa.eu](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Electricity_price_statistics). Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Electricity_price_statistics [in English].

Надійшла 13.08.2019

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Бібліографічний опис для цитування :

Зябіна, Є. А. Розвиток зеленої енергетики як шлях до енергетичної незалежності національної економіки: досвід країн ЄС / Є. А. Зябіна, О. В. Люльов, Т. В. Пімоненко // Науковий вісник Полісся. – 2019. - № 3 (19). – С. 39-48.

- Зябіна Євгенія Анатоліївна** аспірант, Сумський державний університет;
<https://orcid.org/0000-0003-0832-7932>;
E-mail: e.ziabina@econ.sumdu.edu.ua;
- Ziabina Yevheniia Anatoliyivna** Postgraduate Student, Sumy State University;
<https://orcid.org/0000-0003-0832-7932>;
E-mail: e.ziabina@econ.sumdu.edu.ua;
- Пімоненко Тетяна Володимирівна** кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу, Сумський державний університет;
<https://orcid.org/0000-0001-6442-3684>;
E-mail: Tetyana_pimonenko@econ.sumdu.edu.ua;
- Pimonenko Tetyana Volodymyrivna** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Marketing, Sumy State University;
<https://orcid.org/0000-0001-6442-3684>;
ResearcherID:K-1188-2018;
E-mail: Tetyana_pimonenko@econ.sumdu.edu.ua;
- Люльов Олексій Валентинович** доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу, Сумський державний університет;
<https://orcid.org/0000-0002-4865-7306>;
E-mail: alex_lyulev@econ.sumdu.edu.ua;
- Lyulyov Oleksii Valentynovych** Doctor of Economics, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Marketing, Sumy State University;
<https://orcid.org/0000-0002-4865-7306>;
E-mail: alex_lyulev@econ.sumdu.edu.ua.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 330.3221

UDC 330.3221

Ю. В. Єльнікова, к. е. н.

Yu. V. Yelnikova, Candidate of Economic Sciences

СТРАТЕГІЇ ВІДПОВІДАЛЬНОГО
ІНВЕСТУВАННЯ:
РЕГІОНАЛЬНО-ВИДОВИЙ РОЗРІЗRESPONSIBLE INVESTMENT STRATEGIES:
REGIONAL AND TYPES GLANCE

Актуальність теми дослідження. Важливість вивчення підходів до ідентифікації та поширення стратегій відповідального інвестування визначається необхідністю пошуку інструментарію для фінансування Цілей сталого розвитку на глобальному рівні.

Постановка проблеми. Питання ідентифікації стратегій відповідального інвестування та особли їх поширення актуалізуються зі зменшенням ефективності традиційних підходів до інвестування у сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. І. Васильчук, М. Деліні, Д. Леус, О. Музыченко, Т. Романюк, І. Шкура та ін. займаються вивченням спектру стратегій відповідального інвестування.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Плюралізм підходів до визначення переліку стратегій відповідального інвестування у працях науковців у порівнянні з чіткими підходами міжнародних організацій обумовлюють необхідність їх деталізації.

Постановка завдання. Стаття має на меті проведення компаративного та структурно-динамічного аналізу поширення стратегій відповідального інвестування у світі й у регіональному розрізі.

Виклад основного матеріалу. Обґрунтовано доцільність застосування підходів до ідентифікації стратегій відповідального інвестування Глобального альянсу зі сталого інвестування. Автором узагальнено структурно-динамічні характеристики стратегій відповідального інвестування на глобальному і регіональному рівні. Встановлено існування регіональної диференціації стратегій відповідального інвестування.

Висновки. Компаративний аналіз підходів до визначення стратегій ВІ авторитетних організацій у цій сфері, зокрема Глобального альянсу зі сталих інвестицій, EuroSIF та USSIF, Принципів відповідальних інвестицій (Principles for Responsible Investment (PRI)), Європейської асоціації фондів та управляючих активами (European Fund and Asset Management Association (EFAMA)) дозволило зробити висновок про існування 7 найбільш значимих інвестиційних стратегій. Динамічні характеристики стратегій ВІ свідчать про значне нарощування їх обсягів протягом аналізованого 6-ти річного періоду за усіма видами стратегій.

Ключові слова: відповідальне інвестування; стратегії; аналіз; типологія; динаміка.

DOI: 10.25140/2410-9576-2019-3(19)-49-55

Urgency of the research. The importance of exploring approaches to identifying and disseminating responsible investment strategies is determined by the need to find tools to fund the Sustainable Development Goals at the global level.

Target setting. The issues of identification of responsible investment strategies and especially their dissemination become relevant with the reduction of the effectiveness of traditional approaches to investing in modern conditions.

Actual scientific researches and issues analysis. I. Vasylychuk, M. Delini, D. Leus, O. Muzychenko, T. Romanyok, I. Shkura and others study a range of responsible investment strategies.

Uninvestigated parts of general matters defining. Pluralism of approaches to defining the list of strategies for responsible investment in the works of scientists in comparison with clear approaches of international organizations necessitates their detailing.

The research objective. The article aims to conduct a comparative and structural-dynamic analysis of the spread of responsible investment strategies in the world and in the regional context.

The statement of basic materials. The expediency of applying approaches to the identification of responsible investment strategies of the Global Alliance for Sustainable Investment is substantiated. The author summarizes the structural and dynamic characteristics of responsible investment strategies at the global and regional levels. The existence of regional differentiation of responsible investment strategies has been established.

Conclusions. Comparative analysis of approaches to defining the strategies of reputable organizations in this area, in particular the Global Alliance for Sustainable Investment, EuroSIF and USSIF, Principles for Responsible Investment (PRI), the European Fund and Asset Management Association (EFAMA) allowed us to conclude that there are 7 most significant investment strategies. Dynamic characteristics of these strategies indicate a significant increase in their volume during the analyzed 6-year period for all types of strategies

Keywords: responsible investment; strategies; analysis; typology, dynamics.

Актуальність теми дослідження. Поширення стратегій відповідального інвестування (ВІ) характеризується зростаючим трендом. у 2018 р. обсяг активів під відповідальним управлінням у межах цих стратегій портфельних менеджерів становив 30,7 трлн. дол. США, зрісши на 34 % у порівнянні з 2016 р. [5]. При цьому стратегії ВІ виступають новітнім інструментарієм мобілізації фінансових ресурсів для досягнення Цілей сталого розвитку на глобальному рівні. Обґрунтуванню доцільності використання, визначення ефективності реалізації окремих

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

стратегій ВІ та їх імплементації в Україні, яка поки що залишається осторонь світових ринків ВІ, повинен передувати усебічний аналіз підходів до розуміння, стану, динаміки та структури зазначених стратегій.

Постановка проблеми. Питання ідентифікації стратегій ВІ, особливостей їх поширення серед портфельних менеджерів, застосування як специфічних інструментів досягнення орієнтирів та Цілей сталого розвитку набувають усе більшої актуальності з огляду на виклики перед інвестиційною спільнотою, що постають з використанням традиційних портфельних стратегій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню підходів до дослідження стратегій ВІ присвячено праці І. Васильчук [6], М. Деліні [7], Д. Леус [9], О. Музиченко [8], Т. Романюк [10], І. Шури11], які сформуливали основи ВІ в Україні з урахуванням світового досвіду. У роботах науковців представлені результати розробки авторських типологій стратегій ВІ, які досить часто є змішаними та дублюють один одного. Поряд з цим, авторитетні організації у сфері ВІ збирають та аналізують інформацію за доволі тривалий період щодо усталеного переліку стратегій ВІ. Усунення дублювань в ідентифікації стратегій ВІ та поглиблення регіонального контексту їх поширення дозволить визначити особливості їх поширення і застосування.

Постановка завдання. Метою статті є проведення компаративного та структурно-динамічного аналізу поширення стратегій ВІ у світі й у регіональному розрізі.

Виклад основного матеріалу. За підходом Глобального альянсу зі сталих інвестицій (Global Sustainable Investment Alliance) інвестування у сталий розвиток (сталі інвестиції) – це інвестиційний підхід, який розглядає ESG – критерії при формуванні та управлінні інвестиційними портфелями [5, с. 3]. Таке визначення є інклюзивним (парасольковим) та відносить до категорії сталі інвестиції і ВІ, і соціально-відповідальні інвестиції.

Зазначені інвестиції у своєму видовому розрізі реалізуються у 7 інвестиційних стратегіях (поданих у порядку значимості їх світових обсягів): негативний скринінг (виключення); ESG інтеграція; корпоративне залучення та взаємодія зі стейкхолдерами; скринінг, що базується на нормах; позитивний скринінг (найкращий у своєму класі); стале тематичне інвестування; імпаکت інвестування (інвестиції впливу/ інвестиції в громаду) [5, с. 3].

Саме у розрізі цих стратегій Глобальний альянс зі сталих інвестицій будує свої бієнальні огляди процесів ВІ на світовому рівні за період 2012-2018 рр. Здебільшого, на цих же стратегіях засновані аналітичні огляди європейської та американської організації у сфері ВІ – EuroSIF та USSIF та інших авторитетних організацій у сфері ВІ: Принципи відповідальних інвестицій (Principles for Responsible Investment (PRI)), Європейська асоціація фондів та управляючих активами (European Fund and Asset Management Association (EFAMA) (Табл. 1).

Порівняльний аналіз ВІ (Табл. 1), в основу якого покладений підхід GSIA, засвідчив подібність прийнятих міжнародними організаціями класифікацій ВІ. Найбільш дискусійним у представлених підходах залишається відсутність категорії імпакт- або впливового інвестування PRI та EFAMA. На нашу думку, питання їх відокремленого подання є досить специфічним, оскільки ця категорія інвестування може бути включена до більш широкої – тематичного інвестування чи інвестування у сталий розвиток взагалі. Заразом, у міжнародних підходах спостерігається певний мікс стратегій ВІ та власне видів інвестування, що вказує на недостатньо впорядкований інституціональний ландшафт у цій сфері.

У цілому визначення стратегії ВІ Глобального альянсу зі сталих інвестицій є найбільш загальними і використовуються як базові у межах нашого дослідження. На їх основі одним з аспектів у дослідженні ключових моделей ВІ пропонуємо виокремити саме видовий розріз – за стратегіями ВІ, який дає уявлення щодо превалюючих підходів щодо скринінгу, відбору та управління об'єктами інвестування та має здебільшого чітку регіональну прив'язку.

На відміну від підходів науковців, зокрема О. Музиченко, І. Васильчук [8; 6], які намагаються створити власні типології стратегій ВІ, застосування підходу щодо їх виокремлення Глобального альянсу зі сталих інвестицій дозволяє використати напрацьовану статистичну базу та кращі підходи портфельних менеджерів щодо управління ВІ.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Таблиця 1

Компаративний аналіз видів та стратегій ВІ

Вид ВІ (за Global Sustainable Investment Review 2012)	Сутність	EuroSIF	PRI	EFAMA
Негативний скринінг (виключення)	виключення з фонду чи портфелю певних секторів, компаній чи практик, яке базується на специфічних ESG -критеріях	Виключення	ESG – виключення	Підхід виключення
Позитивний скринінг (найкращий у своєму класі)	інвестування у певні сектори, компанії, практики чи проекти, відібрані за позитивними ESG здобутками з урахуванням позиції в галузі	«Найкращий в своєму класі»	ESG позитивний скринінг та «найкращий в своєму класі»	«Найкращий в своєму класі»
Скринінг, що базується на нормах	скринінг інвестицій відповідно до мінімальних стандартів бізнес-практики, що базується на міжнародних нормах OECD, ILO, UN UNICEF	Скринінг, що базується на нормах	Нормативний скринінг	Підхід, що базується на нормах
ESG інтеграція	систематичне включення інвестиційними менеджерами екологічних, соціальних та управлінських факторів у фінансовий аналіз	Інтеграція ESG – критеріїв	ESG – інтеграція	–
Стале тематичне інвестування	інвестування відповідно до обраної теми чи активів, які відносяться до сталих	Тематичні інвестиції у СР	ESG тематичні інвестиції у СР	Тематичний підхід
Імпакт інвестування (інвестиції впливу/ інвестиції в громаду)	цільові інвестиції, спрямовані на вирішення соціальних чи екологічних проблем, які включають інвестиції в громаду, коли капітал спрямовується до найменш захищених індивідумів чи громад, а також бізнес-структур з чітко визначеними соціальними чи екологічними цілями	Інвестиції впливу	–	–
Корпоративне залучення та взаємодія зі стейкхолдерами	використання влади стейкхолдерів для впливу на корпоративну поведінку включаючи корпоративне залучення, виконання пропозицій стейкхолдерів та голосування з урахуванням комплексних ESG керівництв	Залучення та голосування	ESG – залучення	Залучення (голосування)

Джерело: [1; 2; 8]

Так, О. Музиченко під стратегіями і соціально відповідального інвестування розуміє методи, що застосовуються для відбору об'єктів інвестування з метою формування портфелю цінних паперів у відповідності до нефінансових критеріїв відповідальних інвесторів, які намагаються не тільки отримати прибуток, але й сприяти вирішенню одної або декількох нагальних проблем сучасного суспільства [8, с. 23]. Автор систематизує стратегії соціально-відповідального інвестування за відповідними етапами розвитку цього явища.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

У своїй праці автор резюмує, що сучасному етапу еволюції соціально відповідального інвестування відповідають наступні інвестиційні стратегії: 1) негативний відбір; 2) нормативний відбір; 3) відбір найефективніших компаній; 4) стійке тематичне інвестування; 5) інтеграція ESG - критеріїв; 6) комбінований підхід, 7) активне володіння; 8) взаємодія; 9) голосування і прийняття рішень [8, с. 27]. На нашу думку, вказаний підхід потребує конкретизації стратегій та усунення дублювання з загальноновизнаними, зокрема й такими організаціями як Глобальний альянс зі сталих інвестицій, EuroSIF, US SIF. Це насамперед стосується об'єднання стратегій активного володіння, голосування та взаємодії у групу стратегій – корпоративне залучення та взаємодія зі стейкхолдерами. Крім того, поряд з використанням комбінованого підходу в межах стратегії диверсифікації портфельного менеджера чи фонду, використовується усталена категорія імпакт-інвестування.

Вважаємо, що в умовах упорядкування нормативного та термінологічного поля ВІ, що відбувається на глобальному рівні, напрацювання додаткових підходів щодо типології стратегій ВІ має відбуватися вкрай виважено і передусім враховувати існуючі напрацювання авторитетних організацій у цій сфері та базуватися на актуальних аналітичних даних.

Таким чином, спираючись на підхід до виокремлення стратегій ВІ Глобального альянсу зі сталих інвестицій проведемо їх аналіз за період 2012-2018 рр. за такими напрямками:

- динаміка обсягів ВІ за стратегіями;
- структурний аналіз та регіональне поширення стратегій ВІ;

Аналізуючи динаміку ВІ за стратегіями (Табл. 2) слід підкреслити що 2012-2018 рр. стали сприятливим періодом для їх розвитку у світі.

Таблиця 2

Обсяги ВІ за стратегіями у 2012-2018 рр., світові дані, млрд. дол. США, складено автором за [2-5]

Стратегії ВІ	2012	2014	2016	2018	Середній темп росту, %
Негативний скринінг (виключення)	8279,8	14389,5	15023,3	19771,0	238,8
ESG інтеграція	5935,3	7527,5	10369,0	17543,8	295,6
Корпоративне залучення та взаємодія зі стейкхолдерами	4589,1	5918,8	8365,3	9834,6	214,3
Скринінг, що базується на нормах	3038,1	4385,1	6210,3	4697,4	154,6
Позитивний скринінг (найкращий у своєму класі)	999,1	890,2	1030,3	1841,9	184,4
Стале тематичне інвестування	70,3	137,5	330,6	1017,7	1448,4
Імпакт інвестування (інвестиції впливу/ інвестиції в громаду)	86,2	100,9	248,0	444,3	515,7

Джерело: [2; 3;4; 5]

Як свідчать розраховані середні темпи росту за період 2012-2018 рр. за більшістю стратегій ВІ спостерігається більше ніж двократне зростання обсягів. Так, скринінг, що базується на нормах та позитивний скринінг зросли в 1,5 та 1,8 рази відповідно. Ці категорії стратегій продемонстрували найменше зростання протягом аналізованого періоду. Порівняно стабільними темпами зростали три домінуючі за обсягами ВІ стратегії (негативний скринінг (виключення), ESG інтеграція, корпоративне залучення та взаємодія зі стейкхолдерами). У середньому обсяги ВІ за цими стратегіями збільшувались щороку на 138,8, 195,6 та 114,3 %. Саме ці стратегії є ключовими у сфері ВІ, зокрема у найбільших регіонах поширення ВІ – ЄС, США та Японії.

Відносно новими для портфельних менеджерів є стратегії сталого тематичного інвестування та імпакт інвестування (інвестування в громаду). Зокрема п'ятикратне збільшення обсягів імпакт-інвестування з 2012 по 2018 рр. пов'язане насамперед з дуалістичною природою вказаних інвестицій. Для інвесторів та портфельних менеджерів вони є більш привабливим через поєднання фінансового і нефінансового ефектів.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Щодо сталого тематичного інвестування, яке у середньому щороку зростало у 14,5 рази, слід підкреслити активізацію цієї стратегії після прийняття нової системи 17 Цілей сталого розвитку та їх 169 таргетів ООН на Нью-Йоркському саміті у 2015 р. Уже в 2016 р. формування глобальної системи орієнтирів у сфері сталого розвитку призвело до подвоєння обсягів ВІ за цією стратегією. У подальшому з формуванням нової глобальної фінансової системи, спрямованої на фондування сталого розвитку та інкорпорацією Цілей сталого розвитку у діяльність компаній та використання їх інвесторами для прийняття інвестиційних рішень цей вид стратегій ВІ може зростати ще більш значними темпами.

Проведений структурний аналіз обсягів ВІ за стратегіями і регіонами поширення (Рис. 1) свідчить про таке.

Рис. 1. Регіональні частки за вагою активів в управлінні за стратегіями ВІ, 2018 р., %

Джерело: [5]

Домінуючою інвестиційною стратегією ВІ на глобальному рівні у протягом аналізованого періоду є негативний скринінг (виключення) – 19,8 трлн. дол. США. На другому місці знаходиться стратегія ESG - інтеграції з 17,5 трлн. дол. США. та стратегії корпоративного залучення - 9,8 трлн. дол. США. У регіональному розрізі негативний скринінг (55% від глобального обсягу активів, що перебувають у відповідальному управлінні) переважно застосовується у ЄС, у той час як ESG – інтеграція є домінуючою стратегією у США (54%). Стратегії корпоративного залучення набувають значного поширення передусім у ЄС (понад половину глобального обсягу відповідальних активів – 56%), США, Японія та Канада мають відносно пропорційні регіональні частки.

Не зважаючи на порівняно незначні обсяги в абсолютному вираженні, сталі тематичні інвестиції, імпакт інвестування та позитивний скринінг за часткою активів превалюють у США. У той час як нормативний скринінг взагалі відсутній у цій країні як стратегія ВІ. Нормативний скринінг вважається традиційною європейською регіональною стратегією ВІ та передусім асоціюється з підходами до управління портфелем цих інвестицій скандинавськими компаніями.

Таким чином, спостерігається чітка регіональна диференціація стратегій ВІ: ESG – інтеграція, сталі тематичні інвестиції, імпакт інвестування та позитивний скринінг притаманні більшою мірою США. Негативний скринінг, скринінг, що базується на нормах має європейську прив'язку. Стратегії корпоративного залучення та взаємодії – тягнуть до європейських країн, але також рівномірно представлені у всіх досліджуваних регіонах.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Висновки. Імплементация сучасних стратегій ВІ набуває значного поширення в інвестиційній спільноті. Компаративний аналіз підходів до визначення стратегій ВІ авторитетних організацій у цій сфері, зокрема Глобального альянсу зі сталих інвестицій, EuroSIF та USSIF, Принципів відповідальних інвестицій (Principles for Responsible Investment (PRI), Європейської асоціації фондів та управляючих активами (European Fund and Asset Management Association (EFAMA) дозволив зробити висновок про існування 7 найбільш значимих інвестиційних стратегій ВІ (негативний скринінг (виключення); ESG інтеграція; корпоративне залучення та взаємодія зі стейкхолдерами; скринінг, що базується на нормах; позитивний скринінг (найкращий у своєму класі); стале тематичне інвестування та імпаکت інвестування (інвестиції впливу/ інвестиції в громаду). Виходячи з цього, підходи вчених потребують більшої конкретизації при визначенні переліку стратегій ВІ.

Динамічні характеристики стратегій ВІ свідчать про значне нарощування їх обсягів протягом аналізованого 6-ти річного періоду за усіма видами стратегій. Найбільше зростання продемонстрували сталі тематичні інвестиції та імпакт-інвестування. Крім того, спостерігається чітка регіональна диференціація та алокація активів, що знаходяться у відповідальному управлінні. У контексті проведеного дослідження подальшого розвитку та вивчення потребує формування детального профілю та ідентифікації моделей ВІ у світі на основі їх регіональних відмінностей.

Література

1. Eurosif 2014, European SRI Study. Retrieved from: <http://www.eurosif.org/our!work/research/sri/european!sri!study!2014>.
2. GSIA 2012. Global Sustainable Investment Review. Retrieved from: <http://gsiareview2012.gsi-alliance.org/pubData/source/Global%20Sustainable%20Investment%20Alliance.pdf>.
3. GSIA 2014. Global Sustainable Investment Review. Retrieved from: http://www.gsi-alliance.org/wp-content/uploads/2015/02/GSIA_Review_download.pdf.
4. GSIA 2016. Global Sustainable Investment Review. Retrieved from: http://www.gsi-alliance.org/wp-content/uploads/2017/03/GSIR_Review2016.F.pdf.
5. GSIA 2018. Global Sustainable Investment Review. Retrieved from: http://www.gsi-alliance.org/wp-content/uploads/2019/03/GSIR_Review2018.3.28.pdf.
6. Васильчук, І. П. Теоретико-методологічні засади й еволюція концепції соціально відповідального інвестування / І. П. Васильчук // Бізнес Інформ. - 2015. - № 1. - С. 21-28.
7. Деліні, М. М. Визначення соціального інвестування та соціально відповідального інвестування стосовно соціально-економічної відповідальності підприємства / М. М. Деліні // Інтелект XXI. - 2016. - № 6. - С. 179-186.
8. Музиченко, О. В. Стратегії соціально-відповідального інвестування: еволюційний аспект / О. В. Музиченко // Інвестиції: практика та досвід. - 2015. - № 18. - С. 22-27.
9. Леус, Д. В. Портфельне інвестування як інструмент фінансового забезпечення сталого розвитку економіки України: дис. ... канд. спец.: 08. 00. 08 - гроші, фінанси і кредит : захист 26.06.2014 / Д. В. Леус. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2014. 268 с.
10. Романюк Т. В. Відповідальне інвестування в транснаціональному бізнесі : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.02 / Т. В. Романюк; ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана". - Київ, 2014. - 20 с. .
11. Шура І. С. Роль соціально відповідального інвестування у забезпеченні сталого розвитку України. / І. С. Шура // Економічний нобелівський вісник. - 2016.

References

1. Eurosif 2014, "European SRI Study". (2014). www.eurosif.org/our!work/research/sri/european!sri!study!2014 [in English].
2. Global Sustainable Investment Review. (2012). gsiareview2012.gsi-alliance.org. Retrieved from <http://gsiareview2012.gsi-alliance.org/pubData/source/Global%20Sustainable%20Investment%20Alliance.pdf> [in English].
3. Global Sustainable Investment Review. (2014). www.gsi-alliance.org. Retrieved from http://www.gsi-alliance.org/wp-content/uploads/2015/02/GSIA_Review_download.pdf [in English].
4. Global Sustainable Investment Review. (2016). www.gsi-alliance.org. Retrieved from http://www.gsi-alliance.org/wp-content/uploads/2017/03/GSIR_Review2016.F.pdf [in English].
5. GSIA 2018. Global Sustainable Investment Review. Retrieved from: http://www.gsi-alliance.org/wp-content/uploads/2019/03/GSIR_Review2018.3.28.pdf [in English].
6. Vasylychuk, I. P. (2015). Teoretyko-metodolohichni zasady y evoliutsiia kontseptsii sotsialno vidpovidalnoho investuvannia [Theoretical and methodological principles and the evolution of the concept of socially responsible investment]. *Biznes Inform – Business Inform*, 1, 21-28 [in Ukrainian].
7. Dielini, M. M. (2016) Vyznachennia sotsialnoho investuvannia ta sotsialno vidpovidalnoho investuvannia stosovno sotsialno-ekonomichnoi vidpovidalnosti pidpriemstva [Definition of social investment and socially responsible investment in relation to socio-economic responsibility of the enterprise]. *Intelekt XXI – Intelligence XXI*, 6, 179-186 [in Ukrainian].
8. Muzychenko, O. V. (2015) Stratehii sotsialno-vidpovidalnoho investuvannia: evoliutsiinyi aspekt [Strategies for socially responsible investing: the evolutionary aspect]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 18, 22-27 [in Ukrainian].
9. Leus, D. V. (2014). Portfelne investuvannia yak instrument finansovoho zabezpechennia staloho rozvytku ekonomiky Ukrainy [Portfolio investment as an instrument of financial support for sustainable development of the economy of Ukraine]. *Candidate's thesis*. Sumy [in Ukrainian].

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

- № 1. С. 252–262.

10. Romanok, T. V. (2014). Vidpovidalne investuvannya v transnatsionalnomu biznesi [Responsible investing in transnational business]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

11. Shkura, I. S. (2016). Rol sotsialno vidpovidalnoho investuvannya u zabezpechenni staloho rozvytku Ukrainy [The role of socially responsible investment in ensuring sustainable development of Ukraine]. *Ekonomichnyi nobelivskiyi visnyk – Economic Nobel Herald*, 1, 252–262 [in Ukrainian].

Надійшла 25.07.2019

Бібліографічний опис для цитування :

Єльнікова, Ю. В. Стратегії відповідального інвестування: регіонально-видовий розріз / Ю. В. Єльнікова // Науковий вісник Полісся. – 2019. – № 3 (19). – С. 49-55.

**Єльнікова
Юлія Василівна** кандидат економічних наук, старший науковий співробітник кафедри бухгалтерського обліку та оподаткування, Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС» Сумського державного університету;
<https://orcid.org/0000-0002-8478-4716>;
ResearcherID:S-7206-2017;
E-mail:y.yelnikova@uabs.sumdu.edu.ua;

**Yelnikova
Yuliia Vasylivna** Candidate of Economic Sciences, Senior Reseacher Chair of accounting and tax, Educational and Research Institute of Business Technology "UABD" Sumy State University;
<https://orcid.org/0000-0002-8478-4716>;
ResearcherID:S-7206-2017;
E-mail:y.yelnikova@uabs.sumdu.edu.ua.

ФІНАНСИ

УДК 336.71

UDC 336.71

С. Б. Єгоричева, д. е. н.,
професор,
О. С. Вовченко, асистент

S. B. Yehorycheva, Doctor of Economics,
Professor,
O. S. Vovchenko, Assistant

**ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ
РИЗИКАМИ БАНКІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ФІНАНСОВОЇ
СТАБІЛЬНОСТІ**

**TRANSFORMATION OF BANKS' RISK
MANAGEMENT SYSTEM AS
A PREREQUISITE FOR ENSURING
THEIR FINANCIAL STABILITY**

Актуальність теми дослідження. Значимість проблеми забезпечення фінансової стабільності банків суттєво зросла після світової фінансової кризи, а в Україні вона знов актуалізувалася з 2014 року. Ситуація економічної турбулентності зумовила кардинальний перегляд детермінант фінансової стабільності, а також концептуальних підходів до управління ризиками банку.

Постановка проблеми. Наразі банківський сектор стоїть на порозі запровадження внутрішніх процедур оцінки достатності капіталу (ICAAP), що обумовлює практичну значущість обґрунтування напрямів удосконалення системи управління ризиками банку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика управління ризиками банку розкривається у працях Т. Васильєвої, В. Коваленко, Н. Ткаченко, Н. Шульги та ін. Методологічні засади забезпечення фінансової стабільності банку в умовах невизначеності знайшли відображення у працях О. Колодізева, Н. Погореленко, Т. Унковської, М. Хуторної, І. Чмутової та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Подальших досліджень потребує проблематика функціонування системи ризик-менеджменту банку, обґрунтування ключових вимог, дотримання яких слугувало б гарантією фінансової стабільності банку за різних умов макроекономічного середовища.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування напрямів перспективної трансформації системи ризик-менеджменту банку для забезпечення його фінансової стабільності.

Викладення основного матеріалу. У статті здійснено етапізацію розвитку системи ризик-менеджменту банку для обґрунтування логіки і детермінант подальшої трансформації цієї системи з метою уможливлення довгострокового утримання його фінансової стабільності.

Висновки. Обґрунтовано детермінанти перспективної трансформації системи ризик-менеджменту банку в аспекті забезпечення фінансової стабільності, до яких віднесено: 1) спектр ризиків; 2) пріоритети управління ризиками; 3) складність методології управління ризиками.

Ключові слова: банк; фінансова стабільність; система ризик-менеджменту; суттєві ризики; трансформація системи.

DOI: 10.25140/2410-9576-2019-3(19)-56-63

Urgency of the research. The importance of the problem of ensuring the financial stability of banks has grown significantly after the global financial crisis, and in Ukraine it has become relevant again since 2014. The situation of economic turbulence has led to a radical revision of the determinants of financial stability, as well as conceptual approaches to risk management of the bank.

Target setting. Currently, the banking sector is on the verge of implementing internal capital adequacy assessment procedures (ICAAP), which determines the practical significance of substantiating the areas of improvement of the bank's risk management system.

Actual scientific researches and issues analysis. Problems of bank's risk management are revealed in the works of T. Vasyliieva, V. Kovalenko, N. Tkachenko, N. Shulga and others. Methodological principles of ensuring the financial stability of the bank in conditions of uncertainty are reflected in the works of O. Kolodizev, N. Pogorelenko, T. Unkovskaya, M. Khutorna, I. Chmutova and others.

Uninvestigated parts of general matters defining. Further research is needed on the functioning of the bank's risk management system, substantiation of key requirements, compliance with which would serve as a guarantee of financial stability of the bank in different conditions of the macroeconomic environment.

The research objective. The purpose of the article is to substantiate the directions of perspective transformation of the bank's risk management system to ensure its financial stability.

The statement of basic materials. The article stages the development of the bank's risk management system to substantiate the logic and determinants of further transformation of this system in order to enable long-term maintenance of its financial stability.

Conclusions. The determinants of perspective transformation of the bank's risk management system in the aspect of ensuring financial stability are substantiated, which include: 1) spectrum of risks; 2) risk management priorities; 3) the complexity of the risk management methodology.

Keywords: bank; financial stability; risk management system; significant risks; system transformation.

Актуальність теми дослідження. Значимість дослідження проблеми забезпечення фінансової стабільності банків суттєво зросла після світової фінансової кризи 2007-2009 рр., а в Україні цей науковий напрям знов актуалізувався з 2014 року, коли більшість вітчизняних банків

ФІНАНСИ

продемонстрували повну нездатність абсорбувати шоки без суттєвих негативних впливів на фінансовий стан. Всі ці періоди економічної турбулентності зумовили кардинальний перегляд детермінант фінансової стабільності банку, а також концептуальних підходів до управління ризиками діяльності банку.

Постановка проблеми. Протягом останніх років і на національному, і на міжнародному рівнях особлива увага приділяється саме удосконаленню систем ризик-менеджменту банків, що, зокрема, стосується: методичних підходів до оцінки окремих різновидів ризиків; удосконалення корпоративного управління в банках; запровадження механізму нарощення капіталу банків шляхом формування контрциклічного буферу, буферів консервації капіталу та системної важливості. Все це безпосередньо впливає на зміну науково-методичних підходів до управління ризиками в банку, а також відображається на фінансовій стабільності як окремих банківських установ, так і банківського сектору, загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика вдосконалення науково-методичних підходів до управління ризиками банку розкривається у працях Т. А. Васильєвої та А. О. Єпіфанова [1], В. В. Коваленко [2], Н. В. Ткаченко [3], Н. П. Шульги [4] та ін. Своєю чергою, методологічні засади забезпечення фінансової стабільності банку в умовах невизначеності зовнішнього середовища знайшли відображення у працях О. М. Колодізева [5], Н. П. Погореленко [6], Т. Є. Унковської [7], М. Е. Хуторної [8], І. М. Чмутової [9] та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Високо оцінюючи вклад науковців у розвиток зазначених наукових напрямів, відмітимо, що подальших досліджень потребує вивчення питання удосконалення функціонування системи ризик-менеджменту банку, обґрунтуванню таких вимог до її організації, дотримання яких слугувало б гарантією довготривалої фінансової стабільності банку.

Постановка завдання. Метою написання статті є обґрунтування детермінантних напрямів трансформації системи ризик-менеджменту банку для забезпечення стабільного розвитку банківської установи у часі в умовах динамічного макроекономічного середовища.

Викладення основного матеріалу. Фінансова стабільність банку – це комплексна категорія, яка розкриває як поточний, так і перспективний фінансовий стан банку, його ресурсний потенціал, здатність забезпечувати безперебійне функціонування і неухильний розвиток банківської установи при збереженні платоспроможності, а також здатності утримувати базові ринкові позиції за умови загострення зовнішньої фінансової нестабільності.

Наразі не викликає сумнівів, що в умовах динамічного макроекономічного середовища і фінансова стійкість, і фінансова стабільність банків безпосередньо залежать від якості їх систем ризик-менеджменту. Утім, постає питання у змістовій відмінності вимог до такої системи з позицій забезпечення фінансової стабільності та фінансової стійкості банківської установи. На нашу думку, це може бути простежено шляхом виокремлення низки критеріїв, що деталізовано у (Табл. 1).

Проведений компаративний аналіз дозволив обґрунтувати, що забезпечення фінансової стабільності потребує вищого рівня (як у кількісному, так і в якісному вимірах) організації внутрішніх процесів банку, фундаментальною основою чому є система ризик-менеджменту.

На наше переконання, для забезпечення фінансової стабільності банку його система ризик-менеджменту повинна стати інтегруючим утворенням, яке пов'язує всі інші підсистеми банківського менеджменту на стратегічному, тактичному та операційному рівнях управління, у тому числі, при плануванні обсягу капіталу в банку; бути покладеною в основу формування адаптивних стратегій банку для забезпечення швидкої реакції на динамічність макроекономічного середовища, яке зумовлюється як соціально-економічними, інституційними, так і технологічними змінами.

При цьому необхідною умовою такої системи ризик-менеджменту повинна бути не лише її орієнтованість на управління традиційними ризиками банку (кредитним, ринковим, операційним), але і урахування усього спектру ризиків, які є суттєвими для його діяльності та спричиняються особливостями його бізнес-моделі.

ФІНАНСИ

Таблиця 1

Вимоги до системи ризик-менеджменту банку у розрізі процесів забезпечення фінансової стійкості та фінансової стабільності

Критерій	Фінансова стійкість	Фінансова стабільність
Основний пріоритет системи ризик-менеджменту	Забезпечення належного покриття основних ризиків діяльності банку капіталом, щоб попередити суттєві коливання фінансових показників банку через дію зовнішніх факторів тимчасового характеру	Управління всіма суттєвими для діяльності банку ризиками для забезпечення безперервного генерування банком прибутку та максимізації його ринкової вартості з урахуванням ризиків
Суб'єкти здійснення ризик-менеджменту	Спеціалізовані підрозділи ризик-менеджменту	Широке коло зацікавлених сторін (наглядова рада, правління, спеціалізовані підрозділи та профільні комітети, всі працівники, клієнти)
Різновиди ризиків, щодо яких здійснюється управління	«Традиційні» ризики банківської діяльності, а саме: кредитний, процентний, ринковий, валютний, ліквідності, операційний, юридичний, репутації, стратегічний	Всі суттєві для діяльності банку ризики, які розподіляються на базові, та ті, що зумовлюються індивідуальними особливостями бізнес-моделі банку
Різновиди ризиків, щодо яких оцінюється достатність капіталу	Кредитний, ринковий, операційний	Всі суттєві для діяльності банку ризики, які розподіляються на базові, та ті що зумовлюються індивідуальними особливостями бізнес-моделі банку
Часовий діапазон, протягом якого оцінюються втрати від реалізації ризиків	Протягом одного року	Протягом всього часового горизонту утримання відповідного фінансового інструменту
Рівні оцінки	Однорівневий підхід – оцінка певного різновиду ризику	Дворівневий підхід: оцінка певного різновиду ризику, оцінка ефективності методології оцінки ризику
Обов'язкова вимога до організації системи ризик-менеджменту	Підзвітність підрозділів ризик-менеджменту правлінню та наглядовій раді банку	Інституційна та операційна незалежність служби управління ризиками від центрів прибутку (підрозділів, які самі генерують ризики діяльності банку); забезпечення розгалуженої системи звітності, не обмежуючись виключно підзвітністю вищому керівництву
Позиція регулятора	Запровадження стандартизованого підходу до оцінки ризиків діяльності банку. Об'єктом нагляду є ризики діяльності банку	Стимулювання розвитку внутрішніх підходів до оцінки та управління ризиками діяльності банку, у тому числі на основі розвитку системи внутрішнього рейтингування. Об'єктом нагляду є ефективність та адекватність методології оцінки ризиків
Світоглядна основа формування системи ризик-менеджменту	Забезпечення дотримання законодавчих вимог та норм за будь-яких умов економічного середовища	Орієнтація не на формальне дотримання законодавчих вимог та норм, а на забезпечення безперервної реалізації соціально значущих функцій банківництва

Джерело: розробка авторів

Відмітимо, що перші ознаки трансформації підходів до формування систем ризик-менеджменту банків з'явилися після світової фінансової кризи 2007-2009 рр. Основним інституційним стимулом такої трансформації стали Базельські угоди, хронологія розвитку яких детально подана у праці С. Науменкової [10]. При цьому, починаючи з Базеля II, чітко простежується тенденція, відповідно до якої вимоги до системи банківського нагляду спрямовуються, насамперед, на стимулювання розвитку управління ризиками в банках.

ФІНАНСИ

Вважаємо, що рушійним чинником трансформації системи ризик-менеджменту є зміст головного пріоритету, що визначається суб'єктами управління ризиками банку. З огляду на це, доцільно виокремити чотири етапи трансформації цієї системи. При цьому кожен наступний етап її розвитку характеризується підвищенням складності методології управління ризиками, зростанням витрат на організацію функціонування цієї системи, а також глибиною її імплементації у загальну систему банківського менеджменту. Нижче деталізуємо авторську позицію щодо ключових ознак системи ризик-менеджменту банку у розрізі рівнів її трансформаційних перетворень та її впливу на якість забезпечення фінансової стабільності банківської установи.

Початково головним пріоритетом функціонування системи ризик-менеджменту банку було забезпечення належного рівня покриття очікуваних та неочікуваних втрат від найбільш суттєвих ризиків для банківського сектору. Мова йде про ті ризики, що підлягають безпосередньому нагляду з боку національного регулятора, зокрема, ті, що встановлюються при оцінці достатності регулятивного капіталу. Утім, вважаємо це недостатнім для забезпечення фінансової стабільності банку з цілої низки причин.

По-перше, регулятор при визначенні найбільш суттєвих для банків ризиків, по-перше, виходить з позиції попередження розвитку системних ризиків; по-друге, реалізує це у рамках сприяння фінансовій стабільності банківського сектору, що не тотожне фінансовій стабільності кожного окремого банку (хоча, з іншого боку, за умови фінансової стабільності всіх банків беззаперечно забезпечується фінансова стабільність банківського сектору); по-третє, кожен національний регулятор ураховує стан банківського сектору та його здатність на рівні окремих інституцій покривати негативні наслідки реалізації певної сукупності ризиків. Так, зокрема, в Україні станом на 01.07.2019 р. при оцінці достатності регулятивного капіталу враховувалися кредитний та валютний ризики, на відміну від європейської банківської спільноти, яка, покладаючись на документ Базельського комітету з банківського нагляду 2004 року «Міжнародна конвергенція визначення капіталу та стандартів капіталу: нові підходи» [11], здійснює аналогічну оцінку відносно кредитного, ринкового та операційного ризиків. Відмітимо, що Національний банк України нещодавно анонсував, що з січня 2021 року банки України також будуть зобов'язані ураховувати операційний ризик при оцінці достатності регулятивного капіталу, що, очевидно, відобразиться на їх системах ризик-менеджменту. У цьому контексті також зауважимо, що протягом останніх років рівень капіталізації банків України беззаперечно підвищився як у кількісному, так і якісному вимірі, доказом чому є поданий у (Табл. 2) розподіл значень реальних показників достатності регулятивного капіталу.

Таблиця 2

Динаміка розподілу значень нормативу достатності регулятивного капіталу Н2 у банках України за 2018-2019 рр.

Відхилення фактичного значення показника Н2 від нормативу	Характеристика вибірки	Кількість банків станом на		
		01.01.2018	01.01.2019	01.07.2019
менше нормативного значення	загалом по БС*	4	1	0
	з них системно важливих банків**	0	0	0
від 0 до 1 пп.	загалом по БС	2	1	0
	з них системно важливих банків	0	0	0
від 1 пп. до 3 пп.	загалом по БС	8	6	9
	з них системно важливих банків	3	2	1
від 3 пп. до 5 пп.	загалом по БС	5	6	5
	з них системно важливих банків	2	2	3
від 5 пп. до 10 пп.	загалом по БС	11	15	17
	з них системно важливих банків	1	4	5
більше 10 пп.	загалом по БС	54	49	45
	з них системно важливих банків	3	1	0

* БС – банківський сектор. ** До системно важливих віднесено ті банки, які визнані такими НБУ станом на 01.01.2019.

Джерело: розраховано авторами на основі [12]

ФІНАНСИ

Втім, важливо акцентувати увагу на тому, що станом на 01.07.2019 у чотирьох з дев'яти системно важливих банків перевищення показника H2 над мінімальними нормативними вимогами знаходилося у діапазоні від 1 пп. до 5 пп. Цього, на нашу думку, може бути недостатньо для покриття також неочікуваних втрат за операційним ризиком без попереднього удосконалення системи ризик-менеджменту.

По-друге, система ризик-менеджменту на цьому етапі еволюції розглядається вищим керівництвом банку більшою мірою як регуляторна вимога, а не як невід'ємна частина банківського менеджменту, яка формує основу стратегічних переваг банку. На світоглядному рівні це призводить до того, що відповідальність за фінансову стійкість та фінансову стабільність перекладається з власників та вищого керівництва банку на регулятора. До прикладу, негативні наслідки, які до цього часу мають місце через законодавчий дозвіл валютного кредитування домогосподарств до 2008 р., були б суттєво нижчими та не досягли б системного рівня за умови зрілості систем ризик-менеджменту в банках, які б не допустили таких обсягів валютного, зокрема, житлового іпотечного кредитування фізичних осіб. Аналогічне зауваження стосується масштабів операцій з пов'язаними особами банків.

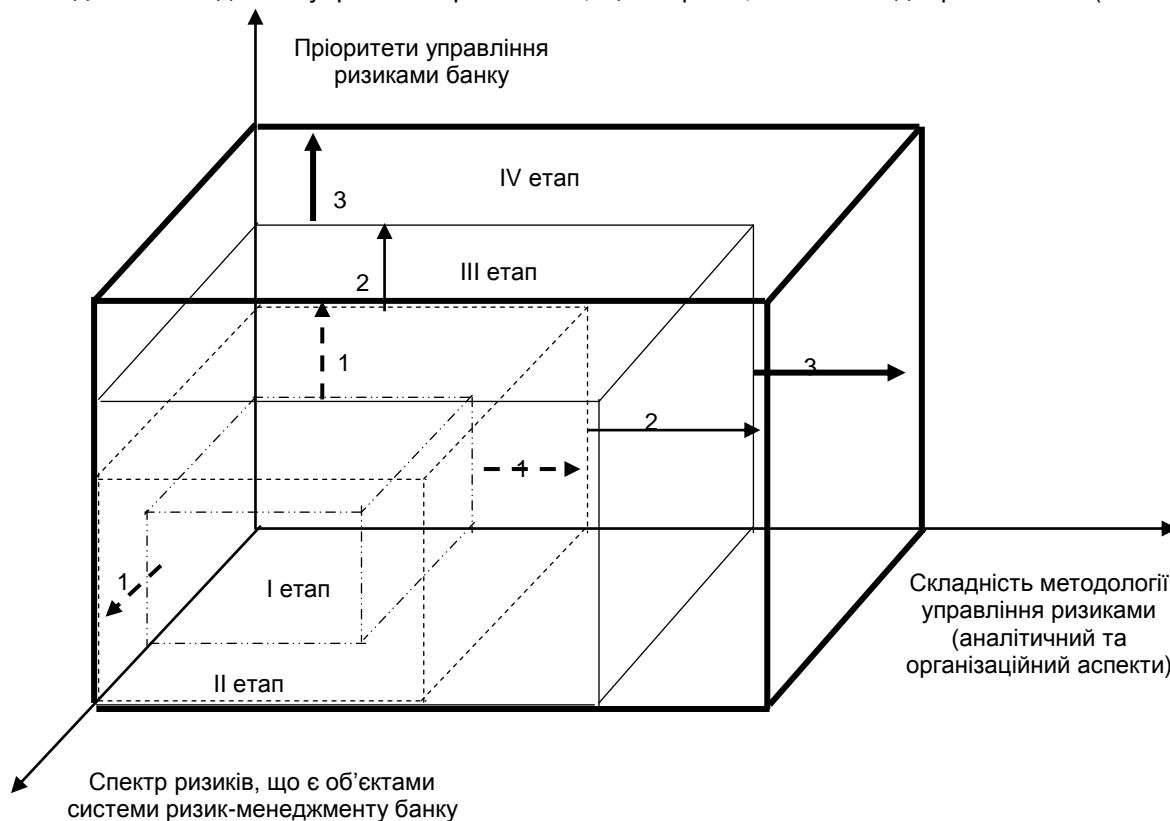
По-третє, у продовження попередньої думки, зауважимо, що банк, який формує систему ризик-менеджменту, переважно виходячи з позиції формального виконання законодавчих вимог, зумовлює високу залежність власної фінансової стабільності від якості функціонування систем регулювання та нагляду та ймовірності методологічних помилок регулятора. Окрім цього, також важливо брати до уваги динамічність макроекономічного середовища. Останнє суттєво залежить від стабільності бачення центральним банком стратегії реалізації монетарної політики, чіткості формулювання довгострокових цілей та очікуваних економічних результатів, ефективності взаємодії вищої виконавчої гілки державної влади та центрального банку. Все це вимагає від банку високої адаптивності, що не може бути забезпечено системою ризик-менеджменту наявного рівня розвитку.

Наступний етап еволюції системи ризик-менеджменту банку, насамперед, характеризується розширенням спектру ризиків, які стають об'єктами оцінки, моніторингу, контролю та заходів впливу. У контексті забезпечення фінансової стабільності це повинні бути всі суттєві для банку, а не лише банківського сектору, ризики. За такого підходу методологія побудови системи ризик-менеджменту набуває унікальних рис, оскільки повинна ураховувати особливості бізнес-моделі кожного окремого банку. Пріоритетом функціонування такої системи має стати захист від очікуваних та неочікуваних втрат, ураховуючи усю сукупність суттєвих ризиків банку. На нашу думку, акцент на всіх суттєвих ризиках банку є необхідною передумовою забезпечення фінансової стабільності банку в умовах динамічного макроекономічного середовища. Утім, для утримання фінансової стабільності банку у довгостроковому вимірі цього також недостатньо. Тут важливо, щоб ціллю системи ризик-менеджменту банку було не лише кількісний вимір очікуваних та неочікуваних втрат та організація систематичного контролю та моніторингу за ризиками діяльності банку загалом, але також налагодження тісної взаємодії та координації між іншими управлінськими підсистемами банківського менеджменту; урахування особливостей суттєвих ризиків банку на всіх управлінських рівнях, а також в операційному, тактичному та стратегічному вимірах. Погоджуємось з думкою Д. В. Бондаренка та М. А. Поморіної, які вживають термін «система адаптивного банківського менеджменту», маючи на увазі комплексну трансформацію системи управління діяльністю банку, логіка формування якої здійснюється не за ієрархічним принципом у ланцюгу «керівник – найманий працівник», а вибудовується на основі принципів самоорганізації та саморегулювання [13, с. 66]. У такому випадку управління ризиками розглядається не як самостійна функція банківського менеджменту, а як елемент системи адаптивного управління банком, інтегрований із стратегічним плануванням, управлінням ефективністю діяльності, ліквідністю, організацією внутрішнього контролю та аудиту. При цьому основною підставою для дій кожного суб'єкту цих відносин є ризик та його відповідність ризик-апетиту банку.

Висновки. Як результат, вважаємо, що для забезпечення фінансової стабільності банку об'єктом ризик-менеджменту повинні бути усі суттєві ризики діяльності банківської установи, а її

ФІНАНСИ

подальша еволюція повинна відбуватися у площинах «пріоритети управління ризиками» та «складність методології управління ризиками», що зокрема, знайшло відображення на (Рис. 1).

Позначення: 1, 2, 3 - змістові вектори розвитку системи ризик-менеджменту банку у розрізі II-го, III-го та IV-го етапів еволюції, відповідно.

Рис. 1. Детермінанти еволюції системи ризик-менеджменту банку в аспекті забезпечення фінансової стабільності

Джерело: розробка авторів

Зауважимо, що в аспекті забезпечення фінансової стабільності банку в умовах динамічного макроекономічного середовища необхідно, щоб система ризик-менеджменту банківської установи забезпечувала стабільність доходів банку (третій етап розвитку), а в кінцевому результаті сприяла максимізації його ринкової вартості (четвертий етап розвитку), що й слугує рушійними детермінантами подальшої її трансформації.

При цьому, звичайно, кожен наступний етап розвитку системи ризик-менеджменту вимагає збільшення витрат на забезпечення її ефективного функціонування. Тому важливим є розробка концептуальних засад формування системи ризик-менеджменту банку, яка б сприяла його фінансовій стабільності та підвищувала конкурентоспроможність банківської установи, як одного з основних важелів впливу на рівень зацікавленості власників банку в удосконаленні якості діяльності установи. Саме цьому повинні будуть присвячені подальші наукові дослідження.

Література

1. Управління ризиками базових банківських операцій : монографія у 2 томах / за ред. А. О. Єліфанова, Т. А. Васильєвої. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – 283 с.
 2. Система ризик-менеджменту в банках: теоретичні та методологічні аспекти : монографія / за ред.

References

1. Yefifanov, A. O., Vasylijeva, T. A. (Eds.). (2012). *Upravlinnia ryzykamy bazovykh bankivskykh operatsii [Risk management of basic banking operations]*. Sumy: DVNZ "UABS NBU" [in Ukrainian].
 2. Kovalenko, V. V. (Ed.). (2017). *Systema ryzyk-menedzhmentu v bankakh: teoretychni ta metodolohichni*

ФІНАНСИ

- В. В. Коваленко. –Одеса : ОНЕУ, 2017. – 304 с.
3. Ткаченко, Н. В. Наукові засади управління ризиками транснаціональних банків / Н. В. Ткаченко, О. Д. Рожко, О. М. Момот // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2019. – Вип. 1. – № 28. – С. 55-63.
4. Шульга, Н. П. Феномен ризику репутації банку / Н. П. Шульга, Д. В. Баланчук // Економіка та держава. – 2019. – № 6. – С. 21-26.
5. Колодизєв, О. М. Забезпечення стабільності банківської системи на основі підвищення ефективності управління капіталізацією вітчизняних банків / О. М. Колодизєв, В. О. Лесик // Вісник Української академії банківської справи. – 2012. – № 1. – С. 42-51.
6. Погореленко, Н. П. До питання про понятійний апарат фінансової стабільності банківської системи / Н. П. Погореленко // Вісник Університету банківської справи. – 2018. – № 3 (33). – С. 66-82.
7. Унковська, Т. Є. Системне розуміння фінансової стабільності: розв'язання парадоксів / Т. Є. Унковська // Економічна теорія. – 2009. – № 1. – С. 14–33.
8. Хуторна, М. Е. Забезпечення фінансової стабільності кредитних установ: теорія, методологія, практика: монографія / М. Е. Хуторна. – Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2019. – 450 с.
9. Chmutova, I. Indicators of Financial Stability of the Ukrainian Banking System / I. Chmutova, V. Biliaieva // International Journal of Managerial Studies and Research (IJMSR). – 2015. – Vol. 3. – Issue 7. – P. 95-103.
10. Науменкова, С. Базель I, II, III: розвиток підходів для зміцнення регуляторної основи / С. Науменкова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2015. – № 12 (177). – С.39-48.
11. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards A Revised Framework [Електронний ресурс]: Basel Committee on Banking Supervision, 2004. – Режим доступу : <https://www.bis.org/publ/bcbs107.pdf>.
12. Економічні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції [Електронний ресурс] : Національний банк України. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1>.
13. Бондаренко, Д. В. Стандарт качества интегрированного управления рисками и организации внутренних процедур оценки достаточности капитала в банках / Д. В. Бондаренко, М. А. Поморина // Деньги и кредит. – 2016. – № 1. – С. 61-68.
- aspekty [The system of risk management in banks: theoretical and methodological aspects]. Odessa: ONEU [in Ukrainian].
3. Tkachenko, N. V., Rozhko, O. D., & Momot, O. M. (2019). Naukovi zasady upravlinnia ryzykamy transnatsionalnykh bankiv [Scientific principles of risk management of transnational banks]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky – Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 1(28), 55-63 [in Ukrainian].
4. Shulha N.P., & Balanchuk D.V. (2019). Fenomen ryzyku reputatsii banku [The phenomenon of bank reputation risk]. *Ekonomika ta derzhava – Economics and State*, 6, 21-26 [in Ukrainian].
5. Kolodiziev, O. M., & Lesyk, V. O. Zabezpechennia stabilnosti bankivskoi systemy na osnovi pidvyshchennia efektyvnosti upravlinnia kapitalizatsiieiu vitchyznianskykh bankiv [Ensuring the stability of the banking system based on improving the efficiency of capitalization management of domestic banks]. *Visnyk Ukrainiskoi akademii bankivskoi diialnisty – Bulletin of the Ukrainian Academy of Banking*, 1, 42-51 [in Ukrainian].
6. Pohorelenko, N. P. (2018). Do pytannia pro poniatiinyi aparat finansovoi stabilnosti bankivskoi systemy [On the question of the conceptual apparatus of financial stability of the banking system]. *Visnyk Universytetu bankivskoi spravy – Bulletin of the University of Banking*, 3(33), 66-82 [in Ukrainian].
7. Unkovska, T. Ye. (2009). Systemne rozuminnia finansovoi stabilnosti: rozviazannia paradoksv [System understanding of financial stability: solving paradoxes]. *Ekonomichna teoriia – Economic theory*, 1, 14–33 [in Ukrainian].
8. Khutorna, M. E. (2019). *Zabezpechennia finansovoi stabilnosti kredytnykh ustanov: teoriia, metodolohiia, praktyka [Ensuring the financial stability of credit institutions: theory, methodology, practice]*. Cherkasy: Chabanenko Yu. A. [in Ukrainian].
9. Chmutova, I., & Biliaieva, V. (2015). Indicators of Financial Stability of the Ukrainian Banking System. *International Journal of Managerial Studies and Research (IJMSR)*, 3(7), 95-103 [in Ukrainian].
10. Naumenkova, S. (2015). Bazel I, II, III: rozvytok pidkhodiv dia zmitsnennia rehuliatornoj osnovy [Basel I, II, III: development of approaches to strengthen the regulatory framework]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka – Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv*, 12(177), 39-48 [in Ukrainian].
11. Basel Committee on Banking Supervision (2004). International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards A Revised Framework. *bis.org*. Retrieved from <https://www.bis.org/publ/bcbs107.pdf> [in English].
12. Ekonomichni normatyvy ta limity vidkrytoi valiutnoi pozytsii [Economic standards and limits of open currency position]. (2019). *bank.gov.ua*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1> [in Ukrainian].
13. Bondarenko, D. V., & Pomorina, M. A. (2016). Standart kachestva integrirovannogo upravleniya riskami i organizatsii vnutrennih protsedur otsenki dostatochnosti kapitala v bankah [Quality standard for integrated risk management and organization of internal procedures for assessing capital adequacy in banks]. *Dengi i kredit – Money and Credit*, 1, 61-68 [in Russian].

Надійшла 12.08.2019

ФІНАНСИ

Бібліографічний опис для цитування :

Єгоричева, С. Б. Трансформація системи управління ризиками банків як передумова забезпечення їх фінансової стабільності / С. Б. Єгоричева, О. С. Вовченко // Науковий вісник Полісся. – 2019. - № 3 (19). – С. 56-63.

- Єгоричева
Світлана Борисівна** доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»;
<http://orcid.org/0000-0002-7829-7073>;
ResearcherID:G-6137-2017;
E-mail:yehorycheva.sb@gmail.com;
- Yehorycheva
Svitlana Borysivna** Doctor of Economics, Professor, Professor Department of Finance, Banking Business and Taxing, National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic";
<http://orcid.org/0000-0002-7829-7073>;
ResearcherID:G-6137-2017;
E-mail:yehorycheva.sb@gmail.com;
- Вовченко
Оксана Сергіївна** асистент кафедри фінансів та банківської справи, Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» ;
<http://orcid.org/0000-0001-8065-0529>;
ResearcherID:G-9898-2017;
E-mail:o.s.vovchenko@gmail.com;
- Vovchenko
Oksana Sergiivna** Assistant Department of Finance and Banking Higher Educational Establishment of Ukoopspilka "Poltava University of Economics and Trade";
<http://orcid.org/0000-0001-8065-0529>;
ResearcherID:G-9898-2017;
E-mail:o.s.vovchenko@gmail.com.

ФІНАНСИ

УДК 336.74:336.71(477)

UDC 336.74:336.71(477)

**Т. М. Неклюдова, к. е. н.,
О. Г. Казарян, здобувач****T. M. Neklyudova, Candidate of Economic
Sciences,
O. G. Ghazaryan, Degree Seeker****АНАЛІЗ СТАНУ ФУНКЦІОНУВАННЯ
БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ****ANALYSIS OF THE STATE OF FUNCTIONING
OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE**

Актуальність теми дослідження. На етапі реформування національної економіки та підходів щодо регулювання у різних сферах господарювання актуальним є проведення оцінки стану функціонування та фінансового регулювання банківської системи у відбудові національної економіки.

Постановка проблеми. Зміна цілей фінансової політики щодо таргетування валютного курсу на таргетування інфляції негативно вплинули на функціонування банківської системи, а саме зростання безнадійної заборгованості за кредитами, які не змогли повернути економічні агенти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації фінансового регулювання банківської системи досліджували Н. Версаль, В. Виговська, В. Вовк, Н. Гребеник, А. Грязнова, С. Єгоричева, В. Коваленко, О. Крухмаль, В. Маргасова, В. Міщенко, А. Муричев, К. Раєвський, О. Сакун, В. Саєченко, Т. Сможенко, О. Тавасієв, Г. Шиназі та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. У працях зазначених учених практично не знайшли відображення питання оцінки стану регулювання банківської системи України.

Постановка завдання. Стаття покликана структурувати методичні засади до оцінки стану фінансового регулювання банківської системи України.

Виклад основного матеріалу. У статті проаналізовано практику фінансового регулювання банківської системи України. Ідентифіковані проблеми та деформації у її функціонуванні: високий рівень залежності ресурсної бази від зовнішніх запозичень; зростання темпів інфляції, девальвація гривні; низька якість банківських активів; низький рівень капіталізації банків та інші. Обґрунтовано, що поєднання і узгоджене використання інструментів фінансової політики, існуючих та перспективних до впровадження інструментів макро- й мікропруденційного регулювання є основою для формування сприятливих умов функціонування банківської системи.

Висновки. Проаналізовано стан фінансового регулювання банківської системи України. Встановлено, що ідентифіковані проблеми фінансового регулювання банківської системи призвели до зниження її фінансової стійкості.

Ключові слова: банківська система; фінансове регулювання; фінансова політика; фінансова стійкість.

DOI: 10.25140/2410-9576-2019-3(19)-64-69

Urgency of the research. At the present stage of reforming the Ukrainian economy and regulatory approaches in various spheres of economic activity, it is important to assess the state of functioning and financial regulation of the banking system in the reconstruction of the national economy.

Target setting. Changing the objectives of financial policy to target the exchange rate to inflation targeting had a negative impact on the functioning of the banking system, namely the growth of bad debts on loans that could not be repaid by economic agents.

Actual scientific researches and issues analysis. The organization of financial regulation of the banking system was studied by N. Versal, V. Vyhovska, V. Vovk, N. Grebenik, A. Gryaznova, S. Yegorycheva, V. Kovalenko, O. Krukmal, V. Margasova, V. Mishchenko, F. Myshkin studied the organization of financial regulation of the banking system, A. Murichev, K. Raevsky, O. Sakun, V. Savchenko, T. Smovzhenko, O. Tavasiev, G. Shinazi and others.

Uninvestigated parts of general matters defining. The works of these scientists practically did not reflect the issue of assessing the state of regulation of the Ukraine banking system.

The research objective. The article is aimed to structure the methodological framework for assessing the state of financial regulation of the Ukraine banking system.

The statement of basic materials. The article analyzes the practice of financial regulation of the Ukraine banking system. Identified problems and deformations in its functioning: high level of dependence of the resource base on external borrowings; rising inflation, devaluation of the hryvnia; low quality of bank assets; low level of capitalization of banks, etc. It is substantiated that the combination and coordinated use of financial policy instruments, existing and promising to implement instruments of macro- and micro-prudential regulation is the basis for the formation of favorable conditions for the functioning of the banking system.

Conclusions. The state of financial regulation of the Ukraine banking system is analyzed. It is established that the identified problems of financial regulation of the banking system have led to a decrease in its financial stability.

Keywords: banking system; financial regulation; financial policy; financial stability.

Актуальність теми дослідження. На етапі трансформації ринкових відносин в Україні та підходів до регулювання у різних сферах національної економіки представляється актуальним розробити нову методологію формування механізму фінансового регулювання банківської системи. Досліджувана проблема є досить нагальною для вітчизняного державотворення, яке зумовлено насамперед необхідністю підвищення важливості фінансового регулювання всієї

ФІНАНСИ

банківської системи країні для соціального-економічного поступу національної економіки. Однак вимагає вирішення завдання щодо налагодження взаємодії Національного банку і Уряду України у контексті посилення всебічного фінансового контролю із метою формування єдиної фінансової політики держави на сталий інноваційно-інвестиційний розвиток, сприяння зниженню рівня безробіття, зростання рівня якості життя населення України.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день перед світовою спільнотою постає питання не просто передбачати фінансові кризи, їх уникати або зменшувати їх наслідки. Важливо зрозуміти причину цієї хвороби. Фінансова система потребує не просто косметичного ремонту, що забезпечив би одноразовий вихід із кризи, а такої перебудови, котра виключила б кризові явища в принципі. Удосконалення державного регулювання банківської системи повинно виходити саме з цього принципу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Завдання щодо організації фінансового регулювання банківської системи досліджували В. Виговська, Н. Версаль, В. Вовк, Н. Гребеник, А. Грязнова, С. Єгоричева, В. Коваленко, О. Крухмаль, В. Маргасова, В. Міщенко, Ф. Мишкін, А. Муричев, К. Раєвський, О. Сакун, Т. Смовженко, О. Тавасієв, Г. Шиназі та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Незважаючи на широкий спектр напрямів дослідження у працях зазначених учених практично не знайшли відображення питання оцінки стану регулювання банківської системи України та стратегічні орієнтири його покращення.

Постановка завдання. Стаття покликана структурувати методичні засади до оцінки стану фінансового регулювання банківської системи України.

Виклад основного матеріалу. Найважливішою умовою реалізації стратегії економічного розвитку України є модернізація національної економіки за рахунок ефективного регулювання банківської системи, яка відіграє ключову роль у реструктуризації реального сектору економіки, активізації інноваційних трансформацій, формуванні підґрунтя для реалізації євроінтеграційних прагнень держави.

За результатами дослідження визначено, що зростаюча залежність України від міжнародної економіки і світової фінансової системи стала ключовою причиною поширення кризових явищ на національне господарство загалом і його банківську систему зокрема. Серед основних факторів внутрішніх дисбалансів банківської системи України можна виділити такі: високий рівень залежності ресурсної бази від зовнішніх запозичень та значна частка іноземного капіталу в структурі капіталу банківської системи України; низький рівень капіталізації банків, що не забезпечує належним чином їхню фінансову стабільність; низька якість банківських активів, що визначається зростанням обсягів проблемної заборгованості у структурі кредитного портфеля; несприятлива ринкова кон'юнктура та неефективність антикризових заходів; проведення політики форсованого підвищення доходів населення, що не враховує показники зростання продуктивності праці та забезпечення товарною масою; необґрунтоване зростання доходів та споживчого кредитування за рахунок неконтрольованих банківських позик та ін. Основними зовнішніми факторами, які стали причиною кризових явищ у банківській системі України, стали: зростання темпів інфляції, девальвація гривні, проблеми з платіжним балансом, кредитні «буми», політична нестабільність, зниження темпів економічного зростання й обсягів експорту, падіння цін на активи, а також низький ступінь розвитку фінансових ринків і фінансового законодавства. У свою чергу, антикризові дії Національного банку України щодо контролю за валютними позиціями банків мали короткостроковий ефект, тому схильність банківської системи до валютного і кредитного ризиків залишається досить значною [1-4].

Встановлено, що зміна цілей фінансової політики щодо таргетування валютного курсу на таргетування інфляції негативно вплинули на функціонування банківської системи, а саме зростання безнадійної заборгованості за кредитами, які не змогли повернути економічні агенти. Кількість банків і філій в 2008-2018 роках мали тенденцію до зменшення, що стало результатом проведення «очищення» банківської системи та негативно вплинуло на показники діяльності вітчизняної банківської системи й економічних агентів, що розміщували свої кошти в різних банках, які ліквідовуються (питома вага активів банків, які приймають участь у процедурі ліквідації за 2010-2018 роки, у загальній структурі активів банків України склала 18,7 %,

ФІНАНСИ

відповідно коштів юридичних осіб складо 18%, та фізичних осіб – 29,7%). Такі негативні тенденції призвели до зниження фінансової стійкості банківської системи, насамперед шляхом «заморожування» ресурсів інших банків саме тих банках, які за певний період перебували у процесі ліквідації, сприяючи цим самим виникненню «ефекту доміно».

У свою чергу в абсолютному вимірі динаміка показників функціонування банківської системи України мала тенденцією до зростання, а у відносних показниках у грошовому вимірі – до зниження, що пояснюється впливом інфляції і девальвації. Однак, при умові скорочення кількості банків, відбувається забезпечення стабільного зростання ключових показників, які представляють результативність фінансового регулювання банківської системи. Основні показники функціонування банківської системи України за 2010-2018 роки представлені в (Табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники діяльності банківської системи України за період 2010-2018 рр.

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
<i>Середні показники (млн. грн.)</i>									
Середній розмір активів банку	5383	6024	6441	7097	8334	10438	12714	16046	17528
Середній розмір активів банку в іноземній валюті	2263	2383	2576	2612	3645	4822	5232	6048	6341
Середній розмір власного капіталу банку	835	888	973	1070	937	791	1176	1873	1868
Середній розмір зобов'язань банку	4596	5136	5468	6027	7397	9647	11537	14173	15659
Середній розмір кредитів банку	4188	4582	4658	5060	6460	8180	10088	12103	13758
Середній розмір депозитів банку	2381	2810	3271	3722	4273	5973	8015	10701	11961
Цінні папери, випущені резидентами, у портфелі банків, на один банк	394	434	508	710	905	913	2670	4285	5364
Середня кількість діючих структурних підрозділів банку (шт.)	111	116	112	107	95	99	104	113	109
<i>Відносні показники (%)</i>									
Активи банків до ВВП	87,3	81,1	80,2	87,2	83,0	63,0	52,8	45,2	38,4
Кредити, надані банками, до ВВП	67,9	61,7	58,0	62,2	64,3	49,4	41,9	34,1	30,2
Кредити, надані банками нефінансовим корпораціям, до ВВП	46,4	44,3	43,1	47,2	49,1	39,6	34,5	27,8	24,2
Депозити, отримані банками, до ВВП	38,6	37,8	40,7	45,7	42,5	36,0	33,3	30,1	26,2
Цінні папери, випущені резидентами, у портфелі банків до ВВП	6,4	5,8	6,3	8,7	9,0	5,5	11,1	12,1	11,8
Активи банків на 1 млн населення, млн. грн	20579	23103	24744	28123	30672	29293	29556	31800	32433
Кредити надані банками, на 1 млн. населення, млн. грн	16008	17571	17894	20050	23776	22956	23452	23985	25458
Активи банків до доходів населення	85,6	83,2	77,3	82,5	86,8	70,7	61,4	50,8	42,5
Депозити, залучені банками, до доходів населення	37,8	38,8	39,3	43,3	44,5	40,4	38,7	33,9	29
<i>Показники рентабельності (%)</i>									
Рентабельність активів	-1,4	-0,7	0,4	0,1	-4,0	-6,2	-15,5	-1,9	1,2
Рентабельність капіталу	-8,9	-5,0	2,9	0,7	-35,4	-82,1	-168,0	-16,3	10,9
Прибуток/збиток банківської системи, млрд. грн	-13	-7,7	4,9	1,4	-52,5	-77,9	-195,7	-25,7	15,9

*Джерело: складено на основі офіційних даних Національного банку України

ФІНАНСИ

За аналізований період активи банків у розрахунку на 1 млн. населення мали тенденцію до зростання (із 20070 до 32 433 млн. грн. на 1 млн. населення), яке є свідченням того, що розширення масштабів всієї діяльності банківських установ (однак, також мало місце лише номінальне зростання всіх активів банків). Відповідно, досить помітно зросла величина активів (із 5 088 аж до 17 528 млн. грн. в розрахунку на 1 банк), засвідчуючи цим самим зниження конкурентної боротьби банківських послуг на вітчизняному банківському ринку. Показники рентабельності активів та капіталу протягом 2008-2018 років постійно коливались. Так, найнижча рентабельність була у 2016 р., що насамперед зумовлено збитками банківської системи у розмірі 195,7 млрд. грн., з них 144,4 млрд. грн. є відрахуваннями до резервів ПриватБанком, що сягає 73,8% від загальної суми збитків всієї банківської системи. Упродовж періоду, який аналізується, лише 2012-2013 роки та 2018 рік були беззбитковими.

Проведена оцінка впливу фінансового регулювання на показники функціонування банківської системи в Україні за основними напрямками свідчить, що не лише інфляція негативно впливає на показники банківської системи, а й девальвація національної валюти. Знецінення активів банків у 2010-2018 роках відбулось внаслідок інфляції і девальвації на 73,7% (інфляції – 44,5%, девальвації – 29,2%). Встановлено, що тиск інфляції був більш суттєвим, адже 63,8 % активів банків у 2018 р. були саме у національній валюті. Серед інструментів фінансового регулювання банківської системи найбільше вплинули вимоги до рівня ліквідності, що в майбутньому негативно впливатиме на вітчизняну банківську систему.

У результаті проведеного аналізу розвитку банківської системи України, встановлено, що особливої актуальності набувають питання дослідження динаміки показників функціонування Національного банку України, адже він є важливою частиною для всієї банківської системи. Так, активи НБУ за 2008-2018 рр. у їх номінальному виразі мали тенденцію до зростання, починаючи із 2014 р. Щодо динаміки реальних активів враховуючи вплив інфляції (у свою чергу, не вдалося провести оцінку впливу рівня девальвації гривні на стан активів, як результат відсутності інформації про обсяг активів в іноземній валюті) суттєво не змінилась у досліджуваному періоді [5].

Відповідно, у структурі витрат НБУ у відсотках за 2008-2013 роки значну частку склали витрати за різними операціями із МВФ, із 2014 р. - витрати у розрізі депозитних операцій, які певним чином зумовили стрімке зростання витрат в їх абсолютному розмірі (Рис. 2).

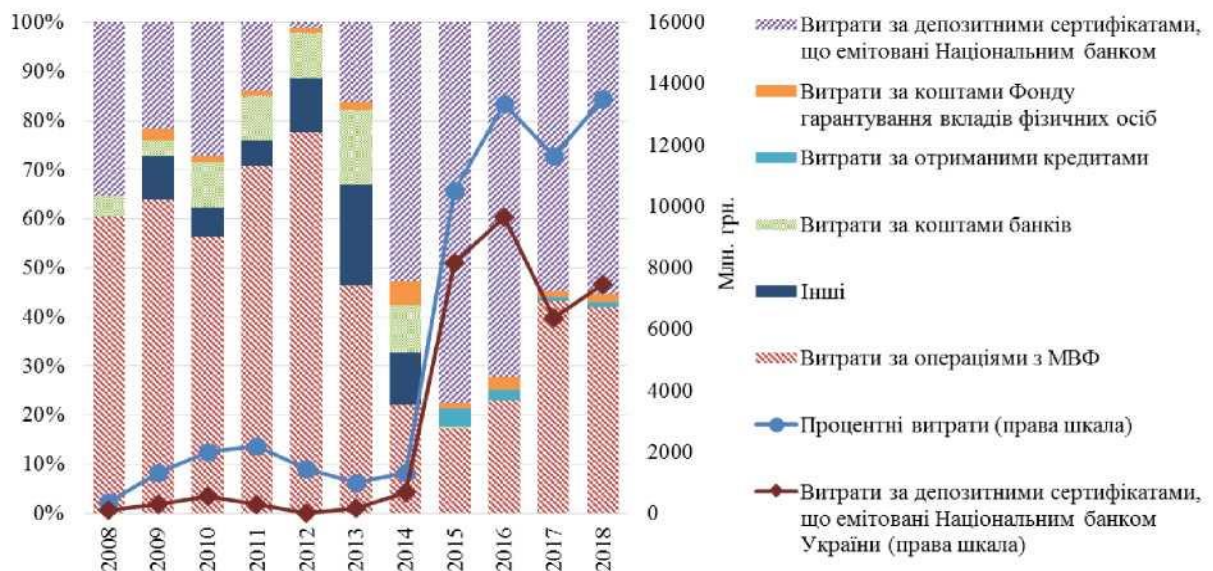

Рис. 2. Структура витрат НБУ за 2008-2018 рр.*

*Джерело: побудовано автором на основі [6-7]

ФІНАНСИ

Не враховуючи суттєве зменшення представленої частки витрат за існуючими операціями із МВФ у загальній структурі витрат Національного Банку України, різні зобов'язання перед МВФ суттєво зростали за 2015-2017 роки (Рис. 3), тим часом погашення зобов'язань, які виникли перед МВФ було мінімальними.

Рис. 3. Зобов'язання перед МВФ, погашення і витрати за ними в 2008-2018 рр.*

*Джерело: побудовано автором на основі [6-7]

Спостерігається значне зростання депозитних сертифікатів, які були емітовані НБУ, за 2015-2018 роки, зумовлені насамперед наявністю підвищеного рівня ліквідності у аналізованій період і доволі високими відсотковими ставками за представленими депозитними сертифікатами НБУ. Для 2008 р. характерним є те, що відсотки за ними були досить високими, однак збільшення розмірів депозитних сертифікатів все ж таки не спостерігалось, адже це було результатом підвищення дефіциту ліквідності.

У результаті проведеного дослідження ідентифіковані основні фактори внутрішніх дисбалансів банківської системи України, зокрема: залежність ресурсної бази від зовнішніх запозичень і значна частка іноземного капіталу в структурі капіталу банківської системи України; зниження рівня капіталізації банків, що негативно впливає на їх фінансову стабільність; низька якість банківських активів, що негативно впливає на структуру кредитного портфеля; несприятлива ринкова кон'юнктура і неефективність заходів фінансової політики; проведення політики щодо форсованого підвищення доходів населення, не враховуючи показники зростання продуктивності праці і забезпечення товарною масою; уповільнене зростання доходів і споживчого кредитування, як наслідок зростання неконтрольованих банківських позик тощо.

У результаті проведеного аналізу зроблені проміжні висновки, що діяльність НБУ за аналізований період, характеризується високою прибутковістю (2014-2018 рр.), у свою чергу спостерігається збитковість діяльності комерційних банків. Враховуючи зміни фінансового режиму, НБУ орієнтувався на регулювання існуючої зайвої ліквідності банків не кардинальною зміною нормативів для обов'язкового резервування, а проводячи випуск депозитних сертифікатів, цим самим відводячи ключову роль насамперед відсотку за депозитними сертифікатами на 14 днів. Такий інструмент зумовив відчутне зростання розмірів депозитних операцій й динамічне зростання витрат за відсотками. У свою чергу, доходи, які отримані від

ФІНАНСИ

операцій з фінансовими активами у іноземній валюті, суттєво перекидали відсоткові витрати й зумовлювали прибуткову діяльність НБУ. Саме тому, зміни у фінансовій політиці і фінансовому регулюванні насамперед позитивно вплинули на діяльність центрального банку країни.

Висновки. Аналіз діючої практики фінансового регулювання банківської системи України засвідчив наявність таких проблем та деформацій у її функціонуванні: високий рівень залежності ресурсної бази від зовнішніх запозичень; зростання темпів інфляції, девальвація гривні; низька якість банківських активів; низький рівень капіталізації банків; несприятлива ринкова кон'юнктура і неефективність антикризових заходів; політична нестабільність та інші. Такі негативні тенденції призвели до зниження фінансової стійкості банківської системи. Значна девальвація гривні призвела до зниження рівня доларизації активів і кредитів, але практично не вплинула на рівень доларизації депозитів, адже вкладники намагалися вберегти свої фінансові ресурси від знецінення.

Література

1. Baranovs'kyj, O. I. (2014), *Filosofia bezpeky* [The philosophy of security], UBS NBU, Kyiv, Ukraine., 715 p. (in Ukrainian).
2. Dmytrova O. S. (2015), "The classification of threats and risks Economic Security Bank", *Efektivna ekonomika*, vol. 11, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4599> (Accessed 10 Nov 2015). (in Ukrainian).
3. Kokovikhina O. O. (2015), "Identifikacija zahroz finansovij bezpeci bank", *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, vol.50, pp. 329 – 333. (in Ukrainian).
4. Lisnjak A.Je. (2017), "Chynnyky finansovoi bezpeky bankiv", *universytetu bankivskoji spravy*. – vol. 3 (30), available at: <http://visnuk.ubsnbu.edu.ua/article/view/124469>.
5. Novyj biznes, available at: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/saygun/chim-horosha-likvidatsija-bankiv485347>.
6. Nacionalnyj bank Ukrainy, available at: <https://bank.gov.ua/control/uk/auction/details>.
7. Ministerstvo finansiv Ukrainy, available at: <https://minfin.com.ua/ua>.

References

1. Baranovskyi, O. I. (2014). *Filosofia bezpeky* [The philosophy of security]. Kyiv: UBS NBU [in Ukrainian].
2. Dmytrova, O.S. (2015). *Klasyfikatsiia zahroz ta ryzykiv ekonomichnoi bezpeky banku* [The classification of threats and risks Economic Security Bank]. *Efektivna ekonomika*, 11. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4599> [in Ukrainian].
3. Kokovikhina, O. O., Oliinyk, A. Yu. (2015). *Identifikatsiia zahroz finansovii bezpetsi bank* [Identification of threats to the financial security of the bank]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti – Bulletin of Transport Economics and Industry*, 50, 329-333 [in Ukrainian].
4. Lisniak, A. Ye. (2017). *Chynnyky finansovoi bezpeky bankiv* [Factors of financial security of banks]. *Visnyk universytetu bankivskoi spravy – Bulletin of the University of Banking*, 3(30). Retrieved from <http://visnuk.ubsnbu.edu.ua/article/view/124469> [in Ukrainian].
5. Novyi biznes [New business]. *biz.nv.ua*. Retrieved from <https://biz.nv.ua/ukr/experts/saygun/chim-horosha-likvidatsija-bankiv485347>.
6. *Natsionalnyi bank Ukrainy* [National Bank of Ukraine]. *bank.gov.ua*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/control/uk/auction/details> [in Ukrainian].
7. *Ministerstvo finansiv Ukrainy* [Ministry of Finance of Ukraine]. *minfin.com.ua*. Retrieved from <https://minfin.com.ua/ua> [in Ukrainian].

Надійшла 17.08.2019

Бібліографічний опис для цитування :

Неклюдова, Т. М. Аналіз стану функціонування банківської системи України / Т. М. Неклюдова, О. Г. Казарян // Науковий вісник Полісся. – 2019. – № 3 (19). – С. 64-69.

Неклюдова Тетяна Миколаївна	кандидат економічних наук, головний фахівець Департаменту грошового обігу Національного банку України; https://orcid.org/0000-0002-2696-5906 ; E-mail: nekludovaT@ukr.net ; Candidate of Economic Sciences, Chief Specialist of the Money Circulation Department of the National Bank of Ukraine;
Neklyudova Tatiana Mykolaivna	https://orcid.org/0000-0002-2696-5906 ; E-mail: nekludovaT@ukr.net ;
Казарян Олександра Генріхівна	здобувач, Чернігівський національний технологічний університет; https://orcid.org/0000-0001-8456-9170 ; E-mail: genrikh.kazarian@gmail.com ;
Kazaryan Alexandra Henrikhivna	Degree Seeker, Chernihiv National University of Technology; https://orcid.org/0000-0001-8456-9170 ; E-mail: genrikh.kazarian@gmail.com .

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК 336.71:519.86

UDC 336.71:519.86

Н. Г. Вядрова, ст. викладач

N. G. Vyadrova, Senior Lecturer

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНЦІЇ НА БАНКІВСЬКОМУ РИНКУ**MODERN APPROACHES FOR ASSESSING THE COMPETITION LEVEL IN BANKING MARKET**

Актуальність теми дослідження. Вплив конкуренції на вартість банківських послуг, доступність фінансових ресурсів ефективність та швидкість трансформації заощаджень в інвестиції зумовлює актуальність та своєчасність розробки відповідного методичного підходу, який передбачає розрахунок індексу Херфіндаля-Хіршмана (HHI) для визначення конкурентної структури банківського ринку України.

Постановка проблеми. Оцінювання рівня конкуренції є основою для встановлення взаємозв'язку між фінансовими показниками банківської діяльності та рівнем конкурентоспроможності банку та визначення його можливості щодо оперативного реагування на зміни кон'юнктури ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про значущість для вирішення завдань стратегічного розвитку банків поглибленого діагностування рівня банківської конкуренції.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Недостатньо дослідженими залишаються питання оцінювання рівня конкуренції на ключових сегментах банківського ринку.

Постановка завдання. Удосконалення методичного підходу до оцінювання умов конкурентного ринку банківських послуг за допомогою індексу Херфіндаля-Хіршмана (HHI).

Виклад основного матеріалу. Запропонований методичний підхід передбачає послідовне проведення наступних процедур: оцінювання рівня проникнення банківського сектору в економіку; визначення умов конкурентного ринку; оцінку рівня концентрації за допомогою індексу Херфіндаля-Хіршмана.

Висновки. Апробація зазначеного підходу дозволила підтвердити тезу про зростання рівня олігополізації галузі. Встановлено, Результати розрахунку індексу Херфіндаля-Хіршмана, який враховує ситуацію у всій галузі, а не тільки серед лідерів ринку, дозволяє зробити висновки про зростання олігополізації галузі.

Ключові слова: банки; конкуренція; конкурентоспроможність; банківський ринок; індекс Херфіндаля-Хіршмана.

DOI: 10.25140/2410-9576-2019-3(19)-70-76

Актуальність теми дослідження. Сучасні умови діяльності банків, коли невизначеність економічних та соціальних процесів посилюють волатильність банківської діяльності, ускладнюють взаємовідносини між банками та клієнтами, зумовлюють підвищення уваги до процесу забезпечення та оцінювання рівня конкуренції на ринку. Вплив конкуренції на ціноутворення на ринку банківських послуг, доступ до джерел фінансових ресурсів зумовлюють актуальність та своєчасність розробки відповідного методичного підходу, який передбачає розрахунок індексу Херфіндаля-Хіршмана (HHI) для визначення конкурентної структури банківського ринку України.

Постановка проблеми. Ринок банківських послуг є найбільш динамічним сегментом фінансового ринку та характеризується високим рівнем конкуренції, на якому кількість суб'єктів і

Urgency of the research. The impact of competition on the cost of banking services, availability of financial resources, efficiency and speed of transformation of savings into investments determines the relevance and timeliness of developing an appropriate methodological approach, which involves calculating Herfindahl-Hirschman index (HHI) to determine the competitive structure of the Ukrainian banking market.

Target setting. Assessing the level of competition is the basis for establishing the relationship between the financial performance of banking and the competitiveness level of the bank and determine its ability to respond quickly to changes in market conditions.

Actual scientific researches and issues analysis shows the importance of in-depth diagnosis of the level of banking competition to address the strategic development of banks.

Uninvestigated parts of general matters defining. The issues of assessing the level of competition in key segments of the banking market remain insufficiently researched.

The research objective. A study of modern aspects of competition in the banking market and improvement of the methodological approach to assessing the competitiveness of banks using the Herfindahl-Hirschman Index (HHI)

The statement of basic materials. The proposed methodological approach involves the consistent implementation of the following procedures: assessing the level of penetration of the banking sector into the economy; determining the conditions of a competitive market; assessment of the concentration level using the Herfindahl-Hirschman Index.

Conclusions. Approbation of this approach allowed to confirm the thesis of increasing the level of oligopolization of the industry. The results of the calculation of the Herfindahl-Hirschman Index, which takes into account the situation in the industry as a whole, and not only among market leaders, allows us to draw conclusions about the growing oligopolization of the banking market.

Keywords: banks; competition; competitiveness; bank market; Herfindahl-Hirschman Index.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

спектр продуктів, рівень сервісу та технологій постійно змінюється та спостерігається тенденція щодо посилення конкуренції серед банків, які ведуть боротьбу за клієнтів та ресурси. Тому оцінювання рівня конкуренції є основою для встановлення взаємозв'язку між фінансовими показниками банківської діяльності та рівнем конкурентоспроможності банку, визначення його можливостей для оперативного реагування на зміни кон'юнктури банківського ринку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичним та практичним аспектам визначення рівня конкуренції банківських установ присвячені праці багатьох провідних зарубіжних і вітчизняних вчених, зокрема: Р. Адамса, Дж. Бойда, В. Вовк, Ч. Вулфел, Дж. Маршалла, М. Мескона, Ф. Котлера, С. Козьменка та ін. Тем не менш, поглиблене діагностування рівня банківської конкуренції залишається значущим для вирішення завдань стратегічного розвитку банків.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне внеску вказаних вчених, слід відмітити, що недостатньо дослідженими залишаються питання оцінювання рівня конкуренції банківського ринку та встановлення взаємозв'язку показників конкурентоспроможності банку з обраними типами фінансових стратегій та реалістичністю встановлених фінансових орієнтирів.

Мета статті – дослідження сучасних аспектів конкуренції на банківському ринку та удосконалення методичного підходу до оцінювання конкурентоспроможності банків за допомогою індексу Херфіндала-Хіршмана (ННІ).

Виклад основного матеріалу. В вітчизняних та зарубіжних літературних джерелах інформації з економіки використовують дві протилежні концепції, які описують про взаємозв'язок між концентрацією і фінансовою стійкістю: «концентрація – нестійкість» і «концентрація – стійкість». Прихильники концепції «концентрація – стійкість» вважають, що неконцентрований банківський сектор є більш чутливим до криз, ніж концентрований. Це пояснюється тим, що концентровані банківські сектори є стійкішими до впливу зовнішніх ризиків, їх легше контролювати центральному банку.

Наприклад, J. Boyd, G. De Nicolo та A. Jalal у результаті дослідження рівня концентрації банківських секторів у ста тридцяти чотирьох країнах світу у 1993–2004 рр., довели, що чим більш концентрованими є банківські системи, тим вищі доходи вони здатні генерувати [2]. Подібні висновки зробили і A. Uhde і U. Heimeshoff, провівши дослідження банківських систем 25 країн ЄС у 1997–2005 рр. [7]. Інші вчені зазначають, що великі прибутки банків дозволяють знизити ризик їх банкрутства **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]** та зміцнити здатність поглинати «шоки», подібний ефект матиме збільшення частки капіталу банку на ринку банківських послуг [1]. С. Matutes та X. Vives стверджують, що великі банки зі значною часткою ринку, на відміну від малих, будуть ухилятися від проведення високоризикових операцій та якісніше проводитимуть оцінку платоспроможності клієнта, що дозволить в майбутньому зміцнити стійкість банківського сектору [3; 4]. Теорію доцільності підвищення концентрації банківського ринку підтримують також L. Saez та X. Shi, які зазначають, що у банківській системі загальна кількість суб'єктів обмежена, і один банк не зацікавлений у неплатоспроможності іншого, оскільки витрати ляжуть на банківську систему загалом [5].

За протилежною концепцією «концентрація – нестійкість», навпаки більш концентровані банківські системи є менш стійкими. Оскільки, системно важливі банки є «досить великими, щоб збанкрутувати», то держава змушена надавати їм фінансову допомогу, за рахунок якої вони можуть здійснювати високоризикові операції [4]. Крім того, олігопольний або монопольний ринок банківських послуг спонукає окремі банки наражатись на вищі ризики та змушує їх вдаватись до методів цінової конкуренції за рахунок більш високих процентних ставок [1].

Умови конкурентного ринку визначаються перш за все за кількістю суб'єктів на ринку банківських послуг, динамікою основних показників функціонування банківського сектору, рівнем проникнення банківського сектору в економіку України.

Для сучасної банківської системи України характерний активний стан структурної трансформації. Про це свідчить аналіз динаміки кількості банків України за період 2001–2018 рр. (Рис. 1). Зростання чисельності банків спостерігалось перед кризами в 2008 р. та в 2013 р.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Несприятлива економіко-політична ситуація в країні та виведення неплатоспроможних банків з ринку Національним банком України, вплинули на скорочення кількості банківських установ за період 2014–2018 рр. зі 180 до 77 банків. Тобто, з початку 2014 р. з ринку було виведено 103 банки або 57,2%.

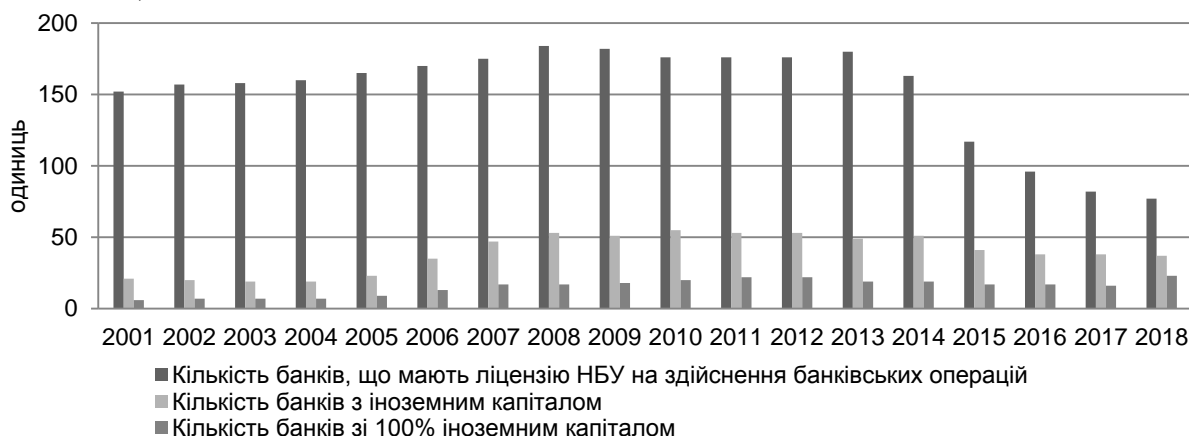

Рис. 1. Динаміка кількості банків України за період 2001–2018 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [11]

Для оцінки рівня інституційного розвитку банківської системи України розрахуємо показники рівня проникнення, які дають змогу зробити висновок про фінансову глибину, активність й ефективність банківського посередництва. Рівень проникнення банківського сектора в економіку країни визначається співвідношенням основних показників, що свідчать про активність банків в роботі з клієнтами, до валового внутрішнього продукту (ВВП).

У 2001–2018 рр. рівень проникнення був низький. Найвищим показник був у 2009 р. та 2014 р. Починаючи з 2014 р. спостерігається низхідна динаміка, що свідчить про зниження ролі банківського сектора у розбудові економіки. Співвідношення валових кредитів юридичних осіб до ВВП у 2018 р. становило 25,8% (зменшилось на 25,9% порівняно з 2014 р.), валових кредитів фізичних осіб – 5,5% (-7,6%), коштів юридичних осіб – 12,1% (-5,7%) та коштів фізичних осіб – 14,3% (-11,1%). При цьому є потенціал для зростання (Рис. 2).

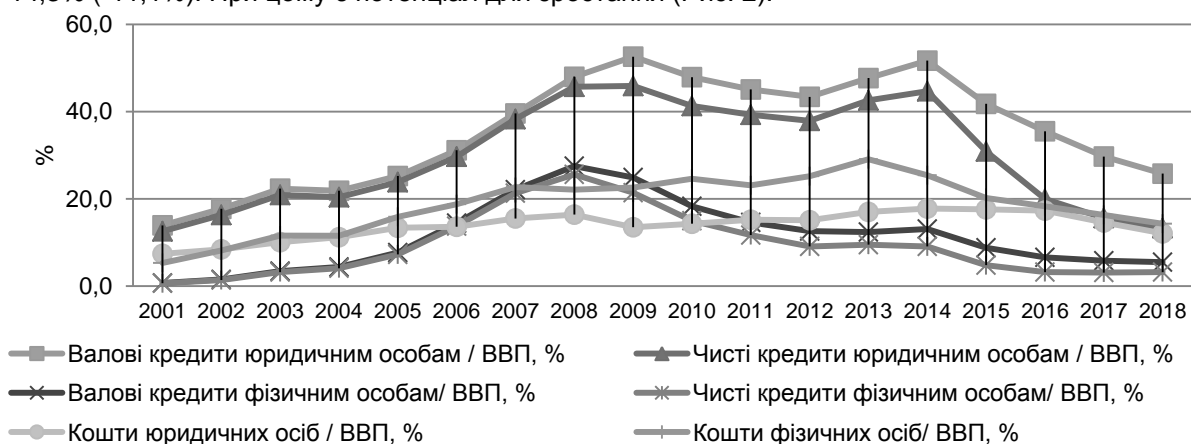

Рис. 2. Рівень проникнення банківського сектора в економіку України за період 2001–2018 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [11]

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

З метою виявлення характеру розподілу між конкурентами часток ринку використовують показник ринкової концентрації, який показує ступінь монополізації ринку та є величиною, яка зворотна до інтенсивності конкуренції.

Зниження чисельності учасників ринку та посилення диспропорцій між ними зумовлюють підвищення рівня концентрації, яка, незважаючи на те, що сприяє більш ефективному функціонуванню банківського ринку, може спонукати олігополізації чи монополізації ринку або ж появи нових системно важливих банків. Отже, концентрація може генерувати як позитивні результати для банків та їх клієнтів, так і загрози для конкуренції [13].

Для оцінки рівня концентрації ринку найбільш вживаним індикатором є індекс Херфіндаля-Хіршмана (ННІ), який розраховується за формулою:

$$\text{ННІ} = \sum_i^n \left(\frac{P_k}{P}\right)^2, \quad (1)$$

де P_k – певний показник діяльності банку (наприклад, власний капітал), за яким визначається рівень монополізації ринку;

P – значення відповідного показника для банківського сектору;

n – кількість банків в банківському секторі [10].

Показник може набувати значень від 0 до 10 000. Залежно від значення ННІ рівень концентрації визначається наступним чином:

- ННІ = 0 – мінімальна концентрація;
- $0 < \text{ННІ} < 1000$ – низький рівень концентрації;
- $1000 < \text{ННІ} < 1800$ – середній рівень концентрації;
- $\text{ННІ} > 1800$ – високий рівень концентрації.

В умовах повної монополії, тобто функціонування лише одного банку на ринку, $\text{ННІ}=10000$ [10].

Розрахунок ННІ підтвердив, що виведення з ринку банківських послуг 103 банків протягом останніх п'яти років вплинуло на рівень концентрації. Аналіз значень індексу Херфіндаля-Хіршмана показує, що до 2014 р. вітчизняний ринок банківських послуг мав низький рівень концентрації.

Так, індекси ННІ, розраховані для активів, власного капіталу, кредитного та депозитного сегментів ринку в розрізі юридичних та фізичних осіб, мали сталу тенденцію до зростання у 2001-2018 рр., що свідчить про зростання інтенсивності конкуренції у цих сегментах ринку (Табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка показників кількісної оцінки інтенсивності конкуренції у 2001–2018 рр.

Показник	Активи		Кредити юридичним особам		Кредити фізичним особам		Кошти юридичних осіб		Кошти фізичних осіб		Власний капітал	
	Ємність ринку, грн..	ННІ	Ємність ринку, грн..	ННІ	Ємність ринку, грн..	ННІ	Ємність ринку, грн..	ННІ	Ємність ринку, грн..	ННІ	Ємність ринку, грн..	ННІ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
2001	47 591	284	26 564	237	1 373	183	15 653	241	11 165	331	7 915	177
2002	63 896	301	38 189	268	3 255	248	19 703	265	19 092	367	9 983	200
2003	100 234	318	57 957	300	8 879	313	27 987	289	32 113	403	12 882	224
2004	134 348	394	72 875	432	14 599	432	40 128	474	41 207	474	18 421	265
2005	213 878	389	109 020	389	33 156	818	61 214	405	72 542	579	25 451	272
2006	340 179	373	167 661	394	77 755	750	76 898	352	106 078	528	42 566	274

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
2007	599 396	346	276 184	359	153 633	594	111 995	316	163 500	505	69 578	275
2008	926 086	354	472 584	383	268 857	530	143 928	438	213 200	488	119 263	379
2009	880 302	375	474 991	443	222 538	577	115 204	388	210 000	524	115 175	492
2010	942 088	407	508 288	511	186 540	585	144 083	411	270 700	614	137 725	500
2011	1 054 280	426	580 907	535	174 650	555	186 213	378	306 200	714	155 487	484
2012	1 127 192	471	609 202	533	167 773	571	20 255	394	364 000	731	169 320	449
2013	1 278 095	517	698 777	552	167 773	694	234 948	356	433 700	783	192 599	517
2014	1 316 852	565	802 582	651	179 040	829	261 372	487	416 400	874	148 023	565
2015	1 254 385	911	884 719	1 001	175 711	1 238	318 568	671	402 137	1 571	103 713	1 469
2016	1 256 299	900	847 092	653	157 385	1 329	369 913	797	437 150	1 637	123 784	555
2017	1 333 831	963	864 412	703	170 774	1 511	403 955	681	478 100	1 678	161 108	884
2018	1 359 703	984	919 071	715	196 859	1 504	406 367	669	508 500	1 709	154 960	763

Джерело: розраховано автором за даними [11]

З 2015 р. спостерігалось суттєве зростання індексу ННІ за кредитами та депозитами фізичних осіб, в результаті чого депозитний та кредитний ринки фізичних осіб стали середньоконцентрованими. Графічно динаміка індексу Херфіндаля-Хіршмана (ННІ) представлена на (Рис. 3).

Розрахунок ННІ засвідчив значне зростання індексу протягом 2015–2018 рр., що обумовлює потребу в виявленні змін ринкових позицій банків-лідерів та проведенні аналізу рівня концентрації.

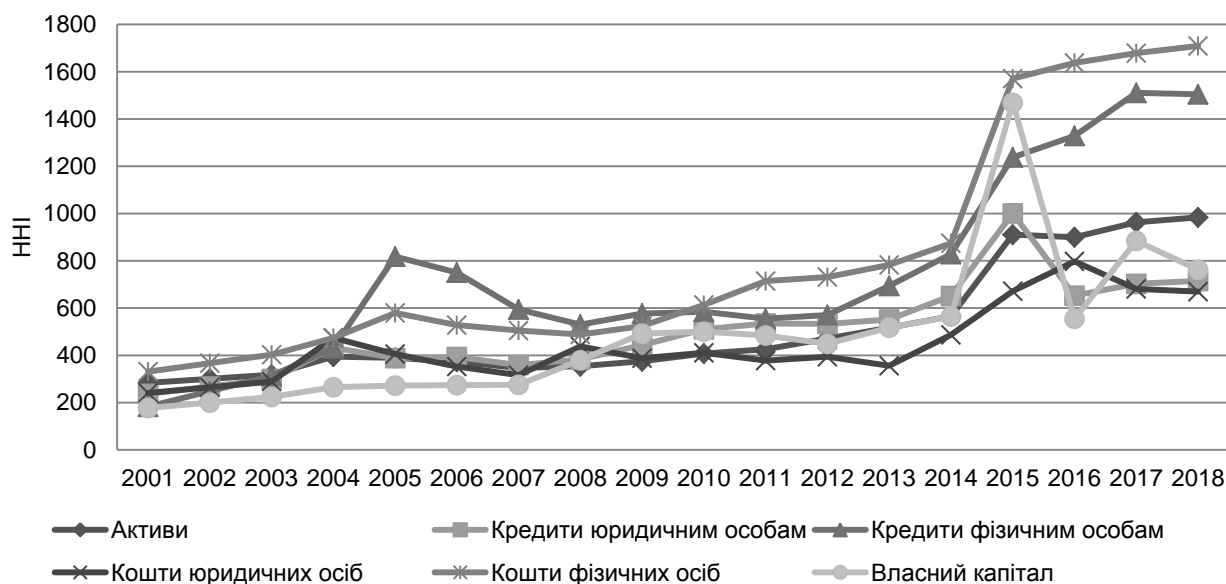

Рис. 3. Рівень концентрації банківського сектору за показником ННІ за період 2001–2018 рр.

Джерело: побудовано автором

Середній рівень концентрації ринку банківських послуг ще не означає високу інтенсивність конкуренції, а лише свідчить про значну частку банків-лідерів та велику кількість банків, частка яких занадто мала. На оптимальному ринку банківських послуг має працювати обмежена

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

кількість банків. За таких умов вони можуть диверсифікувати діяльність, зменшити витрати на розміщення активів та підтримати свою фінансову стабільність.

За час кризи концентрація змістилась у бік державних, іноземних та найбільших приватних банків. Стейкий вплив асиметрії інформації на ринку банківських послуг спонукає його учасників до прагнення за знаннями й інформованістю, подолання ризику і невизначеності інвестиційних трансакцій. Асиметрія інформації тримає фінансовий ринок у тонусі. Чим сильніше цей стан, тим менше впевненість учасників ринку в тому, що інформаційний складник їх мотивацій достатній для ухвалення рішень. Це зумовлює прагнення підібрати необхідні засоби, здатні нівелювати інформаційну асиметрію і забезпечити зниження ризику [14].

Висновки і пропозиції. Сьогодні ринок банківських послуг України лише починає відновлюватись після значних потрясень 2014–2015 рр., що суттєво впливає на рівень конкурентоспроможності вітчизняних банків. Тобто має місце посилення концентрації ринку банківських послуг. Концентрація за депозитами та активами зростає з кожним роком, і це вказує, що показник концентрації за капіталом має тенденцію до зменшення, тобто спостерігається концентрація капіталу великих банків та зростання їх впливу на сучасні тенденції банківського ринку; підсилення конкуренції на банківському ринку зумовлене обмеженнями зростання ринку внаслідок дестабілізуючого впливу зовнішнього середовища. Результати розрахунку індексу Херфіндаля-Хіршмана, який враховує ситуацію у всій галузі, а не тільки серед лідерів ринку, дозволяє зробити висновки про зростання олігополізації банківського ринку. Водночас позиція державних банків, як і раніше, залишається домінуючою на ринку – на них припадає 54,7% активів і 56,4% зобов'язань сектору. Також має місце тенденція до зменшення кількості банків, які володіють більшою часткою капіталу галузі та збільшення частки капіталу, що припадає на ці банки, що призводить до олігополізації галузі.

Зменшення кількості банків, які володіють більшою часткою капіталу галузі та збільшення частки капіталу, що припадає на ці банки, що призводить до олігополізації галузі.

Література

- Berger, A. N. Bank Competition and Financial Stability / A. N. Berger, L. F. Klapper, R. Turk-Ariss // *Journal of Financial Services Research*. – 2009. – № 35. – С. 99–118.
- Boyd, J. H. Bank Risk-Taking and Competition Revisited: New Theory and New Evidence / J. H. Boyd, G. De Nicolo, A. M. Jalal // *IMF Working Paper*. – 2006. – № 6.
- Matutes, C. Imperfect competition risk taking and regulation in banking / C. Matutes, X. Vives // *European Economic Review*. – 2000. – № 44. – P. 1–34.
- Mishkin, F. Financial consolidation Dangers and Opportunities / F. Mishkin // *NBER, Working Paper*. – 1998.
- Saez, L. Liquidity Pools, Risk Sharing and Financial Contagion / L. Saez, X. Shi // *Journal of Financial Services Research*. – 2004. – № 25. – P. 5–23.
- Steuer, R. Bank Size, Credit and the Sources of Bank Market Risk / R. Steuer // *BIS Working Paper*. – 2007. – № 238.
- Uhde, A. Consolidation in Banking and Financial Stability in Europe Further evidence / A. Uhde, U. Heimeshoff // *Journal of Banking & Finance*. – 2009. – № 33. – С. 1299–1311.
- Vives, X. Competition and stability in banking / X. Vives // *CEPR, Policy Insight*. – 2010. – № 50.
- Васильєва, Т. А. Комплексна система управління клієнтською базою банку / Т. А. Васильєва, В. В. Федірко // *Збірник наукових праць Черкаського технологічного університету. Серія: економічні науки*. – Черкаси : ЧДТУ, 2009. – Випуск 22. – Частина II. – С. 22–25.
- Вулфел Чарльз Дж. *Енциклопедія банківського дела и финансов* / Чарльз Дж. Вулфел. – Самара: Корпорация «Федоров», 2000. – С. 559.
- Дані фінансової звітності банків України.

References

- Berger, A. N., Klapper, L. F., R. Turk-Ariss (2009). Bank Competition and Financial Stability. *Zhurnal doslidzhen finansovykh posluh – Journal of Financial Services Research*, 3, 99–118 [in English].
- Boyd, J. H., De Nicolo, G., Jalal, A. M. (2006). Bank Risk-Taking and Competition Revisited: New Theory and New Evidence. *Robochyy dokument MVF - IMF Working Paper*, 6 [in English].
- Matutes, C. (2000). Imperfect competition risk taking and regulation in banking. *Yevropeyskyy ekonomichnyy ohlyad – European Economic Review*, 44, 1–34 [in English].
- Mishkin, F. (1998). Financial consolidation Dangers and Opportunities. *NBER, Robochyy dokument - NBER, Working Paper* [in English].
- Saez, L., Shi, X. (2004). Liquidity Pools, Risk Sharing and Financial Contagion. *Zhurnal doslidzhen finansovykh posluh - Journal of Financial Services Research*, 25, 5–23 [in English].
- Steuer, R. (2007). Bank Size, Credit and the Sources of Bank Market Risk. *Robochyy dokument BIS - BIS Working Paper*, 238 [in English].
- Uhde, A., Heimeshoff, U. (2009). Consolidation in Banking and Financial Stability in Europe Further evidence. *Zhurnal bankivskoyi spravy ta finansiv - Journal of Banking & Finance*, 33, 1299–1311 [in English].
- Vives, X. (2010). Competition and stability in banking. *CEPR, Analiz polityky - CEPR, Policy Insight*, 50 [in English].
- Vasillieva, T. A. (2009). Kompleksna sistema upravlinnya kliyentskoyu bazoyu banku [Complex management system of the client base of the bank]. *Zbirnyk naukovykh prats Cherkaskoho tekhnolohichnoho universytetu. Seriya: ekonomichni nauky – Collection of scientific works of*

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Офіційний сайт національного банку України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097.

12. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: постанова Правління НБУ від 30.06.2016 р. № 351 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>.

13. Рашкован, В. Концентрація банківської системи України: міфи та факти [Електронний ресурс] / В. Рашкован, Р. Корнилюк // Вісник Національного банку України. - 2015. - №234. - С. 6-38. - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=25630429>.

14. Стефанишина, А. Характеристика та аналіз методик оцінювання стійкості банків України та зарубіжжя / А. Стефанишина // Вісник Національного банку України. - 2010. - № 11. - С. 62-66.

Cherkasy Technological University. Series: economic sciences, 22, 22-25 [in Ukrainian].

10. Wolfel, C. J. (2000). *Entsyklopediya bankovskoho dela i finansov [Encyclopedia of Banking and Finance]*. Samara: Korporatsyya «Fedorov» [in Russian].

11. Dani finansovoi zvitnosti bankiv Ukrainy. Ofitsiyniy sait natsionalnoho banku Ukrainy [Financial reporting data of Ukrainian banks. Official site of the National Bank of Ukraine]. [www.bank.gov.ua](http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097). Retrieved from http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097.

12. Postanova Pravlinnia NBU "Polozhennia pro vyznachennia bankamy Ukrainy rozmiru kredytnoho ryzyku za aktyvnymy bankivskymy operatsiyamy": vid 30.06.2016, № 351 [Resolution of the Board of the NBU "Regulations on determining the amount of credit risk by banks of Ukraine for active banking operations" dated 30.06.2016 № 351]. [zakon.rada.gov.ua](http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16). Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>.

13. Rashkovan, V. (2015). Kонтсентратсиya bankivskoyi systemy Ukrayiny: mify ta fakty [Concentration of the banking system of Ukraine: myths and facts]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrayiny - Visnyk of the National Bank of Ukraine, 234, 6-38*. Retrieved from <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=25630429>.

14. Stefanyshyna, A. (2010). Kharakterystyka ta analiz metodyk otsynuyannya stiykosti bankiv Ukrayiny ta zarubizhzhya [Characteristics and analysis of methods for assessing the stability of banks in Ukraine and abroad]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrayiny - Bulletin of the National Bank of Ukraine, 11, 62-66 [in Ukrainian]*.

Надійшла 1.09.2019

Бібліографічний опис для цитування:

Вядрова, Н. Г. Сучасні підходи до оцінювання рівня конкуренції на банківському ринку / Н. Г. Вядрова // Науковий вісник Полісся. - 2019. - № 3 (19). - С. 70-76.

**Вядрова
Надія Григорівна**

старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Харківський навчально-науковий інститут Державного вищого навчального закладу «Університет банківської справи»;
<https://orcid.org/0000-0003-2386-3231>;
E-mail:3000918@gmail.com;

**Vyadrova
Nadiia Hryhorivna**

Senior Lecturer Department of Finance, Banking and Insurance, Kharkiv Educational and Scientific Institute of the State High Educational Institution "University of Banking";
<https://orcid.org/0000-0003-2386-3231>;
E-mail:3000918@gmail.com

ФІНАНСИ

УДК 336.763:336.764

UDC 336.763:336.764

О. В. Луцкевич, здобувач

O. V. Lutskevych, Degree Seeker

ПАРАМЕТРИЗАЦІЯ МЕХАНІЗМУ
УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ
ОБІГУ ЦИФРОВИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВPARAMETRIZATION OF THE MECHANISM
OF FINANCIAL RISK MANAGEMENT
IN THE DIGITAL SECURITIES CIRCULATION

Актуальність теми дослідження. Цифрові технології трансформують усі сфери суспільного буття, не є виключенням і фінансова сфера. У сукупності такі тенденції не можуть не залишити відбиток на підходах до управління фінансовим ризиком обігу цифрових цінних паперів.

Постановка проблеми. Наразі науково-методичне забезпечення формування механізму управління фінансовими ризиками обігу цифрових цінних паперів перебуває на початкових стадіях розвитку, при цьому якість державного регулювання та нагляду за учасниками обігу цифрових цінних паперів залежить від ефективності чинного механізму управління таким ризиками, що й обґрунтовує практичну значущість обраного напрямку дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти функціонування ринку цінних паперів, особливостей впливу фінансових інновацій та управління фінансовими ризиками у сфері обігу цінних паперів, висвітлені у працях В. Бодрова [1], О. М. Ковальової [2], І. В. Краснової [3], Н. В. Ткаченко [4], Ю. Б. Колупаєва [5] та інших.

Виділення не досліджених частин загальної проблеми. Поглибленого дослідження потребують питання формування механізму управління фінансовими ризиками обігу цифрових цінних паперів.

Постановка завдання. Поглиблення наукового розуміння сутності «механізму управління фінансовими ризиками обігу цифрових цінних паперів» дасть змогу окреслити напрями підвищення ефективності використання цього фінансового інструменту.

Виклад основного матеріалу. Здійснено науковий аналіз сутності «механізму управління фінансовими ризиками». Адаптовано побудову механізму до специфіки управління ризиками цифрових цінних паперів.

Висновки. Удосконалено сутність механізму управління фінансовими ризиками обігу цифрових цінних паперів через застосування комплексу методів ідентифікування, кількісного та якісного аналізу, заходів з попередження реалізації та/або зниження негативних наслідків фінансових ризиків обігу цифрових цінних паперів, способів контролю за перебігом окремих подій.

Ключові слова: цифрові цінні папери; ризики; фінансовий ризик; механізм управління; складові механізму управління ризиком; етапи управління ризиком.

DOI: 10.25140/2410-9576-2019-3(19)-77-83

Urgency of the research. Digital technologies are transforming all spheres of social life, and the financial sphere is no exception. In general, such trends cannot but leave an imprint on approaches to managing the financial risk of digital securities.

Target setting. Currently, scientific and methodological support for the formation of a mechanism for managing the financial risks of digital securities is in the early stages of development, while the quality of state regulation and supervision of participants in digital securities directly depends on the effectiveness of the current mechanism for managing such risks.

Actual scientific researches and issues analysis. Theoretical and applied aspects of the securities market, features of the impact of financial innovations and financial risk management in the field of securities circulation, are researched by V. Bodrov [1], O. M. Kovaleva [2], I. V. Krasnova [3], N. V. Tkachenko [4], Yu. B. Kolupaeva [5] and others.

Uninvestigated parts of general matters defining. The methodology of formation the mechanism for managing the financial risks of digital securities needs more precise research.

The research objective. Deepening the scientific understanding of the term "financial risk management mechanism for the circulation of digital securities" will ensure to outline ways of increasing the efficiency of this financial instrument usage.

The statement of basic materials. This article analyzes the essence of the term "financial risk management mechanism". The construction of the mechanism has been adapted to the specifics of digital securities risk management.

Conclusions. The essence of the mechanism of financial risks management of digital securities circulation is improved due to application of a set of methods for identification, quantitative and qualitative analysis, measures to prevent realization and / or reduction of negative consequences of financial risks of digital securities circulation, ways of control over some events.

Keywords: digital securities; risks; financial risk; managerial mechanism; components of the risk management mechanism; stages of risk management.

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах влучним є акцентування уваги актуальності управління ризиками. Дійсно, впродовж останніх 30-ти років управління ризиками розглядається як архіважливий механізм у контексті зростання ефективності, прибутковості та інвестиційної привабливості економічної діяльності. Це зумовлено тим, що функціонування будь-якого економічного агента нерозривно пов'язане з ризиком, і, відповідно, з невизначеністю. Управління ризиками у цілому характеризується суб'єктивним характером, оскільки орієнтоване

ФІНАНСИ

на майбутній розвиток подій. Поява ризиків «нового покоління» та їхня особлива роль в умовах швидкого розвитку цифровізації економіки та фінансового ринку, зокрема, спонукає до продукування новітніх підходів в управлінні ними. Усталений підхід до розуміння змістовності та теоретико-прикладної наповненості механізму управління ризиками у процесі обігу цифрових цінних паперів, вимагає уточнень та коригувань.

Постановка проблеми. Інновації відіграють особливу роль та є значущими у забезпеченні ефективного функціонування як фінансового ринку, так і ринку цінних паперів, зокрема. Цифрові технології перетворюють підходи до організації роботи як окремих суб'єктів фінансового ринку, так і наглядних структур. Звичайно, це призводить до стимулювання розвитку цифрової економіки та суспільства, дає поштовх до застосування розробок у різних напрямках, але разом із тим, зумовлює потребу дослідження новітніх ризиків та вибудовування механізмів управління ними. Це, також відноситься і до врахування специфічних особливостей при удосконаленні механізму управління фінансовими ризиками цифрових цінних паперів.

Окрім того, нормативно-методичне забезпечення формування механізму управління фінансовими ризиками обігу цифрових цінних паперів як на національному, так і на міжнародному рівнях є ще не завершеним, при цьому якість державного регулювання та нагляду залежить від ефективності чинного механізму управління такими ризиками. З огляду на зазначене, досліджувана проблематика є своєчасною та вельми актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні результати наукових пошуків, спрямовані на дослідження функціонування ринку цінних паперів, позитивних аспектів впровадження фінансових інновацій, практики побудови механізму управління фінансовими ризиками, висвітлені у працях таких вчених, як: В. Бодрова [1], О. М. Ковальової [2], І. В. Краснової [3], Н. В. Ткаченко [4], Ю. Б. Колупаєва, С. С. Залюбовської, М. А. Яковенко [5] та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас, за швидко змінюваних умов та під впливом сучасних трендів діджиталізації, досліджувана проблематика підлягає постійній актуалізації. Особливістю нашого дослідження є акцентування уваги на уточненні механізму управління фінансовими ризиками, саме цифрових цінних паперів, у системі економічних відносин, що ґрунтуються на використанні цифрових інформаційно-комунікаційних технологій. Тому окремі питання потребують подальшого вивчення.

Мета дослідження. Метою статті є поглиблення наукового розуміння сутності «механізму управління фінансовими ризиками обігу цифрових цінних паперів» на основі критичного розгляду існуючих підходів, формулювання основних його векторів і завдань та характерних особливостей.

Виклад основного матеріалу. На сучасній науковій ниві представлені різноманітні визначення дефініції «механізм». Найпоширенішим є трактування сутності поняття «механізм» через «послідовність станів, процесів, що визначають собою яку-небудь дію, явище», або ж як «система, устрій, що визначає порядок якого-небудь виду діяльності [6]. Тобто, можна стверджувати, що до фінансового механізму входить певна сукупність прийнятних форм та сформованих фінансових відносин для реалізації логічного досягнення встановлених орієнтирів фінансового управління. Систематизація наукових поглядів і обґрунтувань вчених змісту та характеристичності поняття «фінансовий механізм» подано у (Табл. 1).

Переходячи до проблематики дослідження, вважаємо, що ключовими векторами функціонування механізму управління фінансовими ризиками обігу цифрових цінних паперів є:

- чіткість у контексті виявлення ризиків та формулювання пріоритетів в управлінні ними;
- узгодженість між особливостями функціонування суб'єктів ринку цінних паперів із логічною порядковістю управлінських дій;
- доступність і зрозумілість встановлених правило-процедурних тлумачень у сформованій системі управління фінансовими ризиками обігу цифрових цінних паперів.

Основними завданнями механізму управління фінансовими ризиками обігу цифрових цінних паперів, є як здатність прогнозувати реалізацію ризиків, так і формувати підґрунтя для запровадження заходів із нівелювання негативних наслідків реалізації ризику, зростання рівня

ФІНАНСИ

довіри ринкових суб'єктів до самих цифрових цінних паперів та ін. На нашу думку, звичайно наведений перелік не є вичерпним, оскільки, до таких завдань варто віднести ще й:

- реалізацію стандартів, концепцій, стратегій управління фінансовими ризиками цифрових цінних паперів на різних рівнях;
- можливість впливу на об'єкт управління через розроблений специфічний інструментарій;
- забезпеченість інструментарію ресурсами.

Таблиця 1

Подання сутності поняття «фінансовий механізм» окремими дослідниками

Автори	Зміст поняття
І. В. Зятковський [7]	сукупність форм і методів формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення фінансової діяльності підприємства.
Г. А. Крамаренко [8]	система управління фінансовими відносинами підприємства за допомогою фінансових методів.
А. М. Литовских [9]	сукупність форм організації фінансових відносин, методів (способів) формування і використання фінансових ресурсів, які застосовуються суспільством у цілях створення сприятливих умов для економічного та соціального розвитку суспільства.
С. В. Львовчкін [10]	сукупність методів фінансового впливу на соціально-економічний розвиток і система фінансових індикаторів та фінансових інструментів, які дають змогу оцінити цей вплив.
П. Т. Саблук [11]	певна система, що рухає економічні суб'єкти; інтегрована система різноманітних форм і методів управління економічними суб'єктами.
О. А. Івашко [12]	методичні, організаційні й правові положення та заходи, які визначають функціонування фінансів у економіці держави, їхнє практичне використання для досягнення визначених відповідними програмами цілей та завдань.
О. Д. Василик [13]	сукупність форм і методів створення і використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різних потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення.
В. В. Венгер [14]	сукупність фінансових методів і форм організації фінансових відносин, інструментів та важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства.
А. М. Поддєрьогін, Л. Д. Буряк [15]	система управління фінансами, призначена для організації взаємодії фінансових відносин і фондів грошових засобів з метою оптимізації їхнього впливу на кінцеві результати виробництва.
В. М. Федосов, С. Я. Огородник, В. Н. Суторміна [16]	сукупність економіко-організаційних та правових формі методів управління фінансовою діяльністю держави, які функціонують у процесі формування, розподілу й використання цільових централізованих і децентралізованих фондів грошових ресурсів для задоволення потреб суспільства.
О. Квасниця [17]	спосіб впливу підсистеми, котра включає нормативно-правове, адміністративно-організаційне інформационне забезпечення форми фінансової підтримки малих підприємств, фінансові методи, фінансові важелі та інструменти, для забезпечення сприятливих умов ведення бізнесу.
Метеленко Н. Г., Шульга О. П. [18]	сформований зовнішнім ринковим середовищем та закріплений державою у формі нормативно-правової бази, є єдиним універсальним інструментом для всіх суб'єктів економіки та інтегруючим елементом систем управління їх фінансовими ресурсами.

Джерело: Узагальнено автором

Процес реалізації механізму управління неможливо уявити без наявності певних управлінських елементів. За допомогою них відбуваються необхідні дослідження, окреслюється необхідне методичне забезпечення функціонування механізму управління фінансовими ризиками; проводиться оперативний та стратегічний аналіз наявних ресурсів; визначається чинне законодавче та ресурсне забезпечення механізму управління ризиками; наводяться цільові пріоритети та завдання; відбувається постійна актуалізація дієвості досліджуваного механізму. До інструментальної складової механізму управління фінансовими ризиками обігу цифрових цінних паперів, на нашу думку, варто віднести програми, концепції, алгоритми,

ФІНАНСИ

станданти, технології та інші процедури, за допомогою успішного застосування яких досягаються цільові пріоритети та завдання, здійснюється виявлення та моніторинг ризику, досліджуються причин його реалізації; організаційно-методичне та ресурсне забезпечення обраних інструментів.

Цікавою для розгляду є інформаційна складова управлінського механізму, за допомогою якої забезпечуються прямі й зворотні зв'язки у механізмі управління ризиками між окремими його елементами. Говорячи про інформаційний складник, вважаємо його повноцінність лише у разі трикомпонентного представлення: 1) виявлення сукупності інформації, її достовірності, повноти, та можливості застосування в системі управління ризиками; 2) використання отриманої інформації фахівцями, які наділені достатнім набором знань та умінь, задля належного її аналізування; 3) існування окремої структури з метою прогнозування сценаріїв та можливих шляхів розвитку економічних процесів і явищ у суспільстві.

Ресурсний елемент забезпечує необхідними ресурсами як безпосередньо механізм, так і його інструментальну базу. При цьому, основною відмінністю механізму від системи управління ризиками є наявність конкретного об'єкту управління та сукупності інструментів для управління ризиками.

На (Рис. 1) представимо процедурний механізм управління фінансовими ризиками цифрових цінних паперів. При розгляді процедурного механізму управління фінансовими ризиками цифрових цінних паперів доречно виокремити низку етапів. Загалом, за нашими переконаннями, будь-яке макроекономічне, підприємницьке або інше рішення повинно прийматися на основі сукупності логічного поєднання трьох етапів: ідентифікація ризиків (попереднє виявлення ризиків), оцінка ризиків, практичне застосування механізмів захисту від негативних проявів реалізації.

Ідентифікація ризиків передбачає дослідження системи як окремого об'єкту, ризиками якого необхідно управляти, так і зосередження уваги на основних ресурсах чи активах, виявлення небезпечних станів ресурсів та загроз, що впливають на них. Зазвичай, на даному етапі формуються сценарії, що відображають причинно-наслідкові зв'язки між небезпечним станом, загрозами та провокуючими подіями. Ідентифікування відбувається за допомогою різних методів: анкетування, статистичних, аналітичних, експертних, методів аналогій та інші.

Другий етап управління фінансовими ризиками цифрових цінних паперів характеризується проведенням оцінки ризику. Варто зазначити, що у межах цього етапу проводиться попередня класифікація ризиків задля віднесення конкретного ризику до певної ризикової групи. Водночас, поряд з оцінкою ймовірності відбувається вартісне оцінювання потенційно завданої шкоди. Говорячи про ризики цифрових цінних паперів, не можна оминати увагою дослідження та оцінювання морального збитку у випадку порушення конфіденційності персональних даних. У кінцевому підсумку, після оцінки ймовірностей та збитків для всіх небезпечних станів, розраховується інтегральний ризик всієї системи.

Формування і практичне застосування механізмів захисту від негативних наслідків реалізації фінансових ризиків цифрових цінних паперів відбувається на третьому етапі управління. Характеристичність цього етапу уособлюється в можливості прийняття та виконання управлінських рішень, спрямованих на зниження ймовірності виникнення негативного результату та мінімізацію можливих втрат.

У сучасній науково-прикладній сфері вироблено сукупність способів управління ризиком, а саме: відмова від ризику, зниження ризику, прийняття ризику, аутсорсинг ризику та його ігнорування. Кожний спосіб, своєю чергою, характеризується унікальними особливостями, перевагами та недоліками. Так, наприклад, обираючи в якості способу управління ризиком саме його зниження, постає питання про формування такого набору контрзаходів, які забезпечуватимуть максимальну ефективність. При цьому, набір контрзаходів вважатимемо стратегією управління.

ФІНАНСИ

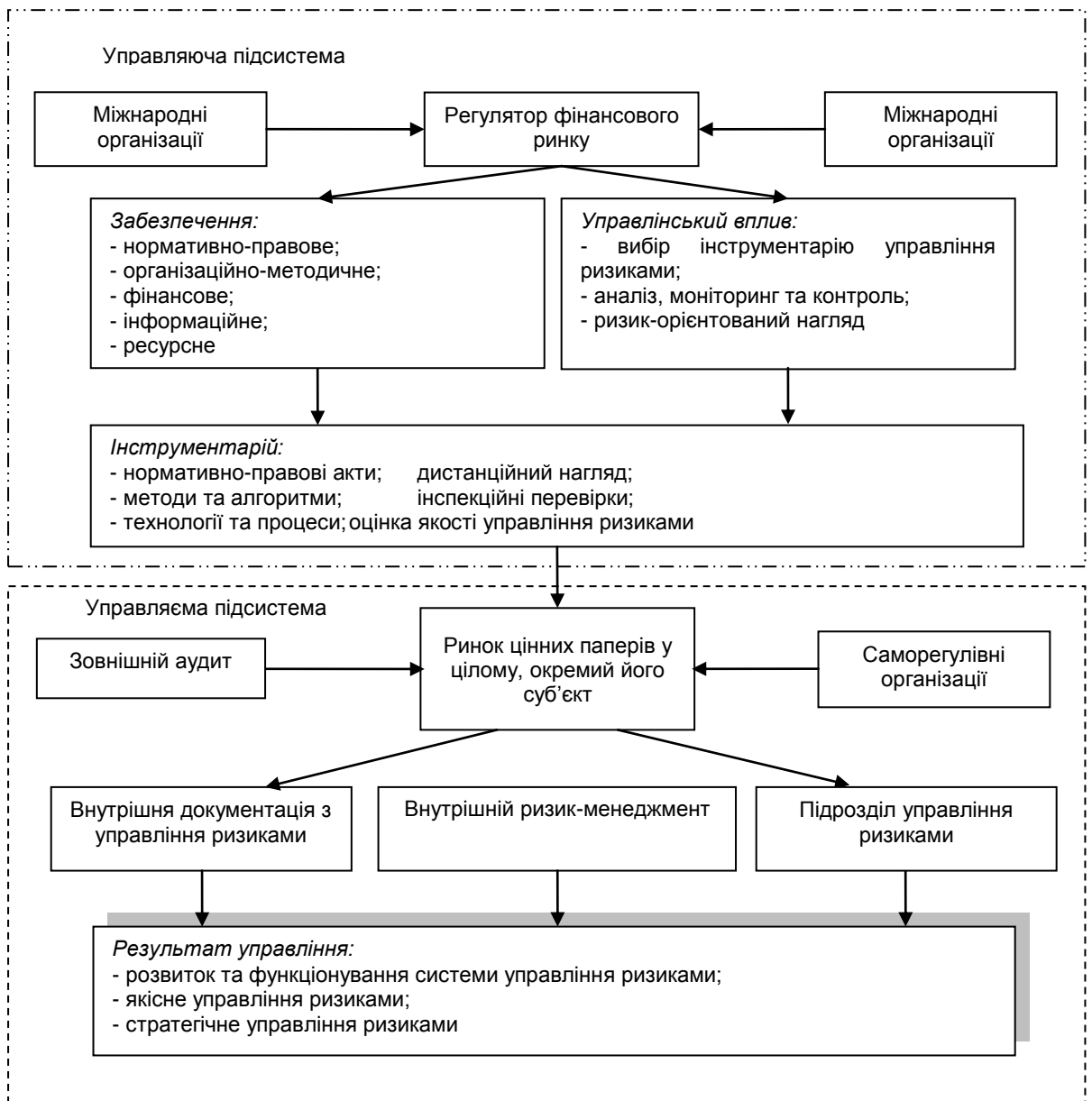

Рис. 1. Процедурний механізм управління фінансовими ризиками цифрових цінних паперів
Джерело: побудовано автором

Зазначимо, що врахування суттєвих особливостей реалізації ризиків є необхідним при побудові концептуальних підходів до організації ефективного захисту від їх реалізації. Зрозуміло, що при організації механізму управління фінансовими ризиками обігу цифрових цінних паперів потрібно зважати на ймовірнісний характер їх реалізації. Іншими словами, ризики можуть реалізуватися, а можуть і не реалізуватися, негативні наслідки можуть виникати, а можуть і не виникати.

Таким чином, запропонований підхід до побудови механізму управління фінансовими ризиками обігу цінних паперів можна охарактеризувати такими особливостями:

ФІНАНСИ

- омніканальністю під час взаємодії економічних суб'єктів;
- пристосовуваністю ключових елементів з метою прийняття оперативних рішень з нагальних фінансових напрямків, та налагодження зворотного зв'язку об'єкту управління з управляючою підсистемою;
- швидкістю практичної реалізації фінансових інновацій;
- адаптивністю наявного механізму управління фінансовими ризиками цифрових цінних паперів до сучасних економічних реалій та специфіки реалізації фінансових відносин і фінансових операцій різними суб'єктами;
- крос-платформеністю сучасного ринку цінних паперів та здатністю до проектно-стратегічного управління фінансовими ризиками цифрових цінних паперів;
- забезпеченістю інформаційної, операційної та економічної ефективності функціонування економічних агентів на фінансових ринках.

Висновки. Отже, на підставі вищезазначеного, під механізмом управління фінансовими ризиками обігу цифрових цінних паперів потрібно розуміти сукупність елементів для забезпечення ефективного функціонування та розвитку ринку цінних паперів, зокрема цифрових, з огляду на створення належної системи управління ризиками. При цьому, остання повинна складатися з комплексу методів ідентифікування інструментів кількісного та якісного аналізу, заходів із виключення можливості реалізації та/або зниження негативних наслідків фінансових ризиків обігу цифрових цінних паперів та способів контролю за перебігом окремих подій. До того ж такий механізм має бути охарактеризований такими особливостями, як омніканальність, пристосовуваність, швидкість, адаптивність, крос-платформеність, забезпеченість інформаційної, операційної та економічної ефективності функціонування економічних агентів на фінансових ринках.

Література

1. Бодров, В. Нова депозитарна система України / В. Бодров, Л. Рудалева // Вісник Національного банку України. – 2013. – № 11. – С. 10-15.
2. Ковальова, О. М. Інституційні аспекти розвитку фондового ринку України розвитку фондового ринку України / О. М. Ковальова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. - 2016. - Вип. 16 (1). - С. 124-127.
3. Краснова, І. В. Фондовий ринок в Україні: стан та перспективи розвитку / І. В. Краснова // Проблеми економіки. – 2014. – № 1. – С. 129–134.
4. Ткаченко, Н. В. Проблематика функціонування організаторів торгівлі цінними паперами на фондовому ринку України / Н. В. Ткаченко // Економічний аналіз. – 2015. – Том 21. – № 1. – С. 268-275.
5. Колупаєв, Ю. Б. Обґрунтування напрямку перспективного розвитку фондового ринку України [Електронний ресурс] / Ю. Б. Колупаєв, С. С. Залюбовська, М. А. Яковенко // Ефективна економіка. – 2018. – № 8. – Режим доступу : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2018/49.pdf.
6. Большой экономический словарь / под ред. А. Н. Азриляна. – 7-е изд., доп. – Москва : Институт новой экономики, 2007. – 1472 с.
7. Зятковський, І. В. Теоретичні засади фінансів підприємств / І. В. Зятковський // Фінанси України. – 2000. – №4. – С. 17–26.
8. Крамаренко Г. А. Финансовый анализ и планирование: учебное пособие / Г. А. Крамаренко - ДАУБП, 2001. - 232 с.
9. Литовских, А. М. Финансы, денежное обращение и кредит : учебное пособие / А. М. Литовских, И. К. Шевченко. – Таганрог : Изд-во ТРТУ, 2003. – 135 с.
10. Львовчкін, С. В. Фінансовий механізм макроекономічного регулювання / С. В. Львовчкін //

References

1. Bodrov, V. (2013). Nova depozytarna systema Ukrayiny [The new depository system of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrayiny – Bulletin of the National Bank of Ukraine*, 11, 10-15 [in Ukrainian].
2. Kovalova, O. N. (2016). Instytutsiyni aspekty rozvytku fondovoho rynku Ukrayiny [Institutional aspects of the Ukrainian stock market development]. *Naukovyy visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytet. – Scientific Bulletin of Kherson State University*, 16(1), 124–127 [in Ukrainian].
3. Krasnova, I. V. (2014). Fondovyy rynok v Ukraini: stan ta perspektyvy rozvytku [Stock market in Ukraine: state and prospects of development]. *Problemy ekonomiky – Problems of economy*, 1, 129–134 [in Ukrainian].
4. Tkachenko, N. V. (2015). Problematyka funktsionuvannya orhanizatoriv torhivli tsinnymy paperamy na fondovomu rynku Ukrayiny [Problems of functioning of securities trade organizers on the stock market of Ukraine]. *Ekonomichnyy analiz – Economic analysis*, 21.1, 268-275 [in Ukrainian].
5. Kolupayev, Yu. B., Zalyubovska, S. S., & Yakovenko, M. A. (2018). Obhruntuvannya napryamku perspektyvnoho rozvytku fondovoho rynku Ukrayiny [Substantiation of directions of perspective development of the stock market of Ukraine]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, 8. Retrieved from http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2018/49.pdf [in Ukrainian].
6. Azrilyana, A. N. (Eds). (2007). *Bolshoy ekonomicheskyy slovar [Big economic dictionary]*. Moscow: Institut novoy ekonomiki [in Russian].
7. Zyatkovskiy, I. V. (2000). Teoretychni zasady finansiv pidpryyemstv [Theoretical principles of corporate finance]. *Finansy Ukrayiny – Finance of Ukraine*, 4, 17–26 [in Ukrainian].
8. Kramarenko, G. A. (2001). *Finansovyy analiz i planirovaniye [Financial analysis and planning]*.

ФІНАНСИ

Фінанси України. – 2000. – № 12. – С. 25-33.

11. Саблук, П. Т. Формування міжгалузевих відносин: проблеми теорії і методології / П. Т. Саблук, М. Й. Малік, В. А. Валентинов. – Київ : ІАЕ, 2002. – 294 с.

12. Івашко, О. А. Фінанси : курс лекцій / О. А. Івашко. – Київ : Київський інститут міжнародної економіки та підприємництва, 2008. – 174 с.

13. Василик, О. Д. Теорія фінансів : підручник / О. Д. Василик. – Київ : НІОС, 2001. – С.104.

14. Венгер, В. В. Фінанси : навч. пос. / В. В. Венгер. – Київ : Центр учбової літератури, 2009. – 432 с.

15. Фінанси підприємств: підручник / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк [та ін.]; кер. кол.авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – Восьме вид., перероб. і доп. – Київ : КНЕУ, 2013. – 219 с.

16. Государственные финансы : учеб. пособие / В. М. Федосов, С. Я. Огородник, В. М. Сутормина и др. – Київ : Лыбидь, 1991. – 276 с.

17. Квасниця, О. Фінансовий механізм забезпечення розвитку малих підприємств в Україні / О. Квасниця // Світ фінансів. – 2014. – №4. – С. 63-71.

18. Метеленко, Н. Г. Коцєнптуалізація поняття «фінансовий механізм» / Н. Г. Метеленко, О. П. Шульга // Причорноморські економічні студії. – 2016. – Вип. 10. – С. 171-179.

Dnepropetrovsk: iz-vo DAUBP [in Russian].

9. Litovskikh, A. M., Shevchenko, I. K. (2003). *Finansy, denezhnoye obrashcheniye i kredit [Finance, money circulation and credit]*. Taganrog: Izd-vo TRTU [in Russian].

10. Lyovochkin, S. V. (2000). *Finansovyy mekhanizm makroekonomichnoho rehulyuvannya [Financial mechanism of macroeconomic regulation]*. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 12, 25-33 [in Ukrainian].

11. Sabluk, P. T., Malik, M. Y., & Valentynov, V. A. (2002). *Formuvannya mizhhaluzevykh vidnosyn: problemy teorii i metodolohiyi [Formation of interdisciplinary relations: problems of theory and methodology]*. Kyiv: IAE [in Ukrainian].

12. Ivashko, O. A. (2008). *Finansy [Finance]*. Kyiv: Kyivskyy instytut mizhnarodnoyi ekonomiky ta pidpryyemnytstva [in Ukrainian].

13. Vasylyk, O. D. (2001). *Teoriya finansiv [Theory of finance]*. Kyiv: NIOS [in Ukrainian].

14. Venher, V. V. (2009). *Finansy [Finance]*. Kyiv: Tsentr uchbovoyi literatury [in Ukrainian].

15. Poddyeryohin, A. M. (Eds). (2013). *Finansy pidpryyemstv [Corporate finance]*. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].

16. Fedosov, V. M., Ogorodnik, S. YA., Sutormina, V. M., & etc. (1991). *Gosudarstvennyye finansy [State finance]*. Kiev: Lybid [in Russian].

17. Kvasnytsya, O. (2014). *Finansovyy mekhanizm zabezpechennya rozvytku malykh pidpryyemstv v Ukraini [Financial mechanism of ensuring the development of small enterprises in Ukraine]*. *Svit finansiv – World of Finance*, 4, 63-71 [in Ukrainian].

18. Metelenko, N. H., Shulha, O. P. (2016). *Kotsenptualizatsiya ponyattya «finansovyy mekhanizm» [Cocentualization of the concept of "financial mechanism"]*. *Prychornomorski ekonomichni studiyi – lack Sea Economic Studies*, 10, 171-179 [in Ukrainian].

Надійшла 02.08.2019

Бібліографічний опис для цитування :

Луцкевич, О. В. Параметризація механізму управління фінансовими ризиками обігу цифрових цінних паперів / О. В. Луцкевич // Науковий вісник Полісся. – 2019. – № 3 (19). – С. 77-83.

**Луцкевич
Олександр Володимирович**

здобувач, Чернігівський національний технологічний університет;
<https://orcid.org/0000-0003-3195-8310>;
E-mail:ceo@cex.io;

**Lutskevych
Oleksandr Volodymyrovych**

Degree Seeker, Chernihiv National University of Technology;
<https://orcid.org/0000-0003-3195-8310>;
E-mail:ceo@cex.io.

ФІНАНСИ

УДК 336.14(4+477)

UDC 336.14(4+477)

М. П. Агафошина, аспірант

M. P. Ahafoshyna, Postgraduate Student

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД УПОРЯДКУВАННЯ
МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН
ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ
В УКРАЇНІEUROPEAN EXPERIENCE IN REGULATING
INTER-BUDGETARY RELATIONS AND
THE POSSIBILITY OF ITS IMPLEMENTATION
IN UKRAINE

Актуальність теми дослідження. В умовах сучасного економічного розвитку нашої країни, на злобу дня постає модернізація держави, формування ефективної системи державного управління, що має бути здатною до впровадження дієвих, системних та послідовних рішень.

Постановка проблеми. Відсутність універсального стандарту упорядкування міжбюджетних відносин, який би можна було запровадити в повному обсязі і без змін для України. Тому важливо розглянути існуючі моделі місцевого самоврядування, набутий досвід та проблемні питання європейських держав у цьому руслі, з метою імплементації найкращих практик упорядкування міжбюджетних відносин в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти функціонування міжбюджетних відносин досліджували такі вчені: Бутко М. П., Геєць В. М., Даниленко А. І., Данилишин Б. М., Ільчук В. П., Шкарлет С. М., Шульц С. Л., Касич А. О., та інші.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Системного дослідження потребує розподіл повноважень у міжбюджетних відносинах; перерахування коштів до бюджетів іншого рівня в Україні довело не оптимальність чинної моделі надання трансфертів та обумовило потребу у зміні механізму їх надання для підвищення ефективності.

Постановка завдання. Дослідження європейського досвіду упорядкування міжбюджетних відносин та оцінка можливості його адаптації у вітчизняну практику публічного управління.

Вклад основного матеріалу. У цій статті проаналізовано сучасну практику організації внутрішніх міжурядових фінансових відносин, розглянуто основні концепції та моделі у розвинутих зарубіжних країнах.

Висновки. Проаналізовано, що місцеве самоврядування, як територіальна організація влади на місцях, є запорукою демократичного суспільства; розроблено пропозиції щодо удосконалення міжбюджетних відносин в Україні, спираючись на європейський досвід.

Ключові слова: міжбюджетні відносини; бюджет; місцеві бюджети; бюджетна система.

DOI: 10.25140/2410-9576-2019-3(19)-84-90

Urgency of the research. In the context of European integration, the modernization of the state, the formation of an effective and efficient system of public administration, capable of implementing systematic and consistent solutions, acquire special importance.

Target setting. Lack of a universal standard for streamlining inter-budgetary relations, which could be implemented in full and without changes for Ukraine. Based on this, it is important to consider the existing models of local self-government, the experience gained and the problematic issues of European states in this direction, in order to implement the best practices of inter-budgetary relations in Ukraine.

Actual scientific researches and issues analysis. Theoretical and practical aspects of the functioning of inter-budgetary relations were studied by the following scientists: Butko M. P., Geiets V. M., Danylenko A. I., Danylyshyn B. M., Ilchuk V. P., Shkarlet S. M., Shults S. L., Kasych A. O., etc.

Uninvestigated parts of general matters defining. The distribution of powers in inter-budgetary relations, the transfer of funds to the budgets of another level in Ukraine proved the suboptimal nature of the current model of transfers and necessitated a change in the mechanism of their provision to increase efficiency.

The research objective. Research of the European experience of streamlining inter-budgetary relations and assessment of the possibility of its adaptation to the domestic practice of public administration

The statement of basic materials. This article analyzes the current practice of organizing internal inter-budgetary financial relations, considers the basic concepts and models in developed foreign countries.

Conclusions. It is analyzed that in a democratic society the territorial organization of power can be based only on the obligatory use of local self-government, proposals to improve inter-budgetary relations in Ukraine, based on European experience have been developed.

Keywords: inter-budgetary relations; budget; local budgets; budget system.

Актуальність теми дослідження. В умовах сучасного економічного розвитку нашої країни, на злобу дня постає модернізація держави, формування ефективної системи державного управління, що має бути здатною до впровадження дієвих, системних та послідовних рішень

Постановка проблеми. Однією з найвагоміших проблем сучасної України є формування самодостатніх територіальних громад, що являє собою необхідну умову задля успішної розбудови держави. Адже ефективно управління у будь – якому суспільстві уможливується

ФІНАНСИ

лише за наявності широко розповсюдженої системи місцевого самоврядування, що є основною ознакою демократії.

Європейський досвід показує, що децентралізація влади та інтенсивний розвиток самодостатніх територіальних громад є запорукою високого ступеня соціально – економічного розвитку держав. Зараз не існує універсального стандарту упорядкування міжбюджетних відносин, який би можна було запровадити в повному обсязі і без змін для України. Саме тому важливо розглянути існуючі моделі місцевого самоврядування, набутий досвід та проблемні питання європейських держав у цьому руслі, з метою імплементації найкращих практик упорядкування міжбюджетних відносин в Україні. Адаптація оптимізація міжбюджетних відносин в напрямку посилення децентралізації влади є одним із ключових чинників підвищення економічного розвитку всієї країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням зарубіжного досвіду налагодження міжбюджетних відносин та можливостями його впровадження в Україні була приділена увага таких вітчизняних науковців як, Бутко М. П., Геєць В. М., Даниленко А. І., Данилишин Б. М., Ільчук В. П., Шкарлет С. М., С. Л. Шульц, Миргородська Л. О., Касич А. О., Наконечна Г. Я., Вакуленко В. М., Костирко Л. А. та багатьох інших.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Системного дослідження потребує розподіл повноважень міжбюджетних відносин в Україні. Особливої уваги потребує зміна механізму надання трансфертів для підвищення ефективності перерахування коштів між бюджетами різних рівнів, оскільки наявна не оптимальність чинної моделі.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження європейського досвіду упорядкування міжбюджетних відносин та оцінка можливості його адаптації у вітчизняну практику публічного управління.

Викладення основного матеріалу. Питання місцевих фінансів розвинутих країн починає набувати досить широкого розповсюдження ще у XIX сторіччі. А. Сміт надає одне з перших теоретичних обґрунтувань розподілення державних і місцевих фінансів. В його творі «Дослідження про природу і причини багатства народів» можемо спостерігати розподіл суспільних благ на ті, які надаються державою та призначені для споживання населенням усієї країни, а також на блага, якими користуються жителі певної територіальної одиниці. Саме їх, на думку А. Сміта, доцільно фінансувати за рахунок місцевих бюджетів [1].

У розвинутих зарубіжних країнах практика організації міжурядових відносин ґрунтується на базі двох основних теоретичних концепцій. Вони являють собою концепції бюджетного унітаризму та бюджетного федералізму. Крім названих вище, застосовується також концепція бюджетної децентралізації, а нещодавно в Західній Європі усе більшої популяризації набуває також концепція субсидарності. Отже, пропонується більш детально розглянути всі концепції та практику їх набуття в європейських країнах.

Бюджетний федералізм – це спосіб побудови бюджетних відносин між центральною владою та субнаціональних територіальних одиниць з приводу оптимального, науково обґрунтованого формування доходів бюджетів кожного рівня й фінансування видатків, здійснюваних з них [2].

Бюджетний федералізм базується на таких засадах:

- поєднання інтересів різних рівнів влади при розподіленні доходів і видатків;
- федеральним законодавством передбачено рівні права органів влади нижчого територіального рівня в реалізації потенціалу міжбюджетних відносин;
- розподілення податків на постійній та фіксованій основі між гілками бюджетної системи;
- регіони, що не мають задовільного податкового потенціалу, вирівнюються бюджетним регулюванням, доведенням бюджетних доходів до мінімально необхідного рівня;
- максимально можливе відшкодування бюджетам зменшення доходів або збільшення видатків згідно рішень, які приймають федеральні органи влади, а що стосується місцевих бюджетів – органами державної влади суб'єктів федерації;
- створення фіскальних умов шляхом розширення бази оподаткування задля підвищення економічного інтересу, що має на меті збільшення фінансової місцевої частки у бюджеті регіону або адміністративно – територіальної одиниці;

ФІНАНСИ

– обопільна порука органами влади усіх рівнів бюджетної системи з приводу дотримання зобов'язань за міжбюджетними відносинами;

– на всіх рівнях влади має місце публічність і прозорість міжбюджетних відносин.

Бюджетний федералізм має на меті в основному, забезпечення економічної результативності, дотримання територіальної справедливості та соціальної сталості. Досягнення цих цілей може бути забезпечено нормативно–законодавчим затвердженням відповідних бюджетних обов'язків федеральних, регіональних і місцевих органів влади на всіх стадіях бюджетного процесу [2].

Прикладами європейських країн з федеративним устроєм є – Австрійська республіка, королівство Бельгія, Федеративна республіка Німеччина, Швейцарська конфедерація.

Відмінною рисою кооперативних моделей бюджетного федералізму є тісна співпраця всіх гілок влади, з урахуванням активної політики центральної влади на знищення податкових дисбалансів на всіх рівнях управління і фінансового вирівнювання. За наявності таких моделей бюджетного федералізму на всій території країни центральною владою забезпечуються єдині стандарти суспільних послуг. Яскравими прикладами кооперативної моделі бюджетного федералізму є Австрійська республіка та Федеративна республіка Німеччина.

При бюджетному унітаризмі основні засади організації внутрішніх міжурядових фінансових відносин окреслюються центральною владою. Дуже інертну роль при цьому відіграють місцева і регіональна влади.

У багатьох унітарних країнах останнім часом почали активно впроваджувати окремі принципи бюджетного федералізму. Це, насамперед, стосується розподілу витрат між всіма гілками влади і компенсації щодо їх здійснення. Центральною владою обширно почала застосовуватися система консультування з місцевою та регіональною владою.

У такий спосіб, економічна і фінансова децентралізація, що характеризує більшість унітарних країн, призвела до створення нового змішаного типу внутрішніх міжурядових фінансових відносин. Нині вони поєднують у собі наявні принципи бюджетного унітаризму і федералізму. Тут прикладом можуть бути такі європейські країни як Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Королівство Данія, Королівство Швеція, Фінляндська республіка та інші.

На сучасному етапі економічного розвитку країн, все більшого розповсюдження набуває своєрідна форма бюджетної децентралізації, що дістала назву субсидарності, та має такі основні риси [3]:

1) якщо на місцевому рівні буде доведена неспроможність місцевої влади вирішувати певні проблеми, то влада вищого рівня має повне право на втручання до фінансової сфери місцевих рівнів;

2) термін субсидарність тлумачиться як допомога. Мається на увазі, що вона буде ефективнішою за відповідні заходи на місцевому рівні. Таким чином, це повинно сприяти фінансовій автономії місцевої влади, виключаючи її підлеглисть;

3) субсидарність ґрунтується на обов'язковому розгалуженні повноважень між усіма гілками влади. За цих обставин, відносини між усіма рівнями влади ґрунтуються виключно на принципах кооперації;

4) делегування частини своїх повноважень зверху вниз, і в зворотньому напрямку.

Таким чином, можемо згрупувати європейські держави за такими критеріями (Табл. 1)

Таблиця 1

Групи держав за регулюванням відносин між рівнями бюджетної системи

Критерії	Держави
Відносно велика самостійність регіональної і місцевої влади сфері податків	Великобританія
Велика роль у фінансуванні видатків на соціальні потреби регіональною і місцевою владою	Фінляндія, Данія, Швеція, Норвегія
Відносна самостійність в сукупності з ефективним співробітництвом між різними рівнями бюджетів	Австрія, Швейцарія, Німеччина,
Велика залежність регіонів від центру	Італія, Бельгія, Іспанія, Португалія, Нідерланди, Франція, Греція

Джерело: [2]

ФІНАНСИ

Дослідження практики міжбюджетних відносин на рівні місцевого самоврядування засвідчило, що під час муніципальних реформ у європейських країнах склались три основні моделі:

- Англосаксонська, що характеризується високим рівнем автономії місцевого самоврядування, контролем з боку населення, відсутністю органів державної влади на місцях (Великобританія);

- Континентальна, яка характеризується поєднанням державного управління і місцевого самоврядування. Вона має обмежену автономію місцевого самоврядування, характеризується наявністю на місцях спеціальних державних уповноважених, які виконують функцію контролю органів місцевого самоврядування (Франція, Бельгія, Польща, Італія, Іспанія, Болгарія, Нідерланди);

- Змішана модель, характеризується тим, що на рівні місцевого самоврядування наявний виборний орган, який являє собою як ланку муніципального управління, так і може бути представником державної влади (Німеччина, Австрія).

Найбільш характерні риси англосаксонської моделі притаманні Великобританії. Вона є класичним зразком побудови місцевого самоврядування в монархії. Спеціальний закон про місцеве самоврядування було прийнято в 1974 р., а новий акт про місцеве самоврядування - у 2000 році [4, стр.72]. Великобританія має складну структуру адміністративного устрою та формується з 4 історичних областей: Англії, Уельсу, Північної Ірландії та Шотландії. В Англії налічується 9 регіонів, які поділяються на графства, територія Уельсу складається з 22 округів, у Шотландії утворені 32 територіальні одиниці місцевого управління, територія Північної Ірландії складається з 26 округів [4, стр.72].

У Великобританії в місцевих радах створюються цільові комітети, до відання яких віднесено вирішення питань щодо освіти, доріг, соціальної допомоги і тому подібних. Нормативні акти органів місцевої влади закріплюють неухильні засади для виконання кожною конкретною територією. Але для набрання чинності, вони мають бути затверджені відповідним центральним урядовим відомством.

Однією з характерних рис, що притаманні Великобританії, є відсутність на місцях представників уряду, які могли б контролювати діяльність місцевих виборних органів. Попри те, певний контроль з боку держави існує. Це досягається завдяки тому, що:

- міністри видають обов'язкові інструкції для підконтрольних місцевих служб;
- застосовується судовий контроль. При виникненні в уряді питання про неналежне виконання місцевою владою своїх обов'язків, він має право звернутися до суду з позовом;
- місцеві ради можуть бути проінспектовані відповідними міністерствами, питання що стосуються безпосередньо місцевого самоврядування (наприклад міністерством освіти);
- контролюється використання фінансових ресурсів, що були виділені центром. На місцевому рівні існує посада аудитора, який перевіряє використання коштів.
- також існують посади, що призначається королевою – це омбудсмени. До їх відання входить перевірка та реагування на скарги, що викликані несумлінним виконанням своїх обов'язків з боку органів місцевої влади щодо адміністративної діяльності;
- крім того, можна говорити про оперативність реагування – на офіційних сайтах омбудсменів є форми он-лайн подачі скарги та гаряча лінія для консультацій [5, стр. 83].

Тому як наслідок, Великобританія отримала такі надбання децентралізаційних процесів:

- Органи місцевого самоврядування мають здійснювати виключно ті повноваження, що передбачені статутом;

- Зокрема, діяльність, що не передбачена законом, може бути розцінена як незаконна;

- Законність актів органів місцевого самоврядування контролюються судом.

Щодо Франції, як представника континентальної моделі, то існуючий там адміністративно – територіальний устрій є результатом тривалої еволюції території держави під впливом різних чинників.

Початком децентралізаційних реформ у Франції прийнято вважати 1982 рік, але французькі науковці наголошують, що цей розвиток був покладений засновником П'ятої республіки Шарлем

ФІНАНСИ

де Голлем. Він прийшов до влади у 1958 році і створив у країні міцну вертикаль влади, що в умовах післявоєнної економічної кризи було дуже ефективним кроком. Але у 1968 році ним же було заявлено ініціативу проведення референдуму щодо реформування Сенату. Зміст таких дій полягав у тому, щоб надати регіону статус територіальної громади з розширенням її повноважень. Та результати референдуму на той момент дали негативний результат.

За нині діючим законодавством у Республіці Франція налічується: 36673 комуни, 100 департаментів, 25 регіонів, 4 заморські території, 2 заморські одиниці з особливим статусом, 3 провінції у складі заморської території. Головний принцип створення адміністративно – територіальних одиниць – це їх спроможність управляти виборними радами. У 2002 році у Франції був прийнятий закон про створення так званих агломерацій. Це дало змогу об'єднати населені пункти та об'єднати комуни.

Таким чином створилися умови для їх саморозвитку – вирішуються проблеми, що цікавлять в тому числі і жителів сусідніх громад, економиться державний ресурс, створюється підґрунтя для самостійного потенціалу заробляти кошти. Маючи дуже велику кількість комун, у Франції не одноразово піднімалось питання про їх злиття або укрупнення, але без радикальних заходів з боку держави. Не зважаючи на відсутність у комунах офіційних представників уряду, у Франції існує досить жорстка система контролю за діяльністю комун. Він здійснюється через представників уряду (префекта та супрефекта), які можуть призупиняти виконання рішень муніципальних рад у разі їх невідповідності законам.

Французькі реформи показують, що центральний уряд залишає за собою тільки функції, що мають загальнонаціональний характер та такі, що згідно з чинним законодавством не можуть делегуватися на місце.

Таким чином, державна політика Франції у сфері упорядкування місцевого самоврядування здійснюється за двома напрямками: деконцентрація – більш обширна передача владою своїх адміністративних функцій на місце, а також децентралізація – перекладання частини своїх владних повноважень на місцеві органи самоврядування.

Змішану модель місцевого самоврядування пропонується розглянути на прикладі Федеративної республіки Німеччина.

Для Німеччини, основними адміністративно – територіальними одиницями якої є федеральні землі (суб'єкти федерації, їх 16, що в свою чергу діляться на райони та міські округи), більша частина завдань вирішуються федерацією і землями обопільно. Федерація дає фінансування на об'єкти, що мають загально федеральне значення, а землі фінансують об'єкти регіонального призначення, громади в свою чергу забезпечують всі місцеві соціально-побутові, освітні, культурні заходи.

В Німеччині забезпечено основні чотири форми фінансового вирівнювання: первинне вертикальне та первинне горизонтальне вирівнювання – розподіл податків між федерацією і землями та розподіл цих надходжень між самими землями; вторинне горизонтальне та вторинне вертикальне вирівнювання – перерозподіл фіскальних надходжень між землями та перерозподіл на користь земель частини фіскальних надходжень (що спочатку були призначені для федерації). Такі форми вирівнювання дають змогу соціалізувати бюджетну політику.

У Німеччині розрахунок трансфертів базується на тому, що спочатку визначається фіскальний потенціал кожної землі. Загальна сума податкових надходжень корегується на щільність населення і рівень урбанізації, таким чином обчислюється стандартний податковий потенціал, що належить конкретній землі. Виходячи з цього, якщо різниця між реальним показником і стандартним є від'ємною, то ця земля отримує грант за рахунок інших земель, що мають вищий за середній показник податкового потенціалу. Такий перерозподіл має на меті забезпечення єдиного стандарту життєвого рівня в усій федерації.

Висновки. Враховуючи досвід розвинених країн Європи можна зробити висновок, що бюджетний федералізм як модель організації міжбюджетних відносин ґрунтується на фінансовій незалежності кожної ланки влади, законодавчо встановлено закріплення джерел доходів за кожним рівнем бюджетів в таких обсягах, що є достатніми для фінансування видаткових повноважень. Щодо недоліків цієї концепції, тут можна виділити ймовірне дублювання

ФІНАНСИ

повноважень місцевою владою відносно повноважень центральної влади. Що стосується бюджетного унітаризму, то перевагами можна виділити активну політику центральної влади щодо забезпечення унітарних стандартів суспільних послуг у всій країні та вирівнювання податкових дисбалансів. Із недоліків цієї концепції можна виділити обмеження обсягу владних повноважень місцевої влади [6, с. 84].

Отже, європейський досвід свідчить про те, що в демократичному суспільстві територіальна організація влади може ґрунтуватися виключно на використанні місцевого самоврядування. Воно являє собою специфічну форму публічної влади окремих територіальних громад, в результаті чого забезпечується здійснення їх права справджувати управління в межах відповідних територіальних одиниць та своїми силами розв'язувати питання місцевого значення.

Зарубіжний досвід не дозволяє знайти еталон, повністю придатний для України. В кожній країні свої особливості застосування механізму міжбюджетних відносин поряд із загальними підходами по ряду принципових питань. Відсутність ідеальної для всіх країн моделі міжбюджетних відносин зумовлена значним впливом політики та історичних традицій на бюджетно-податковий устрій різних країн [7, с. 55].

Імплементацию в Україні європейського досвіду упорядкування міжбюджетних відносин можна втілити лише із внесенням певних корективів до існуючих моделей розвитку місцевого самоврядування. Розуміючи, що наша країна має свої особливості розвитку місцевого самоврядування, враховуючи сучасний стан економічного розвитку та наявність політичної складової, можна висловити припущення що оптимальний напрямок руху був здійснений в бік дуалізму муніципального управління. За цією концепцією місцевому самоврядуванню притаманний як громадський, так і владний характер. Тобто органи місцевого самоврядування не залежать від держави у вирішенні локальних питань, виключно в межах чинного законодавства, а в політичному напрямку розглядаються як органи держави, що виконують її функції і повноваження [8].

З метою успішно рухатися у вибраному напрямку необхідно: виділити чіткий розподіл повноважень за рівнями управління, удосконалити вектори локалізації економічного простору та формування фінансової бази самостійних територіальних одиниць, удосконалити систему місцевих податків, запровадити мотиваційні преференції для органів місцевого самоврядування. Таким чином в результаті маємо отримати сильну демократичну державу із самодостатнім місцевим самоврядуванням, що здатне ефективно вирішувати проблеми на місцях і продуктивно забезпечувати населення широким спектром публічних послуг.

Література

1. Сміт, А. Дослідження про природу і причини багатства народів / А. Сміт. - Київ : Наш формат. - 2018. - 722 с.
2. Бюджетний федералізм: світовий досвід теорії та практики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/72339/ekonomika/byudzhetniy_federalizm_svi_toviy_dosvid_teoriyi_praktiki.
3. Поняття про внутрішні міжурядові фінансові відносин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/16780914/ekonomika/ponyattya_pro_vnutrishni_mizhuryadovi_finansovi_vidnosin.
4. Касич, А. О. Управління процесами децентралізації: зарубіжний досвід та стратегічні завдання для України / А. О. Касич // Економіка і суспільство. - 2017. - № 13. - С. 71-77.
5. Шпак, Ю. О. Досвід реформування місцевого самоврядування у Великобританії / Ю. О. Шпак // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Юриспруденція. - 2014. - № 10-1 том. 1. – С. 82-84.
6. Наконечна, Г. Я. Зарубіжний досвід міжбюджетних відносин // Г. Я. Наконечна, Я. Л. Лукаш // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки. - 2016. - Вип. 2(2). - С. 81-85.

References

1. Smit, A. (2018). *Doslidzhennya pro pryrodu i prychny bahatsva narodiv [Research on the nature and causes of the wealth of nations]*. Kyiv: Nash format [in Ukrainian].
2. Biudzhetnyi federalizm: svitoviy dosvid teorii ta praktyky [Budget federalism: world experience of theory and practice]. (n.d.). pidruchniki.com. Retrieved from https://pidruchniki.com/72339/ekonomika/byudzhetniy_federalizm_svi_toviy_dosvid_teoriyi_praktiki [in Ukrainian].
3. Poniattia pro vnutrishni mizhuryadovi finansovi vidnosyn [The concept of internal inter-budgetary financial relations]. (n.d.). pidruchniki.com. Retrieved from https://pidruchniki.com/16780914/ekonomika/ponyattya_pro_vnutrishni_mizhuryadovi_finansovi_vidnosin [in Ukrainian].
4. Kasych, A. O. (2017). Upravlinnya protsesamy detsentralizatsiyi: zarubizhnyi dosvid ta stratehichni zavdannya dlya Ukrainy [Management of decentralization processes: foreign experience and strategic objectives for Ukraine]. *Ekonomika i suspilstvo - Economy and society*, 13, 71-77 [in Ukrainian].
5. Shpak, Yu. O. (2014). Dosvid reformuvannya mistsevoho samovriaduvannya u Velykobrytanii [Experience of local government reform in the UK]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser. Yurysprudentsia - Scientific Bulletin of the International*

ФІНАНСИ

7. Костирко, Л. А. Зарубіжний досвід регулювання міжбюджетних відносин та можливості його адаптації в Україні / Л. А. Костирко, Н. Ю. Велентейчик // Часопис економічних реформ. - 2016. - № 1 (21). - С. 55-64.

8. Лелеченко, А. П. Зарубіжний досвід організації функціонування місцевого самоврядування: імплементація в Україні / А. П. Лелеченко // Державне управління: удосконалення та розвиток. - 2011. - № 3. – Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=266>.

Humanities University. Ser. Jurisprudence, 10-1, 82-84 [in Ukrainian].

6. Nakonechna, H. Ya., Lukash, Ya. L. (2016). Zarubizhnyi dosvid mizhbiudzhethnyh vidnosyn [Foreign experience of inter-budgetary relations]. *Naukovi visnyk Hersonskoho derzhavnoho universytetu - Scientific Bulletin of Kherson State University, 2(2), 81-85 [in Ukrainian].*

7. Kostyrko, L. A., Velenteichyk, N. Yu. (2016). Zarubizhnyi dosvid rehuluvannya mizhbiudzhethnyh vidnosyn ta moshlyvosti yoho adaptatsii v Ukraini [Foreign experience in regulating inter-budgetaryrelations and the possibility of its adaptation [in Ukrainian].

Chasopys ekonomichnyh reform - Journal of Economic Reforms, 1(21), 55-64 [in Ukrainian].

1. 8. Lelechenko, A. P. (2011). Zarubizhnyi dosvid orhanizatsii funktsionuvannya mistsevoho samovriaduvannya: implementatsia v Ukraini [Foreign experience in organizing the functioning of local self-government: implementation in Ukraine]. *Electronnyi zhurnal «Derzhavne upravlinnia: udoskomalennia ta rozvytok» - Electronic magazine «Public Administration: Improvement and Development», 3. Retrieved from <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=266> [in Ukrainian].*

Надійшла 13.08.2019

Бібліографічний опис для цитування :

Агафошина, М. П. Європейський досвід упорядкування міжбюджетних відносин та можливості його імплементації в Україні / М. П. Агафошина // Науковий вісник Полісся. – 2019. - № 3 (19). – С. 84-90.

**Агафошина
Марина Петрівна** аспірант кафедри менеджменту та державної служби, Чернігівський національний технологічний університет;
<https://orcid.org/0000-0001-6761-4689>;
E-mail: uprarch2@ukr.net

**Ahafoshyna
Maryna Petrivna** Postgraduate Student at the department of management and public service, Chernihiv National University of Tehnology;
<https://orcid.org/0000-0001-6761-4689>;
E-mail: uprarch2@ukr.net.

ІНВЕСТИЦІЇ

УДК 338.242.4[330.341.1:69]

UDC 338.242.4[330.341.1:69]

О. О. Ланьо, здобувач

O. O. Lano, Degree Seeker

**ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО
ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА РОЗВИТКУ
БУДІВЕЛЬНОЇ СФЕРИ****PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP AS
AN INNOVATIVE FORM OF CONSTRUCTION
DEVELOPMENT**

Актуальність теми дослідження. Сфера будівництва є однією із провідних видів економічної діяльності, оскільки, окрім того, що створює велику кількість робочих місць, також перебуває у тісних виробничих відносинах з усіма ланками народного господарства. Це актуалізує науковий пошук способів підвищення ділової активності суб'єктів цієї галузі.

Постановка проблеми. Перманентний дефіцит бюджетних коштів на високоартісні інфраструктурні проекти та відносно низькі показники розвитку будівельної галузі обумовлюють актуальність налагодження взаємовигідних взаємовідносин між державною та бізнесом на основі ДПП.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку будівельної галузі розкривається у працях В. Гамалія, К. Мамонова, О. Угоднікової, М. Татар та ін. Методологічні засади ДПП знайшли відображення у працях О. Карого, К. Павлюка, Л. Гриценко, С. Науменкової та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Подальших досліджень потребує проблематика активізації розвитку будівельної сфери, використовуючи інструмент ДПП.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування концептуальних засад застосування ДПП у будівельній сфері шляхом виокремлення ключових факторів для максимізації позитивного синергетичного ефекту від такої взаємодії.

Викладення основного матеріалу. У статті проаналізовано поточні тренди розвитку будівельної галузі; обґрунтовано стримуючі чинники до використання ДПП у будівельній сфері; окреслено детермінанти результативного, ефективного та економічного партнерства.

Висновки. Обґрунтовано детермінантні параметри модернізованої моделі державно-приватного партнерства у сфері будівництва; структуровано передумови її застосування.

Ключові слова: будівельна сфера; державно-приватне партнерство; інвестиції.

DOI: 10.25140/2410-9576-2019-3(19)-91-97

Актуальність теми дослідження. Будівництво – це унікальна сфера матеріального виробництва. Притаманні йому видові особливості зумовлюють високу інерційність у функціонуванні цієї галузі та окремих підприємств; обумовлюють дуже повільний процес змін і трансформацій. Найочевидніше це проявляється в умовах розгортання економічних і фінансових криз. При цьому зміни, що відбуваються у будівельній сфері, проявляються значно гостріше і протяжніше у часі, ніж у будь-якій іншій галузі народного господарства. Саме це й актуалізує науковий пошук способів підвищення ефективності функціонування розвитку суб'єктів цієї галузі.

Постановка проблеми. Наразі будівельна індустрія України зазнає значних труднощів, зокрема, частка галузі у ВВП України стабільно знижується. Так, якщо за результатами 2010 року вона становила 3,28%, то у 2018 році вже не перевищує 2,3%. Поряд з цим спостерігаються і позитивні зрушення – вперше з 2010 року будівництво станом на 01.01.2019 увійшло до списку прибуткових галузей України. Також стабільно щорічно знижується кількість збиткових підприємств будівельної

Urgency of the research. The construction sector is one of the leading economic activities, because, in addition to creating a large number of job vacancies, it is also in close production relations with all parts of the economy. This actualizes the scientific search for ways to increase the business activity of the subjects of this industry.

Target setting. The permanent deficit of budget funds for high-cost infrastructure projects and relatively low indicators of development of the construction industry determine the urgency of establishing mutually beneficial relations between government and business on the basis of PPP.

Actual scientific researches and issues analysis. Problems of development of the construction industry are researched by V. Gamaliy, K. Mamonov, O. Ugodnikova, M. Tatar and others. Methodological principles of PPP are reflected in the papers of O. Kary, K. Pavlyuk, L. Hrytsenko, S. Naumenkova and others.

Uninvestigated parts of general matters defining. Further research is needed on the issues of intensifying the development of the construction sector, using the PPP tool.

The research objective. The aim of the article is to substantiate the conceptual foundations of the application of PPP in the construction sector by identifying key factors to maximize the positive synergistic effect of such interaction.

The statement of basic materials. The article analyzes the current trends in the construction industry; restraining factors to the use of PPP in the construction sector are substantiated; the determinants of effective, efficient and economic partnership are outlined.

Conclusions. Determinant parameters of the modernized model of public-private partnership in the field of construction are substantiated; the preconditions of its application are structured.

Keywords: construction sphere; public-private partnership; investments.

ІНВЕСТИЦІЇ

галузі. Все це у сукупності обґрунтовує важливість застосування таких організаційно-економічних інструментів, які б могли посилити внутрішній потенціал підприємств будівельної сфери до сталого розвитку та максимально використати їх здатність до мультиплікування економічного ефекту. Останнє на основі зворотних зв'язків сприяє їх подальшому розвитку. У цьому контексті нам видається необхідним налагодження взаємовигідних взаємовідносин між державною та підприємствами будівельної сфери на основі державно-приватного партнерства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зауважимо, що проблематика розвитку будівельної галузі детально та різнобічно розкривається у працях В. Ф. Гамалія, С. А. Романчука та О. В. [1], К. Мамонова [2], О. Угоднікової [3], М. Татар [4], І. Л. Літовченка [5] та ін. Своєю чергою, методологічні засади державно-приватного партнерства знайшли відображення у працях О. Карого [6], К. Павлюка [7], Л. Гриценко [8], С. Науменкової [9] та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Високо оцінюючи вклад науковців у розвиток зазначених наукових напрямів, поряд з цим подальших досліджень потребує вивчення проблематики формування таких підходів до активізації розвитку будівельної сфери із використанням інструменту державно-приватного партнерства, які б дозволяли максимізувати економічних ефект обох суб'єктів договірних відносин.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування концептуальних засад застосування державно-приватного партнерства у будівельній сфері шляхом виокремлення ключових факторів для максимізації позитивного синергетичного ефекту від такої взаємодії.

Викладення основного матеріалу. Будівництво – це беззаперечно одна з ключових фондоутворюючих галузей, від розвитку якої багато у чому залежить формування національної економіки. Зокрема, це пов'язано з тим, що ця сфера економічних відносин тісно пов'язана з іншими галузями економіки завдяки ресурсомісткості будівництва. Так, за оцінками В. Ф. Гамалія, С. А. Романчука та О. В. Ткачука у будівництві використовується 10% продукції машинобудування, 20% прокату чорних металів, 40% лісоматеріалів. Окрім цього воно споживає вироби хімічної промисловості (лаки, фарби, пластмаси), також для виробництва будівельних матеріалів потрібна велика кількість палива і води. Окрім цього, транспортні витрати у собівартості будівництва становлять біля 25% [1, с. 26]. Все це доводить, що будівельна сфера характеризується сильним синергетичним ефектом впливу на стан економіки країни загалом. Утім, з іншого боку, в умовах економічної стагнації саме будівельна галузь виступає своєрідним індикатором глибини економічного падіння. Більше того, чим сильніші прояви економічних кризових явища, тим повільніше будівельна галузь повертається на докризовий рівень розвитку.

Зауважимо, що станом на 01.07.2019 у сфері будівництва функціонує близько 27 тисяч підприємств із загальною чисельністю працівників 265 тисяч осіб (Табл. 1). За даними Державної служби статистики у січні-березні 2019 року за рахунок усіх джерел фінансування освоєно капітальних інвестицій на суму 108,3 млрд. грн. (з них 45,3 млрд. грн. або 41,8 % – інвестиції у будівництво), що на 17,8 % більше проти відповідного періоду 2018 року. Більше того, як засвідчують дані (Табл. 1), у 2019 році простежується позитивний тренд розвитку будівельної сфери, порівняно з показниками 2018 року.

Таблиця 1

Загальні показники стану будівельної сфери України станом на 01.07.2019

Показник	Значення показника
Обсяг освоєних капітальних вкладень за січень-березень 2019 року, млрд. грн.	108,3
у % до відповідного періоду 2018 року	117,8
Обсяг виконаних будівельних робіт за січень-травень 2019 року, млрд. грн.	51, 824
у % до відповідного періоду 2018 року	126,3
Загальна кількість будівельних підприємств за січень-червень 2019 року, од.	27 468
Чисельність найманих працівників у будівництві січень-червень 2019 року, тис. ос.	265,0
Середня заробітна плата штатних працівників у будівництві у травні 2019 року, грн.	9 234,0
у % до відповідного періоду 2018 року	122,5
Капітальні інвестиції у будівництво за січень-березень 2019 року, млрд. грн.	45,3
у % до відповідного періоду 2018 року	114,3

Джерело: Узагальнено автором на основі статистичних даних Міністерство розвитку громад та територій України

ІНВЕСТИЦІЇ

Свою чергою, проведений аналіз динаміки обсягу виконаних будівельних робіт протягом 2010-2018 років дозволяє емпірично довести тісний взаємозв'язок між діловою активністю економічних агентів будівельної сфери та економічними умовами господарювання. Як видно з даних (Табл. 2) протягом 2013-2014 років спостерігалось різке зниження як загального обсягу виконаних будівельних робіт, так і будівництва будівель зокрема. Згідно з статистичними даними відновлення діяльності будівельної сфери розпочалося вже з 2015 року, що, на нашу думку, є сумнівним, а подібний тренд може бути викликаний макроекономічними чинниками, а саме кардинальною девальвацією гривні протягом 2014 року. Поряд з цим це не можна вважати суттєвим чинником для 2017-2018 років, що дозволяє говорити про певний існуючий потенціал сталого функціонування та розвитку цієї галузі.

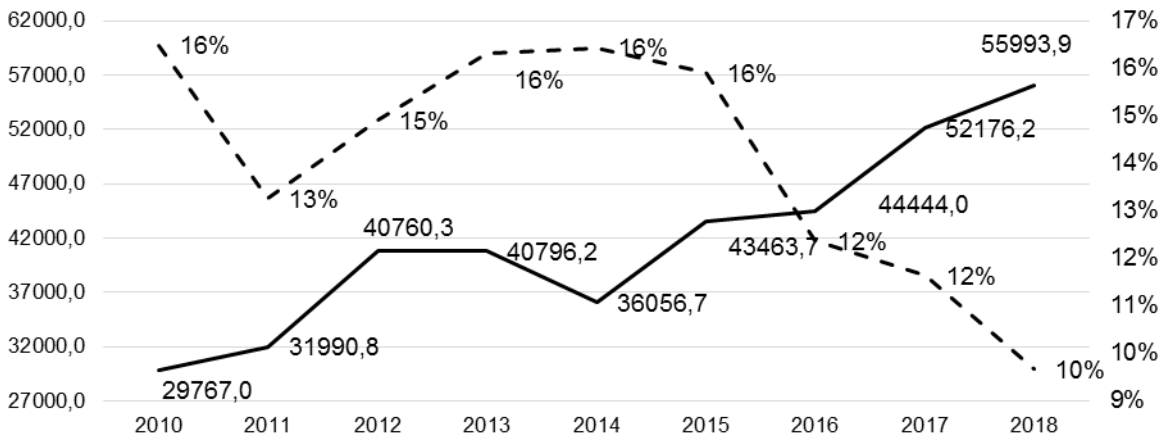
Таблиця 2

Динаміка обсягу виконаних будівельних робіт протягом 2010-2018 років

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Загальний обсяг виконаних будівельних робіт, млрд. грн.	42,9	61,7	62,9	58,6	51,1	57,5	73,7	105,7	141,2
у % до попереднього періоду (темپ приросту)	-	44%	2%	-7%	-13%	13%	28%	43%	34%
у т. ч. будівлі, млрд. грн.	19,7	26,7	28,1	28,3	24,9	28,9	38,1	52,8	66,8
у % до попереднього періоду (темп приросту)	-	36%	5%	1%	-12%	16%	32%	39%	27%
Частка будівель у загальному обсязі будівельної продукції, %	46%	43%	45%	48%	49%	50%	52%	50%	47%

Джерело: Розраховано автором на основі статистичних даних Державної служби статистики України

Поряд з цим, вважаємо, що одним з найбільш стримуючих чинників розвитку будівельної сфери України є недостатність інвестицій у цю галузь, що безпосередньо відображається на показниках капітальних інвестицій в основний капітал, до яких включається вкладання інвестицій в капітальне будівництво, реконструкцію та розширення як житлового, так і виробничого фонду країни (Рис. 1).

— Обсяг капітальних інвестицій у будівництво, млн. грн.
 - - - Частка капітальних інвестицій у будівництво у загальному обсязі капітальних інвестицій, %

Рис. 1. Динаміка масштабів капітальних інвестицій у будівництво протягом 2010-2018 років

Джерело: Розраховано автором на основі статистичних даних Державної служби статистики України

Відмітимо, що розвиток будівельної галузі неминує викликає економічне зростання у країні та сприяє вирішенню багатьох соціальних проблем.

ІНВЕСТИЦІЇ

Узагальнюючи все вищезазначене, вважаємо доцільним, як інструмент стимулювання притоку капітальних інвестицій у будівельну сферу розглядати державно-приватне партнерство. Відмітимо, що об'єктивний розвиток та ускладнення соціально-економічних відносин у всіх сферах економічного буття стимулює виникнення нових інтеграційних утворень, які мають на меті гармонізацію інтересів широкого кола економічних агентів, а також розробку механізмів взаємовигідної співпраці між ними з метою максимізації економічної ефективності певної діяльності. Загалом у XXI ст. зростає значимість формування системи партнерства як конструктивної взаємодії органів влади, бізнесу та некомерційних організацій при вирішенні соціально-економічних завдань, що простежуються у всіх сферах економічної діяльності, у тому числі будівництві.

Прикладом такої організаційної структури є державно-приватне партнерство, яке здійснює значний позитивний вплив на економіку за рахунок, з одного боку, зменшення навантаження на державний бюджет, а з іншого боку, створення додаткових можливостей для розвитку підприємництва, залучення інвестицій у реальний сектор економіки.

В аспекті вітчизняної будівельної сфери відмітимо, що у рамках реалізації державних житлових програм у 2019 році за рахунок бюджетних коштів фінансуються такі програми: «Надання державної підтримки для будівництва (придбання) доступного житла» (бюджетом передбачено фінансування в обсязі 100,0 млн грн); «Здешевлення вартості іпотечних кредитів для забезпечення доступним житлом громадян, які потребують поліпшення житлових умов» (50,4 млн грн); «Державне пільгове кредитування індивідуальних сільських забудовників на будівництво (реконструкцію) та придбання житла» (41,0 млн грн); «Часткова компенсація відсоткової ставки кредитів комерційних банків молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла» (27,0 млн грн). Однак, все це опосередковано впливає на інвестиційну підтримку будівельної сфери, а отже, не дозволяє забезпечити суттєвий вплив на рівень їх ділової активності.

Погоджуємося з позицією А. С. Корчагіної, що виняткове значення державно-приватного партнерства визначається у такому:

1) партнерство між державним та приватним підприємництвом дозволяє сформувати джерела фінансування національної інноваційної системи. Операційно це може бути реалізовано через впровадження в Україні інститутів розвитку. При цьому відмітимо, що головна відмінність інститутів розвитку від інших інститутів полягає у тому, що метою їх діяльності є позитивні зміни в економіці країни, її розвиток;

2) державно-приватне партнерство є потужним та перспективним інструментом розвитку інноваційної інфраструктури;

3) конструктивне партнерство держави і бізнесу нерозривно пов'язане з комплексним формуванням національної інноваційної системи, вбудованої в господарську систему країни;

4) особлива практична значущість державно-приватного партнерства полягає у його здатності сприяти подоланню технологічної відсталості, що, своєю чергою, стимулює асиміляцію наукових досягнень у господарську систему [10].

Аналізуючи зарубіжний підхід до застосування державно-приватного партнерства бачимо, що вибір галузі застосування цього інструменту суттєво різниться, що очевидно корелює з пріоритетами економічної політики країни, утім, всі вони прямо або опосередковано пов'язані з будівельною сферою, що пояснюється її тісною інтегрованістю з іншими галузями економіки, про що йшлося вище. Це обумовлює високий потенціал ефективності застосування такого інструменту у будівельній сфері.

Поряд з цим, існує низка принципових аспектів, які потребують детального вивчення та вирішення, а саме:

- виявлення умов діяльності державно-приватного партнерства у будівельній сфері та його нормативно-правового забезпечення;

- визначення сфер можливої реалізації державно-приватного партнерства в будівництві (житлове, нежитлове, інженерні споруди) між державним і приватним сектором на основі принципів інтелектуальної конкуренції та врахування ризиків;

ІНВЕСТИЦІЇ

- оцінки його ефективності та впливу на економічні показники розвитку будівельної сфери;
- розробки пропозицій щодо вдосконалення взаємодії та розвитку партнерства держави і бізнесу у будівельній сфері.

Як загальні передумови співпраці бізнесу і держави у рамках державно-приватного партнерства необхідно виокремити такі: політична стабільність, що встановлює спадкоємність соціально-політичного курсу і незмінність стандартів взаємодії; забезпечення збалансованості ризиків, які повинні бути адекватно розподілені між учасниками, тобто державою та приватним бізнесом, наприклад, будівельними компаніями. На наше переконання, саме останнє, тобто відсутність єдиної системи управління і механізмів оптимальної взаємодії між учасниками партнерства є основною причиною, яка стримує розвиток системи державно-приватного партнерства в Україні.

Також, не менш важливою передумовою розвитку державно-приватного партнерства є концептуалізація його сутності. Так, згідно з Законом України «Про державно-приватне партнерство» воно тлумачиться як співробітництво між державою та приватними юридичними особами. Своєю чергою, зарубіжними науковцями концепція державно-приватного партнерства розглядається з позиції проектного фінансування, тобто чітко виокремленого фінансового механізму, функціонування якого базується на специфічних принципах, методах та інструментах. Саме такий науковий підхід до тлумачення сутності та економічної природи державно-приватного партнерства видається нам доцільним до застосування.

Відмітимо, що унікальність державно-приватного партнерства у будівельній сфері полягає у тому, що, з одного боку, забезпечується позитивний результат для обох договірних сторін, а з іншого боку, його ефекти суттєво виходять за межі прямих інтересів як держави, так і приватних суб'єктів будівельної сфери. Так, до переваг застосування державно-приватного партнерства у будівельній сфері відносимо:

- успішне здійснення великих інфраструктурних проектів;
- розвиток інноваційних форм проектного фінансування;
- використання досвіду та професіоналізму приватного сектора при збереженні державного контролю над активами;
- стимулювання підприємницького мислення і впровадження передових методів управління в органах влади;
- розвиток розуміння і вибудовування дієвих відносин між бізнесом і владою.

Висновки. Отже, застосування державно-приватне партнерство у будівельній сфері, на наше переконання, стимулюватиме підвищення ділової активності суб'єктів цієї галузі. Вважаємо, що державно-приватне партнерство у будівельній сфері необхідно розглядати за такими сферами реалізації:

- у сфері інфраструктури (реалізація економічно-значущих інфраструктурних проектів);
- у соціальній сфері (нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт та технічне переоснащення соціальної інфраструктури, у тому числі спрямованої на підтримку соціально незахищених верств населення);
- у майновому комплексі (будівництво виробничих і невиробничих об'єктів нерухомості).

Також вважаємо, що основним пріоритетом застосування державно-приватного партнерства у сфері будівництва повинно бути його спрямування не на стабілізацію поточного стану, а, насамперед, на його модернізацію та передбачаючи таке: відповідність пріоритетним інноваційними напрямками розвитку економіки регіону; концентрацію зусиль на проривних напрямках розвитку будівельної галузі; створення та / або використання інноваційної продукції, технологій і методів; спрямованість на ресурсозбереження.

Це, своєю чергою, обумовлює необхідність формування інституційного середовища реалізації та розвитку інфраструктури державно-приватного партнерства відповідно до пріоритетів розвитку вітчизняної будівельної галузі. Проведене дослідження дозволяє сформулювати основні передумови розвитку модернізованого державно-приватного партнерства у будівельній сфері для забезпечення його результативності, ефективності та

ІНВЕСТИЦІЇ

економічності для обох суб'єктів договірних відносин, тобто і держави, і підприємства будівельної галузі (Рис. 2).

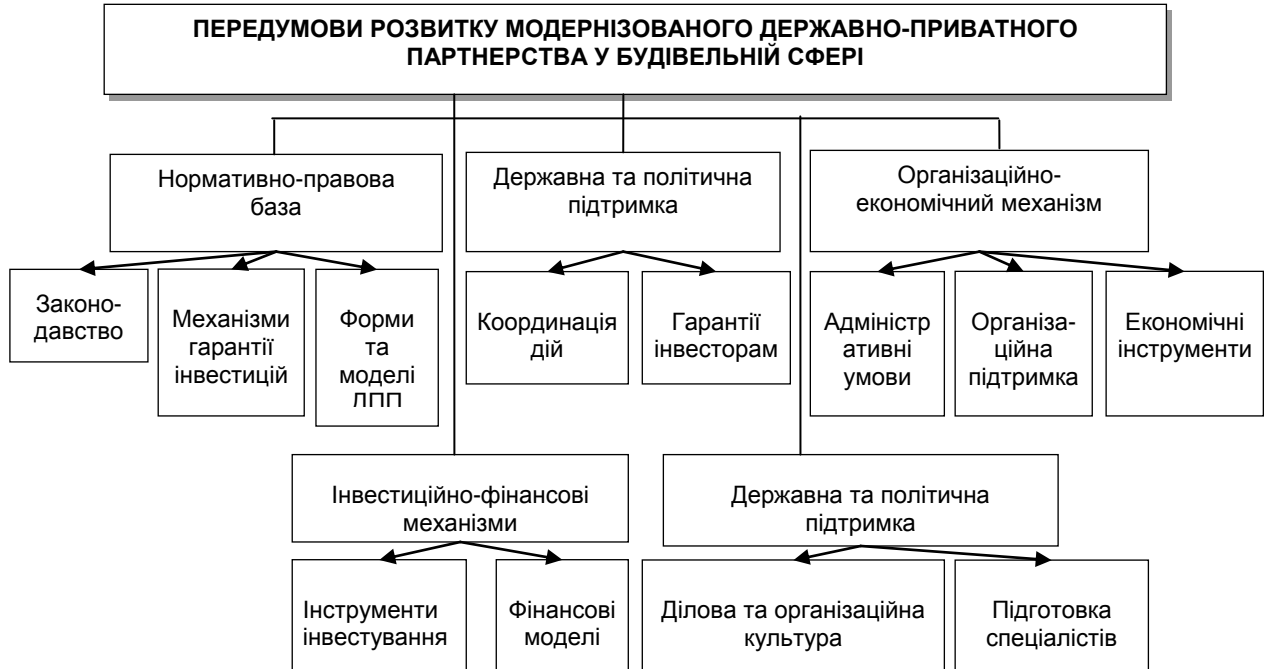

Рис. 2. Компонента структура передумов розвитку модернізованого державно-приватного партнерства у будівельній сфері

Джерело: розроблено автором

Окрім вищезазначеного, для стимулювання розвитку державно-приватного партнерства необхідно: розробити стратегію запровадження державно-приватне партнерство з позиції системного підходу; створити інституційно-правове, економічне та організаційне середовища; обґрунтувати підходи до оцінки результативності, ефективності та економічності застосування державно-приватне партнерство у будівельній сфері, що стане об'єктом подальших наукових досліджень.

Література

1. Гамалій, В. Ф. Прогнозування розвитку національного будівельного ринку в умовах економічної кризи / В. Ф. Гамалій, С. А. Романчук, О. В. Ткачук // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2013. – № 4(24). – С. 25-29.
2. Мамонов, К. А. Планування потенціалу розвитку будівельного підприємства / К. А. Мамонов, О. І. Угоднікова // Економічний аналіз. – 2013. – №13. – С. 311-316.
3. Угоднікова, О. І. Інформаційно-аналітичне забезпечення оцінки потенціалу розвитку підприємств будівельної галузі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 / О. І. Угоднікова. – Харків : Хар-кий нац. ун-т міського господарства ім. О. М. Бекетова, 2016. – 22 с.
4. Татар, М. С. Дослідження проблем розвитку ресурсного потенціалу будівельних підприємств України в умовах активізації факторів зовнішнього середовища / М. С. Татар // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2016. - Вип. 6(3).

References

1. Hamaliy, V. F., Romanchuk, S. A., & Tkachuk, O. V. (2013). Prohnozuvannya rozvytku natsionalnoho budivelnogo rynku v umovakh ekonomichnoyi kryzy [Forecasting the development of the national construction market in the economic crisis]. *Visnyk Berdyanskoho universytetu menedzhmentu i biznesu – Bulletin of Berdyansk University of Management and Business*, 4(24), 25-29 [in Ukrainian].
2. Mamonov, K. A., Uhodnikova, O. I. (2013). Planuvannya potentsialu rozvytku budivelnogo pidpryyemstva [Planning of the potential for building enterprise development]. *Ekonomichnyy analiz – Economic analysis*, 13, 311-316 [in Ukrainian].
3. Uhodnikova, O. I. (2016). Informatsiyno-analitychne zabezpechennya otsinky potentsialu rozvytku pidpryyemstv budivelnoyi haluzi [Information-analytical support for assessing the development potential of enterprises in the construction industry]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv: Kharkivskyy natsionalnyy universytet miskoho hospodarstva im. O. M. Beketova [in Ukrainian].
4. Tatar, M. S. (2016). Doslidzhennya problem rozvytku

ІНВЕСТИЦІЇ

- С. 81-86.

5. Литовченко, І. Л. Горизонты революции 4,0: маркетинговая деятельность строительных предприятий / И. Л. Литовченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. - 2017. - Вип. 25(1). - С. 159-163.

6. Карий, О. І. Проекти державно-приватного партнерства: ключові проблеми практичної реалізації / О. І. Карий, К. В. Процак, А. О. Мавріна // Економічний аналіз. - 2015. - Т. 20. - С. 35-44.

7. Павлюк, К. В. Сутність і роль державно-приватного партнерства в соціально-економічному розвитку держави / К. В. Павлюк, С. М. Павлюк // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. - 2010. - Вип. 17. - С. 40-49.

8. Гриценко, Л. Л. Науково-методичний підхід до оцінювання ризиків інноваційних проектів державноприватного партнерства / Л. Л. Гриценко // Маркетинг і менеджмент інновацій. - 2015. - №1. - С. 96-106.

9. Науменкова, С. Особливості оцінювання ефективності проектів публічно-приватного партнерства: зарубіжний досвід та українська практика / С. Науменкова, Я. Овсянникова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. - 2013. - № 134. - С. 47-51.

10. Корчагина, А. С. Государственно-частное партнерство как важная составляющая инновационного развития российской экономики / А. С. Корчагина // Известия Саратовского университета. Серия Экономика. Управление. Право. - 2011. - Т. 11. - Вып. 1. - С. 16-19.

resursnoho potentsialu budivelnih pidpriyemstv Ukrainy v umovakh aktyvizatsiyi faktoriv zovnishnoho seredovishcha [Research of Ukraine building enterprises resource potential development under activation of environment factors]. *Naukovyy visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, 25, 159-163 [in Ukrainian].

5. Lytovchenko, I. L. (2017). Horyzonty revolyutsyy 4,0: marketynhovaya deyatel'nost' stroytelnykh predpriyaty [Horizons of the revolution 4.0: marketing activity of construction enterprises]. *Naukovyy visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu – Scientific Bulletin of Kherson State University*, 25, 159-163 [in Russian].

6. Karyi, O. I., Protsak, K. V., & Mavrina A. O. (2015). Proekty derzhavno-pryvatnoho partnerstva: klyuchovi problemy praktychnoyi realizatsiyi [Projects of public-private partnership: key issues of practical implementation]. *Ekonomichnyy analiz – Economic analysis*, 20, 35-44 [in Ukrainian].

7. Pavlyuk, K., Pavlyuk, S. (2010). Sutnist i rol derzhavno-pryvatnoho partnerstva v sotsial'no-ekonomichnomu rozvytku derzhavy [Essence and role of partnership of the state and private business in socio-economic development]. *Naukovi pratsi KNTU. Ekonomichni nauky – Scientific works of KNTU. Economic sciences*, 17, 40-49 [in Ukrainian].

8. Hrytsenko, L. L. (2015). Naukovo-metodychnyy pidkhid do otsinyuvannya ryzykiv innovatsiynykh proektiv derzhavnoprivatnoho partnerstva [Scientific and methodical approach to risk assessment of innovation projects of public-private partnership]. *Marketynh i menedzhment innovatsiy – Marketing and management of innovations*, 1, 96-106 [in Ukrainian].

9. Naumenkova, S. Ovsyannikova, Ya. (2013). Osoblyvosti otsinyuvannya efektyvnosti proektiv publichno-pryvatnoho partnerstva: zarubizhnyy dosvid ta ukraïnska praktyka [Features of evaluating the effectiveness of public-private partnership projects: foreign experience and Ukrainian practice]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka – Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv*, 134, 47-51 [in Ukrainian].

10. Korchagina, A. S. (2011). Gosudarstvenno-chastnoye partnerstvokak vazhnaya sostavlyayushchaya innovatsionnogo razvitiya rossiyskoy ekonomiki [Public private partnership as the important of innovative development of the Russian economy]. *Izvestiya Saratovskogo universiteta – Bulletin of Saratov University*, 11, 16-19 [in Russian].

Надійшло 17.08.2019

Бібліографічний опис для цитування :

Ланьо, О. О. Державно-приватне партнерство як інноваційна форма розвитку будівельної сфери // Науковий вісник Полісся. - 2019. - № 3 (19). - С. 91-97.

**Ланьо
Олександр Олександрович**

здобувач, Чернігівський національний технологічний університет;
<https://orcid.org/0000-0002-2271-9804>;
sashalanyo@gmail.com;

**Lanyo
Oleksandr Oleksandrovych**

Degree Seeker, Chernihiv National University of Technology;
<https://orcid.org/0000-0002-2271-9804>;
sashalanyo@gmail.com.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 330.322

UDC 330.322

О. Л. Міщенко, здобувач

O. L. Mischenko, Degree Seeker

**СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ
ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИМ
РОЗВИТКОМ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ****MANAGEMENT SYSTEM OF INNOVATION
AND INVESTMENT DEVELOPMENT
OF THE FOOD INDUSTRY**

Актуальність теми дослідження. У статті досліджені проблеми удосконалення управління інноваційно-інвестиційним розвитком харчової промисловості в умовах сучасного суспільного розвитку.

Постановка проблеми. Посилення уваги до галузевих структуризації промисловості України, важливість своєчасного впровадження інновацій в харчовій промисловості вимагає пошуку напрямів активізації її інноваційно-інвестиційного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми галузевих особливостей інноваційно-інвестиційного розвитку знайшли відображення у працях таких авторів як Н. Бондаренко, О. Величко, В. Губіна, С. Ілляшенко, А. Никіфоров, В. Трофимова, Л. Федулова та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Залишаються недостатньо розкритими та потребує подальшого дослідження формування системи управління інноваційно-інвестиційними процесами в цілому та харчової промисловості зокрема.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка наукового бачення сучасної системи управління інноваційно-інвестиційним розвитком харчової промисловості.

Вклад основного матеріалу. Важливість розвитку харчової промисловості забезпечується її інвестиційною привабливістю внаслідок існування постійного попиту на продукцію. Разом з тим, недостатньо використані інноваційні можливості в умовах посилення вимог до якості харчових продуктів, морального старіння активів, нових тенденцій у культурі харчування, зміни структури споживання населення внаслідок соціально-економічних проблем розвитку національної економіки. Проте, саме поєднанням інструментів управління розвитком харчової промисловості можна забезпечити її інноваційне оновлення.

Висновки. Доведено, що формування системи управління інноваційно-інвестиційним розвитком харчової промисловості, основних складових цієї системи є важливою умовою подальшого розвитку харчової промисловості.

Ключові слова: система управління; інноваційно-інвестиційний розвиток; харчова промисловість; інноваційна спроможність; система управління інноваційно-інвестиційним розвитком.

DOI: 10.25140/2410-9576-2019-3(19)-98-103

Urgency of the research. The article examines the issues of practical problems related to improving the management of innovation and investment development of the food industry in the modern social development.

Target setting. Increasing attention to the sectoral structuring of Ukraine's industry, the importance of timely implementation of innovations in the food industry requires finding ways to intensify its innovation and investment development.

Actual scientific researches and issues analysis. Problems of sectoral features of innovation and investment development are reflected in the works of such authors as N. Bondarenko, O. Velychko, V. Gubin, S. Ilyashenko, A. Nikiforov, V. Trofimova, L. Fedulova and others as N. Bondarenko, O. Velychko, V. Gubina, S. Ilyashenko, A. Nikiforov, V. Trofimova, L. Fedulova and others.

Uninvestigated parts of general matters defining. Remain insufficiently disclosed and requires further study of the formation of the management system of innovation and investment processes in general and the food industry in particular.

The research objective. The purpose of the study is to develop a scientific vision of a modern management system for innovation and investment development of the food industry.

The statement of basic materials. The importance of the development of the food industry is ensured by its investment attractiveness due to the existence of constant demand for products. At the same time, innovative opportunities are insufficiently used in the conditions of increasing requirements for food quality, moral aging of assets, new trends in food culture, changes in the structure of population consumption due to socio-economic problems of the national economy. However, it is a combination of tools for managing the development of the food industry that can ensure its innovative renewal.

Conclusions. It is proved that the formation of the management system of innovation and investment development of the food industry, the main components of this system is an important condition for further development of the food industry.

Keywords: control system; innovation and investment development; Food Industry; innovative capacity; innovation and investment development management system.

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку національної економіки інноваційні та інвестиційні процеси відіграють важливу роль для зміцнення лідерства, забезпечення ефективного функціонування та конкурентоспроможності держави. Від ефективної організації діяльності харчової промисловості залежить забезпечення населення України високоякісними продуктами харчування, що своєю чергою визначає здоров'я нації. Разом з тим, для національної економіки характерним є те, що потужності морально застаріли та

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

зношені на переважній більшості підприємств, а безпосередньо технології харчової промисловості програють світовим лідерам за низкою позицій на лише на зовнішньому, але й на внутрішньому ринку. Відсутність сучасного управлінського забезпечення інноваційних рішень, а також сукупність проблем інвестиційного забезпечення розвитку харчової промисловості суттєво знижують перспективу забезпечення її конкурентоспроможності.

Одним із способів вирішення цієї проблеми є вдосконалення процесу управління, що має сприяти розкриттю потенціальних можливостей вітчизняної харчової промисловості для залучення капіталу, формування адекватної сучасним реаліям системи управління інноваційно-інвестиційним розвитком харчової промисловості, розробки сучасного методико-аналітичного обґрунтування прийняття інвестиційних рішень, пов'язаних із впровадженням інновацій.

Постановка проблеми. З огляду на те, що в умовах розвитку сучасної економіки, посилення уваги до її галузевої структуризації в Україні спостерігається підвищення наукового інтересу до системи управління інноваційно-інвестиційним розвитком, адже саме своєчасне впровадження інновацій забезпечує конкурентоспроможність та посилення міцності розвитку бізнесу у будь-якій галузі. Тому питання пошуку напрямів активізації інноваційно-інвестиційного розвитку на тлі розуміння важливості харчової промисловості для розвитку країни набувають особливої гостроти та актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В цілому проблематиці галузевих особливостей інноваційно-інвестиційного розвитку присвячено чималу кількість наукових публікацій. Базові аспекти такого розвитку мають давню методологічну основу, висвітлену у працях дослідників інноваційних процесів та зв'язку інновацій з інвестиціями. Зокрема у даному контексті дослідження проблематики інноваційно-інвестиційного розвитку окремих галузей економіки у тому числі й харчової промисловості, його специфічних рис та елементів знайшли відображення у працях таких авторів як Н. Бондаренко, О. Величко, В.Губіна, С. Ілляшенко, А. Никифоров, В. Трофимова, Л. Федулова та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Водночас, не зважаючи на вагомий науковий напрацювання, уніфікованої та адекватної сучасним вимогам системи управління інноваційно-інвестиційними процесами в цілому та харчової промисловості зокрема не сформовано, а тому це питання потребує подальшого дослідження.

Мета статті. Метою дослідження є розробка наукового бачення щодо сучасної системи управління інноваційно-інвестиційним розвитком харчової промисловості з урахуванням існуючих тенденцій та пріоритетів.

Виклад основного матеріалу. Харчова промисловість є важливою складовою економіки будь-якої країни, адже саме вона забезпечує базові потреби життєдіяльності населення. Важливість розвитку харчової промисловості забезпечується також її інвестиційною привабливістю внаслідок існування постійного попиту на продукцію. Разом з тим, значне коло питань розвитку зосереджене навколо недостатнього використання інноваційних можливостей незважаючи на посилення вимог до якості харчових продуктів, моральне старіння активів в цілому по промисловості, появі нових тенденцій у культурі харчування, загострення конкуренції на тлі зміни структури споживання населення внаслідок прояву соціально-економічних проблем розвитку національної економіки. В цілому ж, лише за умови ефективного поєднання дієвих інструментів управління у харчовій промисловості та стимулювання ринкових механізмів її розвитку можна досягти якісно нового рівня її функціонування на засадах інноваційного оновлення.

З практичної точки зору, харчова промисловість є важливим елементом структури економіки України, яка поєднує 22 спеціалізовані галузі, близько 40 основних виробництв (спиртова, м'ясна, молочна, цукрова, олійно-жирова, борошномельна та кондитерська). За даними офіційної статистики, в структурі виробництва понад 27,94% становить виробництво продукції олійно-жирової промисловості, 13,3% – м'ясо та м'ясна продукція, 10,5% – молочні продукти, 11% – напої [4]. Проте, для підприємств харчової промисловості характерна низька інноваційно-інвестиційна активність, та як наслідок – низька економічна ефективність (Табл. 1), що потребує адекватного управління її розвитком.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Таблиця 1

Динаміка основних показників інноваційної діяльності харчової промисловості України

Показники інноваційної діяльності	2017	2018	2019
Кількість підприємств, які створили інновації, од.	321	265	246
Кількість впроваджених нових технологічних процесів, од.	219	231	116
Кількість найменувань впроваджених інноваційних видів продукції, од.	751	723	455
Кількість найменувань впроваджених інноваційних видів продукції маловідходних, ресурсозберігаючих, безвідходних, од.	50	44	41
Обсяги фінансування інноваційної діяльності, тис. грн.	1700695	2173610	1540272
у тому числі за рахунок коштів			
- власних	1768502	1476577	1768502
- державного бюджету	5,8	0,4	5,3
- місцевих бюджетів	-	-	280
- іноземних інвестицій	137643,6	380	-
- кредитів	85765,8	403218,3	1638
- інших	-	1509,2	-

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України [4]

Від ефективності функціонування підприємств харчової промисловості значною мірою залежить забезпечення населення високоякісними продуктами харчування, що свідчить про потребу у активізації її інноваційно-інвестиційного розвитку. Слід відзначити, що основні види інноваційної продукції не сприяють насиченню внутрішнього ринку, потенційна місткість якого за оцінками експертів становить близько 80 млрд. грн., оскільки є експортоорієнтованою.

Разом з тим, слід відзначити, що для розвитку харчової промисловості характерним є певний дуалізм, який водночас спричинений посиленням загроз, пов'язаних із нарощуванням імпорту в Україну більш дешевої продукції та здебільшого низької якості, за експортної орієнтації національних товаровиробників. Так, сукупний обсяг експорту у 2019 році склав 22% загального обсягу експорту переробної промисловості, що незважаючи на скорочення порівняно з 2016 роком (27,1 % загального обсягу експорту), залишається доволі значною часткою експорту з України. Найбільшою мірою відбулось скорочення обсягів експорту готових харчових продуктів (на 1049,6 млн. дол.) та рослинної продукції (на 753,8 млн. дол.). У 2019 році національні виробники швидко повністю використали безмитні квоти на ввезення деяких товарів харчової промисловості в країни ЄС за такими групами товарів: крупи та борошно, кукурудза, цукор, мед натуральний, виноградний та яблучний соки. Аналіз індексів фізичного обсягу експорту та імпорту товарів у харчовій промисловості за найбільш вагомими групами товарів (Рис. 1) свідчить, що, для експортної діяльності характерна значна активність, незважаючи на певні тенденції до її уповільнення за окремими продуктовими групами. Так, за останні роки збільшилися обсяги реалізації продукції за окремими продуктовими групами (м'яса та м'ясних субпродуктів, олії, маргарину та жирів, цукру, мінеральних вод та безалкогольних напоїв). Характерним є також зменшення споживання соків та консервів, молочної продукції, хліба та хлібобулочних виробів, кондитерських виробів, бакалійної продукції, спиртних напоїв.

Враховуючи окреслене щодо активності експортно-імпоротної діяльності в харчовій промисловості, доцільно констатувати, що за умов формування системи управління інноваційно-інвестиційним розвитком, харчова промисловість України спроможна успішно реагувати на глобальні виклики та інтеграцію у світовий простір, завдяки високому рівню розвитку продовольчого сектора. Проте, зниження купівельної спроможності населення, зменшення обсягів експорту, збільшення цін реалізації попиту негативно позначились на динаміці виробництва продукції харчової промисловості.

Доцільно акцентувати увагу, що харчова промисловість завжди була привабливою сферою для інвестування, оскільки постійний попит на виробництво продуктів харчування й напоїв, зумовлюють більшу стійкість до кризових явищ, порівняно з іншими секторами промисловості. А незначні зміни споживчого попиту, дають змогу витримувати тривалі періоди рецесії.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

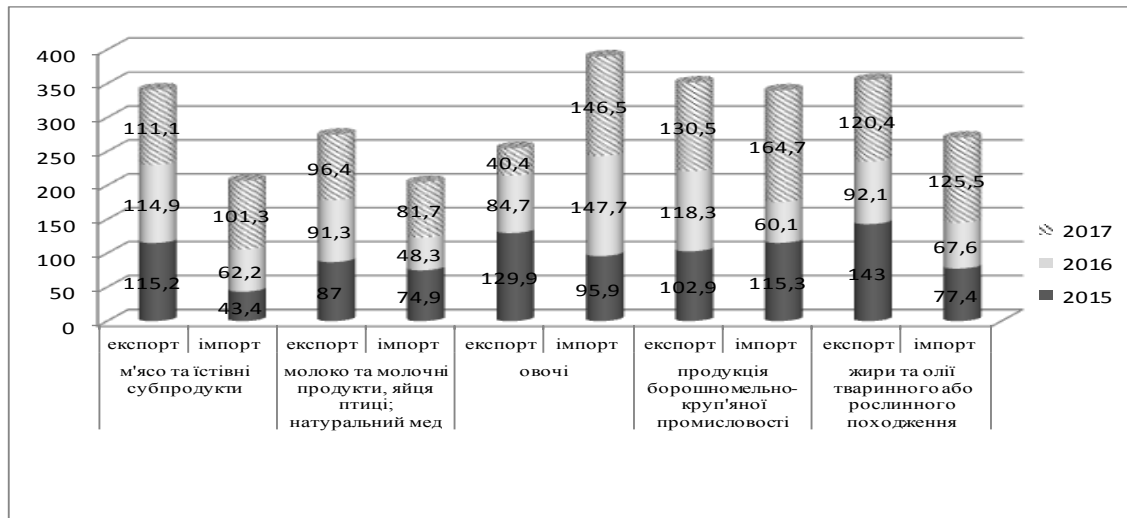

Рис. 1. Індеси фізичного обсягу експорту та імпорту товарів харчової промисловості України з 2015 по 2017 роки

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України [4]

Проте, з позицій ринкових умов господарювання, результативність підприємств харчової промисловості залежить від результативності управління інноваційно-інвестиційним розвитком, своєчасності прийняття адекватних управлінських рішень щодо спрямування інвестицій в інноваційне оновлення на базі отриманих даних, й їх адаптації до існуючих ринкових умов.

З такої точки зору доцільним є підтвердження загальних наукових позицій, які сформувався у науковій літературі з приводу активізації інноваційно-інвестиційного розвитку харчової промисловості та формування системи управління таким розвитком, зокрема висловлені у працях [3, с. 149-151; 7]. Відповідно до цих наукових позицій, на рівні держави потрібна розробка стратегії стимулювання інновацій у харчовій промисловості на довгострокову перспективу з розбивкою за підгалузями та прогнозом інноваційних потреб кожної підгалузі, намічені проблеми і завдання, визначені фактори, які сприяють та перешкоджають впровадженню інновацій, й розроблена адекватна система їх стимулювання. У стратегії мають бути виділені пріоритетні напрями інноваційної діяльності, виявлені інноваційні проекти до реалізації, можливості участі в них наукових і освітніх установ, визначений склад основних учасників, взаємозв'язок реалізованих інновацій та їх вплив на ефективність діяльності галузі, включаючи створення нових робочих місць, підвищення якості та обсягу виробленої продукції, собівартості її виробництва, канали реалізації, ефективність бізнесу в цілому [7]. Галузевий рівень має передбачати розробку послідовності та взаємозв'язку інновацій на різних стадіях циклу виробництва в харчовій промисловості, інтеграцію підприємств для створення і реалізації інновацій, економічну зацікавленість її учасників в реалізації інновацій, враховувати екологічні та соціальні наслідки інновацій [3, с. 149-150].

В умовах сучасних особливостей розвитку національної економіки все більшої необхідності набуває впровадження інтегрованих систем управління, які будуть спрямовані на активізацію інноваційно-інвестиційного розвитку. Прикладом такої структури може бути інтегрована система управління інноваційно-інвестиційним розвитком харчової промисловості. Інтегрована система управління інноваційно-інвестиційним розвитком харчової промисловості запропонована на (Рис. 2).

Під інтегрованою системою управління інноваційно-інвестиційного розвитку харчової промисловості розуміється складова загальної системи управління промисловістю, яка побудована на основі вимог міжнародних стандартів якості ISO серії 9000 і стандартів ISO 14000, OHSAS 18001, BS IIP, SA 8000, ISO 14001, ISO 22000, ISO/IEC 27001, а також

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

спрямована на забезпечення активізації інноваційно-інвестиційного розвитку харчової промисловості, який дозволить випускати інноваційну продукцію високої якості [6; 8].

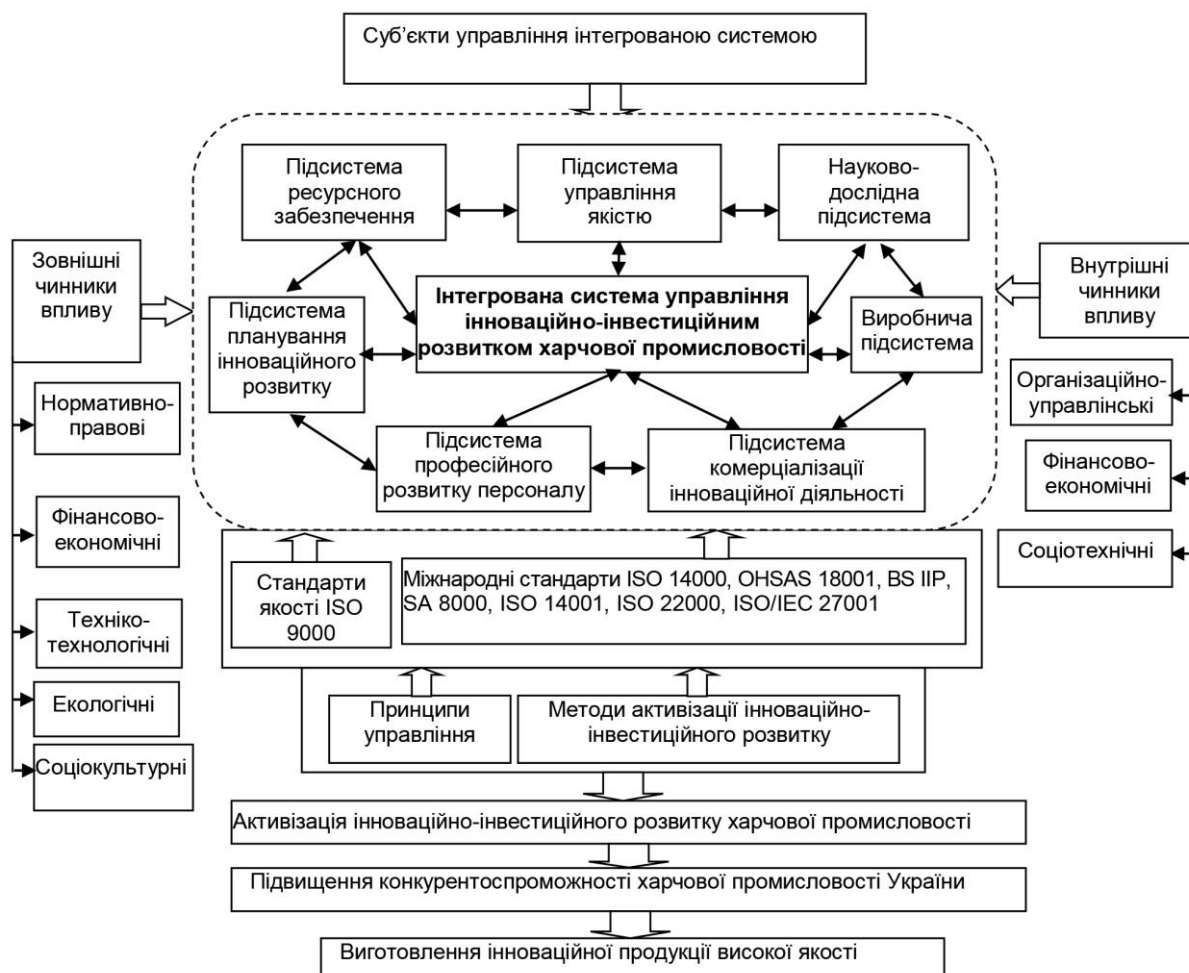

Рис. 2. Інтегрована система управління інноваційно-інвестиційним розвитком харчової промисловості

Джерело: розроблено автором

Тим самим ідентифікація системи управління інноваційно-інвестиційним розвитком харчової промисловості являє собою саморегулюючу систему, сформовану на основі аналізу і прогнозування якості складових інноваційного й інвестиційного потенціалів, з урахуванням впливу внутрішніх та зовнішніх факторів, принципів, методів, функцій управління, використовуючи інструменти, дія яких орієнтована на розвиток харчової промисловості для забезпечення виробництва інноваційних товарів високої якості.

Висновки. Актуалізація інноваційно-інвестиційного розвитку продовжує набувати важливості для розвитку харчової промисловості України, що пояснюється низкою накопичених проблем та необхідністю їх своєчасного вирішення, як то: моральне та фізичне старіння основних активів, загострення конкуренції на внутрішньому та зовнішньому ринках, підвищення вимог до якості продукції харчової промисловості тощо. Активізація інноваційно-інвестиційного розвитку харчової промисловості передбачає оцінку та прогнозування та формування на цій основі інтегрованих систем управління таким розвитком. У сучасних умовах, впровадження інтегрованих систем

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

управління, які будуть спрямовані на активізацію інноваційно-інвестиційного розвитку за своєю суттю мають бути саморегулюючою системою, яка сформована на основі аналізу і прогнозування якості складових інноваційного й інвестиційного потенціалів, має враховувати вплив внутрішніх та зовнішніх чинників, вміщувати сукупність принципів, методів, функцій управління, використовуючи інструменти, дія яких орієнтована на розвиток харчової промисловості для забезпечення виробництва інноваційних товарів високої якості.

Література

1. Бондаренко, Н. М. Напрями підвищення інноваційної активності промислових підприємств / Н. М. Бондаренко // Донбас-2020: перспективи розвитку очима молодих вчених : матеріали V науково-практичної конференції, м. Донецьк, 25–27 травня 2010 р. – Донецьк : ДонНТУ, 2010. – 973 с. URL: http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/4031/1/s8_48_bondarenko.pdf.
2. Величко, О. В. Механізм формування національної інвестиційно-інноваційної системи України : монографія / О. В. Величко, М. М. Дубовиков, О. В. Лященко; Приват. вищ. навч. закл. Вища шк. бізнесу (Ін-т економіки і менедж.). - Луганськ : Елтон-2, 2011. - 187 с.
3. Губіна, В. В. Механізм підвищення конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості: монографія / В. В. Губіна. – Харків : Панов, 2015. – 204 с.
4. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Ілляшенко, С. М. Управління інноваційним розвитком / С. М. Ілляшенко. – Суми : Університетська книга, 2003. – 432 с.
6. Никифоров, А. Є. Інноваційна діяльність: теорія і практика державного управління : монографія / А. Є. Никифоров. – К. : КНЕУ, 2010. – 420 с.
7. Тарасенко, Н. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Н. В. Тарасенко, І. М. Вагнер. – Львів : Новий світ-2000, 2011. – 444 с.
8. Трофимова, В. В. Регіональні інноваційні комплекси в глобальній економіці: монографія / В. В. Трофимова. – Сімферополь : ВіТроПрінт, 2009. – 260 с.
9. Федулова, Л. І. Технологічна готовність економіки України до нових викликів в умовах відсутності технологічної політики / Л. Федулова // Економіка України. – 2010. – №9. – С. 12-26.

References

1. Bondarenko, N. M. (2010). Napriamky pidvyshchennia innovatsiinoi aktyvnosti promyslovykh pidpriemstv [Directions for increasing the innovative activity of industrial enterprises] *Donbas-2020: perspektivy rozvytku ochyoma molodykh vchenykh – Donbass 2020: prospects for development through the eyes of young scientists*: Proceedings of the V scientific-practical conference. Donetsk: DonNTU. Retrieved from http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/4031/1/s8_48_bondarenko.pdf [in Ukrainian].
2. Velychko, O. V., Dubovykov, M. M., Liashchenko, O. V. (2011). *Mekhanizm formuvannia natsionalnoi investytsiino-innovatsiinoi systemy Ukrainy [The mechanism of formation of the national investment and innovation system of Ukraine]*. Luhansk: Elton-2 [in Ukrainian].
3. Hubina V. V. (2015). *Mekhanizmy pidvyshchennia konkurentospromozhnosti pidpriemstv kharchovoi promyslovosti. [Mechanisms for increasing the competitiveness of food industry enterprises]*. Kharkiv: Panov [in Ukrainian].
4. Sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Site of State Statistics Service of Ukraine]. www.ukrstat.gov.ua. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
5. Ilyashenko, S.M. (2003). *Upravlinnia innovatsiinym rozvytkom. [Management of innovative development]*. Sumy: Universytetska knyha. [in Ukrainian].
6. Nykyforov, A. Ye. (2010). *Innovatsiina diialnist: teoriia i praktyka derzhavnoho upravlinnia [Innovative activity: theory and practice of public administration]*. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
7. Tarasenko, N. V., Vahner, I. M. (2009). *Finansovyi analiz [Financial analysis]*. Lviv: Novyi Svit-2000 [in Ukrainian].
8. Trofymova, V. V. (2009). *Rehionalni innovatsiini komplekxy v hlobalnii ekonomitsi [Regional innovation complexes in the global economy]*. Simferopol: ViTroPrint [in Ukrainian].
9. Fedulova, L. I. (2010). *Tekhnolohichna hotovnist ekonomiky Ukrainy do novykh vyklykiv v umovakh vidсутnosti tekhnolohichnoi polityky [Technological readiness of the economy of Ukraine to new challenges in the absence of technological policy]*. *Ekonomika Ukrainy – Ukraine economy*, 9, 12–26 [in Ukrainian].

Надійшла 18.08.2019

Бібліографічний опис для цитування :

Мищенко, О. Л. Система управління інноваційно-інвестиційним розвитком харчової промисловості / О. Л. Мищенко // Науковий вісник Полісся. – 2019. - № 3 (19). – С. 98-103.

Мищенко Олег Леонідович здобувач, Чернігівський національний технологічний університет;
<https://orcid.org/0000-0002-4593-6828>;
 E-mail: Mischenko_O@ukr.net;

Mischenko Oleg Leonidovich Degree Seeker, Chernihiv National University of Technology;
<https://orcid.org/0000-0002-4593-6828>;
 E-mail: Mischenko_O@ukr.net.

ІНВЕСТИЦІЇ

УДК 330.341.1:69

UDC 330.341.1:69

Р. А. Топазли, асистент

R. A. Topazly, Assistant

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

CONCEPTUALIZATION OF THE INNOVATIVE STRATEGY FOR THE CONSTRUCTION INDUSTRY DEVELOPMENT

Актуальність теми дослідження. В умовах поступового економічного відновлення першочерговим завданням, яке постає перед будівельною галуззю є пошук шляхів раціоналізації та підвищення ефективності функціонування цієї галузі.

Постановка проблеми. Застосування інноваційного способу ведення діяльності стає фундаментальним фактором збереження економічної безпеки будівельної галузі, умовою виживання в глобальній конкурентній боротьбі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика інноваційного розвитку будівельної галузі з точки зору економічних процесів розкривається у працях В. Михайлова, І. Літовченко, В. Торкатюк, Н. Дріль, О. Якименко, М. Чорна та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Подальших досліджень потребує концептуалізація формування та реалізації інноваційної стратегії розвитку будівельної сфери, особливо урахуваючи її міжгалузеву природу.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування концептуальних засад формування ефективно інвестиційної стратегії розвитку будівельної сфери шляхом урахування слабких та сильних сторін цієї галузі.

Викладення основного матеріалу. У статті обґрунтовано, що формування інноваційної політики розвитку будівельної галузі повинно спиратися на системний підхід; узагальнено концепт поняття «інноваційна система»; визначено етапи формування інноваційної системи у рамках будівельної галузі; обґрунтовано логічний зв'язок між ступенем новизни інновації та параметрами інноваційної стратегії розвитку будівельної галузі.

Висновки. Обґрунтовано концептуальні параметри формування інноваційної стратегії розвитку будівельної галузі; структуровано зв'язок між ступенем новизни інновації та параметрами інноваційної стратегії розвитку будівельної галузі.

Ключові слова: будівельна сфера; інновація; ступінь новизни інновації; інноваційна система; інноваційна стратегія; кластер.

DOI: 10.25140/2410-9576-2019-3(19)-104-110

Urgency of the research. In the conditions of gradual economic recovery, the primary task of the institutions of the construction industry is to find ways to rationalize and increase the efficiency of this industry.

Target setting. The application of an innovative way of doing business becomes a fundamental factor in maintaining the economic security of the industry, a condition for survival in global competition.

Actual scientific researches and issues analysis. Problems of innovative development of the construction industry in terms of economic processes are revealed in the works by V. Mikhailov, I. Litovchenko, V. Torkatyuk, N. Drill, O. Yakimenko, M. Chorna and others.

Uninvestigated parts of general matters defining. Further research is needed to conceptualize the formation and implementation of innovative strategy for the development of the construction sector, especially given its intersectoral nature.

The research objective. The purpose of the article is to substantiate the conceptual foundations of the formation of an effective investment strategy for the development of the construction sector by taking into account the strengths and weaknesses of this industry.

The statement of basic materials. The article substantiates that the formation of innovative policy for the development of the construction industry should be based on a systematic approach; the concept of the concept of "innovation system" is generalized; the stages of formation of the innovation system within the construction industry are determined; the logical connection between the degree of novelty of innovation and the parameters of the innovation strategy of the construction industry is substantiated.

Conclusions. Conceptual parameters of formation of innovative strategy of development of construction branch are substantiated; the connection between the degree of novelty of innovation and the parameters of the innovation strategy of the construction industry is structured.

Keywords: construction sphere; innovation; degree of novelty of innovation; innovation system; innovation strategy; cluster.

Актуальність теми дослідження. Підвищення рівня інноваційної активності вітчизняних підприємств, активне застосування передових технологій, виробництво наукомісткої продукції – все це є однією з базових передумов забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, а інноваційний вектор її розвитку є першочерговим завданням на сучасному етапі соціально-економічного розвитку національного господарства. При цьому, об'єктами інноваційної стратегії розвитку народного господарства, насамперед, повинні обиратися системоутворюючі галузі економіки, які здійснюють сильний мультиплікуючий вплив на стан економіки загалом. Однією з таких, на наше переконання, є будівельна галузь, яка вирізняється

ІНВЕСТИЦІЇ

складністю виробничих зв'язків, а за оцінками аналітиків одне робоче місце у будівництві створює до 20 в суміжних галузях.

Постановка проблеми. В умовах постіндустріального суспільства інноваційна діяльність стає головним чинником, що стимулює сталий розвиток економіки. Утім, вельми важливо, щоб стратегічні напрями інноваційного розвитку будівельної галузі були синтезом особливостей самої інноваційної діяльності, урахуваючи сучасні методологічні трансформації її реалізації, та галузеву специфіку будівельних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зауважимо, що проблематика інноваційного розвитку будівельної галузі розкривається у працях В. Михайлова, І. Літовченко, В. Торкатюк, Н. Дріль, О. Якименко, М. Чорна та ін. Так, М. І. Русінко приділив увагу дослідженню інноваційної активності будівельних підприємств України, у роботі О. П. Бубенка виокремлено основні інноваційні складові підвищення ефективності діяльності будівельних підприємств. О. М. Волк та М. В. Шашко розглядають інноваційний розвиток будівельної сфери з точки зору екологічного будівництва.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Високо оцінюючи вклад науковців у розвиток зазначених наукових напрямів, поряд з цим подальших досліджень потребує вивчення проблематики інноваційного розвитку будівельної галузі, особливо урахуваючи місце цієї галузі у системі національного виробництва.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування концептуальних засад формування ефективної інвестиційної стратегії розвитку будівельної сфери шляхом урахування слабких та сильних сторін цієї галузі.

Викладення основного матеріалу. Відмітимо, що науковці акцентують увагу на таких особливостях будівельної галузі:

- нерухомість продукту за одночасної «рухомості» матеріальних, технічних і людських ресурсів виробничого процесу;
- довготривалість виробничого циклу;
- висока матеріаломісткість продукції, що вимагає наявності потужної матеріальної бази та розміщення її в межах оптимального радіусу обслуговування;
- висока залежність будівельних процесів від макроекономічного середовища, зокрема, зміни інвестиційного клімату в країні, рівня життя населення, законодавчої бази і т.п.;
- існування складних і різнопредметних виробничих зв'язків з іншими галузями економіки. Так, будівельна галузь обслуговується підприємствами більш, ніж з 70 сфер економічної діяльності, при цьому використовується близько 50% продукції промисловості будівельних матеріалів, 18% металопрокату, 40% пиломатеріалів, більше 10% продукції машинобудування;
- глибока видова диверсифікація технологічних процесів будівельної галузі, які, зокрема, опосередковують такі види робіт і послуг: монолітні роботи, будівельно-монтажні, столярні та оздоблювальні роботи, а також виконання дизайн-проекту, різних комунальних систем і кінцевого благоустрою;
- висока залежність операційних процесів від кліматичних і природних умов;
- високі транзакційні витрати. Так, за даними аналітиків, найбільша частка витрат припадає на організацію та управління рухом товарів, зокрема, тільки на транспортну логістику доводиться до 20% від усього обсягу витрат [1, с. 160; 2, с. 10].

Все це, своєю чергою, впливає на особливості реалізації інноваційної політики на рівні інституцій будівельної галузі. Так, М. В. Чорна, С. В. Глухова акцентують увагу на такому:

1) значна тривалість операційного циклу, зокрема, високий рівень ризикованості інновацій, довготривалий життєвий цикл інновацій та тривале отримання ефекту від впровадження інновацій;

2) висока капіталомісткість та необхідність фінансування процесу впровадження інновацій із зовнішніх джерел;

3) складність процесу впровадження інновацій [3, с. 214].

Погоджуємося з позицією В. Ю. Михайлова, який під інноваціями у ринковій економіці розуміє економічно ефективно, прибуткове, рентабельне використання нововведень, які можуть

ІНВЕСТИЦІЇ

проявлятися у таких формах: нові технології; нові та / або удосконаленні види продукції і послуг; нові підходи до вирішення завдань виробничого, фінансового, комерційного, адміністративного або іншого характерів [4, с. 307-308].

Своєю чергою, В. І. Торкатюк, Н. В. Дріль, досліджуючи інноваційний процес у будівельній галузі, виокремлюють такі його два напрями. Перший – це зростання питомої ваги інноваційно-орієнтованих підрядних робіт, тобто, будівельно-монтажних робіт, що безпосередньо забезпечують впровадження нової техніки, нових технологій чи виробництва нових продуктів у загальному обсязі будівельно-монтажних робіт. Другий стосується інноваційної перебудови будівельної галузі загалом, яке, зокрема, передбачає інноваційно-технічне оснащення будівельно-монтажних робіт, технологічні інновації, інновації у сфері організації й управління будівельно-монтажними роботами [5]. Перший напрям, зазначений науковцями, відносимо до базових інновацій, ефективність яких здатна проявитися протягом одного виробничого циклу. Зокрема, О. П. Бубенко зазначає, що будівельна галузь сприйнятлива, перш за все, до базових інновацій та наголошує, що традиційні модернізаційні заходи (*авт.* маючи на увазі інновації організаційно-управлінського характеру) не забезпечують вагомих конкурентних переваг, скорочення строків будівництва, покращення якісних характеристик будівельних об'єктів. Подібну позицію автора вважаємо дискусійною та переконані, що прояв та стабільність ефектів цих різновидів інновацій суттєво залежать від часового вимірі.

Варто відмітити, що науковці до напрямів впливу інновацій у будівельній сфері відносять: розвиток нових потреб, зниження собівартості будівництва; притік інвестицій у галузь; досягнення конкурентних переваг. На нашу думку, головною метою інноваційного розвитку будівельної сфери є підвищення її конкурентоспроможності на основі освоєння інновацій, що своєю чергою, забезпечується шляхом створення відповідних умов і сприятливого середовища для розвитку інноваційних процесів; залученням інвестиційних ресурсів; підвищенням інноваційної активності і привабливості підприємств будівельної галузі; скороченням трансакційних витрат інноваційних процесів, у тому числі ризиків, пов'язаних з освоєнням інновацій. При цьому, коли ми говоримо про створення відповідних умов і сприятливого середовища, то на наше переконання, важливо мати на увазі цілий комплекс природних, географічних і соціально-економічних умов, тобто ресурсно-сировинне забезпечення виробничих процесів, виробничих потужностей, урахування технологій та наявність кваліфікованої робочої сили та управлінців, споживчий попит та доступ до фінансових ресурсів. Все це на основі зворотних зв'язків, та урахування «міждисциплінарний характер будівельної галузі і науки» [6], сприятиме інфраструктурному розвитку економіки країни, зокрема, маючи на увазі енергетичну, транспортну та телекомунікаційну сфери.

Загалом, вважаємо, що формування інноваційної політики розвитку будівельної галузі повинно спиратися на системний підхід, беручи за основу теорію інноваційних систем (Рис. 1).

Також відмітимо, що природа внутрішнього механізму інноваційних систем описується принципом дії моделі «потрійної спіралі» (Triple Helix model), яка символізує концепцію партнерства влади, бізнесу і університетів як ключових елементів інноваційної системи. Повністю розділяємо позицію Н. Смородінської, яка зазначає що в основі концептуальної моделі «потрійної спіралі» лежить еволюційна теорія, яка слугує методологічним пояснення трансформації економічних систем під впливом траєкторії розвитку технологій. Це відображається на формах взаємодії науки, бізнесу і влади, еволюційні зміни яких зумовлюються тим, що на кожному наступному етапі розвитку технологій самостійна діяльність кожного з трьох економічних агентів (науки, бізнесу, влади) вже не давала ефективного для суспільства результату [9, с. 69]. В умовах постіндустріального розвитку народного господарства «парний» формат відносин (маємо на увазі такі ланцюги відносин: і «наука-бізнес»; «влада-бізнес»; «влада-наука») уже недостатній. Для прийняття оптимальних управлінських рішень потрібна взаємодія всіх трьох учасників інноваційної системи, створюючи таким чином повноцінну, цілісно функціонуючу потрійну спіраль.

ІНВЕСТИЦІЇ

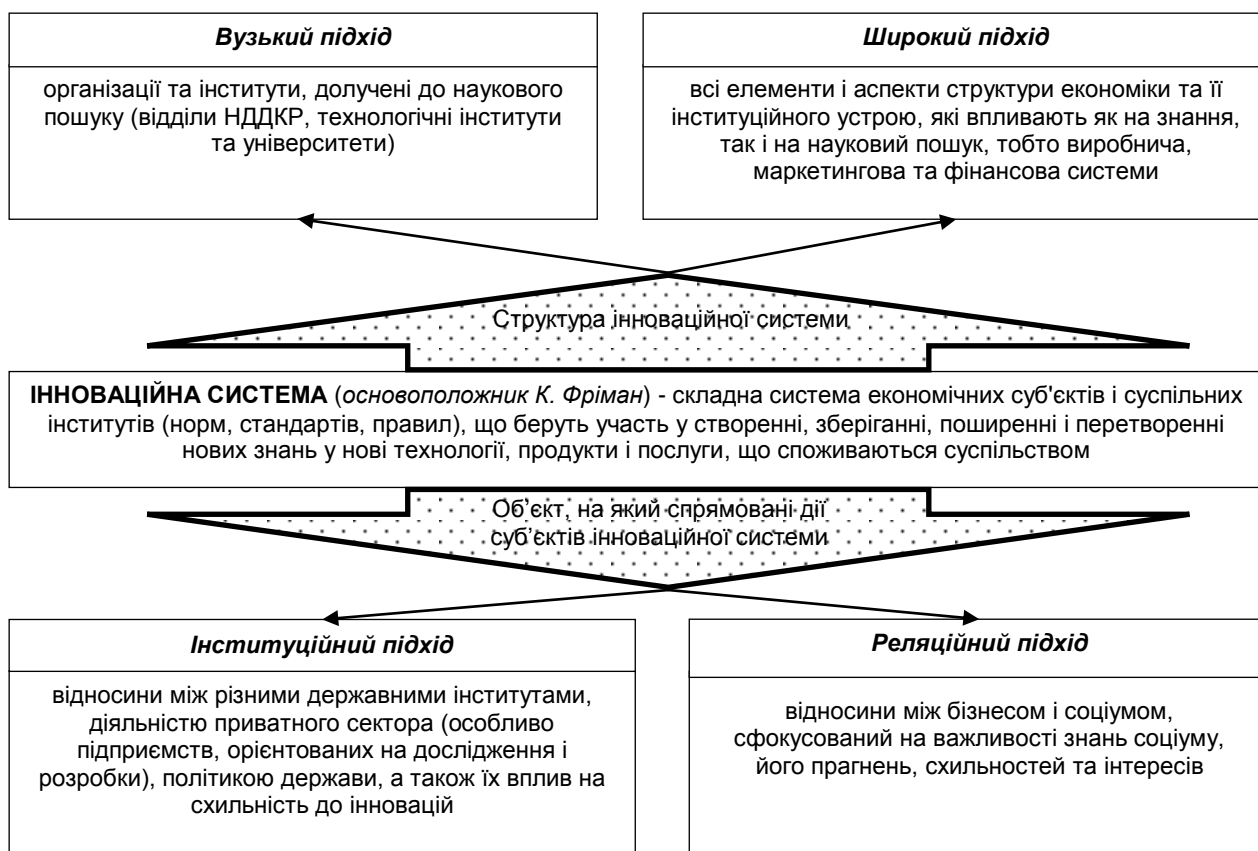

Рис. 1. Концепт поняття «інноваційна система»

Джерело: розбудовано автором з урахуванням [7; 8]

Висновки. Зазначимо, що комплексна, міжгалузева природа будівельної сфери, яка передбачає поєднання основ економіки, інженерії, проектування і організації виробничого процесу, слугує обґрунтуванням доцільності застосування системного та інтеграційного підходів, концепт яких описано вище. При цьому формування інноваційної системи у рамках будівельної галузі повинно передбачати такі змістові етапи:

1) концептуалізацію, у рамках якої формулюються цілі інноваційного розвитку будівельної галузі. Результатом виконання цього етапу повинно стати формування «дерева» цілей інноваційного розвитку будівельної сфери;

2) розробку програми дій, що, насамперед, передбачає формування інноваційної стратегії розвитку будівельної галузі та визначення програмних завдань її реалізації;

3) планування, зокрема, визначення функціональних завдань та кола суб'єктів, відповідальних за виконання інноваційної стратегії.

На нашу думку, основою інноваційної стратегії розвитку будівельної галузі повинна бути ступінь новизни інновацій, за рахунок яких планується забезпечити зростання конкурентоспроможності будівельної сфери, а урахуваючи її міжгалузевий характер, то мова може йти і про пошук таких інновацій, які б сприяли зростанню конкурентоспроможності промислового комплексу країни загалом. На Рис. 2. структуровано змістові параметри інноваційної стратегії будівельної галузі.

ІНВЕСТИЦІЇ

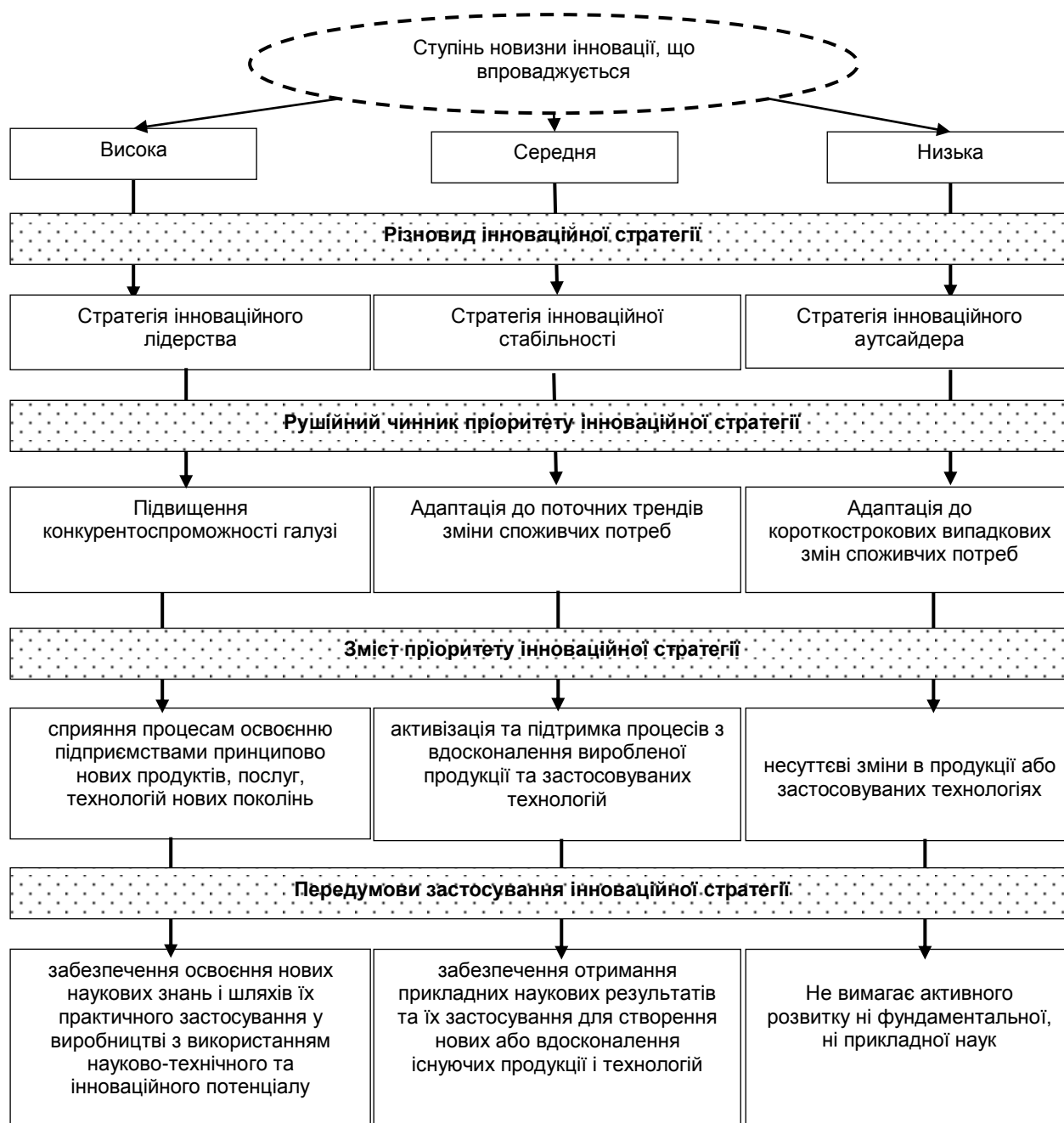

Рис. 2. Логічний зв'язок між ступенем новизни інновації та параметрами інноваційної стратегії розвитку будівельної галузі

Джерело: розроблено автором

На нашу думку, одним з ефективних механізмів забезпечення інноваційного розвитку будівельної галузі є кластерний підхід. Наразі науковці виокремлюють три різновиди кластерних моделей: протокластери, індустріальні кластери та інноваційні кластери (Табл. 1).

ІНВЕСТИЦІЇ

Таблиця 1

Компаративний аналіз інституційних характеристик кластерів

Різновид кластеру	Переваги	Недоліки
Протокластери	Доцільні до застосування за умови представлення галузі великою кількістю малих фірм. Дозволяє підвищити ефективність функціонування галузі шляхом підвищення її інституційної однорідності	Не здатні якісно підвищити ступінь інноваційності галузі
Індустріальні кластери	Пріоритетом кооперації є генерування та практичне застосування нових знань. Активна взаємодія з глобальним ринком	Генерують інновації у лінійному форматі, тобто у ланцюгу «фірма – науковий центр». Сприяє інноваційному розвитку окремих компаній, але не галузі у всій її сукупності
Інноваційні кластери	Налагодження стійких крос-зв'язків, формуються згідно з концепцією потрійної спіралі. Дозволяє забезпечити надшвидкісне створення нових продуктів з урахуванням безупинно мінливих запитів споживачів. Тісні взаємозв'язків між фірмами, постачальниками, клієнтами, інститутами знань	Потребує зацікавленості всіх сторін відносин та чіткості дотримання взятих на себе зобов'язань

Джерело: розроблено автором

Подальші наукові дослідження будуть стосуватися конкретизації організаційно-економічного механізму реалізації інноваційної стратегії розвитку будівельної галузі.

Література

- Литовченко, І. Л. Горизонты революции 4,0: маркетинговая деятельность строительных предприятий / И. Л. Литовченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. - 2017. - Вип. 25 (1). - С. 159-163.
- Экономика строительства / под ред. В. В. Бузырева. - 3-е изд. - Санкт-Петербург : Питер, 2009. - 416 с.
- Чорна, М. В. Стратегічні напрями інноваційної діяльності підприємств будівельної галузі / М. В. Чорна, С. В. Глухова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. - 2012. - Вип. 1 (1). - С. 210-216.
- Михайлов, В. Ю. Сущность и проблемный анализ инноваций в строительстве / В. Ю. Михайлов // Вестник Иркутского государственного технического университета. - 2014. - № 12 (95). - С. 307-311.
- Дріль, Н. В. Напрямки інноваційного процесу в будівництві України [Електронний ресурс] / Н. В. Дріль, В. І. Торкатюк, І. О. Хорошко, І. Л. Железнякова, Т. В. Чорноморденко, К. В. Кухтін // Синергетичні аспекти формування економічних параметрів будівельних структур в умовах ринку, 2011. - Режим доступу : <https://core.ac.uk/download/pdf/11335231.pdf>.
- Бородин, А. С. Совершенствование механизма управления инновационным развитием строительных организаций : дисс. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / А. С. Бородин. - Москва : ГОУ ВПО «Российская экономическая академия им. Г. В. Плеханова», 2009. - 156 с.
- Small Countries Facing the Technological Revolution / Eds. Freeman, C., Lundvall, B.-A. - London : Pinter Publishers, 1988.
- Lundvall, B.-A. Product Innovation and User-Producer Interaction [Electronic resource] // Industrial Development

References

- Lytovchenko, I. L. (2017). Horyzonty revolyutsyy 4,0: marketynhovaya deyatel'nost' stroitelnykh predp'riyaty [Horizons of the revolution 4.0: marketing activity of construction enterprises]. *Naukovyy visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu – Scientific Bulletin of Kherson State University*, 25, 159-163 [in Russian].
- Buzyreva, V. V. (2009). *Ekonomika stroitelstva [Construction Economics]*. Saink Petersburg: Piter [in Russian].
- Chorna, M. V., Hlukhova, S. V. (2012). Stratehichni napryamy innovatsiynoi diyalnosti pidp'riyemstv budivelnoyi haluzi [Strategic directions of innovation activity of enterprises of construction industry]. *Ekonomichna stratehiya i perspektyvy rozvytku sfery torhivli ta posluh – Economic strategy and prospects of trade and services development*, 1(1), 210-216 [in Ukrainian].
- Mikhaylov, V. Yu. (2014). Sushchnost i problemnyy analiz innovatsiy v stroitelstve [The essence and problem analysis of innovations in construction]. *Vestnik Irkutskogo gosudarstvennogo tekhnicheskogo universiteta – Bulletin of the Irkutsk State Technical University*, 12(95), 307-311 [in Russian].
- Dril, N. V., Torkatyuk, V. I., Khoroshko, I. O., Zheleznyakova, Y. L., Chornomordenko, T. V., & Kukhtin, K. V. (2011). Napryamky innovatsiynoho protsesu v budivnytsvi Ukrayiny [Directions of the innovation process in the construction of Ukraine]. *Synerhetychni aspekty formuvannya ekonomichnykh parametriv – Synergetic aspects of formation of economic parameters building structures in market conditions*. Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/11335231.pdf> [in Ukrainian].
- Borodin, A. S. (2009). *Sovershenstvovaniye mekhanizma upravleniya innovatsionnym razvitiyem*

ІНВЕСТИЦІЇ

Research Series. – 1985. – № 31. – Retrieved from : <http://vbn.aau.dk/files/7556474/user-producer.pdf>.

9. Смородинская, Н. Тройная спираль как новая матрица экономических систем / Н. Смородинская // Инновации. – 2011. – № 4. – С. 66–78.

stroitelnykh organizatsiy [Improving the mechanism for managing the innovative development of construction organizations]. *Abstract of candidate's thesis*. Moscow: Rossiyskaya ekonomicheskaya akademiya im. G. V. Plekhanova [in Russian].

7. Freeman, C., Lundvall, B.-A. (1988). *Small Countries Facing the Technological Revolution*. London: Pinter Publishers [in English].

8. Lundvall, B. A. (1985). Product Innovation and User–Producer Interaction. *Industrial Development Research Series*, 31. Retrieved from <http://vbn.aau.dk/files/7556474/user-producer.pdf> [in English].

9. Smorodinskaya, N. (2011). Troynaya spiral' kak novaya matritsa ekonomicheskikh sistem [Triple spiral as a new matrix of economic systems]. *Innovatsii – Innovations*, 4, 66–78 [in Russian].

Надійшла 17.08.2019

Бібліографічний опис для цитування :

Топазли, Р. А. Концептуалізація інноваційної стратегії розвитку будівельної галузі / Р. А. Топазли // Науковий вісник Полісся. – 2019. – № 3 (19). – С. 104-110.

Топазли Роман Анатолійович здобувач, Чернігівський національний технологічний університет;
<http://orcid.org/0000-0002-0729-3614>;
E-mail: topazly@gmail.com;
Topazly Roman Anatoliyovych Postgraduate, Chernihiv National Technological University;
<http://orcid.org/0000-0002-0729-3614>;
E-mail: topazly@gmail.com.

РЕФЕРАТИ

УДК 330.341.4

Затонацька, Т. Г. Стратегічні вектори державної структурної політики України в умовах глобальної конкуренції / Т. Г. Затонацька, А. А. Возненко // Науковий вісник Полісся. – 2019. – № 3 (19). – С. 6-16.

Анотація. У статті розглянуто основні напрями структурної політики. Визначено основні механізми активної та пасивної структурної політики. Встановлено основні засади формування стратегії промислового розвитку та структурних зрушень стратегічних галузей економіки. Окреслено основний механізм реалізації структурної політики в космічній галузі. Іл.: 5. Бібліогр.: 19 назв.

Ключові слова: структурна політика; структурні зрушення; стратегічні галузі національної економіки; космічна програма; стратегія промислового розвитку.

УДК 336.76:368(477)

Маргасова, В. Г. Проблемні питання функціонування ринку України та особливостей його пруденційного регулювання / В. Г. Маргасова, Д. П. Коваленко // Науковий вісник Полісся. – 2019. – № 3 (19). – С. 17-21.

Анотація. У цій статті проаналізовано стан та тенденції розвитку страхового ринку України. Встановлено, що діяльність страхових компаній країни не відповідає потребам національної економіки. Табл.: 1. Іл.: 1. Бібліогр.: 4 назв.

Ключові слова: страхування; страховики; страховий ринок; пруденційне регулювання; нагляд; платоспроможність; ризики.

УДК 334.75: 658.6

Олійченко, І. М. Електронна система закупівель як інструмент вдосконалення діяльності підприємства / І. М. Олійченко, М. Ю. Дітковська // Науковий вісник Полісся. – 2019. – № 3 (19). – С. 22-30.

Анотація. У статті розглянуто особливості застосування системи електронних закупівель як інструменту вдосконалення діяльності підприємства, досліджено основні принципи та стадії процесу закупівель, вивчено міжнародний досвід у впровадженні електронних систем закупівель, проаналізовано основні проблеми та зловживання у контексті розвитку підприємства. Бібліогр.: 20 назв.

Ключові слова: публічні закупівлі; електронна система публічних закупівель; надпорогові закупівлі; допорогові закупівлі; тендер; відкриті торги; аукціон.

УДК 351:007:65.01(477)

Федоренко, А. Є. Проблеми та перспективи нормативно-правового забезпечення розвитку інформаційної сфери в Україні / А. Є. Федоренко // Науковий вісник Полісся. – 2019. – № 3 (19). – С. 31-38.

Анотація. В статті обґрунтована доцільність та формалізована змістовність удосконалення нормативно-правового забезпечення інформаційної сфери в Україні. Обґрунтована важливість та необхідність розвитку інформаційної сфери в структурі національної безпеки України. Представлено схематичну інтерпретацію концептуального підходу до функціонування нормативно-правового забезпечення інформаційної сфери в Україні. Іл.: 1. Бібліогр.: 12 назв.

ABSTRACTS

UDC 330.341.4

Zatonatska, T. H. Strategic vectors of the public structural policy under the global competition / T. H. Zatonatska, A. A. Voznenko // Scientific bulletin Polissia. – 2019. – № 3 (19). – P. 6-16.

Abstract. The main directions of the structural policy are considered in the article. The main models of active and passive structural policy are identified. The basic principles of formation of industrial development strategy and structural changes of strategic branches of economy are established. The basic framework of the implementation of the structural policy in space industry is outlined. Figs.: 5. Refs: 19 titles.

Keywords: structural policy; structural shifts; strategic sectors of the national economy; space program; industrial development strategy.

UDC 336.76:368(477)

Marhasova, V. G. Problem issues of the functioning of the insurance market of Ukraine and features of its prudential regulation / V. G. Marhasova, D. P. Kovalenko // Scientific bulletin Polissia. – 2019. – № 3 (19). – P. 17-21.

Abstract. This article analyzes the state and trends of the insurance market of Ukraine. It is established that the activity of insurance companies of the country does not meet the needs of the national economy. Tabl.: 1. Figs.: 1. Refs: 4 titles.

Keywords: insurance; insurers; insurance market; prudential regulation; supervision; solvency; risks.

UDC 334.75: 658.6

Oliychenko, I. M. Electronic procurement system as a tool for improving the enterprise's activity / I. M. Oliychenko, M. Y. Ditkovska // Scientific bulletin Polissia. – 2019. – № 3 (19). – P. 22-30.

Abstract. The article considers the peculiarities of the e-procurement system as a tool to improve the enterprise, explores the basic principles and stages of the procurement process, examines international experience in implementing electronic procurement systems, and analyzes the main problems and abuses in the context of enterprise development. Refs: 20 titles.

Keywords: public procurement; electronic public procurement system; above-threshold procurement; sub-threshold procurement; tender; open bidding; auction.

UDC 351:007:65.01(477)

Fedorenko, A. F. Problems and prospects of regulatory and legal support of the development of the information sphere in Ukraine / A. F. Fedorenko // Scientific bulletin Polissia. – 2019. – № 3 (19). – P. 31-38.

Abstract. The article substantiates the expediency and formalizes the content of improving the regulatory and legal support of the information sphere in Ukraine. The importance and necessity of information sphere development in the structure of national security of Ukraine are substantiated. A schematic interpretation of the conceptual approach to the functioning of regulatory and legal support of the information sphere in Ukraine is presented. Figs.: 1. Refs: 12 titles.

Keywords: information sphere; information security; normative-legal mechanism; regulation; state policy.

Ключові слова: інформаційна сфера; інформаційна безпека; нормативно-правовий механізм; регулювання; державна політика.

УДК 620.35 (477)

Зябіна, Є. А. Розвиток зеленої енергетики як шлях до енергетичної незалежності національної економіки: досвід країн ЄС / Є. А. Зябіна, О. В. Люльов, Т. В. Пимоненко // Науковий вісник Полісся. – 2019. – № 3 (19). – С. 39-48.

Анотація. У статті систематизовано перспективи та бар'єри поширення альтернативних джерел енергії в Україні та країнах ЄС. Авторами проаналізовано прогностичні результати Національного плану дій з відновлювальної енергетики до 2020 року та Енергетичної стратегії України на період до 2035 року. Систематизовано науковий доробок у сфері зеленої енергетики та енергетичної безпеки країни. Табл.: 4. Іл.: 2. Бібліогр.: 24 назв.

Ключові слова: відновлювальні джерела енергії; зелена енергетика; енергозбереження; енергоефективність; енергетична безпека; кліматична флуктуація.

УДК 330.322

Сльнікова, Ю. В. Стратегії відповідального інвестування: регіонально-видовий розріз / Ю. В. Сльнікова // Науковий вісник Полісся. – 2019. – № 3 (19). – С. 49-55.

Анотація. Обґрунтовано доцільність застосування підходів до ідентифікації стратегій відповідального інвестування Глобального альянсу зі сталого інвестування. Автором узагальнено структурно-динамічні характеристики стратегій відповідального інвестування на глобальному і регіональному рівні. Встановлено існування регіональної диференціації стратегій відповідального інвестування. Табл.: 2. Іл.: 1. Біб-ліогр.: 11 назв.

Ключові слова: відповідальне інвестування; стратегії; аналіз; типологія; динаміка.

УДК 336.71

Єгоричева, С. Б. Трансформація системи управління ризиками банків як передумова забезпечення їх фінансової стабільності / С. Б. Єгоричева, О. С. Вовченко // Науковий вісник Полісся. – 2019. – № 3 (19). – С. 56-63.

Анотація. У статті здійснено етапізацію розвитку системи ризик-менеджменту банку для обґрунтування логіки і детермінант подальшої трансформації цієї системи з метою уможливлення довгострокового утримання його фінансової стабільності. Табл.: 2. Іл.: 1. Бібліогр.: 13 назв.

Ключові слова: банк; фінансова стабільність; система ризик-менеджменту; суттєві ризики; трансформація системи.

УДК 336.74:336.71(477)

Неклюдова, Т. М. Аналіз стану функціонування банківської системи України / Т. М. Неклюдова, О. Г. Казарян // Науковий вісник Полісся. – 2019. – № 3 (19). – С. 64-69.

Анотація. У статті проаналізовано практику фінансового регулювання банківської системи України. Ідентифіковані проблеми та деформації у її

UDC 620.35 (477)

Ziabina, Y. A. Development of green energy as a way to energy independence of the national economy: experience of EU countries / Y. A. Ziabina, O. V. Lyulyov, T. V. Pimonenko // Scientific bulletin Polissia. – 2019. – № 3 (19). – P. 39-48.

Abstract. The article systematizes the prospects and barriers to the spread of renewable energy in Ukraine. The authors analyze the forecast results of the National Action Plan for Renewable Energy until 2020 and the Energy Strategy of Ukraine for the period up to 2035. The paper systematizes the scientific achievements in the field of green energy and energy security. Tabl.: 4. Figs.: 2. Refs: 24 titles.

Keywords: renewable energy sources; green energy; energy saving, energy efficiency; energy security; climate fluctuation.

UDC 330.322

Yelnikova, Yu. V. Responsible investment strategies: regional and types glance / Yu. V. Yelnikova // Scientific bulletin Polissia. – 2019. – № 3 (19). – P. 49-55.

Abstract. The expediency of applying approaches to the identification of responsible investment strategies of the Global Alliance for Sustainable Investment is substantiated. The author summarizes the structural and dynamic characteristics of responsible investment strategies at the global and regional levels. The existence of regional differentiation of responsible investment strategies has been established. Tabl.: 2. Figs.: 1. Refs: 11 titles.

Keywords: responsible investment; strategies; analysis; typology, dynamics.

UDC 336.71

Yehorycheva, S. B. Transformation of banks' risk management system as a prerequisite for ensuring their financial stability / S. B. Yehorycheva, O. S. Vovchenko // Scientific bulletin Polissia. – 2019. – № 3 (19). – P. 56-63.

Abstract. The article stages the development of the bank's risk management system to substantiate the logic and determinants of further transformation of this system in order to enable long-term maintenance of its financial stability. Tabl.: 2. Figs.: 1. Refs: 13 titles.

Keywords: bank; financial stability; risk management system; significant risks; system's transformation.

UDC 336.74:336.71(477)

Neklyudova, T. M. Analysis of the state of functioning of the banking system of Ukraine / T. M. Neklyudova, O. G. Ghazaryan // Scientific bulletin Polissia. – 2019. – № 3 (19). – P. 64-69.

Abstract. The article analyzes the practice of financial regulation of the banking system of Ukraine. Identified problems and deformations in its functioning: high level of

функціонуванні: високий рівень залежності ресурсної бази від зовнішніх запозичень; зростання темпів інфляції, девальвація гривні; низька якість банківських активів; низький рівень капіталізації банків та інші. Обґрунтовано, що поєднання і узгоджене використання інструментів фінансової політики, існуючих та перспективних до впровадження інструментів макро- і мікропруденційного регулювання є основою для формування сприятливих умов функціонування банківської системи. Табл.: 1. Іл.: 3. Бібліогр.: 7 назв.

Ключові слова: банківська система; фінансове регулювання; фінансова політика; фінансова стійкість.

УДК 336.71:519.86

Вядрова, Н. Г. Сучасні підходи до оцінювання рівня конкуренції на банківському ринку / Н. Г. Вядрова // Науковий вісник Полісся. – 2019. – № 3 (19). – С. 70-76.

Анотація. Запропонований методичний підхід передбачає послідовне проведення наступних процедур: оцінювання рівня проникнення банківського сектору в економіку; визначення умов конкурентного ринку; оцінку рівня концентрації за допомогою індексу Херфіндала-Хіршмана. Апробація зазначеного підходу дозволила підтвердити тезу про зростання рівня олігополізації галузі. Встановлено, Результати розрахунку індексу Херфіндала-Хіршмана, який враховує ситуацію у всій галузі, а не тільки серед лідерів ринку, дозволяє зробити висновки про зростання олігополізації галузі. Табл.: 1. Іл.: 3. Бібліогр.: 14 назв.

Ключові слова: банки; конкуренція; конкурентоспроможність; банківський ринок; індекс Херфіндала-Хіршмана.

УДК 336.763:336.764

Луцкевич, О. В. Параметризація механізму управління фінансовими ризиками обігу цифрових цінних паперів / О. В. Луцкевич // Науковий вісник Полісся. – 2019. – № 3 (19). – С. 77-83.

Анотація. Здійснено науковий аналіз сутності «механізму управління фінансовими ризиками». Адаптовано побудову механізму до специфіки управління ризиками цифрових цінних паперів. Табл.: 1. Іл.: 1. Бібліогр.: 18 назв.

Ключові слова: цифрові цінні папери; ризики; фінансовий ризик; механізм управління; складові механізми управління ризиком; етапи управління ризиком.

УДК 336.14(4+477)

Агафшина, М. П. Європейський досвід упорядкування міжбюджетних відносин та можливості його імплементації в Україні / М. П. Агафшина // Науковий вісник Полісся. – 2019. – № 3 (19). – С. 84-90.

Анотація. У цій статті проаналізовано сучасну практику організації внутрішніх міжурядових фінансових відносин, розглянуто основні концепції та моделі у розвинутих зарубіжних країнах. Табл.: 1. Бібліогр.: 8 назв.

Ключові слова: міжбюджетні відносини; бюджет; місцеві бюджети; бюджетна система.

dependence of the resource base on external borrowings; rising inflation, devaluation of the hryvnia; low quality of bank assets; low level of capitalization of banks and others. It is substantiated that the combination and coordinated use of financial policy instruments, existing and promising to implement instruments of macro- and micro-prudential regulation is the basis for the formation of favorable conditions for the functioning of the banking system. Tabl.: 1. Figs.: 3. Refs: 7 titles.

Keywords: banking system; financial regulation; financial policy; financial stability.

UDC 336.71:519.86

Vyadrova, N. G. Modern approaches for assessing the competition level in banking market / N. G. Vyadrova // Scientific bulletin Polissia. – 2019. – № 3 (19). – P. 70-76.

Abstract. The proposed methodological approach involves the consistent implementation of the following procedures: assessing the level of penetration of the banking sector into the economy; determining the conditions of a competitive market; assessment of the concentration level using the Herfindahl-Hirschman Index. Approbation of this approach allowed to confirm the thesis of increasing the level of oligopolization of the industry. The results of the calculation of the Herfindahl-Hirschman Index, which takes into account the situation in the industry as a whole, and not only among market leaders, allows us to draw conclusions about the growing oligopolization of the banking market. Tabl.: 1. Figs.: 3. Refs: 14 titles.

Keywords: banks; competition; competitiveness; bank market; Herfindahl-Hirschman Index.

UDC 336.763:336.764

Lutskevych, O. V. Electronic procurement system as a tool for improving the enterprise's activity / O. V. Lutskevych // Scientific bulletin Polissia. – 2019. – № 3 (19). – P. 77-83.

Abstract. This article analyzes the essence of the term "financial risk management mechanism". The construction of the mechanism has been adapted to the specifics of digital securities risk management. Tabl.: 1. Figs.: 1. Refs: 18 titles.

Keywords: digital securities; risks; financial risk; managerial mechanism; components of the risk management mechanism; stages of risk management.

UDC 336.14(4+477)

Ahafoshyna, M. P. European experience in regulating inter-budgetary relations and the possibility of its implementation in Ukraine / M. P. Ahafoshyna // Scientific bulletin Polissia. – 2019. – № 3 (19). – P. 84-90.

Abstract. This article analyzes the current practice of organizing internal inter-budgetary financial relations, considers the basic concepts and models in developed foreign countries. Tabl.: 1. Refs: 8 titles.

Keywords: inter-budgetary relations; budget; local budgets; budget system.

УДК 338.242.4[330.341.1:69]

Ланьо, О. О. Державно-приватне партнерство як інноваційна форма розвитку будівельної сфери / О. О. Ланьо // Науковий вісник Полісся. – 2019. – № 3 (19). – С. 91-97.

Анотація. У статті проаналізовано поточні тренди розвитку будівельної галузі; обґрунтовано стримуючі чинники до використання ДПП у будівельній сфері; окреслено детермінанти результативного, ефективного та економічного партнерства. Табл.: 2. Іл.: 2. Бібліогр.: 10 назв.

Ключові слова: будівельна сфера; державно-приватне партнерство; інвестиції.

УДК 330.322

Мищенко, О. Л. Система управління інноваційно-інвестиційним розвитком харчової промисловості / О. Л. Мищенко // Науковий вісник Полісся. – 2019. – № 3 (19). – С. 98-103.

Анотація Метою дослідження є розробка наукового бачення сучасної системи управління інноваційно-інвестиційним розвитком харчової промисловості. Важливість розвитку харчової промисловості забезпечується її інвестиційною привабливістю внаслідок існування постійного попиту на продукцію. Разом з тим, недостатньо використані інноваційні можливості в умовах посилення вимог до якості харчових продуктів, морального старіння активів, нових тенденцій у культурі харчування, зміни структури споживання населення внаслідок соціально-економічних проблем розвитку національної економіки. Проте, саме поєднанням інструментів управління розвитком харчової промисловості можна забезпечити її інноваційне оновлення. Доведено, що формування системи управління інноваційно-інвестиційним розвитком харчової промисловості, основних складових цієї системи є важливою умовою подальшого розвитку харчової промисловості. Табл.: 1. Іл.: 2. Бібліогр.: 9 назв.

Ключові слова: система управління; інноваційно-інвестиційний розвиток; харчова промисловість; інноваційна спроможність; система управління інноваційно-інвестиційним розвитком.

УДК 330.341.1:69

Топазли, Р. А. Концептуалізація інноваційної стратегії розвитку будівельної галузі / Р. А. Топазли // Науковий вісник Полісся. – 2019. – № 3 (19). – С. 104-110.

Анотація. У статті обґрунтовано, що формування інноваційної політики розвитку будівельної галузі повинно спиратися на системний підхід; узагальнено концепт поняття «інноваційна система»; визначено етапи формування інноваційної системи у рамках будівельної галузі; обґрунтовано логічний зв'язок між ступенем новизни інновації та параметрами інноваційної стратегії розвитку будівельної галузі. Табл.: 1. Іл.: 2. Бібліогр.: 9 назв.

Ключові слова: будівельна сфера; інновація; ступінь новизни інновації; інноваційна система; інноваційна стратегія; кластер.

UDC 338.242.4[330.341.1:69]

Lano, O. O. Public-private partnership as an innovative form of construction development / O. O. Lano // Scientific bulletin Polissia. – 2019. – № 3 (19). – P. 91-97.

Abstract. The article analyzes the current trends in the construction industry; restraining factors to the use of PPP in the construction sector are substantiated; the determinants of effective, efficient and economic partnership are outlined. Tabl.: 2. Figs.: 2. Refs: 10 titles.

Keywords: construction sphere; public-private partnership; investments.

UDC 330.322

Mischenko, O. L. Management system of innovation and investment development of the food industry / O. L. Mischenko // Scientific bulletin Polissia. – 2019. – № 3 (19). – P. 98-103.

Abstract. The purpose of the study is to develop a scientific vision of a modern management system for innovation and investment development of the food industry. The importance of the development of the food industry is ensured by its investment attractiveness due to the existence of constant demand for products. At the same time, innovative opportunities are insufficiently used in the conditions of increasing requirements for food quality, moral aging of assets, new trends in food culture, changes in the structure of population consumption due to socio-economic problems of the national economy. However, it is a combination of tools for managing the development of the food industry that can ensure its innovative renewal. It is proved that the formation of the management system of innovation and investment development of the food industry, the main components of this system is an important condition for further development of the food industry. Tabl.: 1. Figs.: 2. Refs: 9 titles.

Keywords: control system; innovation and investment development; Food Industry; innovative capacity; innovation and investment development management system.

UDC 330.341.1:69

Topazly, R. A. Conceptualization of the innovative strategy for the development of the construction industry / R. A. Topazly // Scientific bulletin Polissia. – 2019. – № 3 (19). – P. 104-110.

Abstract. The article substantiates that the formation of innovative policy for the development of the construction industry should be based on a systematic approach; the concept of the concept of "innovation system" is generalized; the stages of formation of the innovation system within the construction industry are determined; the logical connection between the degree of novelty of innovation and the parameters of the innovation strategy of the construction industry is substantiated. Tabl.: 1. Figs.: 2. Refs: 9 titles.

Keywords: construction sphere; innovation; degree of novelty of innovation; innovation system; innovation strategy; cluster.

ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ ТА ПОДАННЯ РУКОПISУ ДО ЖУРНАЛУ “НАУКОВИЙ ВІСНИК ПОЛІССЯ”

1. Журнал “Науковий вісник Полісся” бере до розгляду наукові статті з матеріалами досліджень за спеціальностями:

- 051 Економіка,
- 072 Фінанси, банківська справа та страхування,
- 073 Менеджмент,
- 075 Маркетинг,
- 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність.

Згідно Додатку 10 до наказу Міністерства освіти і науки України 18.12.2018 № 1412 Список друкованих (електронних) періодичних видань, що включаються до Переліку наукових фахових видань України, Категорія «Б».

2. Мова написання рукопису: українська, англійська, російська.

Стаття подається до розгляду у редакцію українською або російською мовами.

3. Рукопис статті подається до редакції у формі:

– файлу рукопису, який надсилається на електронну адресу редакції nauk_visn@ukr.net у форматі “Автор - Назва статті – Номер журналу - рік”. Приклад оформлення статті наведено у Додатку 1. Шаблони див. у файлах - 8. Шаблон під статтю на укр. мов., 9. Шаблон под статью на рус. яз., 10. Template for an article in English.

4. Рукопис супроводжується:

- **зовнішньою рецензією** від доктора економічних наук з зазначенням наукового ступеня рецензента, вченого звання, посади, місця роботи (без скорочень), завіреною печаткою;

- **відомостями про автора (авторів)**, з яким надалі редколегія буде підтримувати стосунки щодо публікації рукопису (окремий файл українською, англійською та російською мовами): прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи (кафедра без скорочень), напрям наукової діяльності, електронна адреса, контактний номер телефону (див. файл 2. *Vidomosti_pro_avtoriv*, файл 3. *ORCID*).

Пакет документів на розгляд редакції приймається *тільки з електронної адреси автора (співавторів) статті*.

5. Рукопис не має містити заборонених до друку матеріалів, оскільки журнал є відкритим джерелом інформації. За зміст статті та інформаційне наповнення несе відповідальність автор (автори) статті та експерти.

6. Форма подання статті:

- обсяг рукопису повинен складати 18-24 тис. знаків або 10-15 сторінок (як виняток, не більше 40 тис. знаків або 20 сторінок), включаючи рисунки та таблиці;

- кількість співавторів - не більше трьох.

- рукопис повинен мати наскрізну нумерацію сторінок з вільним розміщенням нумерації на аркуші;

- файл **НЕ ПОВИНЕН** мати попередніх версій, заборони на редагування або доступу за паролем, обмеження доступу за системою Microsoft Windows Rights Management Services (RMS);¹

- **формат аркуша** – А4 (210×297), орієнтація сторінки – “книжна”;

- поля: **ліворуч** – 3 см; **праворуч** – 1,5 см; **зверху** – 2 см; **знизу** – 2 см;

- **переплетіння** – 0 см;

- **інтервал між рядками** – 1,5 пт.;

- інтервал між абзацами «до», «після» – 0 пт.;

- відступи «**праворуч**», «**ліворуч**» – 0 пт.;

- відступ першої строчки – 1,25 см;

- рисунки, фотографії, графіки слід **вставляти** в текст статті **як об'єкт**. Положення об'єкту – “**в тексті**”.

- рисунки створені у вбудованому у WinWord редакторі рисунків слід подавати, як згруповані об'єкти.

- рисунки та таблиці не повинні розривати речення в абзаці, тобто вони мають бути розташовані після того абзацу, в якому на них робиться перше посилання в тексті.

7. Для текстового матеріалу використовується теперішній час дієслів, за виключенням посилання на попередні роботи.

8. Фізичні величини повинні подаватися в одиницях системи СІ.

9. Текст рукопису має бути побудований за загальноприйнятою схемою:

¹ При блокуванні доступу до документа паролем, редакція залишає за собою право не опубліковувати статтю без повернення оплати.

-
-
- **індекс УДК** у верхньому лівому кутку листа (Times New Roman, 14 пт.) та англійською мовою (**UDC**);
 - **ініціали та прізвища авторів** у верхньому правому кутку листа українською (або мовою статті) та англійською мовою (Times New Roman, 14 пт.). Порядок подання: **ім'я, по-батькові, прізвище**;
 - **науковий ступінь, вчене звання** українською (або мовою статті) та англійською мовою (Times New Roman, 14 пт.). У статті **не потрібно** вказувати назву факультету або кафедри, де працює автор (або автори);
 - *порожній рядок* (Times New Roman, 14 пт.);
 - **назва статті** - великими літерами, по центру українською (або мовою статті) та англійською мовою (Times New Roman, 14 пт., **жирний**). Назва статті подається без використання вузькоспеціалізованих скорочень, крапка в кінці назви не ставиться;
 - *порожній рядок* (Times New Roman, 14 пт.);
 - **анотація структурована** (1500-2000 знаків) українською (або мовою статті) та англійською мовами (Times New Roman, 12 пт., *курсив*); **анотацію не потрібно розміщувати на окремому листі**. Анотація повинна містити стисле формулювання змісту статті, не повторювати назву статті. Загальна структура анотації повинна містити:
 - **Актуальність теми дослідження (Urgency of the research)**;
 - **Постановка проблеми (Target setting)**;
 - **Аналіз останніх досліджень і публікацій (Actual scientific researches and issues analysis)**;
 - **Виділення недосліджених частин загальної проблеми (Uninvestigated parts of general matters defining)**;
 - **Постановка завдання (The research objective)**;
 - **Викладення основного матеріалу (стисло) (The statement of basic materials)**;
 - **Висновки** відповідно до статті (**Conclusions**).
 - *порожній рядок* (Times New Roman, 14 пт.);
 - **ключові слова** (3-10 слів) українською (або мовою статті) та англійською мовами (Times New Roman, 14 пт., *курсив*);
 - **Актуальність теми дослідження** (Times New Roman, 14 пт.);
 - **Постановка проблеми** (Times New Roman, 14 пт.);
 - **Аналіз останніх досліджень і публікацій** (Times New Roman, 14 пт.);
 - **Виділення недосліджених частин загальної проблеми** (Times New Roman, 14 пт.);
 - **Постановка завдання** (Times New Roman, 14 пт.);
 - **Викладення основного матеріалу** (можливий розподіл на підрозділи) (Times New Roman, 14 пт.);
 - **Висновки** відповідно до статті (Times New Roman, 14 пт.);
 - *порожній рядок* (Times New Roman, 14 пт.);
 - **Література** (Times New Roman, 12 пт., **жирний**, по центру), об'єм до 25 джерел, детальна інформація з оформлення - п. 12; перелік літератури є останнім в статті і його необхідно оформити відповідно чинних вимог з оформлення літератури; список використаних джерел слід розміщувати одним із таких способів: у порядку появи посилань у тексті або в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків, у хронологічному порядку (приклади оформлення літератури наведені далі за текстом); список літератури розташовується одразу ж після тексту статті; один пункт літератури відповідає назві лише однієї книги (статті або ін.), **не допускається** під одним номером у переліку розміщувати дві або більше назв;
 - **References** (Times New Roman, 12 пт., **жирний**, по центру), детальна інформація щодо оформлення – п. 13.
 - **Надійшла** стаття до редакції у нижньому правому кутку листа (Times New Roman, 12 пт.) у форматі (ДД.ММ.РРРР);
 - **Бібліографічний опис для цитування** у нижньому лівому кутку листа (Times New Roman, 12 пт.).

Редакція журналу

“Науковий вісник Полісся”

залишає за собою право змінювати та вносити уточнення в

“Правила оформлення та подання рукопису”

без попереднього повідомлення

Адреса редакції: 14033, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95
Мороз Наталія Вікторівна, *відповідальний секретар*, каб. 25, корп. 4;
тел. +38(462)665-225
Мекшун Ірина Миколаївна, *технічний редактор*,
каб. 134, корп. 1;
тел. (0462)-665-224

E-mail: nauk_visn@ukr.net

Приклад оформлення рукопису для представлення у редакцію

УДК 314 / 316 : 004 (477)

UDC 314 / 316 : 004 (477)

Ю. М. Перетятко, к. е. н., доцент

Y. M. Peretiak, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor

РЕЗУЛЬТАТИ ВИКОНАННЯ СТРАТЕГІЇ
РОЗБУДОВИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В
УКРАЇНІ

IMPLEMENTATION RESULTS
OF THE INFORMATION SOCIETY DEVELOPMENT
STRATEGY IN UKRAINE

Актуальність теми дослідження. Україна взяла курс на побудову інформаційного суспільства, закріпивши свої прагнення у Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки». Внаслідок цього почали активно розвиватися такі напрямки як інформаційні та телекомунікаційні технології.

Постановка проблеми. Внаслідок відсутності налагодженої системи щодо виконання плану дій побудови інформаційного суспільства в Україні, більшість очікуваних результатів не були досягнуті. Тому, у 2013 році схвалюється Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні. З метою успішної побудови інформаційного суспільства в Україні необхідно здійснювати постійний моніторинг стану виконання поставлених задач в Стратегії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти побудови інформаційного суспільства в Україні досліджувалися в працях О. В. Пруднікова; Ю. С. Петрухно; А. Є. Меньшеніної; В. М. Поперенюка та інші.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. На сьогоднішній день, недостатньо досліджені питання з оцінки ефективності реалізації поставлених завдань з побудови інформаційного суспільства в Україні.

Постановка завдання. Основним завданням є моніторинг стану досягнення основних стратегічних цілей з побудови інформаційного суспільства шляхом порівняння планових індикаторів розвитку інформаційного суспільства із фактичними.

Виклад основного матеріалу. Порівняно контрольні значення індикаторів розвитку інформаційного суспільства, які визначені в Стратегії із фактичними значеннями міжнародних рейтингів інформаційного суспільства.

Висновки. Виявлено, що існує суттєвий диспаритет між контрольними та фактичними значеннями індикаторів розвитку інформаційного суспільства. Це означає, що заходи, які визначені Стратегією не дають бажаних результатів, а отже, гальмують розвиток інформаційного суспільства в Україні. Тому, постає гостра необхідність у коригуванні чинної Стратегії.

Ключові слова: стратегія; інформаційне суспільство; індикатори розвитку.

Urgency of the research. Ukraine has taken a course on the building of an information society, consolidating its aspirations in the Law of Ukraine "On the Basic Principles of the Information Society Development in Ukraine for 2007-2015". As a result, such directions as information and telecommunication technologies began to develop actively.

Target setting. Due to the lack of a well-established system for implementing the action plan for building an information society in Ukraine, most of the expected results were not achieved. Therefore, in 2013, the Strategy for the Information Society Development in Ukraine is approved. In order to successfully build an information society in Ukraine, it is necessary to continuously monitor the state of implementation of the tasks set for the Strategy.

Actual scientific researches and issues analysis. Various aspects of the information society building in Ukraine were investigated in the works by O. V. Prudnikova; Yu. E. Petrukhno; A. E. Mensheni V. M. Transversal, etc.

Uninvestigated parts of general matters defining. Issues related to the evaluation of the effectiveness of the tasks set for the information society building in Ukraine are not sufficiently explored.

The research objective. The main task is to monitor the state of achieving the main strategic goals of information society building by comparing the planned indicators of the information society development with the actual ones.

The statement of basic materials. Control values of the indicators of the information society development, which are defined in the Strategy were compared with the actual values of international ratings of the information society.

Conclusions. It was revealed that there is a significant disparity between the control and actual values of the indicators of the information society development. This means that the measures identified by the Strategy do not yield the desired results, and thus hinder the information society development in Ukraine. Therefore, there is an urgent need to correct the current Strategy.

Keywords: strategy; information society; development indicators.

Актуальність теми дослідження. Підвищення ролі інформації у будь-якій сфері діяльності людини та надшвидкий розвиток ...

Постановка проблеми. Побудова інформаційного суспільства зачіпає різні сфери суспільного життя: ..

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти побудови інформаційного суспільства в Україні все більше привертають увагу ...

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Не применшуючи значення наукових напрацювань у сфері інформаційного ...

Постановка завдання. Метою роботи є моніторинг стану досягнення основних стратегічних цілей з побудови інформаційного

Викладення основного матеріалу. Основні стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства з урахуванням сучасного стану ...

Висновки. Побудова інформаційного суспільства має на меті підвищення соціально-економічних умов життя населення, розвиток ...

Література

1. Laszlo, Z. Karvalics Information Society - what is it exactly? (The meaning, history and conceptual framework of an expression). Coursebook of Project NETIS — Leonardo da Vinci. European Commission. Budapest, March-May 2007. p. 5.
2. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 № 386 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>.
3. Global Competitiveness Index 2016 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт World Economic Forum. - Режим доступу : <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/economies/#economy=UKR>.
4. Networked Readiness Index 2016 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт World Economic Forum. - Режим доступу : http://reports.weforum.org/global-information-technology-report-2016/economies/?doing_wp_cron=1551885061.4103109836578369140625#economy=UKR.
5. E-Government Development Index 2016 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт United Nations. - Режим доступу : <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data/Country-Information/id/180-Ukraine/dataYear/2016>.
6. Internet Users by Country 2016 / Сайт Internet live stats. - Режим доступу : <http://www.internetlivestats.com/internet-users-by-country/>.

References

1. Karvalics, L. Z. (2007). *Information Society – what is it exactly? (The meaning, history and conceptual framework of an expression)*. Coursebook of Project NETIS — Leonardo da Vinci. European Commission. Budapest [In English].
2. Stratehiia rozvytku informatsiinoho suspilstva v Ukraini : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15.05.2013 № 386 [Strategy of development of the information society in Ukraine: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated May 15, 2013 № 386]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80> [In Ukrainian].
3. Global Competitiveness Index 2016. (n.d.). <http://weforum.org>. Retrieved from <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/economies/#economy=UKR> [In English].
4. Networked Readiness Index 2016. (n.d.). <http://weforum.org>. Retrieved from http://reports.weforum.org/global-information-technology-report-2016/economies/?doing_wp_cron=1551885061.4103109836578369140625#economy=UKR [in English].
5. E-Government Development Index 2016. (n.d.). <https://publicadministration.un.org>. Retrieved from <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data/Country-Information/id/180-Ukraine/dataYear/2016> [in English].
6. Internet Users by Country 2016. (n.d.). <http://www.internetlivestats.com>. Retrieved from <http://www.internetlivestats.com/internet-users-by-country/> [In English].

Надійшла 09.03.2019

Бібліографічний опис для цитування :

Перетятко, Ю. М. Результати виконання стратегії розбудови інформаційного суспільства в Україні / Ю. М. Перетятко // Науковий вісник Полісся. – 2019. - № 1 (17). – С. 74-77.

- Перетятко Юлія Митрофанівна** кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту, Чернігівський національний технологічний університет;
<https://orcid.org/0000-0003-1559-3710>;
ResearcherID: M-5332-2016;
E-mail: yuliaperetiatko@gmail.com;
- Peretiatko Yuliya Mitrofanovna** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Accounting, Taxation and Audit, Chernihiv National University of Technology;
<https://orcid.org/0000-0003-1559-3710>;
ResearcherID: M-5332-2016;
E-mail: yuliaperetiatko@gmail.com.

Науковий вісник Полісся

Науковий економічний журнал

№ 3(19)

Научный вестник Полесья

Научный экономический журнал

№ 3(19)

Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів авторів.

Редколегія не завжди поділяє погляди авторів статей.

За достовірність викладених фактів
та коректний переклад статей іншими мовами відповідальність несе автор.

Відповідальний редактор	Л. О. Коваленко
Технічний редактор	Н. В. Мороз
Комп'ютерна верстка	Н. В. Мороз, І. М. Мекшун
Дизайн обкладинки	І. М. Мекшун
Технічні редактори з питань комп'ютерного забезпечення	С. В. Злобін, І. М. Мекшун
Мовне редагування	О. В. Друпп
Друкар	М. В. Супрун

Підписано до друку 03.10.2019.

Формат 60х84/8.

Умов. друк. арк. 13,86.

Тираж 100 пр. Зам. № 491/1/19

Редакційно-видавничий відділ
Чернігівського національного технологічного університету
14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 4802 від 01.12.2014 р.

Scientific bulletin of Polissia

Scientific journal on Economics

№ 3(19)

Pressed in an author's edition from the authors' original layouts.

Editorial Board is not always agreed with the authors' views.
An author is responsible for the given facts' authenticity.

Responsible Editor	L. O. Kovalenko
Technical editor	N. V. Moroz
Computer typing	N. V. Moroz, I. M. Mekshun
Cover design	I. M. Mekshun
Technical editor and Computer Support	S. V. Zlobin, I. M. Mekshun
Language editing	O. V. Drupp
Printing	M. V. Suprun

Signed to the press 03.10.2019.
Format 60x84/8.
Edition of 100 copies.

PUBLIC

Editorial and publishing department of
Chernihiv National University of Technology
14035, Chernihiv, Shevchenka Str., 95

State Registration Certificate of Printing Mass Medium
Series ДК № 4802 from 01.12.2014